ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК

ВИДАЄ

ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСИЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. VII.

ГАЛИЦЬКІ НАРОДНІ КАЗКИ

(№ 26 — 77).

ЗІБРАВ

Осип Роздольський.

У ЛЬВОВІ, 1899.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Зміст семого тому.

ПЕРЕДМОВА.

Подаючи в отсьому томі дальшу частину богатої збірки д. О. Роздольского згромадженої в однім закутку бродського повіту, а власне решту казок, котрих друк був розпочатий у першім томі Етноґрафічного Збірника, ми бажали би звернути увагу на деякі поміщені тут н-ри. Специялїсти знайдуть тут серед богатьох добрих знайомих, себ то оповідань, які стрічають ся у всїх більших збірках казок, де кілька менше частих мотивів. Лишаючи на боцї мотиви з „Тисячі і одної ночи", звісні вже в давнійших українських збірок, я звернув би увагу на н-р 31, а головно на вплетений у сю казку мотив про невродженого (але випореного з матірнього лона) царевича і такогож коня, мотив, що в тій формі стрічаєть ся досить рідко. Так само рідкі мотиви сплетені до купи в н-рі 59, в тім числї мотив Ґетевої баляди „Der Zauberlehrling". В кінцї зазначу, що н-р 26 — проба запису чи навіть компіляциї ріжних казкових мотивів, зроблена одним письменним селянином і (без підпису автора) надіслана д. Роздольському. Друкуючи се оповіданє ми позволили собі декуди поробити стилїстичні — тільно стилїстичні — вкороченя, не торкаючи анї змісту, анї мови.

Всїх казок поміщено в отсьому томі 51; через помилку в нумерациї пропущено ч. 57. Паралєлї додані при кінцї кождого н-ру і тут, як і в першій серії казок, не мають претензиї на повноту, а в значній части відсилають до загально звісних збірок, де подано їх далеко більше. До перших 25 казок збірки д. Роздольського подав деякі доповненя до паралєлів, особливо з новійших словянських збірок, яких у нас не було під руками, др Ю. Полївка в своїй рецензиї на 1 том Етноґр. Збірника, поміщеній у „Zeitschrift für oesterreichische Volkskunde", т. I.

На закінченє подаємо тут реєстр повних титулів тих книжок, які в паралелях подано тільки в скороченях:

Аѳанасьевъ = Народныя русскія сказки, А. И. Аѳанасьева, изданіе второе, вновь пересмотрѣнное. Москва 1873, 4 томи.

Benfey, Kleine Schriften = Kleinere Schriften zur Märchenforschung von Theodor Benfey, ausgewählt und herausgegeben von Adalbert Bezzenberger. (Der gesammelten kleineren Schriften von Theodor Benfey dritte Abtheilung, zweite Ausgabe). Berlin 1894.

Valjavec = Narodne pripovjetke, u Varaždinu, 1858.

Weryho = Podania białoruskie zebrane przez Władysława Weryhę, poprzedzone wstępem przez Jana Karłowicza. Lwów 1889.

Веселовскій = Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ и западныя легенды о Морольфѣ и Мерлинѣ С.-Петербургъ 1872.

Wisła = Wisła, miesięcznik geograficzno-etnograficzny, wydawany przez Jana Karłowicza, Warszawa, od r. 1886.

Wolf = Deutsche Hausmärchen, gesammelt von J. Wolf.

Вук = Српске народне приповиjетке, скупио их и на свиjет издао Вук Стеф. Караджич. Друго умножено изданье. У Бечу 1870.

Вук, Пjесме = Српске народне пjесме, скупио их и на свиjет издао Вук Стеф. Караджич. Биоград 1887.

Gesta Romanorum польські = Historye Rzymskie (Gesta Romanorum) wydał Dr. Jan Bystroń. Kraków 1894 (Biblioteka pisarzów polskich).

Gliński = Bajarz polski. Baśni, powieści i gawędy ludowe. Wydanie drugie poprawne. Wilno 1862, 4 томики.

Gonzenbach = Sicialianische Märchen, Aus dem Volksmunnde gesammelt von Laura Gonzenbach. Mit Anmerkungen Reinhold Köhlers und einer Einleitung herausgegeben von Otto Hartwig. Leipzig 1870, 2 томи.

Grimm = Kinder und Hausmärchen gesammelt durch die Brüder Grimm. Vollständige Ausgabe. Leipzig, Reklam. 3 томи.

Grundtvig = Dänische Volksmärchen. Nach bisher ungedruckten Quellen erzählt von Svend Grundtvig. Übersetzt von Willibald Leo, Leipzig, 1878; другий том: übersetzt von Adolf Strodtmann. L. 1879.

Hahn = Griechische und albanesische Märchen, gesammelt, übersetzt und erläutert von I. G. v. Hahn. Leipzig 1864, 2 томи.

Haltrich = Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen. Berlin 1856.

Douhet = Dictionnaire des légendes du christianisme, on collection d' histoires apokryphes et merveilleuses se rapportant à l' ancien et au nouveau Testament et de chants populaires etc. par. M. le comte de Douhet. Paris 1885.

Драгоманов, Розвідки = Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство, т. I. У Львові 1899 (Збірник фільольоґічної секциї Наукового Товариства імени Шевченка т. II).

Житє і Слово = Житє і Слово, вістник літератури, історії і фольклюру, видає Ольга Франко. Львів 1894 і 1895, 4 томи.

ZDM = Zeitschrift für deutsche Mythologie und Sittenkunde, herausgegeben von I. W. Wolf und W. Mannhardt, 1853 — 1855, 3 томи.

Игн. зъ Никловичъ = Казки зôбравъ Игнатій зъ Никловичъ (Галька). Накладомъ Савчиньского. Львôвъ 1861.

Клоустон = Popular tales and fictions, their migrations and transformations, by W. A. Clouston. Edinburgh and London 1887, 2 томи, і український переклад передмови до сеї праці: В. А. Клоустон, Народні казки і вигадки, їх мандрівки і переміни, з анґлійського переклав А. Кримський. Львів 1897.

Колмачевскій = Животный эпосъ на Западѣ и у Славянъ, Л. Колмачевского. Казань 1882.

Cosquin = Emanuel Cosquin, Contes populaires de Lorraine, comparés avec les contes des autres provinces de France et des pays étrangères et precédés d' un essai sur l' origine et la propagation des contes populaires Européens. Paris 1886, 2 томи.

Köhler, Aufsätze = Aufsätze über Märchen und Volkslieder von Reinhold Köhler. Aus seinem handschiftlichen Nachlass herausgegeben von Johannes Bolte und Erich Schmidt. Berlin 1894.

Куліш, Записки = Записки о Южной Руси П. А. Кулиша. С. Петербургъ 1856.

Liebrecht, Gervasius = Des Gervasius von Tilbury Otia imperialia. In einer Auswahl neu herausgegeben und mit Anmerkungen begleitet von Felix Liebrecht. Hannover 1856.

Maspero = Les contes populaires de l' Egypte ancienne, traduits et commentés par G. Maspero. Paris 1889.

Maury Essai = Essai sur les légendes pieuses du Moyen-Age, par L. F. Alfred Maury. Paris 1843.

Nowosielski = Lud Ukraiński, przez Antoniego Nowosielskiego. Wilno 1857, 2 томи.

Orient und Occident = Orient und Occident insbesondere in ihren gegenseitigen Beziehungen. Forschungen und Mittheilungen. Eine Vierteljahrschrift herausgegeben von Th. Benfey. Göttingen 1862—1864. 3 томи.

Pentamerone = Der Pentamerone oder: das Märchen aller Märchen von Giambattista Basile. Aus dem Neapolitanischen übertragen von Felix Liebrecht. Breslau 1846. 2 томи

Perrault = Contes de Perrault. Histoires ou contes du semps passé (Contes de ma mere Loye). Paris 1894 (Petite collection Guillaume).

Руданський, Твори = Твори Степана Руданського. У Львові. т. I, 1895; т. II, 1896; т. III, 1897; т. IV, 1897; т. V, 1900.

Рудченко = Народныя Южнорусскія сказки, издалъ И. Рудченко. Кіевъ. Т. I, 1869; т. II, 1870.

Simrock, Volksbücher = Die deutschen Volksbücher. Gesammelt und in ihrer unsprünglichen Echtheit wiederhergestellt von Karl Simrock. Frankfurt a. M. 1867, 13 томів.

Schmidt, Charakteristiken = Charakteristiken von Erich Schmidt. Berlin 1886.

Schott = Walachische Maerchen herausgegeben von Arthur und Albert Schott. Mit einer Einleitung über das Volk der Walachen und einem Anhang zur Erklärung der Mährchen. Stuttgart und Tübingen. 1845.

Stier = Ungarische Sagen und Märchen. Aus der Erdelyischen Sammlung übersetzt von J. Stier. Berlin 1850.

Somadeva = Die Märchensammlung des Somadeva Bhatta aus Kaschmir. Aus dem Sanskrit ins Deutsche übersetzt von Dr. Hermann Brockhans. Leipzig 1843, 2 томи.

Tausend und eine Nacht = Tausend und eine Nacht. Arabische Erzählungen. Wien 1854, 6 томів.

Udziela = Lud polski w powiecie Ropczyckim w Galicyi, opisał Seweryn Udziela. Kraków 1892.

Франко, Памятки = Памятки українсько-руської мови і літератури. Т. I. Апокріфи і леґенди з українських рукописів зібрав Др. Ів. Франко. Том I. Апокріфи старозавітні. У Львові 1896.

Chełchowski = Powieści i opowiadania ludowe z okolic Przasnysza, zebrał Stanisław Chełchowski. Warszawa 1889—90. 2 томи (Biblioteka „Wisły“ III i VI).

Худяковъ, = Русскія народныя сказки собранныя А. Худяковымъ, Москва 1861.

Ciszewski = Stanisław Ciszewski. Krakowiacy. Monografia etnograficzna. Tom I. Kraków 1894.

Чубінський = Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ Западно-русскій край снаряженной Имп. русс. Географическимъ Обществомъ. Юго-западный отдѣлъ. Матеріалы и изслѣдованія собранныя д. чл. П. П. Чубинскимъ. Томъ вторый. Петербургъ 1878.

Галицькі народні казки.

Друга часть збірки Осипа Роздольського*).

26. Як Івась від пана тїкав, у дїда служив і з чортівкою оженив ся.

Бідна мати не могла свого сина вигудувати — пустила сьа у ва́ндир. Іде коло гостиньцьа, аж на той час йиди пан. Бідна мати протьагайи руку і просит, шчоби винайти милосердийи у пана. Пан здалека пригльадайи сьа і кажи: „Коли-сь така бідна, то продай миньі того хлопчика. Йа дьітей ни маю, то в мени йиму буде добри; в мени паньство велики, то ўсьо буде йиго“. Ну, на тойи бідна мати згодила сьа, взьала гроші і пішла доміў; а пан Івасеви даў ріжних забавок, аби му сьа не кучило. Прийіхали у паньский двір — приставив пан свойі пани купленого хлопчика, і вона дуже стала радісна с так великой несподыванки. Тогди зараз хлопцьа вбрала і порадили сьа посилати до школи. Хлопиц ходит до школи і за кілька льіт виріс великий. Але заўши зачинайи сумувати, ўсе йиму чось невесело. А там до тих панів заходила стара баба сїльска, а той хлопиц туйу стару дужи льубиў, бо коли она прийшла, то він зараз пригадаў собі свою матїр. То шчо іно міг, то заўши дльа тойі старойі удыльуваў подарунки, а стара заўши йиму казала, же за тойи колись стани йиму у вигоды. І так він зачаў перед неў за своў мамоў жалувати і зачаў йі сьа радити, йак можна зробити, шчоби сьа дістати до матири. То-ж она йиго радит, же: „Йак не буде паніў ў дома, то ти набериш троха грошей та й можеш вандрувати;

*) Перша часть отсеї збірки казок, н-ри 1—25 див. Етноґрафічний збірник, т. I, стор. 25—96.

а йак будеш іти, то ступиш до мени, йа тобі шчось дам“. За тиждинь пойіхали пани у̑ далеку дорогу, а йиго воставили господарем на цылий двір. Той закликау̑ бабу, дау̑ йі троха грошей і собі набрау̑, кілько міг, і пускайи сьа в дорогу. І закликала баба до себи, дайи йиму йакогось зьілья і кажи: „На, знайиш, сину, тебе могут злапати, замкнути до арешту, а ти коли будеш чуу̑, жи вже польагали спати, то ти тогди приложиш зьілья до замка і в той час зараз ти сьа втворит“. Поцьуловау̑ стару в руку та й пустиу̑ сьа в дорогу. Іде, шчо може зарвати, бо сьа бойіт, шчоби го хто на доровьі не пізнау̑. Так незабагом і зайшоу̑ до льиса — тепер вже беспечньійший. Іде льісом, та й вже вечир, і такій на тойи не питайи, а йде, шчо іно божи, іде. Дивить сьа, а далеко в льісьі сьвітить сьа. Погадау̑ собі: „Треба там вступити та троха підначувати“. Приходит, вхильайи двері, а там три хлопцьі на ланцухах повпинані. Прийшоу̑ до хати і кажи: „Слава Ісусу Христу!“ На тойи йиму вітповіли і кажут: „А пан де, же ти сам приходиш?“ А той Івась питайи: „Йакий пан?“ А вони йиму кажут: „А ти не знайиш, де ти прийшоу̑? Таж ту мешкайи сировойід. Він нас полапау̑ та й повнипау̑ і так нас годуйи, доки не будем тлусті, а тогди бере, ріжи і пече і так йісьть“. А він кажи: „Ну, а шчож меньі робити, коли ту так? Може йа мігби втьічи?“ — „Не можиш втьікати, бо він зараз прийде, тоб тьа рівно злапау̑“. Аж ту за маленьку хвильу прильітайи той сировойід та й кажи: „А ти ту шчо робиш?“ А Івась кажи: „Аво заблудив-йим та й виджу, же сьа сьвітит, тайим вступиу̑ підначовати“. На тойи каже льудойід: „Добри, йа тебе підначуйу . І зараз взьау̑ ланцух та го припньау̑; тогди запалиу̑ в печи і паклау̑ дроу̑. Дрова горут, аж йак добри нагоріло, то льудойід взьау̑ хлопцьа, котрий бу' найтлусьтьіший, зарізау̑ і кинуу̑ у огонь, а сам взьау̑ копоу̑ку, пішоу̑ принис води. Той хлопиц спік сьа — той йак сьіу̑, йак зачау̑ мйасо йісти, то 'но ноги зоставиу̑ на рано на сьньіданьа і цьілу копоу̑ку води випиу̑. Тогди перевернуу̑ сьа на земли і незабагом захрапіу̑ на всьу хату. Тогди той винимайи від баби зьілья і прикладайи до свого ланцуха і на диво ланцух розмикайи сьа. Тогди притулиу̑ до другого — і той зостау̑ відомкнений. Тогди притулиу̑ до третого — і той зостау̑ відомкнений. Та й кажи до тих: „Тьікайти!“ — а сам взьау̑ той рожен, котрим він хлопцьа пробиу̑, йак не джахне йиму в горло — аж на-скрізь без карк в землью загаraздиу̑. Виходит на двір із хати, а тамті увже повтьікали і сьлід шчез, куда пішли. Ну, тогди було годьі вже де начувати — пустиу̑ сьа в дорогу, бо місяць сьвітиу̑, то було сьа витко, куда йіти дорогоу̑. Іде-ж він цьілу ніч аж до раньа. Рано приходит в йакусь гушчавину, надибайи чоловіка, що збирайи хворост. „Слава Ісусу Христу!“ — „Слава на віки!“ - відповіу̑ старий. „А шчо ви робити, батьку?“ питайи по-

дорожний. „Аво збирайў патички, траба дешчо зварити йісти. А ви куда такі молоденькі вандруйити?“ — „А вам на шчо?“ запитаў Івась. „Та йа кажу“ — промовиў старий. „Йа іду за службоў шукати“. „А коли за службоў шукайиш, то згоди сьа в мени старого. Тобі в мени буде, добри і можеш шче чого доброго сьа научити і йа тобі добри заплачу. Али прошу мене слухати, що йа скажу робити і куда йа скажу іти, то другим місцем не можна, бо я зараз за непослух відправльайу“. Привіў йиго до хати і кажи: „Майиш шчораньа принести води і позамітати хату і принести дроў та й йісти зварити, а більши ныччого. Тілько тьа прошу, йак будеш патички збирати, то шчобись ныґди не ходиў на лыву сторону — і бири сьа до дыла“. — Хлопиц забраў сьа до роботи і вже раз-два покінчиў, шчо маў у росказы — тогди просит старого, шчо-би му позволиў пійти на спацир. Старий позволиў, тілько шче раз напімнуў, шчо-би на лыву сторону не йшоў на спацир. І Івась пішоў і бавиў сьа, кілько хотыў, та прийшоў до старого. А на другий день зноў так зробиў, йак вчора. А на третий день хлопчину аж тьагни пійти на лыву сторону і такой пішоў. Іде, дивить сьа, а там така велика саджаўка, же тьажко оком угльанути. Слухайи і чуйи йакісь цвеpкіт горлиць. Пригльадайи сьа, а там наверха на дубі три горлици. Тай спиниў сьа, стаў за дубом і пригльадайи сьа, шчо они будут робити. Аж нараз позлытали коло тойі саджаўки і поскидали с себи крила і в той хвили поставали дужи красні паночки. А той пригльадайи сьа красоты і не можи нальубувати сьа; а потому намислиў сьа і пішоў, взьаў одні крильцьа, сховаў за пазуху. Аж нарешты повилазили з води, повбирали сьа тих дві в свойі крильцьа, а та одна не майи. Тоті полетыли горлицьами, йак перши, а тота остайи і зачинайи дуже плакати. А тоті з гори кажут: „Іди, а за тим дубом шестим від нас найдеш свойі сукны“. — Тота пішла і находит того зо свойими сукньами і давай ріжним способом просити. А наш Івась пригльануў сьа красоты, шчо на цылий сьвіт крашчой не можна найти, і кажи: „Йа тобі скажу, же йа тобі тих сукныў не отдам“. А она на те кажи: „Йа того хочу“. І кажи до нейі: „Чикай, йа зараз піду до хати, возьму свій майиток“. — Приходит до хати, кажи до старого: „Прошу вас, дайти миньі мойи зыльа, йа си від вас піду“. На тойи старий тогди кажи: „Сину, тепер колись мене не послухаў, то колись будеш кайати сьа. Тепер йа тобі шчось подаруйу“ І винимайи старий капшучок і кажи: „На, коли схочиш йісти, то скажиш: най ту стани стіл і на ньім йідженьа і питьа! І шче оден дарунок на тобі: вуздечку; коли тьа ноги збольать, то заложиш на туйу панну і з ней стани кобила, то будеш мати на чім йіхати. Шчаслива дорога!“ —

Пустили сьа молодьата в дорогу. Ідут, та й вже зголодныли. Тогди виньаў капшук, потрас, кажи: „Най буде шчо йісти і пити!“ І так в хвили стало сьа. Понайідали сьа, та Івась за капшук, сховаў до кишены, а вабуў сказати, шчо вже досить і зачали Івасьові кишены наповньати сьа всілякими присмаками. Тож Івась забавиў сьа від себи відкидати, а по йакімось часьі через прикрисьть вимовиў Івась, шобо вже повинин бути конец, і на тім сьа скінчило. Тогди зболыли молодого Івасьа ноги — тогди закладайи вуздечку свойі нарічені на шийу і зробила сьа кобила хороша. Івась сыў на кобилу та йіди, аж земльа гудит, і за йакісь зас прийіжджайи до великого двора. І зачаў сьа розпитувати, йак сьа тото село називайи, і вповіли добрі льуди, йак сьа називайи. Тогди пириконаў сьа, же то даўно колись було йиго село. Прийіжджайи на подвірйа і скидайи вуздечку — зараз зробила сьа прикрасна панна. І приходьать в хату. „Дай Боже добрий вечир!“ Стара мати відповідайи: „Дай Боже здоровльичко!“ — „Можиби ви нас, мамуньу, пирипачували?“ — „Ай, мойі панови шолодкі, коли йа навит шоломи не майу поштелити!“ — „Та ми пирипачуйим на голі земли“. — „Ай, мойі панови, йа вам не майу шчо дати повечеріти!“ — „Ей, мамуньу, йа шче і вам дам повечеріти!“ — „Ай, мойі паноньку шолодкі, йа вам жа тойи дьакуйу. Ото, шчоби ви мипы вповіли, чи не видыли ви мого шина, котрого йа продала?“ — „Видыў, видыў, ходым вечеріти! Мойа мамуньцьу рідна, таж йа ваш син Івась, котрого ви продали панови!“ — „А паноньку шолодкі, Богби ж ваш говориў! — Стара вилазит за печи, обнимайи свого сина, а шче не вірит, же то на правду син. А Івась кажи: „Мамуньу, а знайити, йак йа рубаў патички, там си пальчик втьаў — і прошу подивіть сьа, же він мены вже не виріс!“ Стара з радости зачала плакати і свого сина цьулувати і зачала сьпівати хороших пісень о приходной радости. Тогди стара сыла зо свойими дыточками, повечеряли і шче довго-довго тышила сьа преходом свого сина, котрий йак с тамтого сьвіта прийшоў. На другий день повставали і син дайи матери тоті сукны і кажи: „Нӑти вам, мамуньу, сховайти тоті сукны і прошу вас, шчоби мойа нарічена не знати йак просила, то не дайти йі тих сукныў, бобисти потому не віжалували, али то вжеби було пізно — а йа іду троха на польованьи“. — І взьаў си пистульа тай пішоў до льіса. Ходит цьілий день, али ньічого не знайшоў пожиточного і так повертайи без ньічого до дому. Прийшоў, застаў всьо в поратку і тышит сьа молоденькоў нарічепоў. Пириначоваў без жадпой журби — на другий день пішоў зноў до льіса і також ньічого не спольуваў. А на третий день зноў пішоў йак звикли, ходит, та годы шчо спольувати. Аж дивит сьа — сидит на дубі три круки і кликочут, звикли йак круки. То дивит сьа на них та зачипайи вимірувати,

буцьімто хочи до них стрільати. І так пофтарйаў через три рази, а тоті через три рази зльітали і зноў сьідали. Тогди йишче раз памірив, але не стрілив, чогось йиму на серци так тьашко, ґже не можи ногами поступати — а він бідачиско не знаў, шчо йиго ноги так тьашко сьа зажурили, шчо перед ними так велика дорога постелила сьа... Приходит до дому і застайи тьашкий зойк матери; і здивований питайи сьа: „Чого так, мамуньу, плачети?“ — „Ай шину мій льубий, йак не майу плакати за своў дорогоў потьіхоў, котройі йа вже не буду мати!“ — Стайи син без памйати і зараз здогадаў сьа, шчо то за штука, і кажи: „Ви певни десь дали сукньі мойі жіньцьі!“ — „Ай, далам, дала, мій шину шолодкий, прошу, не свари мене, жем тьа не послухала“. — „Га, йа вам того не винин!“ — „Ай, сину, йа не хотьіла дати — йак зачала просити і кльасти сьа, та йа штара дала вйиру. Вона кажала, же ’но на тойи сьа убирайи, шчоби йа сьа подивила, йака она красна, а коли сьа вбрала, тогди кажи до мени: „Мамуньу, йак мене схочи Іван видьіти, то скажити, же йа буду в скльаних горах“. — Ну, не треба вам казати, йак сьа серци роздирало бідному Івасьови: жаль свойі мами, жаль рідного села, жаль свойі хатини. Коли погльануў на то всьо, в очах потемньіло. Ну, та шчо робити, жаль ваги не майи. Тогди Івась взьаў, потрйас капшучком, сказаў, най ту буде шчо йісти і пити, сьідайи зо своў мамоў та кажи: „Ото, мойа мамо рідна, Бог знайи, чи ви мене будети видьіти, бо зараз по обідьі стойіт передо мноў велика дорога до скльаних горіў“. — І так незадовго скончили йідженьа, поклониў сьа свойі мамі і кажи: „На́ти вам, мамуньу, той капшучок, то будети мали памйатку за свого сина“. — Стара мати коли почула тоті слова, ремни заплакала і кажи: „А колиж ти, мій сину, до мени прейдеш?“ А син кажи: „Можи йа шче прийду, йак Бог позволит“. І так старой матери трошка лекши стало. І тогди пустиў сьа Івась в дорогу. Іде, вже му всьо йидно, най сьа робит, шчо хочи. І так пустиў сьа під таку страшни велику гору, же йі тьашко оком згльанути. Іде, іде, тай тьашко до кіньцьа дійти. А дивить сьа на верх гори — три чоловіки шчось мовби йакусь сварньу помежи собоў майут. Відтак приходит ближши, а вони коли йиго вздріли, і біжать до него зо всьой сили. Прибігайут і кажут: „Чоловічи, ходи з нами робити нам справу, а ми ти дурно не схочим за твойі труди“. Подорожний гадайи: „Треба послухати“. Приходит на гору, а они йиму показуйут і кажут: „Нам тато вмираў, то лишиў нам палицьу і капильух і́ чиривики. Палицьу то таку, шчоби не знати йаке мори велики, то йак неў махне, то сьа стани дорога; капильух, шо хто йиго возми на голову, того ньіхто в ньім не можи видьіти; а черевики, шо хто сьа в них взуйи, то шчо вступит, то мильа, а йак скочит, то дві“. Тогди погадаў бідний подорожний, же то

всьо дльа него здалоби сьа, і кажи: „Слухайти йа вас в йинчий спосіб не можу годити, тілько так: хто з вас той камінь з гори затримайи, того буде всьо“. Тогди забрали сьа до роботи, а наш подорожний тимчасом взуў сьа в черевики і вбраў сьа в капильух. А тимчасом дивить сьа: та вже двох камінь помолоў на муку, а третий чіпайи сьа. Тогди подорожний взьаў палицьу в руки та й далі в дорогу. Шчо вступит, то мильа, шчо скочит, то дві. Прийшоў до густого лыса, махнуў палициў — така дорога, хоть возом йідь! — „Ну, правда, нема шчо казати — погадаў Іван. — Майу шчасьтьи і то не аби йаке!“ — Приходит вже над вечиром, дивить сьа, а там в гушчавиньі сьвітло миготит. Погадаў собі: „Добра річ вступити сьа запитати, бо часом такі можут знати дешчо про скльані гори“. Надближайи сьа, дивит сьа, аж го страх периньаў; там тілько ріжних гадьукіў, вужіў, же нема де ногоў стати. Плоти з вужіў, коли в плоты з гадьукіў, а слупи в воротьох, то с тих грубих голоў, котрі тримайут трийцьать і дві цали вгрубшки, а голова в него моў у коньа. І так бідний подорожний пирильак сьа, же не памйатайи, шчо він безпечний, бо йиго не видьать тоті змийі. Али на всьо йидно пустиў сьа, де сьа наставиў. Приходит блиско і питайи сьа: „А йи там хто в хаты?“ — „Йист“ — відповідайи старий дыдуньо, котрий тими змийами рідиў. „Чи ни видыли ви, батьку, де скльані гори?“ Старий кажи: Йа не видыў, хибаби мойі звірйата“. І далы скликайи. Йак то сьа всьо порушило, то аж страшно погадати, а не так видыти. І старий кажи: „А не були ви хто в скльаних горах?“ Тогди всьі відзивайуть сьа, шчо не були. Тогди старий кажи: „Видиш, шчо ныхто про скльані гори ньічого не знайи — бувай здороў!“ Пустиў сьа наш Івась далы в дорогу і йде, аж земльа стогни; і так нашого подорожного захопила віч, а бідачиско на тойи не питайи, іпо іде, шчо можи, шчо-би борши. Дивит сьа — далеко в лысьі дуже йасно, моўби великий огонь горит. Приходит ближши, дивит сьа, а там тыілько воўків, шчо тьашко оком згльанути. Приходит ближши, утвирайи хату, а там сьвйатий отец Николай сидит та книжку читайи. Приходит, пізнаў зараз, же то сьвйатий отец Николай, і взьаў, зньаў капельух і показаў сьа. Йиго сьвйатий питайи: „Чого потребуйиш?“ Івась кажи: „Можи ви знайити, де скльані гори?“ На тойи сьвйатий кажи: „Йа не знайу, али можи мойі хлопцы знают“. Погадаў собі Іван: Булиби меньі хлопцы, йакби йа не маў такого капильуха“... І зачаў сьвйатий скликати і вже сьа всьі посходили, тілько одного кривого нема. Тогди кажи Николай: „Зачикай, бо шче нема одного“. Аж ту невадоўго штильгукайи кривий, а Николай питає чи не видыў кривий, де скльані гори. Тогди кривий відзивайи сьа: „О, батечку, йа не видыў, йа заледво по тім сьвіты ходжу, а де-би йа до горіў скльаних зашкандибаў“... Тогди Іван подьакуваў старому, же

го тілько трудиу̑, і засадиу̑ капильух на голову і йде далы. аж землья стогни. А знайити, льуди добрі, шче раз вам кажу, кілько він миль впакуваў̑, бо шчо вступиу̑, то мильа, а йак скочиу̑, то дві — то, знайити, мені здайи сьа, же того порахувати не годин. А, знайити, йиму корчі незаваджали, бо як махнуу̑ палициу̑, то зарав стала сьа дорога, хоть возом йідь. І так тойі самойі ночи дивит сьа він, а там далеко в гушчавині зноу̑ сьвітло горит. Поступиу̑ крок, та й вже блиско, а там тілько пташин, шчо оком не можна згльанути. Ну, і погадау̑ си Іван: „А, тепер йа буду знати, де скльанні гори, бо правду можна казати, шчо птицьа найдальши летит“. Приходит до хатини, скидайи капельух і зачинайи питати старцьа: Чи ви не видьіли, де йи скльанні гори?“ Старий відзивайи сьа: „Йа не могу з постелы злысти, ни то йаби знау̑, де скльанні гори, али йак хочети, то зачикайти, йа поскликайу мойих птичок, то можи з них хто знайи, де они йист“. І зачинайи старий свистати, аж в ухах глушит, і так всьа пташина позльітала сьа. А старий дивит сьа на туйу птицьу і питайи: А не були ви в скльаних горах?“ то всьі разом закликотьіли моуби мори: „Ми не видьіли“. А старий дивит сьа та й кажи: „Ей, прошу, зачикай, ту шче всьіх нема“... І зноу̑ старий свойим свистом кличи, а тут прильітайи три круки, а старий зачинайи сварити, де они тілько бавили сьа, а они кажут: „Не свари нас, пани наш, ми були аж у скльаних горах“. „Тогди кажи старий: „Ну, то добри, тепер повечерйайти і йа вам дам роботу“. Тоті повечерйали, а старий за той час кажи: Йак они тебе будут нести, то будут тебе питати, чи ти видиш, а ти хоть будеш видьіу̑, то скажиш: шче ньи! Аж йак буде ти сьа здавало, же вже минайиш, тогди скажиш: уже виджу, то они тебе зараз пусьтьать“. Тогди тоті за той час повечерйали і кажут: „Прошу, дайти нам роботу!“ Тогди той старий кажи: „Ото коли ви во скльаних горіу̑, то запровадьти того чоловіка на скльанні гори“. Тоті зараз взьали Івана і кажут: „Шчож, небожи, ти зробиш, ми тебе мусим на крилах нести, бо ми не можим так землеу̑ іти, йак ти“. Та й взьали на крила та й понесли білим сьвітом. Тож летьать, шчо сили майуть, аж прельітайуть над мора і кажут: „А знайиш ти, йак ми сидьіли на дубі, а ти хотьіу̑ нас застрілити, а тепер ми тебе киним в воду“. І пустили бідного Івана в воду, а коли вже мау̑ втонути, то другий підлетьіу̑ і взьау̑ на свойі крила тай несе І кажи: „Та ти йиго не стрільау̑, ’но мене, то він не майи права тебе топити, іно йа можу безпечни“. Тай також пустиу̑, а коли вже приближуваў̑ сьа воды, то третий підлетьіу̑ тай кажи: „Та де йа тобі дам сьа утопити — а йа на кім за мойу криу̑ду помстиуби сьа! Тажи ти на мени йак стріліу̑, то мені аж пйири потрйасло сьа, а тепер за тойи тобі майи сплисти волосьа“. І летит і кажи: „Йаби тебе зараз втопиу̑, а йа хочу, шчоби

ти шче зобачиў тоті гори, котрих ти дуже хочиш видьіти, то хоть будеш мати більший жаль, жесь видьіў, а не буў в них“. І тогди кажи: „А вже видиш?“ А той дивит сьа, та направду такій не видит. А тоті завши питайут: „Чи вже видиш?“ А той, каже шче ньи. А на йиго слово „ньи“ розлостиў сьа та шелест у воду, а коли той уже до води дольітайи, аж на шчастьи йиго перший на крила фатайи: „Не бі сьа, йа тобі не дам утопити сьа, тілько шчобис бу ласкаў нам росказати про тоті скльанні гори, йак там тобі буде поводило сьа“. І так летьать, шчо сили майут, аби борши занести. І вже мори поминули і питайуть сьа: „А видиш?“ А Іван кажи, щчо не видит. Аж вже Іванови здайи сьа, шчо вже минайи, тогди кажи: „Тепер вже трошка виджу“. — І тоті зараз взьали і пустили на землью. А коли бідний Іван стаў на землью, то скльаних горіў аньі зазором не видати. Стаў бідний під горойу та й тьашко заплакаў. Тогди погадаў Іван про свій цьілий вік, погадаў собі шчасьтьа, йаке маў у паніў, котрого не хотьіў шанувати, а врештьі погадаў, шчо то ньіц не поможи, шчо зачаў, то треба кінчити, і дальі пускайи сьа в дорогу. А знайити, льуди добрі, скло слиске — хоть черивики порйадньі, та шчо с того: шчо вильізи на половину гори, то зноў сьа зісуни. На конець погадаў си: „Треба черивики скинути“... І шчож доброго зробиў? Йак сьа визуў, то і крок не поступиў. Дальі назад взуў сьа і поволи с тьашким трудом видрапаў сьа на рівну дорогу, і тогди, йак то казка кажи, вже пан, бо не згинуў, і дальі свойими чиривиками свойи робит: шчо вступит, то мильа, а йак скочит, то дві, і так до вечири зайшоў до йакойісь купини. Дивит сьа, а там сьвітло витко. Приходит ближши: йакесь диво! То такі покойі, шчо тьашко оком згльанути. Приходит ближши та й входит до сьіний, дивить сьа, а там стара йакась Ньімкиньа с тарельами йісти носит. А наш Іван давай пригльадати сьа, шчо за чудо. І дивит сьа, а там сидит три панночки, а межи ними йіго льубка також вечерйайи! Ах, Господи Божи! Погадайти, льуди, йак йиму тогди здавало сьа! І стаў бідний Іван в куточку та очей не спускайи, бо си добри вважайи, коли парічена подивит сьа до порога, то він зараз капильух підойме та йі сьа покажи. І так стало сьа: Іван підоймиў капильух, она йиго зобачила і зараз закликала до себи. А коли стара відьма принесла йісти, то она йиму казала, шчоби і він з неў йіў. Ну, знайити, він бу голодив, то такий добри замітаў, а стара здогадала сьа і кажи: „Меньі сьа здайи, шчо ту прісну душу чути. Може ту мі зьать прийшоў, та не хочи сьа показати?... Ну, прошу, зьатьу, йакис йи, то покажи сьа!“ — Тогди она йиму показала на міґи, шчоби показаў сьа, і він так зробиў. Стара йиго привитала і кажи: „Добри, зьатьу, прошу, сьідай та вечерій, бо завтра рано йа ти роботу дам, бо йа хочу видьіти, чи ти вмійиш робити“... — І польагали спати.

Рано повставали і стара принесла на сьнiданьи горньатко кави і маленьку булочку. Іван посьнидаў, тогди стара принесла скльанну сокиру і кажи: „На, іди там до того льіса, шчо по льіві руцы, шчобись той льіс вирубаў і в стоси поскладаў; і на ти кулак пшеницы, зараз засьій і там зачикай, заким вирости, тай позбирай, шчоби було шчо молоти на коровай“. Бідний Івась зажуриў сьа тьашко, бо знаў, шчо він того не зробит, али всьо йидно — послухаў розказу і пішоў. Приходит до льіса, а він такий, шчо му кіньцьа не витко... Прийшоў до першого бука та кламснуў сокиркоў на початок — показало сьа йиму нешчасьтьа, бо сокира на мак росипала сьа. Тоди наш Іван тьашко зажуриў сьа і кажи: „То вже мойа така дольа шчирбата, а більши ньічого! Най сьа дьійи вольа Божа!“ Сьідайи під буком та й плачи, шчо перед собоў і сьвіта не видит. Аж ту дивит сьа: приносит йиго нарічена йиму йісти і кажи: „А ти шчо ту робиш, Івасьу? Та ти шче і ни зачинаў ньічого робити! Таже вось дальі мама прилетит обгльадати, чи ти добри поробиў, а ти навіт не зачинаў! Йакжи тепер с тим буди?“ Івась кажи: „Роби, шчо хочиш, йа того не розумійу, шчо твойа мама кажи робити“... А йиго нарічена притиснула до свого сердиньа та й кажи: „Не жури сьа, йакос то тото буди! Сьідай та обідай, не бі сьа, йа то всьо впориткуйу“. А нашому Івасеви аж серци калатнуло з радости, і сьідайи тай обідайи, бо знайи, же она то вже с тим порадит. Пообідаў тай она йиму кажи: „Льагай, Івасьу, на кольіна, йа тобі сьа в голуву подивльу“. І зачала в голові шукати і наш Івась заснуў, бо, сказати, бу’ дужи стужиний. Скоро заснуў, то зараз — бий йі Божа сила — дала сьа на штуку, посклинала чортіў, а тоті раз два с тим дали раду. Прубуджайи сьа, дивит сьа, а там тілько стосіў, же тьашко оком згльанути, а всьі в порйадку такім, шчо йиму найменши треба два роки тото робити, шчоби так поскладаў до такого порйатку. Тогди погадаў наш Іван: „Ото, йаку то чорти майут силу! А бодай йім зогнила!“ Дивит сьа — а там такі стирти пшеницы, же тьашко оком згльанути! „О, Господи, чи йа спльу та миньі сьа спит, чи то такий правда?“ Али нарічена кажи: „А видиш, ти спиш, а йа працьуйу за тебе, шчоби ти не повстидаў сьа перед староў моў мамоў.“ То дальі кажи до него: „Слухай, Івасьу, йа іду до дому, а ту незадовго мама прийде обгльадати. Памйатай, жебись знаў, йак сьа з неў рихтувати. Виріжи си доброго грабчука і коли она прийде та й скажи: „А йак ти ту, зьатьу, спорйадиў? Най’но йа сьа подивльу, чи ти варта бути мойим зьатем“. А ти вже киймаґу нарихтуйиш і скажиш: „Прошу!“ тай зараз замотайиш косу на руки, а киймаґоў так ори, шчо сили будеш мати, а все питай: „А так добри, чи ньи?“ І так будеш бити, поки не скажи так, йак майи бути“. Подьакували си за компаньійу та й сьа розійшли, а наш Івась тілько роботи майи вишукати доброго

грабчука, і дальі жде на стару відьму. Аж ту пополудньу летит тхом, йак шалена Прильітайи, давай чіпати сьа нашого Івасьа: „А шчо, зьатьу, спочивайиш? Ходи, най перигльану, чи ти добру спору до роботи майиш". А наш Іван по розказьі всьо зробиў; йак ухопит йак зачне бити, аж сьа відьмі навкучило. Тогди кажи: „Зробиў, зробиў досконало, ходи до дому і не вповідай ньікому, шчо йа стоси рахувала, бо йа с того дуже рада, шчом такого зьатьа достала". — „Та на шчоби йа вповідаў, таж то ваша власьть! — „Ну, йа іду, а ти незабагом приходи". І полетьіла до свого салашу, а Іван заду іде тай си гадайи: „Ото, йакий то в чортіў закон, шчо йіх так треба дужи бити!" Приходит до того салашу, а стара йакби не бита порайи сьа коло вечері і зараз запросила зьатьа сьідати тай шчоби ішоў на вечеру, заким зготовит. Вечера зготовлена раз два і вже носит і до вечері просит, саджайи за стіл і кажи: „Сьідай та вечерій, бо завтра треба рано встати та шчось робити, бо то на весьільа треба сьа добри зладити, бо то ми великой фамільийі, то треба всьіх запросити". Повечеріли, польагали спати, рано повставали, а стара дайи сьньіданьи, йак вчора, тай кажи: „На, сьньідай, бо йа ти зараз дам роботу". Той посьньідаў, стара принесла ришито і йидну цеглу і ботину і кажи: „На, іди там на туйу долину і там вичирпайиш зо ставу воду решитом і с тойі ботини наробиш бочок. Йак воду вичирпайиш, то рибу в тоті бочки поскидайиш; і на ти кулак гречки, засьійиш. За той час, ньіж ти с тойі цегли поставиш покойі, то гречка виростн за той час — тогди там де при кутику лишиш тілько води, шчобись туйу гречку змолоў, і там позаносиш до спіжарньі, а йа ти там обід вишльу". Той забриў тото наридьи і пішоў до ставу, положиў коло себи ботину і цеглу тай зачинайи черпати воду решитом. А знайити, йак то воду решитом черпати: бири, бири, та й всьа йи. Аж ту виносит парічена обід тай кажи: „Ото, йа сьа не сподьівала, шчоби ти так всьо вибудоваў!" А наш Іван йак не крикни: „Того ньіхто не може зробити, хиба тілько чорти!" Тогди сказала нарічена: „Ей, шчо ти питайиш! От, сьідай та обідай, а по обідьі то ти всьо поробиш". І наш Іван сьіў тай обідайи, а коли новобідаў, то нарічена кажи: „Сьідай, то йа ти зноў подивльу сьа в голову, бо ти с тойі журби вже і нендзу майиш"... Наш Іван скоро льаг, тай зараз захрапіў. буцьім то вже спит, а тота тогди взьала помаленьку голову відсунула, йак не встани, йак не свисни — в тій хвили зараз позльітало сьа таких богато чортіў, шчо тьашко оком згльанути, а кождий з решитом, али знайити, таких богато, шчо ньі кіньцьа ньі початку не можна було видьіти. Тогди погадаў си Іван: „О, Боже милий, йака твойа пречудна сила, шчо тілько ангеліў сотвориў, шчо они йіх в небі побідили, коли они хотьіли над твойим царстом панувати!" І в той хвили зараз воду вичирпали до чиста. І дивить сьа Іван — табо вже таких

бочок стойіт і 'но рибу решетами вносьать, табо тьашко оком згльанути! Ту вже і покойі такі красні, шчо аж очи до себи берут, табо вже і гречка цвите, ту вже і млин стойіт, табо вже пшеницьу мольать — а Іван харчит на всьо горло, шчоби чорти не здогадали сьа, шчо він не спит. Ну, в короткой хвили вже і гречка стойіт в копах — йак вам знайити, чорти поприльітали, то кождий взьаў тілько одну жменьу тай в руках вилушчиў і зараз до млина, та вже і крупи понесли до покойіў, а млин йак десь взьаў сьа, так і не знати де сьа подьіў. Та бо дивить сьа Іван, та бо і одного чорта нема! А нарічена прильітайи тай попихайи кольіна, ньіби то она не вставала, тай тогди кажи: „Івасьу, вставай, вжесь сьа виспаў, подиви сьа, кілько йа вже зробила, а ти спиш та навіть ти не в голові, же мама казали, шчоби на пополудьа було всьо готови. Вось они прийдут обгльадати, та памйатай, шчобись знаў, йак сьа зарадити с тим, бо то не жарт. Знайиш, мойа мати то дужи тебе не льубит і мене за теби не хочи дати, то онаби тебе стратила, шчоби 'но спосібніcьть найшла. Тож прошу тьа, коли она тут прилетит обглядати, то ти возми си доброго каменьа і ньікуди, іно по пульсах бий і питай, чи добри, а она буди льітати йак шалена по найменших кутиках. Бувай здороў! А, шчем ти забула казати: йак прийдеш до дому, то по вечери тобі мойа систра коньа всьідлайи, шчобись йіхаў по гостьі. То си памйатай, шчобись добри уважаў, бо ти на такім кони шче ньіколи не йіхаў, то тьа можи зрадити. То возмеш собі три грабчуки і два застромиш за ремінча, а третий в руку, і йак сьадиш на того коньа, то так шчобись биў, шчо сили стани, і завши будиш говороти: „Куда?„ — а більши ньічого шчобись не казаў. А знайиш, йак будиш сьідаў, то заду, бо с пиреду не можна, боб тьа забиў. Бо то, знайиш, мій тато тебе буде везти, а він мене дуже льубит, то він по всьіх силах буде сьа старати, шчоби тебе згладити іс того сьвіта. А йак прийідиш, то вже буде гостий богато, то мене посадьать за стіў, а в котре місци, то йа сама не знайу, і скажут, шчобись відгадаў, котра твойа жінка, а йак не відгадайиш, то всьо пропало. То шчобись добри уважаў, йа буду квіткоў телепати на серединьі голови, то ти скажиш: „То та мойа". І покажиш пальцьом на мени. А від тогди шчобись мене завши слухаў, шчо йа скажу робити". — І розійшли сьа, а наш Іван си всьо кимуйи в голові і гадайи си: „Коби так сьа вдало, тоби не було зле"... Тай сьідайи і розважайи, шчо с тим робити: чи так робити, йак йиму нарічена казала? Деж то можна так родичів бити? Ну, то вже в чортіў така встанова, а більши ньічого — і дальі пішоў покойі обглядати. Входит і дивит сьа — ах, йакаж то краса! аж очи до себи бере. Аж ту дивит сьа, летит моў той вітер, аж сьа заслинила... Прильітайи тай зачала кричати: „А де ти, зьатьу, і шчо ти ту доброго поробиў, най 'но йа сьа подивльу,

чи ти варта мойі доньки за жінку". А наш Іван вже колиньаґу добру майи та златаў стару, бе так, шчо по трохи льітна. І дальі стара в куждий кутик заглььапула, чи всьо гарно, чи до сподобаньа, тогди кажи: „Ну, зьатьу, прошу пиристань бити, бо вже більши йа тебе пе буду контрульувати". І дальі стара йак на правду рідна мати: ,Тепер ходи, за то будем робити весільа". І ідут. А треба було по роботьі повертати до дому. Приходит і кажи: „Ну, старий, вже наш зьать всьо поробиў, шчо треба, зачинаймо лагодити весільа!" І кличи зьатьа до покойу і кажи: „А ти, доньу, іди зладь шваґрови коньа, бо його ноги больать по тьашкі праци". Тогди довідаў сьа Іван, котра старша сестра, і тайа зараз пішла, а стара винимайи цьілу паку листіў і кажи: „На, знайиш, тепер майиш тоті всьі листи роздати і зараз прийіжджай, бо тойі почи майи сьа весільа скінчити і ти майиш сьа забрати, шчобим тьа пе видьіла, бо йа тепер знайу, шчо вже с тобоў нема шчо робити". Іван взьаў листи в кишеньу і дальі. Приходит, а систра тримайи коньа такого, шчо аж страшно сьа дивити на него. І кажи: „Іди та сьідай, на ти уздечку!" А його вже дармо здурити, бо він вже на той спосіб вчений. Тогди Іван пішоў, вирізаў три порадних костурі, два застромиў за ремінь, а третий взьаў в руку тай дальі па коньа сьідайи і йак пе возми мастиґувати по голові, шчо сили майи, а ньіколи ньіц більши ни кажи, іно завши питайи: „Куда?" А той моўби хмара валит по бескидах, шчо вже Іван не знайи, па котрім сьвітьі, чи він жийи, чи може і кости його рознесе чортьаґа... А де 'по на йаке ровишчи прийіди, то вийди ньіби пап, то 'по той подасьть лист, а більши ньічо не кажи; і так за короткий час всьі листи роздаў і не спамйатаў сьа, йак го привіз перед той салаш, с котрого вийіхаў. Прийіжджайи — гостий повно, а за столом повно дружок, а всьі вбрані йак одна. І злазит с коньа, а стара вийшла коньа відбирати і 'по тьашко здихнула, коли подивила сьа, шчо коневи так тьашко голова збита, шчо кроў кавалками валит, а прецьінь ньічого не кажи. Тогди взьала коньа, не веде до стайньі, та веде до кухньі. А Іван добри знайи, шчо то за кінь, али ньічого не кажи, гадайи си: „Бери тебе, чортьаґо, біда!" А потому стара виходит і кажи: „Прошу, зьатьу, на весьільа, подивити сьа і познавай свойу милу, бо йак не пізнайиш, то за дармо твойі труди, шчось тілько сьа напрацьував". Али Іван 'по подивиў сьа, а на одні голові хитайи сьа квітка, а той во всей сили крикнуў: „А вось во тота!" Тогди чортам пішло по посьі, бо мусьіли зарав подрушки за стола висунути сьа, а пустити молодого християнина до чортихи. І дальі розпочало сьа дарованьи, али пи таке, йак в нас, бо молодого дарували грішми, а молоду черепйим. Не мігже сьа Іван надивувати таким подарункам, а молода кажи до него: „Най тебе тим даруйут, чим мене, бо то саме золото, а того то черепйи". Іван зараз

послухаў, бо знаў, шчо то праўда, шчо она кажи, і зараз сказаў: „Прошу вас, панови госьтьі, даруйти мине тим, шчо мойу молоду“. І даруйут і таньцьуйут, шчо аж мило дивити сьа, тілько тото Іванови дивно, шчо таньцьуйут, і зараз такій на тім місци кальайут, ну али гадайи си: „Та то не дивницьа, бо то злі духи так усьі робйать“. І низабагом скінчило сьа дарованьи, тогди пообідали і дальі стара кажи: „Ну, тепер, зьатьу, ходи, дам ти віно“; йаке си сподобайиш, таке си возмеш.“ І виходьать за стола, а його жінка кажи; „Памйатай, шчобись не браў тих куфріў, котрі ти будут давали, іно тих три колодцьі, шчо коло груби, осикових. То такий майиток, йакби не знати в йакого пана, то більшого не можна взьати“. На тойи Іван 'но головоў кивнуў: „Ото, допоможи, Божи, тото до дому приставити — буде чим жити“. А стара питайи: „Ну, зьитуненьку, чого хочиш? Буде с теби тих три куфри, в котрім майиш цьіле віно за моў доньkoў“. „Ой, знайити, мамо, йа не хочу від вас ньічого, 'но тих три колодки, шчо коло груби“. А, моцний Боже, йакби стару окропом попік! Йак не крикни, аж сьа земльа стрисла! „А том си вигудувала доньу, котра мене тепер так тьашко ґрабит! Ох, бодай ти мене більши не видьіла, аньі йа тебе! Та ти з ним так, йакби вже двайцьать льіт жила! На ти тоті колодки і зараз сьа забирай з мойих очей, шчоб йа тебе не видьіла вже на свойім помешканьу!“ І зараз Іван забраў свойи віно і пирихристиў і пускайи сьа в дорогу. А коли вже вийшоў, йак не зачнут чорти заводити, йак не зачнут шальіти, шчо аж земленька стогни! А Іван бере чиривики на ноги і гадайи си: „Коби йак найскорши звідси втьічи!“ — Та знайити, шчо вступит, то миль, а йак скочит, то дві; а чортиха жене, аж земльа дрижчит. С того жальу йак чорти розжалували сьа, дальі пустили сьа в погоньі. Йак позальітали в льіс, йак зачали дерива ломити, вітрами колисати, то де йакий бу листок, то злетьіў, і не могли ньічого порадити, бо молодьата вже були далеко. І дальі полетьіли до дому, йак не зачнут сьа сварити і кайати сьа! А дальі посилайут найстаршу доньку, шчоби на доровьі здогонила і зараз такій на тім місци смерть йім поробила, а той майиток забрала і роздала межи бідних чортіў. І дальі пустила сьа в дорогу і так летит, аж сьа заслипила. Аж тота притулила ухо до земльі тай кажи: „Ей, біда, нибожи, за нами мойа сестра летит! Она нас йак здогонит, то нам смерть поробит, бо она дуже недобра. Али знайиш, шчо йа зробльу — йа сьа пирикину красним зьільим, а ти парканом, а она льубит дуже зьільа ньухати і коли ту прелетит, то всьо забуди“. — І зараз таке красни зьільа зацвило, аж сьа мило дивити, а Іван пирикинуў сьа парканом, а з куфріў то зробили два одвірки і двері. Аж ту прильітайи, просто зьільника, стала і дивит сьа, і дальі помаленьку вступила за паркан і зачьила си тото зьільа льубувати, бо то она йишче такого

красного цьвіту навит не бачила в житьу. І нальубувала сьа, патьішила сьа та далы полетьіла до дому. Прильітайи і кажи: „Не моглам здогонити, бо, знайити, здибалам дужи ладний зыльник зо зылем і дужи ладний паркан, а одвірки то аж мило сьа дивити і двері також такі красні, шчо до того зылья пасували“. На тоті слова стара закричала: „Ей, нерозумна доньу, таж то паркан то той шахрай, а одвірки і двері то мойа працьа, а то зылья, то она така зрадливицьа. О, добриби булась зробила, шчобись була паркан поломила, а зылья позривала — тобись була добри зробила!“ — Ах, йак старий не крикни на наймолодшу: „Ану, полети і так зроби, йак мама кажи!“ — І далы тота в погоны, летит, шчо сили майи. Тілько зараз почула систра систру і кажи: Знайиш шчо, вже мойа друга сестра летит!“ — Бідній Іван зажуриў сьа і кажи: „А шчож тепер будем робити?“ На тойи кажи возбрана: „Ей, коли йа с тамтоў порадила, то с тоў борши пораджу, бо тота цаўком дурна від тамтойі. Знайиш шчо, йа пирикидайу сьа ставом, а ти качором, тай плавай, рйаску збирай“. — І зараз так зробило сьа. Аж ту прильітайи до ставу тай вже нема куди летьіти. Стала, подумала, подумала, а біз той ставок було йі страшно летьіти, тай вернула сьа до дому. Прильітайи до дому і кажи: „Ой, йа не видьіла ныгде зылья, тілько ставок, по котрім качор плаваў дужи хитро“. Ах, йак не крикни стара: „Тумани, то він качор, а стаў то вона. Треба було йиго забити і булабись добри зробила“. Тай далы аны слова, пустила сьа стара і литиг вітрами, шчо аж воздух хитайи сьа. А коханочка також почула і кажи: „Тепер наша біда, бо вже мама летит. То йа пирикидайу сьа староў капличкоў, а ти старим ксьиндзом тай відправльай; а йак буде тьи сьа питала: „Чи не видьіли ви йаких двойи льудий?“ — то ти скажиш, жесь видьіў, йак тота церква сьа ставила, а йа на ксьиндза стаў, то ішли двойи молодих льудей.“ І зараз так зробили. Аж ту прильітайи стара, дивит сьа і кажи: „Йиґомосьть, чи не видьіли ви ту двойи льудей?“ А старий обзивайи сьа і кажи: „Видьіў, серци, али вже давно, шче ’но йак туйу капличку ставили, а йа іно тогди на ксьиндза вийшоў, то ішло пару льудий дужи красних“... Стара стала, подумала тай кажи: „Ну, то нема шчо робити! Таж тота капличка валит сьа, а то дьійало сьа вчора“. І полетьіла до дому шчо сили. Прильітайи і кажи: Брешиш, доньу, йа не видьіла аны зылья, аны ставу“. А старий кажи: „Ах, негідна донунько, одна в другоў мене тай маму дурити! А бодай ти стала прісноў душеў!“ Тогди стара зачьила вповідати, шчо видьіла в дорозы стару церкоў і старого ксьиндза. Ах, на тоті слова йак не зареве старий, шчо аж страшно слухати. „А ти, стара відьмо, та ти така дурна, йак они обидві! Тажи каплицьа то она, а ксьиндз то він, прісна душа, бодай розпали сьа! О, чикай, йа тото зараз буду знати, шчо с тим зробити!“ І поле-

тыў но чортівскому. Ну, і шчо с того? Летит, тай нема церкви. Прилыітайи аж недалеко сила, аж тогди го донька зачула і крикнула: „Ой біда, тато жене!“ А той далыі капильух на себи, а она зробила сьа бабоў жебрушчоў, а йиго ныхто не видит, бо в капильусі. Здоганьайи старий тай кажи: „Чи не видыіли ви ту двойи льудий молодих?“ „Ви мине питайити за молоді льуди — та йа вже не двойи видыіла в житьу! „Али то йаких пових, можи тепер йакі прийшли до сила?“ „Йи, та ту прийшло двойи, али вже пожинили сьа — то, чуйити, йакісь такі, шчо вона перши християла сьа, ныіж сльуб брала“. Ах, йак заридаў старий чортьаґа, тай полетыіў йак шалений! А Іван капильух з голови тай з радостиў іде, аж сьа серци радуйи. Приходит на подвіри, кипуў тоті колодки тай почаў кликати „Втворіть мамуньу!“ — А стара з радостиў йак скочила за пйица, йак не телеўхни на землыу, мало сьа не забила! Біжит тай втварийи. О Господи, йакаж то радісьть, йак стара мати вздріла свого сина! Встайи, витайи, з радости тыішит сьа, плачи тай свойу нужду розповідайи. Тогди невіска не така дика, йак перши, бо вже хотыіла іти за Іваном — тож зараз сказала до старойі: „Мамуньу, давайти вечеріти!“ А стара зараз капшучком потелепала тай зараз вже йи шо йісти і пити. Повечерыіли і польагали спати. Дивит сьа Іван, а на дворі шчось сьа блишчит. А мама питайи: „Ви, дыіти не знайити, шчо то сьа так сьвітит?“ А невістка кажи: „То колодки осикові — іди, Івасьу, забири до хати!“ — Виходит Іван, дивит сьа, а то такі три красныі скриныі, шчо аж мило дивити сьа! Вере Іван до хати, али аныі суди Божи однойі рушити! Тогди Іван здивуваў сьа, шчо недавно ныіс три, а тепер однойі не можи, і закликаў жінку, шчоби помогла. Зараз повиходили вобі з мамоў, помогли то вносити, а коли повносили, давай майиток перигльадати. Ох, Божи ласкавий, аж очи до себи забирайи! Така краса, шчо аж мило сьа дивити! Повтварили, а там саме золото і ріжні сукныі, шчо аж очи до себи бирут! Пиригльанули, та польагали спати. На рано повставали, пішли до ксьиндза, дали знати туйу річ — зараз ксьиндз казали привести і вхристити. І так зробили. Назвали Іванову жінку Йіриньанка і зараз заповіди виголосили і зачыіло сьа весыільа. А мене на весыільа запросили за музику, бо тамтого не рахували — тож йа згодиў сьа, бо дльа мени тойи пасувало. А коли придани за столом сидыіли, то маў тогди вільпісьть музика і згодиў сьа вечеру носити. А коли господиньа дала пироги, то йа собі сподобаў та почаў з радости йісти Господиньа тойи, йак вздріла, йак мйа вурвала хохлиў, то йа йак скочиў, а там стойала шкірина бочка з водоў — та йа зашпортаў сьа, на туйу бочку впаў тайим втопиў сьа. І від тогди мене нема.

Записано в Утіховичах, бродського пов. д. 7 марта 1897 р.

В отсій казці скомбіновано богато казочних мотивів, що мають собі паралелї в ріжних окремих казках. І так Івасева пригода у сироїда — мотив Поліфема і Одиссея, див. Krek, Einleitung in die slavische Litteraturgeschichte і окрему працю сего автора про сей мотив, надто Hahn I, N. 3; Wolf N. 5; Oriens und Occident II, 122; R. Köhler, Aufsätze, 19. Про мошонку (в иньших казках обрус), що на жадане достарчає їди і питя, оповідаєть ся в богатьох казках, див. Рудченко II, N. 31, 32; А. И. Аѳанасьевъ, N. 108, 68; Худяковъ II, N. 48; Grimm N. 36 і т. д. Івасева вандрівка до скляної гори має собі паралелї в богатьох казках, див. Grimm, N. 25 і ноти II. 47—50; Аѳанасьевъ, N. 94—85 і т. IV, 171—185 і т. и. Пригоди Івася у родичів його милої пор. Рудченко II, N. 30; Аѳанасьевъ, N. 97; Wolf. стор. 82—80, Етноґр. збірник I, 53—54. Втека Івася і його нареченої і їх переміни в дорозї Етноґр. збірник I, 58—59; Grimm, II, 118—126; Ciszewski, Krakowiacy 73—75; Gonzenbach I, N. 14 і Келерові уваги II, 213—214.

27. Покотигорошок.

Була́ сибі́ ба́ба і ма́ла йідно́го си́на. То той хло́пець ріс, ріс, аж ви́ріс вели́кій. Пішо́ў, зароби́ў сибі́ гро́шій і ка́жи: „Йа сибі́ піду́ куплью́ двайцьі́ть штйри цетнарі зальі́за, жиб ми́ньі́ кова́ль ви́робиў таку́ па́льічку“. І взьа' він те зальі́зо і поньі́с до ковальа́ і каза́ў сибі́ ви́робити таку́ па́льічку, і взьа́ў ту па́льічку і йде сибі́ в льіс на спа́цир. От, йак він пішо́ў в льіс спациру́вати, і зблуди́ў з доро́ги. Іде, йде, йде, йде в ніч і нади́баў таку́ хати́нку, жи в ньі сьвіти́ло сьа. І прихо́ди до те́йі хати́нки і про́сить сьа там, жи́би тро́ха спочи́ў. А там ф ті хати́ньцьі то були́ дьітьки́ і там була́ така́ закльа́та па́нна. І ка́же до не́го: „У двана́йцьаті годи́ньі мойі́ пани́ позіжджа́йуть сьа, то тебе́ заби́ют“. А він ка́же: „Йа йіх ни бо́йу сьа“. Схова́ла йиго́ до дру́гойі хати́ни, аш ту прихо́ди найста́ршій дьі́тько і ка́жи: „Тут хтось йи, бо йа у́же чу́йу, жи смерди́т христийа́ни́н“. І ка́жи: „Де він йи?“ Вона́ ка́жи: Ф тамті́ дру́гі хати́ньі“. І пішла́ йиго́ ви́пустила і він іде́ і нисе́ свойу́ па́льічку за собо́йу. Прихо́ди він до то́йі ха́ти, а йіх прихо́ди ше одина́йцьіть до то́го двана́йцьатого. Так вони́ на не́го призира́йут, жи він ма́йи таку́ па́льічку, і вихо́дьать на двір і ка́же: „Но, пробу́ймо, котро́й ту па́льічку найви́шше вики́не“. Йак той Покотигоро́шок взьа́ў, йак пу́сти в гору́, зале́дь за три годи́ньі фпа́ла. Йак взьа́ў дьі́тько, пітки́нуў зо два са́зньі, тай вона́ вже фпа́ла наза́д. І ка́же до не́го: „С тобо́йу нима́ шчо роби́ти“. А він ка́жи: „Но, йдьім, бу́дим боро́ти сьа“. Дьі́тько бойі́ть сьа з ним боро́ти сьа, а той дьі́тько то ма́ў кре́пку бо́роду. Він взьа́ў роско́ло́ў гру́бого ду́ба і запра́виў до то́го ду́ба ту бо́роду, і то стисну́ло, та́'йак в ле́шчата. І повертайи наза́д до те́йі хати́ни і вже дьі́тька жа́дного не вида́ти. І він ка́жи до те́йі па́нни: „Тьіка́ймо до мо́го до́му“. І вони́ ста́ли фтьіка́ти, аж прийшли́ до йиго́ до́му і там сибі́ пожени́ли сьа і ґосподарать до котро́го ча́су.

Записано в Клекотові. Брідськ. пов. від господаря Демка Рицара в серпни 1894 р.

Є се неповно оповіданий варияпт широко розповсюдженої казки про Покотигорошка, пор. Игн. з Никлович, 60—64; Аѳанасьевъ, N. 74 і IV, стор. 97—111.

28. Дівчина записана злому.

Буў сибі мелник і не маў 'но йідну дочку; і він заўше буў ў млиньі, він знаў сьі — дух сьватий при хатьі — с тим шатаном. Той шатан йіму казаў, жиб він йіму шось записаў, той мелник. А мелник кае: „Йа тибі запишу коньа". Він каи: „Йа коньа ни хочу". Кае: „Йа тибі запишу короўу". Він каи: „Йа й корови ни хочу. Запиши мньі — каи — свойу дочку!" Ін ўзьаў і записаў йійі. Маў йідну і туйу записаў. „Присли мньі — каи — йійі серид ночи, то йа йі возьму до млина". Він зара, той мелник, першойі ночи післаў ту свойу дочку до млина. „Бігай — кажи — подиви сьі до млина, шо там робить сьі ў ночі!" — так до дочки каже. Али вона йшла і ўзьала, ўмила сьі ў ночі ў дома і стала говорити Отчинаш сибі дорогойу. І прийшла ўона до млина, той йі ни міг йак узьати. Мелник зноў йі післаў на другу піч, не даў йійі ў хатьі ўмити сьі, каи: „Йди так ниўмивана, а йа йду по воду, потім сьі ўмийиш". А вона виходила с хати і взьала, з мазника ўмила сьі і пішла до млина топіру. І він йійі зноў ни міг йак узьати, той шатан. Він йі казаў ше на третьу піч іти. Взьаў йійі випровадиў с хати, жиб вона ўже ни ўмила сьі. Вона на дворі — за позвольиньим — висьцьала сьі і зноў ўмила сьі і той шатан йійі ни міг жадним праўом ўзьати. Топіру мелник каже до него: „Йа пойіду до льіса по дрова, і йа йі покину ў льісьі, то тодьі ўже собі возьмеш набиспечни"... Він пойіхаў до льіса, нарубаў фіру дроў і стаў ўвйазувати фіру: пирикинуў мотуском бис фіру, каже до дочки: „Бігай, злапай за мотузок там тримай!" — І вона злапала за мотузок, стала притримувати; він зайшоў до нейі — шо маў від нейі взьати мотузок, то взьаў, сокиройу йі відьітьаў три пальцьі на праві руцьі. І вона стала кричати; він добуў с кишеньі хустину — шчо маў завйазати йі руку, то взьаў, завйазаў йійі ўочи і сам забраў сьі, пойіхаў до дому і йійі покинуў ў льісьі. Али вона ўзьала, двома пальцьами зробила хрест на лобі с криві і на животьі, — і він зноў йійі ни міг узьати, той шатан. І вона знайшла дупло ў липі, льізла ў те дупло і там сидьіла. Али раз було польуваньа, і грабйуго син прийшоў до тейі липи і йі зувидьіў. Вона була дужи файна — він взьаў на бричку йійі тай привіз до дому. І він ў дома буў шось мало ни рік з нейу, той грабйого син. Али йиго дьід умер шось на третьім сильі — він мусьіў вийіхати на похорон, а дістаўну свого батька, старого грабйу, і наказаў йіму: „Нехай вона буди,

по́ки йа ни прийі́ду назад“. А вона́ була́ ф цьи́нжи від не́го; па читве́ртий день, йак він ви́йіхаў, вона́ привела́ хло́пцьа, а той хло́пец маў на ло́бі мі́сьаць, а на животьі́ зору́. І то́му старо́му гра́бйові то сьі ду́жи сподо́бало, тай він написа́в лист за́ра до сво́го си́на, шчоб він прийі́хаў, і найшо́ў хло́па ў сильі́ і післа́ў до не́го. І той хлоп пішо́ў і захопи́ла йіго́ ніч і він фступи́ў до коршми́ перепочува́ти. А ў тім сильі́ буў той ме́лник, шо то йіго́ дочка́. Він стаў сьі то́го чоловіка питати, шо йшоў з ли́стом: „Де ви йдете?“ Він йіму́ росказа́ў, йак то ста́ло сьі, шчо: Таку́ й таку́ дьіўку найшо́ў льі́сьі гра́бйого син, ўже бу́ди рік; а́ли він сам ви́йіхаў до сво́ўо дьі́да на по́хорон, а та дьі́ўка привела́ хло́пцьа, той хло́пец ма́йи на ло́бі мі́сьаць, а на животьі́ зору́; і стари́й гра́бйа то написа́ў лист до сво́го си́на, а йа йду с тим ли́стом. Тай ме́лник каи: „От, йак ма́йити ў коршмі́ ночува́ти, то йдьіт до ме́ни до ха́ти тай периночу́йити“. Взьаў то́ўо хло́па і привіў до свейі ха́ти, даў йіму́ до́бре повече́рати і простели́ў йіму́ і кае: „Льгайте спа́ти!“ Али йак вони́ позасипльа́ли фсьі ў ха́тьі, а той ме́лник засьвіти́ў, взьаў віт то́го хло́па лист потихе́ньку і пиричита́ў і взьаў йиго́ ки́нуў ў пйиц, а сам взьа́ў, написа́ў, по свойи́му написа́ў: „Вроди́ла сьі, али ни зна́ти, шо привела́: чи кота́, чи барана́“... Взьаў, той лист запича́туваў і ўпхну́ў йіму́ ў кише́ньу наза́д потихе́ньку. На дру́гій день хлоп ўстаў, в ли́стьі ни зна́йи ньіц, ф тім, шо то сьі роби́ло, і забира́йить сьі тай йде да́льі. А ме́лник ка́жи до не́го: „Йак бу́дити йти наза́д, то ўступі́ть зноў, пириночу́йити ў ме́ни, вече́рати вам ни бу́ду жа́лував да́ти“. — Хлоп ка́жи: „От йак ма́йу де ходи́ти, то ўже, йак ми по знако́мосьцьі, то йа зноў прийду́ сьуда́ па́ніч“ і сам пішо́ў. Приньі́с він той лист до гра́бйого си́на; той взьаў лист, перечита́ў, тай ду́жи засмути́ў сьі і зноў вітписа́ў наза́д за́ра: „Шчо вроди́ло сьі, то вроди́ло сьі — нiха́й бу́ди, по́ки йа ни прийі́ду“. — І забра́ў сьі хлоп, йде наза́д. Прийшо́ў він наза́д до то́ўо само́ўо ме́лника па́ніч. Даў той ме́лник зноў йіму́ повече́рати і пристели́ў і польага́ли спа́ти. Али той хлоп заспу́ў тве́рдо, ме́лник зноў засьвіти́ў, взьаў потихе́ньку йіму́ лист ўзьаў, ки́нуў у пйиц, а написа́ў пу свойи́му і взьаў йиму́ ў киш́еньу наза́д фсади́ў — написа́ў ў тім ли́сьтьі: „Йак йа прийі́ду, шчоб йа йійі ни заста́ў, шобисти йі наза́д там заве́зли, звітки йа йійі приві́з“. Топі́ру хлоп ўстаў зноў вра́по, іде́ наза́д до сво́ўо па́на. Прино́си йіму́ той лист. Йак гра́бйа пиричита́ў, за́ра взьаў ко́ньі, запра́г бри́чку і йі заві́з наза́д до то́го само́ўо дупла́ тай ски́нуў. Вона́ сибі́ ўльі́зла ў дупло́ і свойі́м хло́пцем і так сибі́ жи́ли ў тім дупльі́. А йак гра́бйоўо син прийі́хаў до до́му, стаў за́ра пита́ти сьі, де вона́ йист. А ба́тько йиго́ ка́жи: „Ти так написа́ў до ме́ни, шчо́бись йійі ни заста́ў — о́джи йа йі відві́з наза́д там“. — Він топі́ру стаў каза́ти, шчо то ни йист пра́ўда, і росказа́ў йиден дру́гому, йак той писа́ў, а йак той писа́ў.

За́ра то́го хло́па взьали́, шчо з ли́стом ходи́ў, рустрі́лили, а сам молоди́й гра́бйа запра́г ко́ньі і пойі́хаў по ньу до льі́са. Він прийі́хаў до льі́са, до то́го дупла́ — а вона́ сидит, та' — йак йака́ панна. Али він 'по підньа́ў ру́ки до не́йі, хтьі́ў йі́йі взьа́ти, — а а́нгил прилетьі́ў з не́ба і за ру́ки йі́йі взьаў і йі́йі хло́пцьа с собо́йу аж до не́ба.

Записано в Берлині від парубка Василя Харчишина в грудни 1894 р.

Є се комбінация казочного мотива про дівчину запродану злому (пор. Етноґр. Збірник I, 46—47; Grimm, N. 39), леґенди про сьв. Ґеновефу Брабантську (див. Doubet, 396—408) і мотива про підміняні листи, що стрічають ся в многих казках, див. Gonzenbach N. 24 і II, 220; Жите і Слово III, 377—381 і вказану там літературу, а також Драгоманов, Розвідки I, 169, нота.

29. Сестра — зрадниця.

Буў цьі́сар, маў дочку́ і маў си́на; і він йі́х так тримаў, 'по цьо́нґльи так йі́х трима́ў в оґро́дьі йак в аре́штьі і не пуска́ў на місто. Так йім ду́же було́ ку́чно ф тім оґро́дьі. Так доні́ру ра́дить сьі брат с сестро́йу, жи: „Шо нам с то́го, жи ми ма́йимо таке́ добро́ і паньство“... Та й доні́ру брат ка́же: „Зна́йш ти шо, се́стро? йа буду́ віт сво́го та́та фтьіка́ти“. Але вони не могли́ йак ві́ттам ви́йти, бо цьо́нґльи льо́кай ходи́ў. Він, йак йіго́ здури́ти — пішо́ў і ка́же до льо́капа: „Іди́ там, возьми́ ф канцильа́рійі миньі́ зиґа́рок, бо йа забу́ў с собо́йу взьа́ти“. Они таки́м спо́собом с то́го оґро́ду ви́йшли обидво́йи. Ішли́ вони́, шли так с то́уо оґро́ду, аж за́йшли ў те́мний льіс і захопи́ла йі́х ніч, — тре́ба ўже йім ту ночува́ти. Була́ така́ стара́ ли́па і ф ті ли́пі було́ таке́ дупло́ і вони там собі польага́ли спа́ти обидво́йи, брат с сестро́йу. Сестра́ засну́ла, а той брат ни спаў, фурт сибі міркува́ў, шо ф таку́ дале́ку доро́гу ви́браў сьі, йак то буди, шо с то́го бу́ди, жи сво́го отца́ поки́нуў... Доні́ру прихо́ди до них трох сьвйати́х. Йіде́н ка́же: „Возьмім йі́х, позабива́ймо“. А дру́гій ка́же: „Ньі, то шкода́ йі́х загуби́ти зи сьві́та“. Йак вони́ ста́ли так говори́ти, тих трох сьвйати́х, а взьаў брат, приложи́ў ўу́хо до сестри́, чи вона́ спит. А дру́гій ка́же: „Ньи, йиго́ шко́да, йа йиму́ дам таку́ соро́чку, жи сьі він йак убере́, жи́би знаў, шо сьі ў сьві́тьі ро́би, і таку́ ша́бльу дам йіму́, жи він ньіц сьі ни бу́де бойа́ти зно́ўу“. А тре́тьій ка́же: „Дам йіму́ таку́ тру́бку, шо йак на ньу затру́би, то ўсьа звіри́на́ до не́уо сьі бу́де злітáти, і він бу́де кру́лем нат фсьа́койу звіри́но́йу“. Пита́йить сьі доні́ру брат сестри́ — йак він взьаў то с се́би поскида́ў свойи́ убраньа́, а ў те сьі у́браў, шо вони́ йіму дали — і пита́йить сьі сестри́: „Чи ти чу́ла, йак було́ коло нас три розбо́йники?“ А ўна ка́же, шчо ньі. Доні́ро ра́но поустава́ли і вона́ ка́же: „Першісьмо спа́ли ф таки́х пала́цах, а тепе́р ф такі́м те́мнім льі́сьі — хоць шче до́бре, жи нас звіри́на́ йака́ ни пойі́ла“. „А шо́би ти так — ка́же брат до сестри́ —

а шчо́би ти роби́ла, йакби тут зьвірина́ та була́ до те́бе прийшла́?“ „То йабим за́раз зо страху́ уме́рла“. А він допі́ру каже: „Чека́й, се́стро, шесь не ви́дьіла дзьвірини́, али за́раз зоба́чиш, йак вона́ бу́ди у́сьа коло нас“. Йак добу́у тру́бку, йак затруби́у — де йака́ була́ дзьвірина́, так сьі до не́го позльіта́ла на той го́лос. Те й допі́ру, йак сьі то позльіта́ло: — „Ни бі́й сьі, се́стро, вони́ ше тобі́ бу́дут ру́ки лиза́ти“. Йак то пови́дьіла, ду́же аж умльі́ла, ни могла́ йти. „Ви́бери си, се́стро, котро́го ти хо́чеш дзьві́ра, же́льі ти не мо́жеш йти, і бу́деш на нему́ і́хала“. Ви́брали у́ни сибі́ по йідно́му зьві́рові, поу́сьіда́ли, йі́дут вони́ сибі́ доро́гойу па тих дзьві́рах і так сибі́ гово́рать обидво́йи: „Шосьми пе́рши так ма́ли шчо йі́сти, пити, у́же два дньі у́жесьмо не йі́ли ньіц. Шо нам с то́го, жи ми ма́йимо гро́ші, а́ли нима́ шо де в льі́сьі взьа́ти“. Йі́дут вони́ черес той льіс, йі́дут, ду́же шче вели́кій кава́лок, і захопи́ла йіх ніч. Али ди́у́льать сьі, у́ тім чо́рнім льі́сьі стоі́іт вели́кій па́лац, і ф тім пала́цу йа́сно сьі сьві́ти, і чу́ти там, шо сьпіва́йут, йідьа́ть, пйут. Але ка́же брат до сестри́: „Се́стро, пості́й ти тут па доро́зьі, а йа сьі пі́ду переві́дайу, хто то ту́тай ме́шкайи“. І пішо́у він туди́, ди́вить сьі, жи вили́ка бра́ма зельі́зна. Він вда́риу те́йу шаблейу у́ ту бра́му і вона́ сьі йіму́ вітчипи́ла. А він там ди́вить сьі, пішо́у він па ґанок і такі́ скльані́ бу́ли две́ри — ди́вить сьі, а то йист там розбо́йники, так йіх бу́ло... було́ йіх так ко́ло пйадесьа́т, і ма́йут коло се́бе до́сить йидзе́ньа і питьа́ і забау́льайуть сьі сибі́ і весельа́ть сьі. Але він у́вьа́у і ка́же: „До́бри ви́йчур, пано́ве!“ А той найста́ршій ка́же, жи то йіх бу́у той цехми́стер: „Уозьми́ но меч свій ш шара́ґу, ви́йди но там до не́го! Ми ті́лько льіт у́же тут сибі́ сидимо́, до на́с ньіхто́ ни мі’ тут сьі добу́ти, аш таки́й сьі найшо́у му́дрий, шо до нас ту прийшо́у. Шо то йи за пта́х? Озьми́ йіму́ мече́м го́лову за́ра зі́тни“. Так каза́у найста́рший. Той ’но вітхили́у две́ри, розбо́йник, хтьі́у го́лову зітьа́ти то́му, ’но го́лову фказа́у че́рез две́ри, а той йак його́ ша́блейу махну́у, зітьа́у йіму́ го́лову, то́му розбо́йникови. І так бли́сько поро́га бу́у льох; йак іму́ го́лову зітьа́у, і за́раз його́ до то́уо льо́ху фки́ну́у, то́го розбо́йника. Той найста́ршій ка́же: „Піди́ но ти, дру́гій, шо тамто́го так до́уго нима́?“ („Уже́ гаму́син тамто́му йідпо́му йи — жінка опові́дача). І той дру́гій пішо́у, ’но го́лову фказа́у чи́риз две́ри, і він та́ґже то́му так зроби́у: го́лову зітьа́у і та́ґже кипу́у до то́го само́го льо́ху. І було́ йіх так до пйадесьа́т і так пойиди́нце вони́ йшли і він йіх фсьіх поби́у і до то́го льо́ху йіх поукида́у, у́сьі ті розбо́йники. Уже так прийшло́, жи ’по той найста́рший зіста́у сам йіде́н у́ свойі́ канцельа́рійі. „У́же у́сьі мойі́ камра́ти у́же десь не жийу́т, коли котри́й пішо́у, то у́же сьі не верну́у!... Шось ту у́же йист за ново́го!“ Коли сьі подиви́у на свойу́ та́ґже ша́бльу, той найста́рший, жи та́ґже його́ та ша́бльа йис заржа́ульана, нафпі́у заржа́ульана с крівле́йу: „Навойува́вім

з нейу, а йис заржа́ўвльіна. То ўже приоста́тку коб но і мины́ та́ґже сьі не скінчило ту житьа́“.. Але взьаў той найста́рший та́ґже свій меч і так ка́же сам до се́бе: „Де пішли мо́йі камра́ти, так і йа туди́ за ни́ми му́шу йти“. Же́льі той го́лову ’но́ фказа́ў чи́рез две́ри, і та́ґже йіму́ го́лову зітьа́ў і та́ґже ўпхнуў йиго́ до то́го льо́ху, де тамті. І ди́вить сьі — на ґа́нку ви́си на шара́ґу кльуч. Так він фтоли́ той кльуч увзьа́ў і зачини́ў той льох, де вони́ там фсьі лежа́ли поби́ті ў тім льо́ху і зачини́ў йіх, і допі́ру він взьа́ў, пішо́ў до сере́дини, йак вже йіх фсьіх поби́ў. І ди́вить сьі, жи йис в льо́ху йидзе́ньа і питьа́, що душа́ забагне́. І допі́ру то фсьо пиригльа́нуў, що там йи, і пішо́ў све́йі сестри́ закли́кати. „Хо́цьісмо, се́стро, ни йі́ли бис кі́лька день, а тепе́р же бу́дем ма́ти що йі́сти, пи́ти, що душа́ нам забагне́“... А сестра́, вона́ ф тім ньіц ни зна́ла, що він йіх поби́ў. І допі́ру йак вони́ прийшли́ туди́ с сестро́йу, і допі́ро вони́ сибі́ ма́йут що йі́сти, пи́ти; ди́ўльать сьі, жи ўсьо йист, понайіда́ли сьі сибі́ і понапива́ли сьі, що йім сьі хтьі́ло, було́ фсьо́го до́сить, і польага́ли спа́ти. „Хо́цьісьмо ни йі́ли кі́лька день, а́ли тепе́р вже ма́йимо“. Ра́но поустава́ли, і той брат ду́же льуби́ў ходи́ти на польува́ньа. „Зна́йиш ти що́, се́стро — зготу́й мины́ тут обі́д, а йа йду на польува́ньа“. Тоди́ він пішо́ў на льіс стрільбо́йу. І ви́сьіло до́сить кльучі́ў від рі́зьних ша́фіў. Тоди́ вона́ ті кльучі́ — така́ була́ му́дра і хтьі́ла то фсьо перегльа́нути, шчо це йи — вітчини́ла йідну́ комо́ду: йис до́ста зло́та, срі́бла; вітчини́ла дру́гу, зно́ў йист до́сит гро́ші; а вітчини́ла тре́ту, йист йидзе́ньа і питьа́. Ась сьі зачудова́ла она́, жи у сво́го та́та на́віть то́уо не ви́дьіла. І вона́ фсьу́да то вже перегльа́нула і фсьі кльучі́... повітчиньа́ла ті ўсьі ша́фи. А́ли шче взьала́, ви́йшла на ґа́нок: „Шче возьму́ йа той кльуч і йіго́ спрахтику́йу, віт чо́го він йист“. А то буў кльуч віт то́го льо́ху, де ті розбо́йники фсьі там поби́ті. Так она́ фтоди́ той льох вітчини́ла, а той розбо́йник найста́рший ше ца́лком ни буў заби́тий — сьіў сибі́ на схо́дьі ў горі́ і сидьі́ў і то ўсьо слу́хаў, йак она́ ходи́ла, йак вона́ той льох вітчини́ла. Ду́же вона́ сьі зьльака́ла, а він фтоди́ до не́йі заговори́ў: — „Шчо ти ро́биш, мойа́ коха́на, ту та й йак ти сьуда́ прийшла́сь?“ — „Йа .. мене́ бра́т сьуда́ заві́ў“. — „А деш твій брат йи?“ — „Пішо́ў мій брат на польува́ньа, бо він ду́жи льуби польува́ти“. — „Тепе́р возьми́, мойа́ лебе́зна, і ф ті там ша́фі — йі сказа́ў — там йист така́ фльашчи́нка с кро́плейу, і принеси́ мины́ сьуда́, і йа сьі насмару́йу, то йа сьі ви́гойу с то́го“. І вона́ йиго́ послу́хала і пішла́ йиму́ принесла ту кро́пльу ш ша́фи. Йак сьі він насмарува́ў, і за́раз зроби́ў сьі здоро́вий і шче ре́шти взьаў ті свойі́ камра́ти понасмаро́ўуваў, та́ґже го́лови, і до ку́пи ка́ждому прильіни́ў, і за́ра фсьі пороби́ли сьі здоро́ўі віт те́йі кро́пльі. І так воні́ фсьі ў тім льо́хові сидьі́ли, вже були́ фсьі здоро́ві, і фурт йі́йі намо́ўльали: „Зіста́нь сьі ту з на́ми, тут бу́диш панова́ти

з нами!“ А ўона каже: „А йаґжеж йа — коли мій брат зарас прийде!“ — „То ми йіго фсьі злапайимо, то ми йиго забйимо, так йак він нас побиў“. — „Ни зробити ви йіму ньіц, він сьі ньікого ни бойіт“. — „Возьми ти йиго йак страть, свого брата!“ — А ўона каже: „А йаґжеж йа можу йиго стратити?“ — „Ми тибе научимо“. Каже: „Зроби сьі ти слаба і скажи йіму, жи тибі сьі снило, шо там йист така гора, на ті горі там такий круль умер закльатий, ф такім фестунку, шо там ньіхто не може преступити; там йи дві гадьі, шо майут по двайцьіть штири голоў. І ти сьі зроби слаба, кажи йіму, жи тибі сьі снило, шо там йи такі йаблока, шо: „Йак ти миньі тих, брате, йаблок принесеш, то йа зараз буду здорова!“ — Зробит сьі братові жаль: „Чиму, йа тибі принесу, бись меньі була здороўа“. — „І фтоди, йак він піди по ті йаблока, то йиго ті гадьі там зьідьать“. — І він пішоў по ті йаблока. Там таких дві брамі дуже великі зельізні. Дариў він шаблейу ф'ту браму, вона сьі йіму вітчинила. Він йак сьі та йіму брама вітчинила, дуже стали так до него свистати, ась сьі земльа трасла, которі майут по двайцьіть штири голоў йідна гадьа. І він шо вдари шаблейу в голову, то та голова відлетит і назад прильіпить сьа до тейі гадьі; шчо він другу зітьаў, таґже сьі йиму зноў назад сьі прильіпила! І так він міркуйи сибі: „Шо йа буду робити? Шчо голову зітну, а вона сьі назад прискочи до нейі, і зноў йи цьіла! Нагадаў ін собі, шо він ту трубку майи віт тейі фсейі дьвірини і віт птах... Допіру йак він затрубиў, так сьі фсьі птахи злетьіли до него аш так, аж облоки ўкрили. І допіру, шо голову зітне, то прилетит такий великий птах і ту голову ўхопит, і таким способом він тим гадьам голови постинаў, і він таким способом тих йаблок дістаў свойі сестрі і тих йаблок приньіс. А вна зараз прийшла і перед ними, жи миньі...: „Ни зробите йіму ньіц, бо миньі тих йаблок приньіс“. — „Шо то йи зноў за фильозоф, шо він черес ті гадьі преступиў!“ — так казали розбойники. І він, на другій день пішоў він зноў так ф ті порі на польуваньа, той брат, і фтоди, йак він йіде, брат, на полуваньа, то вона йіх випускайи с тоўо льоху. Йакби то брата стратити? І каже допіру: — „Тут шче йист на горі такі птахи — і ти шче роби сьі слаба і кажи, жи: „Миньі сьі снило, жи на ті горі такі йист птахи великі, корабльі сьі називайут — кажи: „Йди, принеси миньі того птаха, йак йа йиго звару, то йа буду здорова“. А фтоди, йак він піде по ті птахи, то буде того птаха стрільати, так той птах злетит, так йиго відразу ўкокне (проковтне) і таким способом ми йиго стратимо твого брата“. Він йак прийшоў до тейі гори і заміриў сьі стрільати і заговориў до него той птах: „Чого ти ў нас потрибуйиш, жи ти нас хочиш стрильати? Та ти йиздесь наш круль і нат фсьакойу дьвіринойу. Скажи миньі, шчо потрибуйиш, то йа тибі то дам“ — „Йа хочу молоде кора-

рабльа“. Каже до него той птах: „Йак ти так далеко зайшоў сьуда? Хоцьаж йа тибі дам, йак ти йиго занесеш, бо то йист дуже далеко“. Каже до него той птах: „Сьадь ти миньі межи крила і занесу тибе аж до твого палацу, де ти мешкайиш“. Фтоди вона сьі подивила без вікно, шо летит такий великій птах і несе брата моўо, пішла, сказала зара тим розбойникам, шо: Ви йиму не зробите ньіц, бо ўже летит птах і йиго несе на собі. „То ўже ми йиму не зробимо ньіц і тепер. Може часом він вдома льубийў шось таке, купати сьі або шо так?“ — казали розбойники до нейі, до йиго сестри. Тоди він прийшоў, і каже: „Брате, ти сьі так дома льубийў купати шодень, а тепер ўжесь кілька день ни купаў сьі, йистись такий ўже чорний“. Фтоди йіму — вже так ті казали розбойники — фтоди йіму зробиш той купіль“. Вона йіму той купель зробила, нальала йіму вану води і: „Тепер, брате, купай сьі!“ („На смерть“— додала присутна баба). — „Фтоди він ўльіз ў той купіль. „Брате, шо йа тебі скажу: ти йиздісь такий моцний, ньікоўо сьі не бойіш, — йа тибі перевйажу мізерні тоті пальцьі йидвабом, чи ти перервеш, жельі ти такий моцний“. Перевйазала йіму у двойи — він взьаў і перерваў то; потім ўвйазала йіму шче ў двойи, ў четверо ўже і він вже сьі спробуваў і взьаў рвати — не мі’. Фтоди она закликала допіро тих розбойникіў. „Ходьіть, тепер вже він купайить сьі, вже руки йіму звйазані“. Тоди ўона йіх випустила з льоху усьі, и вони ўпскочили так йиго, доўкола поставали над ним з мечами. „То ти такий пташок, жи ти нас фсьіх такись побийў тьашкойу смертийу, а ми шче такій жийимо! Тепер, ти нас бийў сам йиден, нас пйадесьат, а ми тебе будем зноў ўсьі мечами рубати, та’ йак ти нас“. Так ф той час він сьі дуже зьльакаў, шчо йиму руки йист звйазані, шо над ним поставали. „Праўда, шом вас фсьіх побийў смертийу, але знайу, шчо і тепер і миньі буди смерть коло вас таґже. Али позвольти миньі, перед мейу смертийу нех йа сьі Богу помольу. Йа майу таку трубку, шчо йа на ньі зайсьіди Богу сьі мольу, йак на ньу затрубльу“. І вони ни хтьіли йиму то дати тейі трупки, али систра стала йіх просити—зробило сьі систрі шось жаль — і подали йиму ту трубку до рук, шо йак він на ту трубку затрубийў і так сибі пригадаў, шоби ті ўсьі птахи сьі злетьіли і шоби ті розбойники подерли, рознесли йіх, чисто йіх усьі. Йак він на ту трупку затрубийў, птахи подерли ті розбойники, подерли і полетьіли ў гору і зістала сьі ’но гоўо найстаршого нога іно ш чоботом, с того найстаршого розбойника і шо вона йиго дуже льубила... Тепер каже брат до сестри: „Розвйажи миньі, сестро, ті руки, йакись миньі завйазала, бо тись мене до того довела, до тейі смерти“. Взьала йиму сестра руки розвйазала. — „Тепержи ти, сестро, будиш тутай“. І взьаў сестру ланцухами такими прикуваў до сьтьіни і присунуў йійі ту вану води, шо в ньі купаў сьа: „Тепер ту воду, сестро, пий за ту

ка́ру, а ту но́гу йідж іс то́го найста́ршого розбо́йника, шо ти його́ льуби́лась".

Записано в Берлині від кравця Юзька Захарчука в авг. 1893 р.

Пор. Рудченко II, N. 22; Аѳанасьевъ. N. 117, 118, 119 і т. IV, стор. 259—269 і подану там літературу. Кінцевий епізод з трубкою нагадує леґенду про Соломона і Китовраса, що викрав його жінку, див. Веселовскій, Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ, 220—229.

30. Як піяк царівну вибавив.

Буў цьісар і цьісаро́уа. Ма́ли ўони́ таку́ дочку́, та дочка́ ду́жи була́ чо́рна, жа́дин йі си кава́льір ни міг спо́до́бати. Ўона́ пото́му ка́же: „Бо́же, Бо́же, жи́би прийшо́ў лихи́й, за лихо́го бим пішла́". И ў ночи́ прихо́дит до не́йі, йідно́йі но́чи. Так ўона́ пото́му ка́же: „Тату, до мньи йи́ден пренц хо́дзьі". Ўін ка́же: „Цо́ то мо́же бить, цоб йа во ньім ньи вйи́дзьаў". Тай він поста́виў ко́ли не́йі ва́рту, коли йі поко́йу, ци хто ни бу́ди; и пита́йи сьі ўра́по — вартіўни́к ни ви́дьіў, а ўона́ та́тови повіда́йи, шчо буў. Тай пото́му таку́ во́стру ва́рту поста́виў, аби но му́ха де такво́ шуборну́ла, за́ра стрільи́ти! Тай він пото́му, йак ту ва́рту поста́виў, він до не́йі прийшо́ў йі взьи́ў задушьи́ў. Тай йійі́ пото́му взьи́ли до це́ркви, ко́ли не́йі за́ўше ста́вили ва́рту, — ўона́ за́ўше вартіўника́ зьзьі́ла. Так пото́му каза́ў цьі́сар вибира́ти такі́ пійаки́. Так пото́му йідно́ўо тако́ўо пійака́ натра́фили, шо буў му́дрий; запрова́дили го коли не́йі поста́ўили. А він взьиў то фсьо с се́бе ски́нуў, а сам пішо́ў без вікно́ фцьік. Він фцьіка́йи, напе́ред не́го йде хлоп. Пита́йи сьа: „Де ти йдеш?" А він ка́же: „Ту цьі́сарова дочка́ ўме́рла і ку́па во́льска пойі́ла, — тепе́р пійаки́ дайу́т". Ка́е: „Ци пійа́к за йі гро́ши пйи, ци пійа́к за йі гро́ши де хо́ди, краде?" Ка́же: „Верни́ сьі наза́д — ка́же — йди сибі́ на фо́ри і взьи́й сибі́ кни́шку і чита́й. Ўона́ ста́не, бу́де тьі кли́кати, бу́де за тобо́ў ська́ти. Йак вона́ льи́жи, то ти піди́ш наза́д ко́ли не́йі ста́неш". Ўона́ йідно́йі но́чи не йі́ла, — збілььі́ла по кольі́на. Прийшли́ на ра́но, пійака́ обльізо́ульівати: біда́ пійака́ ни зьі́ла, но варту́йі коли не́йі. Да́ли пійако́ви біз де́нь йі́сти, пити, па́ніч зно́ў виду́т. Заве́ли, він зно́ў фцьіка́йи. Так його́ зно́ў здиба́ў хлоп, ка́е до не́уо: „Де ти йде́ш?" Він йиму́ зно́ў те са́ме сказа́ў. Він тоди́ ка́же: „Йди сибі́ до захри́стийі, тай взьий сибі́ кни́шку, зноў чита́й. Ўна тьі бу́де кли́кати, — ка́же — бу́де льіта́ла, бу́де ки́дала тибе́, бу́ди проси́ти, бис до не́йі прийшо́ў. Йак вона́ льи́же, то ти зно́ў піде́ш ко́ли не́йі ста́неш". Прихо́дьит пійака́ ра́но ўоблыізо́ульівати, пійа́к таки́ й варту́йі. Да́ли пійако́ви зно́ў біз де́нь йі́сти, пити, зно́ў па́ніч заве́ли. Так пійа́к зно́ў фцьіка́йи, так зно́ў його́ здиба́ў хлоп і ка́же до не́го: „На, виртай

сьі наза́д, — ка́е до не́ўо — на́ тибі дві па́цьцьі сьі́рки, йди́ си на віўтар, засьвіти́ сибі дві сьві́цьцьі, взьи́й сибі ті йанге́ли, жи ксьи́ндз слу́жбу Бо́жу пра́вит, — ка́же — ўона́ сьі зі́рве, бу́де льіта́ти. Йак ти заду́йи с то́ўо бо́ку сьві́чку, то ти ту́йу сьвіти́, йак ти заду́йи з дру́ўо бо́ку зноў, ти зві́тти сьвіти́; а ду́же тьі бу́ди проси́ла, а́би ти сьі даў йі зьі́сти. Пото́му ўона́ ста́не жива́, бу́де па́ла бі́ла і живайа. Ка́е: ни ма́йісь сьі чо́ўо бойа́ти, — ка́же — ўона́ бу́ди такий христійани́н, йак-би ти". Тай він йи́йі ни даў сьві́тла загаси́ти. Так ўона́ тоди́ ка́е до не́го: „Ходи́ сьуда́, ходи́, ни бій сьа йуш — ка́же — ходи́ сьуда́, ти мене́ віт сме́рти віткупи́ў". Тоди́ прихо́дьит ў ра́но, пійака́ ўоблызоўлы-вати, а пійа́к с цьі́саровоў дочко́ў кінчи́т, па́цьір мо́уи. Пото́му да́ли зна́ти до цьі́сарйі. Цьі́сар ка́же: „Ней прийдут вони́ до ме́не". А пійак ка́же: „Йака́ цьі́сарови доро́а до ме́не, така́ меньі́ до цьі́сарі". — Цьі́сар заложи́ў шти́ри ко́ньі до пово́зу і прийі́хаў по них. Тай він йіх забра́ў до се́би, таку́ йім кра́сну гости́ну спра́виў, і пото́му ўобо́х йіх взьиу жини́ти. Таке́ весьільи́ там вели́ке, тако́го во́льска!.. І йа там буў, да́ли меньі́ горі́ўки, йак йа сьі там фпиў, ім сибі там лыг на сьмі́тьу. Взьи́ли там стрі́льи́ти, мене́ кано́ньір фсади́ў ф кано́ну йі ка́же: пу! а йа сьіў ту.

Записано в Кожичах, пов. Городок, з уст парубка Івана Крилишина в серпні 1893 р.

Пор. Аѳанасьевъ, N. 207 і т. IV, 493; Wolf, 258—262.

31. Нероджений царевич.

Буў цьі́сар і цьі́сароўа. И ўона́, йак ўмира́ла, то йиму́ каза́ла, шо́би таку́йу взьи́ў, шо́би то ма́ла на голові́, шчо ўона́ — а ўона́ ма́ла на голові́ зло́ту зьвізду́. Тай він ку́па йі́здиў за жі́нкоў ська́ти за тако́ў. Йиго́ дочка́ сьі ми́ла — так він зоба́чиў ту зьвізду́, жи йиго́ дочка́ ма́йи йак ма́ма. Тай він ка́же: „Цу́рко мо́йа найкоха́ньша! цо ма́тка наказа́ла, то му́сьі биць!" А ўона́ ка́же: „Та́тку муй найкоха́ньші, то ґжи́х бе́ндзьи!" А ўін ка́же: „Ньих цо хце бе́дзьи, то му́сьі биць". Так ўін сьі з неў ўожени́ў. Пото́му взьиў — ўона́ з ним зіста́ла ў цьи́нжи — він взьиў йи́йі зарі́заў ў коро́ткім чьисьі́, йак йуж ўона́ ма́ла бу́ти з дити́ноў. Йак йі зарі́заў, тоди́ взьиў ту йи́йі ви́пориў ту дити́ну з не́йі і даў ту дити́ну ў мамки́. Так той хло́пец сьи ви́ховаў, а йи́йі ў горо́дьі закопа́ў коли ма́ми коли йи́йі, поста́виў йі йак живу́, і та зьвізда́ ду́же йа́сна була́ та'-йак кві́ти. Йак той сьі хло́пец ви́ховаў, йуж буў вели́кій, так він йіго́ віді́браў від ма́мок, так з ним ўсьу́да ходи́ў; до то́ўо горо́ду ни ўпусти́ў, де ті були́, йі́го ба́ба і ма́ма, похо́ўані. Тай він ка́е до него: „Та́тку муй найко-ха́ньшій! дльа че́ґо йа ўше́ндзьи пу́йде, а ту́тай йа ньи мо́же пу́ньсьць?"

Він тоди́ ка́же до не́го: „Ти то́му ни сьцы́рпіш, ти там йак пі́деш, ти то́му ньи сьцы́рпіш!“ Так він його́ гет пусти́ў, тай він прихо́ди гет, ди́ви сі по тім горо́дьі, так ди́ви сі: така́ йи сьльі́чна кві́тка на тім горо́дьі росте́... Тай ін прихо́дит до не́йі, хце субі́ ви́рвати, а ўона́ примо́ўила: „Не рви, бось йі не сади́ў!“ Тоди́ ка́же до него: „Йди ти до ста́йньі і диви́ сі, котра́ коби́ла йи жере́бна. Взьий ту коби́лу зabий, ви́пор з не́йі лошьи́ і дай до кобилі́в, на́й сі ви́ховайи; а з ме́ни взьий си с плечи́й ви́різь скі́ру, ўши́й сибі́ рукави́цьі. Там бу́де така́ па́нна, цьі́сарйи дочка́, — там ку́па йу во́льска польагло́, кавальі́ріў, за загатки́, а ўона́ твойа́ му́си бу́ти“. (То допі́ру шту́ка! сам не ро́джений і кінь не ро́джений!) „Ризмайі́те сі бу́де трафльи́ло ти по доро́зьі — а́бис то ўсьо погоди́ў. Йак пойі́диш до не́йі, ви́бер си реґьи́мент во́льска, а́би бу́ли ўсьі в йидні́м дньу ро́джені, хло́пи і ко́ньі. Йак прийі́деш до не́йі, ўна тобі́ зада́ст за́гатку, а ти йі так пові́дж: цо мі за ваґа́тка, ма́ла йаґо́тка!“

Тай він взьиў йі́хати до не́йі, види́т: два го́луби сі куса́йи. Тай він ка́е: „Чо ви сі так куса́йите?“ — Він ка́е: „Йа майу дьі́ти на йідні́м де́реві, а він на дру́гім де́реві. Йа принесу́ сво́йім йі́сти — він меньі́ забере́, йак він принесе́ сво́йім — йа йіму́ заберу́“. — Він туди́ вийма́ў ша́бльу і ка́же: „Йа тото́ў ша́блеў махну́, то ней бу́ди така́ границі, а ти на той бік ни ходи́, а́ньі ти на той“. — А він тоди́ ка́е: „Дзьинькуйи цьі, найясьньи́йши пре́нцу, вели́кій ти приго́дьі ста́ну“. — Так сі забра́ли, пойі́хали да́льі. Йи зноў дві ку́пи мураўльі́ў, так ўони́ сі куса́йут!... Він сі зноў пита́йи: „Чо ви сі так куса́йити?“ — Він зноў йіму ка́же: „Ми ма́йим ту дьі́ти, и ўони́ йдут на́шим забера́йут, а ми зноў йде́мо йі́х забера́йимо дьі́тьим йидзе́ньи“. Так він зноў ша́бльу ви́тьиг, ка́же: „Ти на той бік не йди збера́ти, а ти на той бік не йди, а ў середи́ньі ма́йите ме́жу“. Так вони́ йіму пові́ли: „Дзьинькуйи цьі, найасьньи́йши пре́нцу, вели́кій приго́дьі йа ти ста́ну“. Йі́де да́льі пона́д ста́ў: льізе ра́к до гори́ на бе́рег. Шо ви́льізе на бе́рег, то ўпа́де ў боло́то. А він ка́же: „Порату́й го там котро́й!“ Взьиў йіди́н жо́мньір ша́бльу ви́тьиг і ки́нуў го на ста́ў ша́блеў (гей на во́ду, ки́нуў на ріку́). Він зноў ка́е: „Дзьинькуйи цьі, найясьньи́йши пре́нцу, вели́кій приго́дьі йа ти ста́ну“. Так прийі́хаў гет, а там взьи́ли йі́х прийма́ти ўсьі́х. Йак сі понайіда́ли, понапива́ли, тоди́ она́ взьи́ла книшку, пішла́ з ним загатки́ відга́дувати. Тай і вона́ йіму́ шо зага́не, то він йі ўсьо вітпові́ст. Він тоди́ ка́же: „Цо мі за та́ка зага́тка, йак ти вумі́ш! Йа цьі по́вім заґа́ткі: ньи родзо́ний і ньи на родзо́нім пшийі́хаў, а сво́йі ма́гкі на ре́нках пши́ньіс!“ — Та ўона́ до книшки ди́ви сі, перевертайи, ци де така́ зага́тка йи — і не ма. Пішла́, ўпові́ла татови, жи ни мо́е то́йі за́гатки відгану́ти, — таки́й вона́ му́сит бу́ти його́ жі́нкоў. Тай ўони́...

взьиў він йиго́, пішли́ во́ба на спа́цир. Прийшли до ўоди́, — взьиў розломаў си́ґнат і ка́же: „Ви́диш, йакий він йи?“ Він ка́же: „Ви́джу“. Взьиў, ки́нуў на Дуна́й, ка́е: „Йак ти миньі йиго́ принесе́ш, то ўзьи́йиш мойу́ дочку́“. Пото́му він сьіў тай пла́че. Вилази рак до не́го: „А чо ти пла́чиш?“ А він ўзьиў йиму́ ўповіда́ти: „Прийі́хаўім на зальо́ти, пішо́ў цьі́сар зо мноў на спа́цир, ки́нуў пе́рстинь ў во́ду, каза́ў: йак йа му принесу́, тоди́ йиго́ дочку́ ўзьи́йу““. Ка́е: „Цьі́хо, не плач! за́ра бу́ди“. Йак сви́снуў, так повилазило розмайі́тоўо хро́пства: ри́би, ра́ки, гадьу́ки розмайі́ті, таке́ ўсьо, шо було ў водьі́, ўсьо повилази́ло. „То — ка́е — ськайте пе́рстиньі, а́бисте найшли́ й жи́бисте ми го прине́сли“. Так пішли́ ська́ти, ська́йут, ська́йут... Йак він сви́сне, зноўсь повилази́ли, то хро́пство. Питайі сьі, ци йи? Ка́же: „Нима́“. Тай він ка́е: „Йдьіт ськайте ше раз!“ Пото́му зноў сви́снуў, ка́же: „Йи?“ — „Нема“. Взьиў рахова́ти, ци йи ўони́ ўсьі — йіди́н браку́йи! А то найшо́ў йіди́н таки́й кривий рак і пішо́ў до ко́ршми і на той си́ґнат йуж напи́ў тро́ха гро́ші, там шо маў, найі́ў, напи́ў. Пішли́ від не́го відібра́ли, да́ли йиму́, тай він прино́си цьі́сарови той си́ґнат і дайи му. Цьі́сар ка́е: „До́бре“. Тоди́ взьиў чве́ртку про́са і по́пелу, то ўсьо до ку́пи змішьиў, даў го до тако́йі тимни́цьі, ка́же: „Йак ми то ви́бериш на ту й на ту годину, тоди́ бу́дись сьі жени́ў“. Тай він сьіў і пла́че. Прихо́ди муравéль, пита́йи сьі: „Чо ти пла́чеш?“ Він йиму́ ўповіў, він ка́е: „Льигай спа́ти!“ Йак сьі насхо́дило мура́ўльіў, йак взьи́ли вино́сити те про́со с по́пелу, йак взьи́ли вибера́ти, гет ўсьо му ви́брали гет до чи́ста! Йиди́н мураве́ль ўльіз ў ту дьу́рку, де сьі кльуч ўсаджьи́йи, дру́гий ў ніс ўльіз, тре́тий ў ву́хо, там четве́ртий поза пазуху поўлази́ли му — йак той надійшо́ў, так ті мура́ўльі взьи́ли го ласкота́ти, жиби він сьі прибуди́ў, жи́би ўстаў зі спаньи́. Прихо́ди цьі́сар і пита́йи сьі: „Цись йу ви́браў?“ Він ка́же: „Про́шу сьі подиви́ти!“ Ди́ви сьі, ка́же: „До́бре! Ходи зо мноў! Ма́йиш ти — ка́е — ўсьо свойи во́льско?“ И він ка́е: „Деж би сьі дьі́ло?“ — „Мо́и ти де — ка́е — бра́кўйи кінь або жо́мньір?“ Тий він ка́же: „Мо́го во́льска ньіхто́ не ўкраде́“. — Тай ін допі́ру звізитероваў, зрахуваў си — бра́кўйи му два ко́ньі і два жомньи́ри! Так взьиў він ська́ти, а йиго́ ко́ньі і ті жомньи́ри ў таки́х корчо́х порі́зані! Тай ін прийшо́ў, взьиў сумува́ти. Лети́т два го́луби. Ка́е: „Склада́йте то до ку́пи! Йіди́н маў ў фльи́ськьі во́ду цьільу́шчу, дру́гий живу́шчу. Пусти́ў ў йіднóго коньи́ — кінь сьі стули́ў (кінь цьіли́й), пусти́ў зноў живу́шчойі води́ — кінь живи́й. Так ті ко́ньі ўоба йуж живі, здоро́ўі — тоди́ ў жомньи́ри. Пусти́ў ў жо́мньірйи — жо́мньір цьіли́й, пусти́ў зноў тойі живу́шчойі води́ — жо́мньір живи́й. Стаў жо́мньір і ка́же: „А том сьі виспаў!“ Там пото́му позводи́ли до ку́пи, — пішо́ў цьі́сарови замельдуваў, жи йи ўсьі. Так тоди́ висьі́льи! Там такі́ ті бальі ма́йут! І йа буў там, да́ли меньі горі́ўки

и йа сьі ўпиў и йа там заснўў. Взьйли там стрільйти па вонур (жи то висьільй) тай минé канóньір ўсадиў ў кáнон тай кáже: пу! — а йа сьіў ту. (Йуш то бýде ўсьо).

Йак йа буў ше малйй, то тáто ту бáйку ўповідáли. Йа йі собі... то попраўльйў, ўповідáўйим йі потóму, переймиў, і йáкйім отáк йу кінчиў йі, ім так скóчиў на лáўцьі, казáўйім пу! — йак сьі лáўка стріслá, ўо тáйа ўо самá, ўпáло два горцьí і збáнок з водóў! Йа тодй до тóйі бáйки ше дістаў, — потóму сьі з мéне так сьмійáли, заўше кáжут: Йіване, анý кажй: пу! —

Записано ut supra.

Основний мотив сеї казки: царівна, що відгадує загадки, пор. Аѳанасьевъ, N. 132; Grimm, II, N 114; Schott, N. 9, 16; Вук, N. 45 До сего мотива приплетений мотив про кровосумішку батька з дочкою, пор. середньовікове оповідане про Аполлонія Тирського (Gesta Romanorum N. III польських друків) і оповідане про Єлену-Оліву-Оліянну (Simrock, Deutsche Volksbücher X, 501—547 і Драгоманов, Розвідки I, 168), мотив про невродженого лицаря, що в давнїх леґендах прикладав сядє Ірода (І. Франко, Памятки, II, 339), у Шекспіра приложений до оповіданя про Макбета. Конець — сповнене трьох праць при помочи вдячних звірів, пор. Hahn, N. 9, 37, 61; Grimm, N. 62, 104, і т. III, 107—109, 179—180; Вук-Караджич, N. 3.

32. Чародійська лямпа.

Йідéн буў такйй кравéц, маў сйна. І той син йигó так сьа собі розльамиартуваў, ходйў собі по місьтьі гей бáтьар, батьаруваў. Зноў в йіднім місьтьі такйй буў чьиріўнйк, жи він знаў тійі ріжньі річи. Він собі пригадáў, кáже: „Йакби йа там до тóго міста пішóў — каже — за тим містом там йи такйй кáмінь — кáже — йакбим го міў дістáти, то там — кáже – йи такá льáмпа цудóўна“... А то буллó не ў нáшім крáйу, то буллó ў Азійі. Йак він прихóдит з Африки до Азійі, той чоловік, і здибáйи йигó на місьтьі, тóго пáрубка, і питáйи йиго: „Ци ше твій тáто йи?“ А він повідáйи, кáже: „Йа не знáйу“. — „Ідйж — кáже — кажй мáмі, жи йа там прийду на вечéру до твойі мáми“. Так він кáже: „Мáмо, прийшóў стрий і — кáже — менé клйче, жиби йа з ним ішóў“. Повиходили на місто, він йигó дýже лáдно прибрáў і кáже: „Ходй, трóха зі мноў будéм, підéм на спáцер“. Прихóдьит за місто, там йист такйй кáмінь великій, мáйи два андгáби великі (жельізні такі дручкй). Тепéр він кáже: „Берйпо, підньімáй той кáмінь“. — Він рушьййе той кáмінь, кáже: „Шо, стрййу, дурнйй йис? Де йа такé великé гóден підньйти!“ — Той тогдй взьиў, піскý назгортáў, взьиў сьирки, запалиў той попіў і кйне на той кáмінь. Тепер зньиў му перстень з руки і кáже:

„Лывзь там на́діу̑, там — ка́же — йи шче́пи, самі́ морльа́ни (морльано́ві йапка). Буде́ш йшоу̑ беш шісьть поко́йіу̑, абис си підньи́у̑ воде́жу, абис не зачіпи́у̑ там, бобис зоста́у̑ стойа́ти. А йак піде́ш у̑ сад, там на йидні́м шче́пі сьві́тить сьа льа́мпа цудо́у̑на; ту́йу масьть ві́льльийиш, а льа́мпу ту́йу цудсу̑ну схова́йиш за па́зуху“. — Він ту́йу масьть ві́льльиу̑, льа́мпу схова́у̑ і нарва́у̑ си бага́то морльа́ніу̑. Тепе́р іде́ до гори́, той стрий фурт ка́же: „Дава́й жи́во ту́йу льа́мпу“. Той йіму́ пові́да́йи: „Стри́йу, та чека́й, най ви́лызу, то ти дам — Той сьа стрий зьло́стиу̑, каза́у̑ йіму раз, дру́йі раз, тре́тий раз — той тако́й ны. Той взьиу̑ ка́мінь ки́нуу̑, тай той зоста́у̑ там на спо́ды. Зроби́ло му сьа те́мно́. Тай взьиу̑ там пла́кати тогди́, взьи́у̑ ру́ки те́рти так до ку́пи. У̑ ті хви́ли ки́ньуш (дійа́вол) прибіга́йи, ка́же: „Шо хо́чеш?“ Ка́же: „Ныц не хо́чу, ’но мньи ви́неси ві́тти“. — Той го ви́ныс ві́ттам, той прихо́дит до до́му тай ка́же: „Ма́мо, ото́м — ка́же — стри́йа діста́у̑! бу́у̑бим пропа́у̑ та́мка“. Тай взьиу̑ льа́мпу поста́виу̑ па ша́фу, морльа́ни ви́сипау̑ за ліжко, сам льиг спа́ти. Стара́ взьи́ла ту́йу льа́мпу (була́ мосьиндзо́ва), поте́рла шма́тоу̑, у̑ тім за́раз ки́ньуш прибіга́йи, ка́же: „Шо потребу́йиш?“ — Вна вльи́кла сьі і у̑па́ла на ха́ты. Той сьі зірва́у̑, ди́вить сьі і ка́же: „Шо то йист тако́го?“ А той ка́же: „Шо хо́чеш?“ — „Ни ви́диш, що хо́чу? Хо́чу йі́сти, жибис ми наны́с шчо“. Той прийшо́у̑, приныс йиму́ таку́ та́цу, котра́ ма́ла сьімдесьи́т тац зноу̑ на со́бі мали́х, самі́ зло́ті, — там фурт йі́сти і пити ма́у̑ шчо. Йак то зьі́ли і ви́пили, тогди́ він собі́ фурт ті́йі та́ци бере́ по йидні й но́сит продава́ти, пойиди́нци, по сьім ри́ньских йідну́ прода́йи. Раз йиго́ здиба́йи зло́тник, ка́же: „Шо ти носиш продава́ти?“ Ка́же: „Но́шу та́ци“. — „Покажи́ мины́“. Той взьиу̑ йиму́ відва́жиу̑, ка́же: „Ду́рньу дурни́й, то не сьім ри́ньских кошту́йи, ’но йа ти сьімдесьи́т ри́ньских дайу̑ за йідну́!“ Той йак ті́йі взьиу̑ сьімдесьи́т ри́ньских, прихо́дит до до́му, ка́же: „Ма́мо, йди до цьі́сарйи на зальо́ти, йа сьі бу́ду с цьі́саровоу̑ доньк о́у̑ жени́у̑“. Набра́у̑ він тих морльа́піу̑ по́у̑ну ту́йу та́цу, да́у̑ йі у̑ ко́шик, ка́же: „Неси́ до цьі́сари тото́ на дару́нок“. — Прихо́дит вона́ йіде́н день до цьі́сари — ныхто́ йі ныц не пита́йи. Постойа́ла, забра́ла сьі, пішла́. Прихо́дит на дру́йі день, цьі́сар ка́же: „Йака́сь ба́ба, тра йі прикли́кати сьуда́“. Прикли́кау̑ йі до поко́йу, ка́же: „Шо ти хо́чеш?“ Ка́же: „Мене́ син присла́у̑, хо́че сьа жени́ти з ва́шоу̑ донько́у̑“. Ка́же: „Шож ти там ма́йиш у̑ тім ко́шику?“ — „То — ка́же — дару́нок дльа твойі́ панни, жи мій сьі син хо́че жени́ти“. Він закли́кау̑ си міньі́стра і повіда́йи: „Ни мо́жнаби за тако́го да́ти доньку́, жи таки́й богати́р?“ — Ка́жи: „Ідиж до до́му, за три дни йа ти дам зна́ти“. Прийшло́ за три дни, прихо́дит ба́ба. Ка́же: „Шож там?“ — „Коли — ка́же — твій син йист таки́й бога́тий, то на́йжи він ту пришле́ сьімдесьи́т цьі́саріу̑ до ме́не і ку́ждий жиби ма́у̑

золоту́ та́цу на голові́ і ті́лько морльа́ніў ў та́цы“. Тимчьи́сом она́ прихо́дит до до́му і ка́же: „Си́ну, ото́сь ны — ка́же — післа́ў!“ (Вже гада́йи, жи вже бу́де она́ стра́чена і син). Він йі сы питайи, ка́же: „Шчо?“ Вона́ йіму́ повіда́йи: „Цьі́сар ка́же, жиби ти йіму́ сьімдесьи́т цьіса́ріў присла́ў“. Той пішо́ў, поте́р ту́йу льампу — акура́т йи сьімдесьи́т цьіса́ріў і ку́жден ма́йи таку́ та́цу! Йак іду́т до то́го цьі́сари, а там ва́рта, жи сто́йала — то ўже таки́й звича́й бу́ў, жи тих цьіса́ріў цьілува́ли ў пле́чі, а ті́йі повіда́йут, ка́же: „Ми не йи цьіса́рі, ’но ми йи нево́льники то́го, жи сы хо́че сь цьі́саровоў доньќоў жени́ти“. Тоди́ цьі́сар повіда́йи, ка́же: „Ви́диш, не ва́рта — ка́же — за тако́о доньку́ да́ти, жи він такі́ слу́ги ма́йи і такі́ дорогі́ рі́чи присила́йи?“ Тогди́ повіда́йи до ба́би, ка́же: „За три мі́сьацы бу́ди весьі́льи“. Йак ви́йшло три мі́сьацы, він тогди́ йі́ди до шьльу́бу — так йі́ди, жи стойі́т шти́ри ґльі́ди во́йска тим бо́ком і тим. Він там прийі́здит, пойі́хали до косьцьо́ла, і вже по шьльу́бі, бу́ў зі стари́м па́ру не́дыль і ка́же: „Та́ту, дай миньі́ пльац на поко́йі“. Той ка́же: „Си́ну, оту́би — ка́же — бу́ў на тім паґу́рку фа́йний пльац, коби ти си вистави́ў“. Той поте́р собі́ льа́мпу і ка́же: „Йа ту хо́чу такі́ поко́йі жибим маў, жиби було́ сьімдесьи́т поко́йіў, йіде́н по́куй вели́кій жиби маў сьімдесьи́т і сьім віко́н, сьцьі́ни жиби були́ йідна́ верства́ мурльа́ніў, дру́га зло́то, тре́та срі́бло, і верх жиби бу́ў са́мим зло́том ўбби́тий. Так на ра́но жиби таки́й по́куй ста́ў — а піў вікна́ ў тім поко́йу, жи ма́йи сьімдесьи́т і сьім віко́н, жиби ни було́ докі́нчини“. Тимчьи́сом ра́но стари́й сы придиви́ў і ка́же: „Си́ну, чому́с то́о піў вікна́ не докінчи́ў?“ Той ка́же: „Вже ми гро́ші ни ста́ло“. Той тогди́ взьиў, шчо маў гро́ші, то майстріў скли́каў, жиби то вікно́ докінчи́ли, — але ўсьі гро́ші стра́тиў і то́го вікна́ не докінчи́ў. Миньі́стер до не́го повіда́йи: „Ца́ру, то йист — ка́же — чьирівни́цкі рі́чи“. Той ка́же: „Ньи, тобі́ сьі так зда́йи, жи то йист чьиро́ўскі рі́чи — ка́же: То таки́й майонта́р, богати́р, ўсьо си тото́ заплати́ў, спрова́диў, жиби тото́ ста́ло жи́во“. Той тогди́ поте́р ту́йу льампу, прибіга́йи ки́ньуш, ка́же: „Шо хо́чеш?“ Ка́же: „Ньіц не хо́чу — то́о піў вікна́ шобис докінчи́ў — шо мій та́то гро́ші стра́тиў, на, бери́ — ка́же — ў міх і занеси́ му, кинь на ґа́нок“. Стари́й ра́но ўста́йи, ди́вить сьа — стойи́т ў мі́хах гро́ші так йак бу́льба, а вікно́ вже докі́нчини. „Ано́ — ка́же — си́ну, де ти ті́лько гро́ші взьиў?“ Ка́же: „Миньі́ були́ ви́нни, йа спрова́диў наза́д, тобі́м відда́ў“. Так він хо́дит, стари́й, фурт сьі пригльида́йи на ті́йі поко́йі. Але тамто́й стрий ка́же: „Чека́й, буду́ йа собі́ такі́ рі́чи роби́ў, ци він ві́ттам ви́йшоў, ци там пропа́ў?“ Тогди́ він сибі́ взьиў, зроби́ў такі́ рі́чи чьиро́ўскі — йіму́ показу́йи, шчо він ві́ттам ви́йшоў, вжени́ў сьа сь цьі́саровоў доньќо́ў і йист таки́й і таки́й богати́р і таки́й собі́ па́лац вистави́ў. За́раз він собі́ каза́ў зроби́ти сьімдесьи́т льамп мосьи́нжних і ў ті

хви́ли прибіга́йи з Ази́йі до Африки, но́сит по мі́сьты тійі льампи́ і кричи́т: „Хто хо́че міньи́ти нову́ за стару́?“ Але йиго́ слуга́ повіда́йи йиго́ жі́ньцы — а він пішо́ў на польо́ваньи — а йиго́ жі́нка каже: „Ту йи йака́сь стара́ льа́мпа, йди, ци то пра́ўда, ци він заміньи́йи“. — Ви́несла му ту́йу льа́мпу — він ту́йу льампу взьиу́ живе́нько схова́ў, а тійі фсьі ки́нуў до рова́. Ви́йшоў за мі́сто, потёр ту́йу льампу, ка́же: „Жиби той па́лац буў у мойі́м силы́, там, де йа ме́шкайу!“ Так той па́лац зібра́ў сьі зі слу́гами і з йиго́ жі́нкоў і пішо́ў у пові́тру. Прихо́дит він до до́му вже, она́ фурт до не́го ньіц говори́ти не хо́че. Йійі́ чолові́к на польо́ваньу, ньіц не зна́йи, жи то́го па́лацу нема́ і жі́нки нема́. За́раз цьі́сар післа́ў жомньи́ри за ним до льі́са, жиби́ йиго́ закова́ти за ру́ки, за но́ги і на го́лову да́ти кайда́ни та́ґже. Прихо́дьит в льіс, здиба́йут йиго, ка́же: „Ма́йим ро́сказ від цьі́сари тебе́ закова́ти за ру́ки, за но́ги і на карк заложи́ти кайда́ни“. Приво́дьит йиго́ до цьі́сари, цьі́сар каже: „Десь мойу́ доньку́ подьі́у?“ Той каже: „Пусти́ мене́ на три дни на фрай“. Ка́же: „Йа ты пу́шчу, але йак ми доньки́ не приведе́ш наза́д, то — каже — йа тебе́ і в йи́нчім краю́ зна́йду, йа ты стра́чу“. Так він іде́. А в них у ве́чир йак со́нце заходи́ло, то звичай буў, жи тре було́ ру́ки мити — він си ру́ки йак уми́ў і фтер, і тре було́ до гори́ вилази́ти там на бе́рег. Вила́зит до гори́, поте́р той се́ґнат, шо маў на па́льци таки́й золоти́й, прибіга́йи ки́ньуш. Ка́же: „Шож хо́чеш?“ Той ка́же: „Ньіц не хочу — де мій па́лац йи?“ Ка́же: „Йа не йист па́стир від па́лацу“. Той йиго́ питайи: „Мо́же зна́йиш, де?“ Той каже: „Твій стрий взьиу́ той па́лац аж до Африки з Ази́йі і там — каже — він стойі́т на пасови́ску“. Каже: „Возьми́ж мене́ там занеси́“. Той у ті хви́ли, ньім сьі до́бре сме́ркло, він йиго́ там заньі́с. Той собі́ хо́дит без ніч — зачина́йи свита́ти, той сьі приближьи́йи до то́го поко́йу, она́ зна́ла, куда́, йиго́ прикли́кала. Він йак там прийшо́ў, і ка́же до не́йі: „Но, шож ту ро́биш?“ Она́ ка́же так: „Ти — каже — не го́ден ту бу́ти, бо він тебе́ — каже — струйі́т“. Ка́же: „Ньіц, йа каже — ма́йу таку́ таба́ку, йа тобі дам, напи́й сьа вина́ в ним“. Але йак той стрий прийшо́ў, вона́ ка́же: „Тепе́рка, йак йа вже ту́тка зайшла́, то му́шу бу́ти с тобо́ў, вже ш чолові́ком не бу́ду жила, ’но с тобо́ў“. Стари́й сьі ўтьі́шиў, побіг, приньі́с шонаймоцньі́йшого вина́, нальиу́ у дві склья́нки, каже: Напи́ймо сьі ўобо́йи!“ Вона́ у ту́йу склья́нку ўсипала, шо ма́ла пити, й ка́же: „Та склья́нка, шо миньі́, то тобі́, а шо тобі́, то миньі“. Ско́ро сьа стари́й напи́ў то́го, за́раз упа́ў на пі́длогу. Той тогди прибіга́йи та й йиму́ за па́зуху — випньиу́, а йиго́ ви́кинуў без вікно́ на двір. Тогди у ті хви́ли ка́же, жиби той па́лац наза́д там буў, де стоя́ў. Той па́лац пішо́ў з ним на мі́сце, там, де буў. Нара́з стари́й ра́но вихо́дит, призира́йи сьі, йійі́ тато, повіда́йи до жі́нки: „Зда́йи ми сьі, жи той па́лац вже йи“. Она́ сьі ди́вит че́рез вікно́, каже: „Такой

ви́джу, жи стоӣіт". Він ка́же: Йа собі́ не ві́ру і тобі́ не ві́ру, піду́ сы подиви́ти". Выхо́дит там, але ва́рта стоӣіт та ӣ ӣиго́ не пу́стит там до середи́ни. Аж так коло десьи́тоӣі годи́ни, ӣак сы повисипӣили, тогди́ прихо́дит та́мка Ка́же: „Шож ти, си́ну, де той па́лац буў?" Ка́же: „Де буў, то буў, вам не тре́ба зна́ти, до́сить, жи ӣи". Тим чьи́сом ӣиго́ брат, то́го стри́ӣа, каже: На́ти (не знати), чи мі́й брат ше жиӣи́, чи ў́же поме́р?" Роби́ў собі́ такі́ чьиро́ўскі рі́чи, ӣіму́ сы показа́ло, жи: мі́й брат поги́нуў черес ту́ӣу цудо́ўну льа́мпу. Али ка́же: „Чека́ӣ, пімшчу́ ӣа сы ў своӣі кри́ўды". Приближьи́ӣи сы до то́го мі́ста, він сы дові́даў, жи там була́ така́ кобі́та, жи на пусти́ни сиды́ла, і вона́ так відмовӣи́ла то госте́ц, то шо. Ка́же: „Ти ӣак миныі́ тих рі́чиӣ ни пові́ш, жи ти зна́ӣиш відмовӣи́ти, то ты́ ножо́м зарі́жу". Она́ ӣиму́ тото́ ўпові́ла, він тогди́ взьиу́ ӣі пробиу́ і ки́нуў ў кирни́цьу. Приближьи́ӣи він сы до то́о покоӣу, накри́ў сы тако́ў вере́нькоў, ӣак та ба́ба ходи́ла. Йиго́ жі́нка побачила, ка́же: „Ва́рта таку́ сьвиту́ кобі́ту трима́ти ў на́шім поко́ӣу". А та кобі́та перейшла́, ди́вить сьа, по поко́ӣах ныі́де́ льа́мпи нема́. Жі́нка до не́ӣі ка́же: „Затри́майте сьа, мі́й чоловік хо́риӣ, ӣиго́ чого́сь голова́ боли́т — ви ӣіму́ госте́ц відмо́вите над голово́ў". Той прихо́дит, та ӣ ка́же: „Ту така́ ӣі така́ сьвита́ кобі́та ӣи" — вона ӣіму повіда́ӣи, жі́нка. Той льа́мпу поте́р, прибіга́ӣи ки́ньуш. „Шо ти хо́чеш?" Каже: „Ту ӣи сьвита́". Ки́ньуш ӣиму́ повіда́ӣи: „Дурни́ӣ – каже – тото́ не ӣи сьвита́, то ӣи сьвити́ӣ, то ӣист то́о тво́о стри́ӣа брат. Но - каже — до́бре ўважьи́ӣ, ӣак вона́ ти бу́де госте́ц відмовӣи́ла — вона́ ма́ӣи ніж, вона́ тебе хо́че зарі́зати". Тота́ ба́ба ӣиго́ накри́ла, відмовӣи́ӣи му над голово́ў госте́ц, хо́че го зарі́зати — той тим чьи́сом взьиу́, ви́ньиў пістольи́ і застрі́лиў ӣі. Та наробила кри́ку: „Йой, нашо́ ти сьвиту́ заби́ў?" Той каже: „То не ӣист сьвита́", 'но сьвити́ӣ... Тогди́ ӣиго́ похова́ли, ту́ӣу ба́бу ви́ньили с кирни́цьі, та́кой похова́ли. По́тім ӣак ӣиго́ тесьць поме́р, він тогди́ зоста́ў цьі́саром. Конец.

Записано в Серниках, пов. Бібрка.

Є се в скороченю передана історня Аляддина і його чудесної лямпи, взята з арабської збірки „Тисяча ночей і одна" (ніч 410 — 476, німецького віденського вид. 1854 р. т. IV, стор. 19—160). Пор Рудченко II, N. 33; Аѳанасьевъ, N. III і т. IV, 233–236; Cosquin II, 1—8.

33. Котигорошок, Розвернигора і Завернивода.

Була́ ба́ба, ма́ла тройи дыти́ӣ, два хлопцьі і дыі́ўчину. Ма́ли дале́ко по́ли, ка́же: „Іды́ть ви, сини́, ў по́ле гора́ти". Тіӣі два сини́ пішли́ ў по́ле гора́ти, а доньцьі каза́ла, жиби ӣім ӣі́сти ви́несла де ко́ло субо́ти.

Але дійа́вол — злий дух взьиў скибу перегораў до своїі хати. Та йак понесла йісти, та й прийшла́ до то́го дьідька до ха́ти. По́тім стара́ йде шука́ти за дьітьми́, ко́тить сья горошо́к доро́гоў. Она взьи́ла той горо́х зьіла і зайшла́ ф цьи́нжи. За де́віть мі́сьацьіў ма́ла хло́пцьі; йак йиму́ імньи́ да́ти: Коти́горошо́к. Так той хло́пец ріс, до шко́ли ходи́ў, ви́учиў сьа, тогди́ си пішо́ў купи́ў сьімдесьи́т штаб зельі́за. Пішо́ў до ковальи́, каза́ў па́лицьу роби́ти с то́го зельі́за. Поті́м сьі питайи: „Ма́мо, ма́листе — каже — йакі́ дьі́ти? Каже: „Тажем ма́ла“. — „Деж — каже — вони́?“ Каже: „Пішли́ — каже — ф то́йи по́ле гора́ти, жи дале́ко бу́ло, пропа́ли на сьвіті“. — „Но — каже посьвйитьі́т миньі́ ту́йу па́лицьу двана́йцьіть раз, йа піду́ за ни́ми шука́ти“. Она́ йі посьвйити́ла, він пішо́ў шука́ти за ними. Прихо́дит про́сто до то́йі скали́, де той дьі́дько ме́шкайи. Она́ йиго́ не зна́ла, шо то за йіде́н, ка́же: „Чолові́че, шо ти ту прийшо́ў?“ Каже: „Мій чолові́к йак прийде, то тьі йак му́ху зьість“. „Оў — каже — де він йи? — та й взьиў си фа́йку закури́ў, переки́нуў но́гу на йіде́н бік за вікно́, а дру́гу на дру́гій бік ф середи́ньі. Той прихо́дит та й каже: „Ходи́, шва́ґре, вече́рйіти!“ Каже: „То ходи́!“ Посьіда́ли вече́рйіти, той йісьть два пироги, а той три, Коти́горошо́к. Ка́же: „Ходи́, шва́ґре, піде́м сьі боро́ти“. Він каже: „Но, то ходи́!“ Йак сьі взьи́ли боро́ти, то сьі боро́ли три дни і три но́чи. Він йиго́ ки́нуў, пережегна́ў тоў па́лицеў, то сьі ’но ква́рта ма́зи зроби́ла. Тоди́ каже: „Се́стро, тепе́р — каже — будь споко́йна, вжем твого чолові́ка звойува́ў. Де — каже — ті́йі бра́тьі, жи він поби́ў?“ — „А — каже — ту ў пиўни́ци позаби́вані“. — „Йди — каже — ви́неси йіх“. Пішли́ ўбо́йи, повиноси́ли, той взьиў го́лови поскладаў до ку́пи (він йім го́лови повідкру́чуваў), тогди́ взьиў тако́ў водо́ў понама́шчуваў — вони́ пожива́ли. Подава́ў йім такі́ мі́хи з грі́шми, йакі́ могли́ не́сти, а собі́ набра́ў таки́й те́ньгій мішо́к, так жи міў зане́сти. Вихо́дьит на по́ле, де стойа́ла гру́шка і ли́па (вже до до́му йшли), посьіда́ли си піт тоў гру́шкоў і Коти́горошо́к там засну́ў. ’Ни сьи ра́дьит, шо то роби́ти. Кажут: „Тре йти ли́ка наде́рти, ўпле́сти мо́туз і припньи́ти йиго́“. Тим чьи́сом, йак йиго́ припньи́ли, він сна́ў, вони́ забра́ли сьі і пішли́. Прихо́дьит до до́му, ка́жут: „Ма́мо, ма́ли ви ще йакі́ дьі́ти?“ Повіда́йи каже: „Тажем ма́ла“. — „О — ка́же — ми припньи́ли йиго́! тре йти — каже — взьи́ти соки́ру, відруба́ти“. Ньім вони́ сьі вібра́ли йти, тимчьи́сом той бере́ з гру́шкоў іде́ до до́му і з грі́шми. Прихо́дит до до́му, йак потри́с — та гру́шка ўпа́ла, піў хати му ви́рвала. Гро́ші ўки́нуў без вікно́ до хати; стара́ го кли́че, ка́же: „Ходи́, си́ну, до хати!“ — „Ньі — каже — йак знайду́ таки́х два ду́рньі, йак ви, то — каже — до ха́ти піду́“. Забра́ў він сьі, пішо́ў, іде́ межи го́ри, сиди́т чолові́к. Каже: „Шо ти йи за йіде́н?“ Каже: „Йа йи Розверни́гора“. — „Покажи́ — каже — то́йі шту́ки, буде́ш мій брат“.

Той тогди́ йак вда́риў двома́ рука́ми, та й сьі го́ри переверну́ли, йідна́ туда́, дру́га туда́. „Тепе́р — каже — ходи́ зо мноў, буде́ш мій брат“. Забера́йуть сьа оба́, йдут, прихо́дьит над во́ду, жи йде з гори́, сидит там тре́тій чоловік. Каже: „Шо ти йи за йіде́н?“ Той каже: „Йа йи Заверни́вода“. — „Покажи́ — каже — тойі шту́ки, буде́ш наш брат“. Той йак подуў до гори́, вода́ сьи вернула і су́хо сьи ста́ло на ті ріцьі́ Йду́т, ніч сьі ста́ла. „Ано́, де буде́м ночува́ли?“ Але прихо́дьит — йи хати́на; вече́рйити йи шчо, а на ра́но нема́ ньiц. Так вони́ там переночува́ли, ра́но ка́же той Котигорошо́к до Розвернигори, каже: „Ти, Розверни́гора́, вари́ йісти, а ми з Заверни́водоў підем на нольо́ваньи“. Той вари́т йісти — йде ба́ба стара́, каже: „Дидидиди, шьи́поньку, перешади́ бес поріг!“ Він йі взьиў пересади́ў бес поріг, сам пішо́ў шука́ти петру́шки ци там чого́ — ба́биско взьи́ла з горшкіў вийіла, ше му ў горшки́ нас..ла. Тійі прихо́дьит с польо́ваньи, пита́йуть сьа йиго: „Шчо таке́ гори́че?“ Він повіда́йе: „Сирі́ патики́ були́, не хтьі́ло кипіти“ — пра́ўди йім ни ўповіда́йи. А на дру́гій день той Заверни́вода сьі лиши́ў йісти вари́ти — она то́му са́мож так вробила, та ба́ба, йак прийшла́. На тре́тій день лиши́ў сьі Коти́горошок йісти вари́ти. Прихо́дит ба́ба, каже: „Синоньку, ўтвори́!“ Він повіда́йи: „Йак йа йшоў, йа си сам ўтвори́ў“. — „Пересади́ — каже бес поріг!“ Каже: „Йак йа йшоў, то йа сам перейшо́ў бес поріг“. Каже: „Ви́сади мене на при́пічок!“ — „Йак хо́чеш — каже — то сьіда́й!“ Він там взьиў закри́шувати, ди́вить сьа — ба́ба йісьть з горшкіў. Той йак озьме́ па́ўку, зачина́йи ту́йу ба́бу би́ти, ба́ба ў но́ги, взьи́ла ўтьіка́ти. Той ни міг здогони́ти, ки́нуў па́лицьу — па́лицьа поле́тьіла аж там до скали́, де ба́ба бу́ла. Тійі поприходи́ли: „Ано́ — каже — бра́тьі, нема́ мо́йі па́лицьі!“ Каже: „Крутьі́т вуже́ўки, буде́м — каже — роби́ли ведро́, тре йти діста́ти ту́йу па́лицьу“. Взьи́ли крути́ти, він сьі спусти́ў на́діў; прихо́дит там на́діў, там йи три поко́йі. Прихо́дит до тре́того поко́йу, там йи три па́нньі ши́йи, а стара́ ба́ба в лі́жку лежи́т і на́ўка сто́йіт. Стара́ во́чи прилупи́ла: „Ей — каже — си́ну, до́бре, жи ти прийшо́ў, побо́рем ми сьі ту с тобо́ў!“ Йак сьі взьи́ли боро́ти, то сьі боро́ли штирна́йцьіть день Йако́сь він ту́йу ба́биску ки́нуў, аж сьі з не́йі ґрис роси́паў, с то́йі ба́би. Тогди́ каже до тих па́нніў: „Панни́, ходьі́т зо мноў, буде́те на сьві́тьі жили“. Набра́ў він йім такі торби́ гро́ші, прихо́дит до то́го ведра́ і трисе́ ним, каже: „Бра́тьі, йи ви там здоро́ви?“ Каже: „Йи“. Ви́садиў йідну́ па́нну, каже: „То твойа́, Розверни́гора!“ Йак ви́садиў дру́гу, каже: „То твойа́, Заверни́вода!“ Ви́тьагнули тре́ту, каже: „То мойа́!“ Йак му дали гро́ші тійі, він ви́даў з міхом, каже: „То мойа́ і мойі́ гро́ші!“ — „Оў — каже — тре біду́ наза́д пусти́ти з гори́, пі́ттьигну́ти тро́хи до гори́ і ки́нути на́діў“. А він взьиў ў те́йи ведро́ накла́ў камін᾽и, так тьи́гнут до гори́ і взьи́ли й пу-

стили надіў. „Ой — каже — то з нашого брата сьі кости росипали вже“. А він каже: „Ньи, ньи, йа ту жийу“. Топіру там востаў, взьиў дуже плакати, сьіў собі під дубом, плаче. Там птах Арон маў гньіздо ва тім дубі. Ті дьіти кажут: „Чоловіче, накрий нас, бо ту буде кривавий дошч йшоў, то нас зальийи — бо нас тато сьім льит годуйн вже“. Він йіх накриў, той птах прильитайи, хоче йиго зьісти, а тійі дьіти взьили кричьити, каже: „Тату, дай спокій, бо він нас — каже — віт смерти фхорониў, той чоловік“. Той старий йак дьіти погодуваў, приходит до него під дуба і каже: „Чоловіче, шо ти хочеш за тойи?“ Каже: „Ньіц не хочу, 'по жиби ти мене виньіс вітци, с того сьвіга на тамтой“ (то було вот йак тепер до Бразильійі йілут, далеко). — Каже: „Знайиш шчо — йди, поріж мойіх сто вовец і насоли й бери ў бариўки і сьідай на мене. Йак йа сьа ўоберну на правий бік, то кинеш мньиса кавалок, а йак на льівий, то кварту води“ Так йідут, той тото мньисо фсьо зйіў, вже туй туй до гори — нема. Той тогди взьиў кавалок стегна свого врізаў, крови накапало зноў ґарнец, кинуў йиму то мньисо і тойі крови даў му. Йак вже вийшоў на берег, та й каже: „Де ти, чоловіче, взьиў такого файного мньиса і такойі файнойі води?“ — „Е, нашо тобі?“ — „Прецьінь де?“ Той тогди взьиў показаў му, каже: „Диви сьі, де“. Той взьиў тогди вихаркаў, вихаркаў і назад йіму запльуваў то стегно. Той тогди прийшоў до дому, там де тоті братьі були, і буў зі своў тоў жінкоў, а вони в него були за наймити. — [(Вам сьі не снило, жи ви будете таким старостоў, будете мати такого писари під рукоў) ґосподар Йакіў Дьакіў до оповідача].

Записано ut supra.

В отсьому оповіданю скомбіновано мотив Покотигорошка (див. висше N. 27) з мотивом трьох людей з чудесною силою (Игн. зъ Никловичъ, N. XX; Аѳанасьевъ, N. 81 і т. IV, стор. 119—124; Schott, N. 10; Grimm II, N. 71 і III, 116—119) і в кінці з мотивом визволеня трьох красавиць із підземної вязниці та зради поповненої на ньому братьми (тут сей остатній мотив являєть ся навіть подвійно) пор. Cosquin I, 1—27.

34. Як хлоп визволив царівну від змія і при мерцеви на варті стояв.

Буў сибі йіден такий хлоп, він ходиў по сьвітьі і робиў так дешо, ворожиў, а часом то шо йі цьікавого так зроби. Але маў він два брати й від йідноо часу посвариў сьа з ними і каже до них: „Шчо йа буду на вас робити! Йа робльу, а нема ньіц с тоо. Йа майу талант в руках та й йду ў сьвіт сибі“. Взьаў сибі палку в руки і торбу фчепиў через плечі, наклаў до торби різьнього зьілья і пішоў ф сьвіт. Али йде він

село́ віт села́ і у̂се питайить сьа, чи не чу́ти чого́ пово́го в селы́, чи здоро́ві у̂сьі. Але прихо́ди блі́сько мі́ста голоу̂но́го (так йак то Ві́день йи головне́ мі́сто) і здибайи хло́па йідно́го. Сказау̂ йіму́: „Сла́ва Йісу́су!“ Той вітказа́у̂, і питайи: „Чи не чу́ти шо тут ново́го?“ Але той хлоп стау̂ і роска́зуйи йіму́ йідну́ новину́. Ка́же: „У̂ нас у мі́стьі йист цар і ма́йи йідну́ доньку́ йідно́ю. І те мі́сто йист ца́лком у̂ жа́лобі. Насе́ред мі́ста йист така́ крини́цьа, жи з пейі льу́де беру́т сь цьі́лоо мі́ста во́ду, а ф ті крини́цьі сиди́т така́ змійа́, ма́йи двана́йцьіть голо́у̂, і шчоде́нь му́сит цар да́ти йідно́о му́жа йійі́ зьі́сти, жиби набра́ти води́ Так уже припада́йи на зау̂тра ко́льійа па йиго доньку́. Жиби йаки́й таки́й чолові́к зйави́у̂ сьа і міг йійі́ стра́тити, то зьа́у̂би йиго доньку́ за жену́ і ста́у̂би царе́м“. Так той хлоп каже: „До́бри, йа йду про́сто“. Війшо́у̂ він до мі́ста і зайшо́у̂ на таки́й вели́кій шинък, жи там хо́ди па́ньство у̂сьо. Прійшо́у̂, сьіу̂ сибі на ла́у̂цьі, йак бі́дній, ви́пиу̂ сибі там скльа́нку пи́ва і взьау̂ за ґре́йцар бу́лку і сьіу̂ і слу́хайи, шо те па́ньство гово́рит. Але ті пани́ зачали́ бе́сьіду сибі у ті змійі́, ка́жут: „У̂ на́шім мі́стьі вже шмат льуди́й вона́ ви́йіла, а на зау̂тра припада́йи царе́ву дочку́. Жиби нам йако́го тако́го найти́ чолові́ка, жиб він міг йійі́ стра́тити, то ми́бисьмо йіму́ дали, шчо він сам хтьіу̂, ка́жден, а цар то у̂ два́йцьатеро ті́лько“. Так він стау̂ на но́ги, прихо́ди до пані́у̂, клони́у̂ сьа йім і каже до них: „Па́нове мойі́, шчо́б миньі за те було́, жиби йа йійі́ стра́тиу̂?“ А вони́ ка́жут: „Шчо сибі жада́йиш“. — „Ньіц ни жада́йу, ’по ті́лько утрима́ньа до ме́йі сме́рти“. — „Дамо́ тибі́ утрима́ньа, йаке́ сам схо́чиш, аби́сь йійі́ стра́тиу̂“. Ну, так взьали́ йіго́, сказа́ли йіму до́бру кольа́ційу зготува́ти, засади́ли йіго́ за стіл, до́бре па́йіу̂ сьа, напи́у̂ сьа, і веду́т йиго до цара́. Али йде він до цара́ і питайить сьа тих пані́у̂: „А йакже ми перейдем, коли тут ва́рта стойі́т? Нас ва́рта ни пу́сти“. А йіде́н пан ка́жи до нео: „Шчо ти, чолові́чи, бо́йісь сьа — ми при́йдем під бра́му, пу́стим тальіґра́ф до цара́, цар сейча́с ка́же ва́ртьі пусти́ти“. Прийшли́ під бра́му, ни пуска́йи ва́рта. Пани́ сьі́ли, написа́ли па́ру слі́у̂ і ісла́ли до цара́. Так трева́ло па́ру мі́нут, прихо́ди ка́рта наза́д: сейча́с той чолові́к ма́йи ста́ти тут! Так прийшо́у̂ той хлоп на той дзьидзьі́пец до цара́, фпау̂ па кольі́на, поцьулува́у̂ цара́ в но́ги и роска́зуйи йіму́, жи він то відро́би і освободи́т царе́ву дочку́ віт сме́рти. Так той цар каза́у̂ зара свойі́м слу́гам зготова́ти кольа́ційу і принести йіму́ вина́, жиби він сибі попо́йіу̂, і зробити йіму́ лу́шко, жиби він спочи́у̂, і постави́ти го́стру ва́рту (жиб ни у̂тьі́к — бо ча́сом мо́же у̂тьі́чи). На дру́гій день ра́но прихо́ди той час, го́сьма година, у̂же ма́йут дочку́ ве́сти туди́ до те́йі крини́цьі. Але він у̂ста́йи, той хлоп, і питайить сьа цара́: „Котри́й час ма́лисьти іти́ до крини́цьі?“ А цар ка́же: „Го́сьмій“. Так він ка́же до цара́: „Шче перетри́майти дьві годи́ньі, аж о десьа́ті годи́ньі піду“. Так до-

хо́ди дисьа́та годи́на, збира́йить сьа хлоп і каже: „Ходы́м і пі́дем“. Прихо́дьать вони́ до те́йі криницы, бу́де шче до не́йі до два́йцыть крокі́ў — та змі́йа́ ви́йшла ўже, аж риве́ (вже йі́сти, вже той час мину́ў йі). Але виймайи сибі с то́рби зы́льа (бу́ди приймати йі); виймайи сибі с то́рби таки́й міх мале́нькій, (йак то йист ма́йут у це́ркві), па́ру вугликі́ў, ки́дайи в тарі́лку вуглики, засьвіти́ў сьирни́к і дму́хайи на ті вугли́ки, жиби буў во́го́нь. Розробі́ў вогньу́, натер то́го зы́льа, наси́паў на ву́гльа — зачало́ те зы́льа тьми́ти і шква́рити сьа, те зы́льа, і зроби́ли сьа з не́о такі́ галочки́ чо́рні. І каза́ў царе́ви, жиби йіму́ да́ти таку́ рушни́цьу, жи шче вона́ ныі́ди ни була́ ў рука́х, ’но тільки йак ф фа́брицы, і жиби була́ са́ма стальова́, і йак хто піде по ту рушни́цьу, то жиби йі́йі ни браў го́лими рука́ми, ’но ў хусти́нку, і льу́фойу не́сти наза́д. Так післа́ў цар йідно́го жо́мньіра, шчо на́йрозумныйшій, написа́ў ка́ртку і каза́ў, жиби він пішо́ў до фа́брики і даў ту ка́ртку, то ўже бу́дут зна́ти, шчо там тре. Прино́си (пригонить) той жо́мньір, аз засапа́ў сьа, прино́си рушни́цьу, віда́ў в ру́ки і стаў да́лы. Взьаў той хлоп рушни́цьу, наси́паў тих галочо́к чо́рних, напха́ў ву́гльа і то́го зы́льа, набі́ў до́бри йі́йі і стаў бли́сько те́йі крини́цы і каза́ў царе́ви, шчоби свойу́ доньку́ прова́диў бли́сько крини́цы, жиби вона́ ви́лызла і показа́ла йиму́ го́лови. Прихо́ди дочка́ бли́сько крини́цы, вихо́ди змі́йа́ с те́йі крини́цы і го́псес до дочки́, схопи́ти йі́йі. Так за́ра той хлоп бра́знуў з рушни́цы напро́тыв не́йі і ўглуши́ў йі́йі; і ско́чиў до не́йі, ви́різаў двана́йцыть йази́кі́ў, ки́нуў до то́рби, а йі́йі наздопка́ў ного́йу на ста́ршу ту го́лову, ви́ньаў ніж, новідрізуваў усы го́лови, одина́йцыть голо́ў відрі́зав, а двана́йцьату подопка́ў нога́ми; роспали́ў вогньу́, спали́ў йі́йі на ву́гльа, сси́паў сибі йі́йі в пу́шку і ўки́нуў до то́рби, а ре́шти каза́ў зане́сти за місто, ви́копати вели́ку фо́су і ви́мурувати ка́минем зоспо́ду доўко́ла і приложи́ти ка́минем і присипати землейу і посади́ти смере́ку. А сибі каза́ў зготова́ти кольа́цы́йу, поста́вити на ті моги́лы, де йі закопа́ли, жиби він ізы́ў і жиб вона там уже загинула, а сам бу́де забера́ти сьа да́лы ў сьвіт. І ка́жи то́му па́ньству: „Склада́йти миныі гро́ші, шосьти вобіцьа́ли, бо йа піду́ да́лы ў сьвіт!“ Так цар йиго про́си до се́би, ка́жи: „Чоловічи, де ти підиш від ме́ни, йа тибе́ ни пушчу́, ти бу́диш у мени до само́йі сме́рти і бу́диш й ура́з зо мно́йу йі́сти кольа́ці́йу, за ту доньку́, жись відратува́ў“. Али він виймайи с то́рби папір і ди́вить сьа ў той папір і ка́жи до цара́: „Йа шче ма́йу йти в йі́ден край — пока́зуйи миныі на тім папе́рі, жи там ду́же вели́ка йи біда́. Йа му́шу йти туди́ і ви́ратувати йі́х с те́йі біди́, і наза́д верну́ сьа“. Цар ка́же до него: „До́бре, ти підеш у чужи́й край, але поки́нь миныі свойи́ мньа, свойи́ прі́звиско і дай миныі свойу́ фотиґра́фі́йу, йа прибйу́ на сьтыіні, бу́ду диви́ти сьа на твойу́ фотиґра́фі́йу, то мныі сьа ўсе буде здава́ти, жи ти йист у ме́не. А місто бу́де

складати гроші і скидати до шпаркаси дльа теби, а йа тибі заплачу, йак ти повернеш, а тибі тілько дайу на дорогу трийцьіть сребреникіў". І забраў сьа й пішоў дальі. І йде він, іде, вийшоў чужий край і питайить сьа: „Чи ни чути шо тут новоо?" А льуди йіму роскаэуйут: „Нас цар маў йідного сина і дуже ўцьонж войну точиў, такий буў запопадливий. Тепер він помер і вимурували йіму льох і вложили йиго до тоо льоху; і дайут щодень штири вартіўники (штири жомньіри) до нео до тоо льоху, і рано прийдут до льоху по ту варту, то нима ньіц, 'но тілько з них кости піт столом лижать І уже старий цар ни майи тілько навіть войска посилати". Так він каже до тих льудий: „Шо то йист за диво! Вільіть 'но мене до тоо цара, а йа піду сам на варту". Приходи він до цара, і роспитуйить сьа йиго, а цар йіму каже: „Така йі такаріч". Він каже до него, до цара: „Дайти миньі відвабній шнур, с самоо відвабу, дайти миньі дванайцьіть сьвічок і дайти миньі кавалок крейди і каньчук і на каньчук с самойі стальі кульу і видьіть мине до тоо льоху, а йа буду там сам ночувати". А цар каже до нео: „Вам буде смутно самому тамка, йа пішльу шче з вами два войаки". А він каже: „Ньі, миньі не тре ньікоо". Вийшоў до того льоху, зачіпиў відвабній шнур за перші двері, потому за другі і за третьі, аж у дванайцьатох дверех скіньчиў (дванайцьіть дверий було до того льоху), а кінец шнура фчіпиў сибі за мізиний палец до руки; і 'пцеркльуваў ше довокола крейдойу сьваченойу, засьвітиў дванайцьіть сьвічок, поставиў на стольі і зьаў книшку і читайи. Али він читайи та й читайи — приходи дисьата година, біжит до нео, кажи: „Вильізай, бо зьім тибе!" А він каже: „Ни майу страху с теби". Так той пішоў назад. Пригони другій раз зі злостійу і каже: „Вильізай, будем бороти сьа". А він каже: „Ни майиш права зо мнойу бороти сьа". Приходи третый раз ті й каже до нео: „Підиш бороти сьа?" (Той ни 'бзивайить сьа, він фцьонж читайи, ни 'вбзивайить сьа вже „бо зара зьім тибе!" А той виймайи канчук свій, той с стальовойу пагайкойу, та й каже: „Ходи сьуда!" Тамтой дуже рамстиў сьа вже (дуже лихий буў) і скаче до него, жиб йиго зьісти, али він ўцеркльуваў сьа довокола крейдойу, так не може приступити до нео. І бере дмухайи на ті сьвічки, жиб погасити йіх (буде мати льіпший прем — каже Микола Кравіцкий — Айа, льіпший прем, — жиб ніч була). Ті й зачаў дмухати, погасиў одинайцьіть сьвічок, а дванайцьата шче сьвітить сьа. Дмухнуў — загасиў дванайцьату, вже ніч... Дивить сьа, жи ни спас, жи буди біда — потьагнуў ногойу за шнурок — вітчинили сьа усьі двері і засьвітило сьа, зноў видно стало йім. Виймайи каньчук за пойаса с стальовойу галкойу, йак відверне йіго віт себе, траскне йіго по лобі — пиревернуў сьа він і польала сьа з него смола. І каже до него: „Тись меньі дойіхаў кіньцьа! Йак ти такий буў мудрий, ідиж до моо батька, до цара, і кажи

мо́му ба́тькови, нех ви́муруйи ги́ншій льох, аньі глубо́кій ньі мілки́й, 'но жиб буў сьім саже́нь звишки́, сьім фширшки́, сьім вздоўшки́; і нех мене́ перенесу́т до тамто́го льо́ху звіци, але нех мене́ не несу́т пове́рх землы́і, 'но нех мене́ несу́т поро́йу, шчоби було́ сьім саже́нь земльі́ згрубшки́ з гори́, бо йак йа зе́мльу прорву́, то фсьой сьвіт спальу́". І той забра́ў сьа і пішо́ў до цара́; прихо́ди до цара́ і роска́зуйи царе́ви те саме́. На дру́гій день цар посила́йи мульарі́, зачали́ мурова́ти і зачали́ роби́ти ту нору́ і вже бли́сько то́о льо́ху добива́ли сьа в поро́йу. Так каза́ў той хлоп, жи: „Йа му́шу сам там бу́ти ў са́мім пере́дьі, бо ви би ўсьі там поги́нули". Так прихо́ди він до те́йі нори́, зробили дзьуру́ на ви́льіт, а він 'бзива́йить сьа до то́о хло́па, ка́же: „Йи ти тут, мій нипшийа́цьильу?" Він ка́же: „Йист, шо тибі бракуйи?" А він ка́же: „Ньіц миньі ни бракуйи, 'но тільо йі́сти хо́чу, три мі́сьацьі ньіц ни йіў" (ну, три мі́сьацьі мурова́ли те, ньім ви́мурували). А він ка́же до не́о: „Ни бу́деш йі́сти, поки сьві́та ста́не". — „Ну, йак не даси́ меньі́ йі́сти, іди́ до мо́о батька, і нех мине́ похова́йи с файно́йу пора́до́йу; але ньіц не потребу́йу, 'но тільо йідно́о ксьо́ндза і дьака́ і войско́ву му́зику і войско́ві сьпіваки́ і реґьимент во́йска, піў шкадро́на кі́нницьі і дьві сьві́чки й хрест". Так він йму сказа́ў, жиб він росказа́ў ба́тькови. „І йак бу́дут мине́ хова́ти, то жиби ни буў аньі мій ба́тько, аньі мойа́ ма́ти, ньі брати́, ньі се́стри жиб ни були́ коло не́го, 'но тільо такі́ льу́де, жи йа йіх ни зна́йу, і нех мене́ занесу́т там, де йа потребу́йу". І пішо́ў той хлоп росказа́ў царе́ви і цар зроби́ў ту́йу услу́гу, шчо той хлоп йіму́ каза́ў. І похова́ли йиго́ і накри́ли і він лежи́т ў землы́і, а йа шче жийу́ на сьві́тьі і роска́зуйу. Вже кіне́ц.

Записано в Берлині від господаря Юрка Соколовского в грудни 1894 р.

Комбінация кількох мотивів: визволене царівни від змия — сьвятий Юрий і царівна, сьвятий Тирон і Змия в криниці і покревні з ними оповідания, див. A. Maury, Essai sur les legendes pieuses du Moyen-Age, стор. 144—145; Куліш, Записки о Южной Руси II, 27—30 (Кирило Кожемяка); Аѳанасьевъ, N 85 і увага IV, 143—146; Игн. зъ Никловичъ, 18—19; Чубинскій, II, N. 45; поборене упиря людоїда, пор. Ciszewski I, N. 126—128.

Чудесний перстїнь.

От ішоў так хлопчи́на, хло́пец так ро́слий село́м та й здиба́йи йиго ґоспо́дар та й ка́же: „Звідки йдеш, си́пу?" Ка́е: „Йду, мо́е де на слу́жбу ста́пу". „Ну — ка́е — до́бре, буш у ме́не служи́ти". Ну, і той хло́пец ста́ў на слу́жбу. От він зача́ў у по́ли то там, то там по́рати сьа пово́льі і він у не́о ўбу́ў сьа і той му сподо́баў сьа до́бре до руки́, ґоспо́дареві.

От, і так перебўў рік. Ка́же: „Ну, тепе́р, си́ну, йа тибі́ заплачу́, жись у ме́не рік бўў, до́бресь миныі служи́ў. Шо тибі сьа нале́жи?“ Він ка́же: „Ныіц миныі, дьа́дьку, ’но тільки бо́хонец хльіба і дьві копі́йки“. Той ка́же: „Йа тибі дам вйи́нце, то ма́ло, па́шо тибі́“. — „Ни хо́чу“. Той взьаў бо́хонец хльі́ба і ті дьві копі́йки — так була́ крини́цьа на боло́тьі, і заньі́с і фки́нуў у ту крини́цьу. І сам прихо́ди і ка́же: „Ну, бу́ду да́льі служи́ти, дьа́дьку, ў вас“. Ви́буў дру́гій рік, зноў йі́му ка́же: „Ну, си́ну, йа тибі заплачу́“. Він ни хо́чи, ни жада́йи вйи́нце ньіц, ’но ті́лько бо́хонец хльі́ба і зноў дьві копі́йки. Заньі́с зноў до те́йі крини́цьі і зноў ўки́нуў, той хльіб і ті дьві копі́йки, а сам прихо́дит зноў і зноў ка́е: „Ну, зноў, дьа́дьку, бу́ду служи́ти ще ў вас“. І ви́буў тре́тьій рік, ну, ґоспо́дар ка́же: „Ну, тепе́р, си́ну, йа тибі́ му́шу заплати́ти до́бре“. А той ка́же: „Ньіц не жада́йу, ’но ті́лько бо́хонец хльі́ба й дьві копі́йки“. І заньі́с, фки́нуў і прихо́дит до не́го: „Ну, дьа́дьку, вже тепе́р не бу́ду ў вас служи́ти, піду́ вже до своо до́му“. Прихо́ди він до те́йі сту́дньі — то ви́плило ўсьо на ве́рха: тих шісьть копі́йо́к і ті три бо́хоньцьі хльі́ба. І він то забра́ў і йде сибі́ доро́гойу. Іде́ доро́гойу і так там дьі́ти шось бйут заступи́ли (вот ўў нас на ву́лицьі во́зьде). Він прихо́ди, а вони́ мале́нького пе́сика заступи́ли і хтьать заби́ти. Він ка́же йім: „Хло́пцьі, ни бйи́ти — ка́и — то гріх, то шко́да пе́сика, ни бйи́ти, йа вам заплачу́, да́йти миньі́ йиго́“. А вони́: „Во́ўшим, на́ти вам!“ — Даў йім дьві копі́йки і полови́ну хльі́ба і йде да́льі, взьаў си пе́сика, йде От, іде́ він так йак до Коньушко́ва кава́лок, ди́вить сьа, йде кльу́мпа дьітій. Али він до них прихо́дит. „Дьі́ти, куди́ ви йдете́?“ Ка́же: „Несемо́ ко́тика топи́ти“. „Ах, де то, та то гріх, йа ў вас купльу́ йиго“. — „Ну, купіть!“ Даў він йім дьві копі́йки, дру́гу полови́цьу хльі́ба, тим дьі́тьам— дали́ йіму́ ко́тика. Він пусти́ў ко́тика, даў йіму хльі́ба тро́шки, пе́сикові, ко́тикові, йде доро́гойу. Іде́ він, йде, йде кава́лок черезь льіс, але так ўў льісьі була́ сино́жать і там косарі́ коси́ли. Поки́нули коси́ти і ганьа́й с ко́сами по сино́жатьі. Али він прихо́ди до них і питайить сьі: „Шо ви, льуде, ганьа́йите так? — „А — ка́же — гадьу́ка йи во́зьде, хо́чем заби́ти гадьу́ку“. — „Пусьтьі́ть, йа вам заплачу́, пусьтьі́ть, то гріх, то йі Па́нбіг сотвори́ў, пусьтьі́ть йі́йі́“. Пусти́ли вони́ ту гадьу́ку, даў йім бо́хонец хльі́ба і дьві копі́йки (дьві копі́йки, то коли́сь були́ гро́ші — за дьві копі́йки то коли́сь ква́рта горі́лки була́). От, він забра́ў сьа, пішо́ў да́льі. Але та гадьу́ка йиго в льі́сьі переби́ла йиго напере́д доро́ги і ка́же: — „Ти пі́деш там і там на́ніч буш сьа проси́ти, а там, де ти бу́деш ночува́ти, то то бу́де мойа́ сестра́. То вона́ тебе бу́де пита́ти: „Шо ти хо́чеш за те, жи ти мойу́ сестру́ від сме́рти віткупи́ў? — Вна тибі́ буде дава́ти гро́ши, йі́сти, пи́ти, але ти ’но ті́лько жада́й в не́йі, той пе́рстень жиб вона́ тибі́ дала́, жи вона́ майи на ру́цьі. То йак вона́ тибі́

дала́, жи вона́ майи на руцы́. То йак вона́ тибі́ той пе́рстень дасьть — она ни схо́чи да́ти, али она́ тибі́ дасьть пото́му — то йак она́ тибі́ той пе́рстень дасьть, то ти ним уда́риш до стола́ чи до ла́ўки чи до чо́го: шо ти замислиш, то те бу́иш ма́ти“. От, він йіде́, сказа́ла йіму́ і він пішо́ў да́лы, а вона́ ў свойу́ доро́гу. От іде він лыса́ми, лыса́ми, лыса́ми фурт, прихо́ди вже й і ве́чір, і йист ха́та в лы́сі. Та й він бачи, жи ше таки́ лыс, і прихо́ди до те́йі ха́ти і про́сить сьа на́ніч, і той ко́тик і пе́сик фурт за ним іду́т, біжа́ть. Те й ін прийшо́ў до те́йі ха́ти і про́сить сьа на́ніч. Нема́ ныко́о, ’но тілько йідна́ кобі́та, ті й ка́же: „До́бри, до́бри, жисьти прийшли, от переночу́йите, бу́де миныі́ весельі́йше“. От, посьіда́ли вони́, там зачала́ прийма́ти йіх, то́о па́рубка, та й дава́й пита́ти: „Шо ви жада́йите, жи ви мойу́ сестру́ від сме́рти відкупи́ли?“ Ка́же: „Йа гро́ші не жада́йу ў вас, бо йа кава́льір, миныі́ не тре́ба гро́ші, йі́сти не потребу́йу, бо хлыіб ма́йу свій — ка́е — ныц не жада́йу, ’но той, жи ма́йите, пе́рстень на руцы́, да́йте миныі́ той пе́рстень. Йа кава́льір, то миныі́ здасьть сьа“. Вона́ ба́чит, жи він спира́йить сьа, таки не хо́че ныіко́о, та й взьала́ і дала́ йіму́ той пе́рстень. Переночува́ў, забра́ў сьі й пішо́ў. Прихо́ди він, зача́ў йти, зача́ў йти, прихо́ди аж до сво́го до́му: така́ стара́ ха́та, таки́й шур (бо то ў́же вали́ть сьа) і стари́й ба́тько там сиди́т у ныі і ка́же: „Сину, де ти буў тілько? Йа нездужа́йу на кусо́к хлыіба заробити, ныічогі́синько“. Він ка́же: „Шо, тату, пита́йите!“ Али він сибі подумаў: „Чика́й, бу́ду йа прибува́ти, шо то йа ма́йу за пе́рстень?“ Прийшо́ў він до стола́, ски́нуў той с па́льцьа пе́рстень, сту́кнуў о стіл: ста́ли пала́ци такі́, му́ри!... він убра́ний! Він сибі́ ду́майи: „Тепе́р уже такі́ ма́йу пала́ци і ўбра́ний і ба́тько ўбра́ний у ўсьім“. Дупі́ру він сибі́ вийшо́ў на двір, ба́чит, жи йіму́ так нара́з то ста́ло, і замислиў сибі́, ка́же: „Ўже ма́йу то й то“ — замислиў сибі́, жиб маў фу́рмана і по́вуз і ко́ныі. Прийшо́ў, сту́кнуў: ўже стіл не такий, йак пе́рше буў, ўже йіна́кшій — сту́кнуў: ўже йи фу́рман по дворі́ хо́ди, по́вуз і ко́ныі! Та й ка́же тепе́р до сво́о ба́тька: „Тату, сьада́йте на по́вуз, йі́дьте до то́о кру́льа, жиб даў за ме́не дочку́!“ А стари́й каже: „Сину, де йа пойі́ду!“ Дупі́ру такий буў бі́дний — а він бачи, жи зроби́ла сьа коме́дійа, а ни зна́ти, йак шо ста́ло сьа. Допі́ру стари́й крути́ не верти́, кру́тить сьа і му́си йі́хати по теўо́... Прийі́зди́т до кру́льа, там йи во́йско, обсту́пльане, ва́рта стойі́т. Але ба́чит ва́рта, жи прийі́хаў — ка́е — йаки́йісь, ко́ныі сьлыі́чні, поўби́рані, і він убра́ний, пусти́ли йиго. Прийшо́ў ін там до кру́льа, до пала́цу — от, йак то за́ра ў па́ньстві, за́ра прийма́йут, дайу́т герба́ту, там шось пере́куску йаку́сь, зачали там сибі той́и при тім і ка́же: „Йа прийі́хаў, жиби ви дали́ за мо́о сина дочку́“. А там до не́о, до то́о дру́о села́, де той круль ме́шкаў, то буў Стир такий, така́ вели́ка вода́. Але він поду́маў сибі́, ни зна́йи, йаки́й

то йиго син і пойакому, і він сибі думайи: „Йакусь йіму треба байку таку загнути, жи він ни вовьми мейі дочки“. Дупіру він каже: „Ну, йа дам дочку, але йак буде бес той Дунай бурок, буде від моо палацу до йиго палацу бес той Дунай бурок зробльаний, а коло тоо бурку тим боком і тим жиб було розмайітий овоц, дерево обсаджане, а по тім дереві жиб були слиуки, грушки, йаблока, а по тім дереві зноу жиб скакали золоті птахи і сьпівали“ (цьвах такий му забиу!).

Ну, старий забрау сьа с тим, пойіхау до дому і каже (прийіздит до дому): „Де там тибі, сину, до чого то!“ І каже: „Ну, шож він казау?“ Ка: „Він казау, жиби буу бурок від йиго палацу сьуди до нашого і тритувар тим боком і тим мармуровий і тим боком і тим дерево розмайіте, плодовите, і на тім дереві жиб буу овоц: йаблока, грушки, слиуки, помараньчи, то десь і тальіґраф жиб буу і по тім дереві золоті птахи жиб скакали й сьпівали. А йак буде то усьо зробльано, йак буде йіхати до сьльубу (вже не буде там заповідь, ньіц, 'но до сьльубу то усьо готове) і йак буде вийіздити, жиб самі дзвони дзвонили, а йак буде йіхати, жиб тамті самі дзвони дзвонили у него. А йак не буде то усьо, шо йа росказау, то майи до штирнайцьіть день бути страчаний“ (дау йіму на штирнайцьіть день вирок). А той дупіру каже: „Ньіц, тату, не журіть сьа с того усього, усьо буде“. Вийшоу сибі на двір на другій день рано, вицьільувау льіньійу, він сибі дупіру буде замисьльувау, йак йиму бурок майи бути. Прийшоу до хати, до стола вдариу тим сиґнатом, каже: „Майи миньі бути бурок і тритувар тим боком і тим мармуровий!“ Вдариу у стіл сиґнатом. Виходи на двір: бурок йист, так йак він замислиу, бурок, хоць йайце качай. На другій день замислиу сибі, жиби стало йіму дерево тим боком і тим розмайіте. На третьій день замислиу сибі, жиб на тім дереві було овоц: слиуки, йаблока, грушки розмайітоо ґатунку. На четвертій день вийшоу і замислиу, жиб йіму буу тальіґраф — прийшоу, витьау у стіл сиґнатом. На пйатій день задумау, жиби по тім дереві золоті птахи скакали — прийшоу, витьау сиґнагом. На шестій день подумау сибі, жиби він мау розмайіте войско: канопьіри, фантерійа, артильирійа, розмайітойі бранжи. На семій день вже то він буде вибирати сьі до сьльубу. Стало войско усьо, йаке він задумау сибі, так усьо йист. Ану, на семій день забирайи то усьо і нойідут до сьльубу. Прийізьдьать туди, файно убрані, хлопец пристойний... Йак він туди прийіхау на той гоф до крульа, той вийшоу, аз за голову ухопиу сьі, шо то йист за комедійа! Він йіму дау за штирнайцьіть день, а той за сьім зрихтувау то усе!... Зара йиго до палацу госьтьі забрали, музика, грайут, висьільа уже. Прийіхали до сьльубу, взьали сьльуб, но, до дому; зноу весельать сьа так

дальі. Там йіму круль шо уобіцьау, те віно за нейу дау: кілька пар коний, кілька пар короу, кілька пар воліу, забрали сьа і пойіхали до себе до дому, то усьо забрали с собойу. Дупіру йак вони прийіхали, й вона сибі вийшла на двір, та йиго жінка, так ходи, приглядайить сьа по подвіру, жи то воно усьо так красне, крашше, йак у йійі батька йист, ті пожонтки. Але вони сибі може там пару день мо' вона уже була, польагали вони спати уже уобойи (уже пару день були, гостили сьа). Але вона вачала йиго просити, кае: „Шо то ти майиш за штуку, жи ти таким способом на духах, на маменьтьі то зробиу?“ (А усьо баба таки йуди)... А він каже: „Знайиш шо, ти мойа кохана жоно, йа майу такий сиґнат, жи йа йак ним шо замишьльу, вдару у стіл, так воно зара буде усьо“. Дупіру вона там була ше з ним ше день, два дьньі, дупіру вона повидьіла, де він йиго положиу, польагали спати, вона сибі устала у ночі, взьала і той сиґнат у него украла, та й утьікла до батька. Йак она взьала той сиґнат, утьікла до батька, так той дістау сьа бідний, йак буу перши, хата та сама, жи була, шур... А той песик і котик коло него. Каже: „Біда тепер, було добре, а тепер біда, жінки послухавісь“. А той круль прислау пальіцайійу тих, взьали йіго до гарешту, і до такого гарешту, жи казау йіго замуровати у такий слуп, у мур такий йиго три сьажньі замуровау, жи він іпо так во (тут оповідач займає руками навкруги себе малу просторонь) повернеть сьа, не майи куди іти. Допіру він: шож будем робити? А той котик і песик кажут до него: „Но, ми будем тебе ратувати! Мусим тебе ратувати, йак ти нас виратувау“. Пішли вони, той песик і той котик, туди, поплили бес той Дунай 'бидва (бо уже тоо бурку нема) от, пішли уони там до тоо крульа, так заходьать, так заходьать — не мо приступити. Булиб дістали йіго, але вона наніч йак льагала, то той сиґпат брала під йазик ховала. Сидит цьілий день той там замурований, нема, йістоньки хоче. Але вони на той вечир кинули сьа, той котик і той песик — йак то уу нас на Підзамчі (в Бродах) йи — той ухопиу пару булок, песик, той кіт помаленьку приступиу до стола, ухопиу кавалок солонини, принесли йіму там до того муру поживити йиго. Той каже: „Льізь ти до него!“ А той каже: „Льізь ти!“ А пес каже: „Таки ти льізь, ги гострійші майиш лапи, по мурові підиш, йак йа!“ Видрапау сьа кіт, подали йіму, той там (майи руки і усьо) трошки посилкувау сьа. Так вони бес три дьньі йиго фурт годували, а там льізали. Допіру вони там уже вишпекульовали, де вона йиго ховайи і по йакому, але не може дістати. Але він каже, пес: „Знайиш ти шо?“ — до кота — „Ти злапай миш, туйу, жи вони тутай льізайуть, потисни йійі, вона муси добути“. Кіт дупіру засьіу над тими дзьурами, де вони льізали там, акурат та миш льізла, він хапнуу, злапау йі. Каже: „Зара тебе зьім, задушу, де 'но йака вас

йи, так зьім, задушу́, йак миньі́ то́о і то́о не бу́де". А вона́ ка́же до не́го: „Йаґже йа добу́ду, йак вона́ у гу́бу поло́жи і зу́би замкне́ — ну, йаґже йа добу́ду?" А він ка́же до не́йі — перепрошайу вас — кае: „Йак она́ засне́, а ти піди́ йі на гу́бу ви́лызь і — перепрошайу — в гу́бу насци́, а вона́ пльу́пе та й то ви́пльуне, той си́ґнат". Ну, та пішла́ так зроби́ла. Йак вона йі так зроби́ла, так вона „порск!" та й ви́пльунула, та й той полетьі́у, той си́ґнат. Та миш за той си́ґнат та й на двір. Виймайи той си́ґнат, ну і каже: „Йа возьму́ сибі!" — А той каже: „Йа возьму́!" — „Ньі, ти згу́биш, дай йа возьму́". Допі́ру ка́же пес до ко́тика: „Возьми́ж мене на се́бе, бо йа у́топльу́ сьа, ти льі́пше мі́йиш пли́сти, перевези́ мене́". Та й йі́дут без мо́ре, пливу́т, а пес пита́йить сьа: „Ма́йиш?" — Той не у́обзива́йить сьа. Пливу́т, пливу́т, пливу́т, той ка́же: „Ма́йиш?" —той не у́обзива́йить сьа. Та й у́же недале́ко бе́рега, та й хтьі́у сказати: „Мау́!" — та й буль та й пішо́у у во́ду... Повилази́ли на бе́рег і той питайи: „А ма́йиш?" — „А ти мене́ пита́у, а йа хтьі́у сказа́ти „мау́" і у́пау́ у во́ду!" Так вони́ хо́дьать понад те́йу водо́йу, так вони́ хо́дьать і пла́чут і ма́укайут і не 'па́ти шо! Але йак той пе́рстинь упау́ у́ во́ду, за́ра ри́ба у́хопи́ла йиго. Так вони́ бі́гайут, ди́у́льать сьа: ви́плинула ри́ба на ве́рх, переки́нула сьа до гори́ живото́м. Але той кіт хуте́нько на во́ду та й за ту ри́бу лап! — та й ки́нуу́ на бе́рег. Взьали́ ту ри́бу розде́рли на дво́йи, а там йи си́ґнат. Допі́ру пес ка́же: „А тепе́р йа сибі беру́, йа тепер буду не́сти". Принесли вони той си́ґнат, так у́же тьі́шать сьа!— „Ано́, тепе́р (приньі́с той си́ґнат) тепе́р тибі тре́ба да́ти, ко́тику". 'Но ті́лько йіму́ ви́ньіс той си́ґнат до гори́ там, той тра́скнуу́ до му́ра, та й мур роси́пау́ сьа. Він у́же гото́вий, стойі́т на земльі́, у́же пан. Прихо́дит до до́му, бере́ ко́тика і пе́сика с собо́йу та й прийшо́у́ до ха́ти і: „Жиб то у́сьо ста́ло, шо було́ пе́рше, то у́сьо!" Йак уда́риу́ у стіл си́ґнатом, то у́сьо ста́ло, йак пе́рше було́, наза́д!... Він сьада́йи у́ по́вуз, йі́ди по жінку зноу́. Зноу́ те саме́: дзво́ни й во́йско, те у́сьо, шо йак було́ пе́рше, він с тим пойі́хау́. Прийі́хау́ туди́ по ньу і ка́же: „Ви́диш, ти мене́ побіди́ла, але Панбіг миньі́ дау́ мойи́ наза́д до ме́не". Взьау́ наза́д до се́бе до до́му привіу́, ка́же: „Ви́диш, йак ти миньі́ жінка і ти во́рог мі́й. Тепер поки будем жи́ти, то мене́ не зду́риш і пра́уди тибі не скажу́". Кіне́ц.

Записано в Берлині від господаря Гната Романова в авг. 1894 р.

Пор. Аѳанасьевъ N. 112; Valjavec, стор. 186—191; Gliński, II, 119—135; Hahn, I, N. 9; Stier, N. 13; Pentamerone, N. 31.

36. Вдячні звірі, царівна і змій.

Буў чоловік і маў тройи дытийи. И він буў ни так богатий, і в зимі ни мали ті дыти шо йісти і старі взьали йідну дитину зарізали на мньасо. А ті старші почули, хлопець і дыўчина, вже були розумні — і пофтыкали від батька, від матери. І прийшли в лыс и йдут, ідут, аш там йакась хатинка йи в лысы, а ўони просьать сьа наніч. А там не було ныкого, 'но стара бабуньа, ф ті хатины. І кажи до тих дытийи: „Будити ночувати". Аш ту приходит дванайцьата, а то була така стара чаріўниця; ў дванайцьаті годины в ночі приходи старий дытько і кажи до старойі: „Ту чути йакісь христійанини". А вона каже: „То прийшло двойи дытийи і просили, шоб йа йіх пириночувала". А хлопець почуў і стаў молити сьа Богу, зльакаў сьа, жиби йиго той дытько ни задушиў. А дытько зльакаў сьа і фтык с тейі хати вже.

На другій день рано — там висыла така фузійа і така трубка, і він бере ту фузійу і йде на лыс пташок стрільати. От він приходи, в йамі сидит леў чи левиха там зь дытьми свойіми. Він наміриў сьа стрільати, а вона йіго проси, кажи: „Ни бий мине, йа тибі дам, шо ти хочиш". Дайи йіму маленького лева і таку дудочку, трубочку таку. Він взьаў, іде далы. Іде троха далы — сидит в йамі воўк, зноў малі йи. Він зноў хочи стрільати, та йіму зноў дайи воўчиньа і зноў дудочку. І він взьаў і далы йде. Приходи далы — зноў йи видмідь в йамі зь дытьми. Він зноў хочи стрільати, та йіму зноў то дайи: малу ту дитину і зноў трубочку. Він то забраў до торби і зноў далы йде. Приходи далы, ше сидит зайаць і зноў з малими дытьми. Він зноў наміриў сьа стрільати і та йіму дайи зайчика і трубочку. Він то забраў до торби, ті дудочки, іде сибі до свого дому, там до тейі хатини. Приходи, прийшоў до дому і ка до сестри: „Ну, вжем тибі фсього привіў, давай типер шо йісти!" Систра йіму дала гобід і він зыіў і йде зноў, бере рушничку на плечі, йде зноў на лыс. Де шчо здибаў, то застрілиў, різны пташини. Він ў лысы, а там йакийсь розбойник зайшоў до йиго сестри і стаў питати: „Йак ви жийите ту, хто ту йи?" Вона йіму росповіла, кажи: „Ту нима, 'но нас двойи, мій брат і йа". А він кае до нейі: „Ти мене сховай до комори, а йак брат прийди, то зроби такого купильу, жиб він влыз до бочки купати сьа — ныби йак то роблыать таку ванну — то ти мене випустиш, то йа йиго заріжу, то ми будем гобойи жинити сьі". Приходи він зь лыса ў вечир, а вона кажи до него: Ти такий брудний, йа ту зробила купель, будеш купати сьа". Він ни хтыіў, ни хтыіў, йак вона йиго фчепить сьа, и він влыз купати сьа. Йак він влыз до бочки чи там до ванни купати сьа, а вона хутко двері вітсунула с комори, а той розбойник до него, а він голий, ныц не майи

коло се́би... Взьаў такий йидва́бний шнуро́чок і зйазаў йіму два па́льцы до ку́пи і ка́жи: „Йак ти перерве́ш, то йа тибі́ ни зробльу́ смерти“. И він тьа́гни, тьа́гни і перерва́ти не мо́жи. І ба́чи, жи йиму́ смерть ма́йи бути, і про́си йиго, ка́жи: „Там виси мойа́ то́рба. Смерть миньі́ бу́ди, али прошу́ тибе́, біжи́ до те́йі то́рби, там йи таки́х штйри ду́дочки, пода́й миньі, нех йа шче засвишчу́ передо сме́ртьу“. И він пішо́ў і взьаў ті дудочки́ і пода́ў йиму. Він йак взьаў ду́дочку, йак засвиста́ў, а за́йчик без гоко́мин у́же коло не́го. А той ди́вить сьа, шо то йи. Йак він засви́шче в дру́гу, а воўчи́ско хирньа́ка у́же й вікно́м льі́зи... Вже розбо́йник зльака́ў сьа. Йак він затру́би ф тре́тьу, та й вже видмі́дь прийшо́ў, і ни зна́ти, де две́рі були́. Так розбо́йник перельака́ў сьа на смерть, а ше бі́дного ле́ва ни вида́ти... Йак він затру́би ў читве́рту, вже й леў лети́т. І пита́йут сво́го па́на добродзьі́йа, шо він жада́йи. Йак того розбойника видмі́дь зла́пайи за карк, йак тріпне́ до сьтыіни́, та й він вже ледь те́плий (вже йиго́ причави́ў). Та й ті питайут: „Ну, а шо ми бу́дим роби́ти?“ А він ка́же: „Возьмі́ть йиго і нирві́ть на дрібні́ кава́лки“. А систру́ взьаў прикува́ў до те́йі бо́чки, де він купа́ў сьа, і ка́жи: „То ма́йиш ту во́ду пити, аж за штйри ро́ки, йак йа буду йти наза́д, то йа тибе віткуйу́, йак бу́диш жи́ти“.

А сам зібра́ў сьа і забра́ў свойі́ рі́чі і взьаў свойі́ зьвірйатка і йде собі́ да́льі. Прихо́ди до йідно́го мі́ста і прихо́ди до йідно́го гу-те́льу, каза́ў субі́ гобі́д да́ти і найі́ў сьа там і ка́жи до то́го жи́да: „Шо ў вас ў мі́сьтьі, жи так фа́ни повиста́ўльані?“ А жид ка́жи: „Ту ў на́шого ни́ньі — там буў йаки́йсь коро́ль чи то буў кру́ль такий — пи́ньки бу́ди змійа́, ту йи таки́й змій, жи бу́ди бра́ти“... У тім мі́сьтьі то була́ така́ змійа́, жи ма́ла двана́йцьіть голо́ў, і льуди шоде́нь му́сьіли дава́ти йійі́ йідно́го йі́сти, такі́ льо́си викида́ли, ньі́би на ко́го льос припаде́, розумі́йите — так йіде́н за дру́гим, аш прийшо́ў льос на то́го кру́льа дочку́. „А — ка́жи до не́йі, до те́йі жидіу́ки — а колйшто то бу́ди?“ У́на ка́же: „Позайу́тро“. А він ка́же: „Йаб йійі́ відратува́ў“. Та жидіу́ка ху́тко до то́го кру́льа дала́ післаньцьа́ і ка́же: „Ту ў ме́не йи такий, жи він ту змі́йу уубйи, ни дасьть йійі зьі́сти“. Прихо́ди льо́кай і кли́че йиго́, ка́же: „Ходьі́ть, кли́че вас пан, пан круль“ — чи шо він там буў. От, бере́ він іде і с те́йу све́йу дзьвірино́йу до то́о само́о кру́льа. Прихо́ди до кру́льа, а круль ка́же: „Ви узнайите́, жи ви ту змі́йу заруба́йите, там чи заріжите чи застрі́лите?“ А він ка́же: „Так йист“. І круль ка́же до него: „Йак ’но то Бог поблагослови́т, то ви сьа з не́йу, з ме́йу донько́йу, уоже́ните“. Вже то прихо́ди той день, жи ма́йут йійі́ там ве́сти до те́йі скали́, а він вийма́йи свойу́ ша́бльу і бере́ ті свойі́ дзьві́ри і там іде́, до те́йі скали́. Тут прихо́ди наро́діу, кі́лька процасі́йіу і цьіле́ мі́сто, прихо́дьать, бу́дут диви́ти сьа, шчо то бу́де за дивови́джа. Прихо́ди він

бли́шше дзьури́ і стаў там і чату́йи на ту змі́йу, а ле́ўові ка́же, жиб вона́ йак ви́йме го́лову, жиб він йі притисну́ў до землы́ — то́му дзьві́рові сво́му так ка́жи. За піў годи́ни вихо́ди змійа́ с таки́м чирво́ним йазиком, ви́тріщчила та бере́ть сьа ўже до льуди́й ныби до тих, а леў ла́пойу хап йі́йі за го́лову і тьа́гне сьуда́ да́лы. А він йак махну́ў ша́блийу, так йі від ра́зу віттьа́ў го́лову. А вона́ до скали́ наза́д. Ну, так він чика́йи, по́ки вона другі́й раз ви́йди. Вильіза́йи змі́йіско другі́й раз, така́ ўже нидо́бра, жиб ўсьі льу́ди покальі́чила, і зноў виставльа́йи ту нещча́сну голови́ску, дру́гу. Леў зноў йак йі злапа́ў, піттьагну́ў, а він йак махну́ў, і дру́гу відруба́ў, ўже ма́йи дьві. І зноў наза́д посу́нула сьа до дзьури́. І зноў він чика́йи, поки зноў ви́льізи, чи ви́льізи шче до не́го. І зноў він чика́ў до́бройі піў годи́ни, ньім вона́ тре́тьий раз вильіза́йи. І вона́ зноў вильіза́йи до них, и він зноў так зроби́ў само, йак пе́рши. Досьць, жи він фсьі дванайцьать повідру́буваў. І ввьаў го́лови позбира́ў, подобува́ў йази́ки, повідрі́зуваў і позбира́ў на таки́й шнуро́к і фки́нуў до све́йі то́рби. І бере́ і йде́ до то́го до́му, де він ту доньку́ відратува́ў. Прихо́дьать там, до дзьидзьі́нца, ну йакже? — де кру́ль ме́шкайи, і спроваджа́йут сибі́ вели́ку му́зику и забаўльа́йуть сьа, вели́кій баль ро́бльать, жи царо́ва дочка́ ви́йшла на во́льну вже, жи вона́ сме́рти ни спожила́. І цар ка́же: „Но, за рік жибисьте прихо́дили, то бу́дем роби́ти висьі́льа“. Але шче на рік даў часу́. А там дру́гий то почу́ў і пішо́ў жи́во го́лови позбира́ў і схова́ў, а йази́ки там були́. А він йім подьа́куваў і забра́ў сьа і пішо́ў да́льі. От він, ше йшоў рік, поверта́йи наза́д, прихо́ди й акура́т тра́фиў до те́йі хати́нки, де він коли́сь маў пожи́ти сме́рти. І згада́ў сибі за свойу́ систру́ І вíйшо́ў там, а сестра́ бі́дна сто́йіт прико́вана (шче жива́? жі́нка Де́мка Ри́цара — Во́ду ма́ла, то могла́ жи́ти) Ка́же до се́стри: „Ну, коли ти жи́йиш, тепе́р йа ўже тебе́ віт то́го вітсу́ну“. І ввьаў систру́ шчипи́ў с то́го ланцуха́ і пусти́ў на во́льнісьть, каза́ў: „Іди́, де хо́чиш“. А сам пішо́ў да́льі. От він йде, йде, йде, йде да́льі, а за те свойи́ весьі́льа і забу́ў сьа, вже мо́и рік перейшо́ў. І прихо́ди до то́го само́го мі́ста і захо́ди до те́йі само́йі госпо́ди, де він бу́ў — а то ўже там ма́ло бу́ти весьі́льа, ў те́йі йиго́ нариче́нойі ньіби. І він пита́йи то́го жи́да, ка́жи: „Шо то тако́го, жи такі́ черво́ні фа́ни повиста́ўльані? — (Тоды́ були́ чо́рні фа́ни, а тепе́р черво́ні). Жидíўка ка́же: „То ўже тепе́р рік, йак на́шого кру́льа ма́ли дочку́ відда́ти змі́йі. Таки́й знайшо́ў сьа, жи йі́йі відратува́ў, то то бу́де тепе́р весе́льа, па́ны!“ (Йак то жид ка́же: Ги́рсти, па́ны!) Так він пригада́ў, жи то той час він сам бу́ў там, і пита́йи жи́да: „Ке́ди то то весе́льа бе́ньдзьи, па́ньи?“ А жид ка́жи: „Вйи́чур“. Так він бере́ ў ве́чир іде́ на те висьі́льа. А там ўже той, жи го́лови забра́ў, буди каза́ў, жи то він сам. І він прихо́ди там, і там аньі доступи́ти. І він бере́, пи́ши ка́ртку і да́йи відміде́ві, жиби

там ваньіс до тейі молодойі. А зайаць каже: „Ти великий і такий неповоротний, давай, йа поміжи льуди й поміжи ногами занесу“. І взьаў зайчик і потьібиў (поньіс ньіби); і живо там поміжи льуди і попіт той стіл, де паньі млода сидьіла і віддаў йійі до рук. Йак вона то сьа подивила і прочитала, і за стола вильізайи. Так йі питайут: „Шо такого?“ І вона каже, жи: „То ни той самий, жи мине віт смерти віткупиў“. І зробили розрух, а він поселайи відмідьа з другим листом. Видмідь прийшоў до хати, до покойіў до тих, даў той папір; і там відмідьа почастували, дали йіму горілки. Йак сьа видмідь розгульайи, та й вже того й за сурдут тьагни за стола, молодого, і кажи: „Ти хочиш жинити сьа — а то ти то зробиў?“ І стали сьа сварити, а він свойі голови викидайи на стіл і каже: „Дивіть сьа, жи йа, бо йа майу ті голови“. А видмідь хутко до свого пана і виде до хати. 'А той йиго питайи і кажи: „Йак то — каже — ти то зробиў? Покажи, чи ф тих головах йи йазики?“ Той — фсьі льуди дийульать сьа і панове, жи аньі ў йидні голові йазика нима. А той до торби і витьагайи фсьі йазики, фсьі дванайцьіть па шнурочку, і каже: „Дивіть сьа, чи він чи йа“. І зара той круль казаў тому сьідати за стіл, а того взьаў, вивіў шо найльіпшого ґоґира с станьі і привйазали йиго до оґона взаду і пустили ф чисте поле, жиб йіму костомахи порозносиў. А той взьаў собі шльуб іс тейу власнойу, жи він йі віт смерти відратуваў, і пйи й йісьть до котрого часу — і пйи й йісьть й і веселить сьа с свойіми дьітьми і ж жонойу. Кінець.

Записано в Клекотові брідськ. пов. від господаря Демка Рицара 1. серпня 1894 р.

Пор. Рудченко I, 49, 50; II, 22, 28; Аѳанасьевъ. N. 117, 118, 119; Кулішъ, Зап. о Южной Руси II, 58—57; Худяковъ I, N. 10; III, N. 84; Haltrich, N. 24; Hahn I, N. 4, 24 і 32.

37. Плекай-корова, Покоти-гора і Переверни-гора.

Маў ґосподар хлопцьа, називаў сьі Йівась. І йиму мати ўмерла, а батько взьаў мачуху; але та мачуха на Йівасьа була дуже недобра і хотьіла йиго стратити. А ф тоо ґосподара була корова вішчунка і ўповіла тому хлопцеві, шо мачуха хоче йиго стратити. А мачуха тойи ўчула, шчо корова Йівасеви ўповіла, то зара і корову казала зарізати. Але корова ўогори до Йівасьа: „Йівасьу, ўтьікаймо! бо тобі і миньі хтьать смерть зробити. Але ти — кае — не бій сьа — йак схотьать тебе стратити, то ти ньіц не роби, 'но тілько сьідай па мепи і будим ўтьікати“. — І вийшла мачуха і батько, хтьіли Йівасьа стратити. Ў той час

Йівась ўховиў сьа на короўу і ўтыкли ў глубокій лыс і внайшли собі місце, де зимували й лытували; і корова ходила в лыс на поживу, а Йівась ссаў корову бесь сым лыт. І каже корова до Йівасьа: „Йівасьу, іди прубуй семилытнього дуба вирвати, чи ўже майиш силу“. — А Йівась спрубуваў зі ўсьойі сили та й вирваў. Каже корова до Йівасьа: „Йівасьу, мусиш шче сым лыт мене ссати, допіру підеш від мене“. — І ссаў Йівась шче сым лыт і каже корова до него: „Йди, Йівасьу, прубуй двайцьатилытнього дуба рвати“. — Йівась спрубував і вирвав лехко. — „Тепер іди, Йівасьу, собі ў сьвіт, а йа піду назад до ґосподара, бо йа ўже стара і приходи мины час, жи майу ўмирати“. — І попрошчаў сьі Йівась с коровойу й пішоў ў свойу дорогу. Йде Йівась йіден день і другій, а на тритый здибайить сьі з двома парубками с такими, йак сам. Привитали сьі ўсьі три і йдут ў дальшу дорогу. Питайуть сьі тійі два Йівасьа, де він іде, а Йівась кае: „Йду ў сьвіт вандрувати“. — „І ми таґже вандруйимо ў сьвіт — а йак сьі ти навивайиш?“ — „Йівась Плекай-корова — а ви?“ — „Йіден Переверни-гора, а другій Покоти-гора“. — І ўсьі три разом вандруйут. Йдут вони, йдут і приходьать до йідноо міста — а ў тім місьтьі льуди вогорать, шо цьісарових три доньки вийшли на спацер і прийшли до мора; а в мори над берегом стойіт великій човен — вони поўсьідали на той човен і човен відплиў від берега та й вони не мали ради ныйакойі і човен заньіс йіх аж гет на тамтой бік мора. Та й тих три йак те ўчули, та й прийшли до цьісара і кажут, жи: „Ми пойідимо без мори шукати доньок цьісарских!“ — та й пойіхали. Перейіхали на друйій бік мора і ўвійшли ў великій лыс; і приходьать до йіднойі хати, а ў ті хатьі не було ныкого, та й вони дістали сьі ў ті хатьі ночувати. На друйій день рано поўставали і каже Переверни-гора до тих двох: „Ви вбидва йдьіть на польуваньа, а йа дістану сьі тутки, буду сьньіданьа готовати“. — І тих двох пішло на польуваньа, а Переверни-гора сьньіданьа варит. Сьньіданьа звариў, попратаў ў хатьі та й положиў сьа на лішку і лежит — аж тут приходи хлоп на піў ліктьа, а борода ў него на піўтора ліктьа. І каже до Переверни-гори: „Ну, чого лежиш — ўставай, давай сьньіданьа!“ — А Переверни-гора каже до него: „Або ти мины навариў сьньіданьа чи шо, жиби йа тебе годуваў!“ — Йак ўхопит хлоп сам на піў ліктьа а борода на піўтора ліктьа Переверни-гору, йак стане бити — вибиў, вибиў добре на ўсьі боки, повийідаў ўсе, шчо було, і покотиў сьі без поріг йак гарбуз. Поприходили с польуваньа Плекай-корова і Покоти-гора і кажут до Переверни-гори: „Давай сьньіданьа!“ — А той росказуйи, шчо: „Прийшоў хлоп на піў ліктьа а борода на піўтора ліктьа, побиў мене добре і повийідаў ўсе, шчо було, і покотиў сьі...“ Прийшло рано третый день — каже Покоти-гора до тамтих: „Ви ўбидва йдьіть

на польува́ньа, а йа буду сьньіда́ньа готува́ти“. — І пішли́ Плека́й-корова і Переверни́-гора на польува́ньа, а Покоти́-гора сьньіда́ньа вари́т. Звари́ў, попра́таў ў ха́ты і льіг на лі́жку. Аж тут зноў прихо́ди хлоп на піў лі́ктьа а борода на пі́ўтора лі́ктьа і ка́же: „Чого́ лежи́ш, ўстава́й, дава́й миньі́ сьньіда́ньа!“ — А Покоти́-гора ка́же: „Або́ ти миньі́ наста́раў сьі сьньіда́ньа, шоби йа тибі даў йі́сти!“ — Але хлоп на піў лі́ктьа а борода́ на пі́ўтора лі́ктьа йак ўхо́пит за чупри́ну, йак ста́не бити — наби́ў, наби́ў до́бре, повийіда́ў гет усе́ і покоти́ў сьі бес порі́г йак гарбу́з. І прихо́дьать с польува́ньа Плека́й-корова і Переверни́-гора і ка́жут: „Покоти́-гора, дава́й сьньі́дати!“ — а Покоти́-гора ка́же: „Прийшо́ў хлоп на піў лі́ктьа а борода́ на пі́ўтора лі́ктьа, поби́ў мене до́бре, повийіда́ў ўсе, шчо було́, і покоти́ў сьі бес порі́г йак гарбу́з, а миньі́ не діста́винў ньічо́го“. — Прийшло́ читве́ртій день рано, ка́же Плека́й-корова до Покоти́-гори і Переверни́-гори: „Ви йдьіть оби́два на польува́ньа, а йа бу́ду сьньіда́ньа вари́ти“. — Звари́ў, попра́таў у ха́ты — прихо́ди зноў хлоп на піў лі́ктьа а борода́ на пі́ўтора лі́ктьа і ка́же: „Дава́й миньі сьньі́дати!“ — Йак Йіва́сь Плека́й-корова схо́пить сьі до не́о, йак зла́пайи за бо́роду, йак ста́не до землы́ тоўчи́ — пото́ўк, пото́ўк, зла́пав за бо́роду і ви́вольік на двір. А на дворі́ за ха́тойу лежа́ў дуб до́ўгій штúри ме́три а гру́бій два́йцьать пйать ца́льів. Та й він то́о ду́ба росколо́ў і бо́роду ўсади́ў ў ду́ба, кли́на добу́ў і діста́винў йиго́ з ду́бом за ха́тойу; а сам пішо́ў до ха́ти. Поприхо́дили с польува́ньа Покоти́-гора і Переверни́-гора, заста́ли сьньіда́ньа гото́ве — посьньі́дали і пита́йут Йіва́сьа Плека́й-корови: „Чи приходи́ў той хлоп на піў лі́ктьа, а борода́ на пі́ўтора?“ — І той росказа́ў усе́, йак сьа ста́ло з ним, і ка́же: „Йак не ві́рите, то ходьі́ть і подиві́ть сьі — він лежи́т ў ду́бові за ха́тойу“. — Ви́йшли на двір — нема́ ньі йиго́ ньі ду́ба, ’но ті́лько знак, шо повольі́к ду́ба за собо́йу, бо ду́бом аж ріў ви́горнуў, куди́ вольі́к. І йдут вони́ тим сьльідо́м і прийшли́ до нори́, куди́ польі́з з ду́бом ў нору́. Тоды́ Йіва́сь Плека́й-корова ка́же до свойі́х прийа́тельіў: „Возьмі́ть ли́нву і спусьтьі́ть мене́ на доли́ну — йа йиго му́шу там заби́ти! Але йак засвишчу́, то бу́дете мене тьагну́ти до гори́“. — І спусти́ў сьі Йіва́сь по ли́нві на доли́ну. Прихо́ди до буди́нку, до пе́ршойі ста́нцийі — йи стара́ ба́ба, гобі́д вари́т. І ка́же ба́ба до Йіва́сьа Плека́й-корови: „Чого́ ти тут прийшо́ў? Йак пан ўста́не, то тебе́ заби́й“. — „А де він? Дай миньі йиго!“ — І йде до дру́гойі ста́нцийі — а ў ті дру́гі ста́нцийі сиди́т па́нна привйа́зана на ланцуху́. Прихо́ди до тре́тьойі ста́нцийі — дру́га па́нна стойі́т на ланцуху́. Прихо́ди до четве́ртойі і тре́тьа па́нна стойі́т на ланцуху́ привйа́зана. Аж вітчиньа́йи двері до пйа́тойі ста́нцийі — сиди́т у кутку́ хлоп на піў лі́ктьа а борода́ на пі́ўтора лі́ктьа, ў ду́бові. Ў той час Плека́й-корова розьлю́тиў сьа ду́же, йак зача́ў гарбуза́ би́ти, тоўчи́ —

той просить сьі, ў руки й ноги йиго цьільўйи, каже: — „Бери сибі ўсе, шчо 'но тілько майу, 'но тілько мене живого пусти!“ — І Йівась Плекай-корова перестаў йиго бити і взьаў старшу панну з ланцуха відвйазаў і лінвойу ўперезаў попід пахви, свиснуў і тамтих два витьагнуло панну до гори; а потім другу панну і третьу так само. Тоды́ пішоў зноў до станцийі, взьаў бочку золота і бочку срібла і бочку дійаменту видаў до гори, і сам ўперезаў сьі, хтыіў, шоби йиго витьагнути. А йиго прийателы порадили сьі собі, шо майут уже жінки і гроші досить: „Ни треба нам йиго витьагати, то буде дльа нас більше золота й срібла і дійаменту“. — Подьілийи сьі тим і пішли ў дорогу і взьали с собойу і ту наймолотшу панну — а вона сьі закохала дуже силно ў Йівасеві Плекай-корові, шчо йиго діставили у мори на тамтім сьвітьі. Та й тих два перейіхало на другій бік мора, Покоти-гора і Переверни-гора, і прийшли аж до цьісарского дому. І цьісар дуже розрадуваў сьі тим, шо дочки сьі вернули. І вони роскaзували батькові, шо сьі з нами стало і йак тих два йіх прийателы повиратоўували звіттам і де вони були — і цьісар сплакаў нат тим, жалко йіму сьі зробило, шо дочки ў такі були нивольі. І далы радуваў сьа й веселиў сьа. А за тамтоо, шо дістаў сьі на тамтім сьвітьі і йіх виратуваў, то й не споминали.

Тепер верньім сьі назад до тамтоо. Йівась Плекай-корова дуже на тамтім сьвітьі засмутиў сьі — але прильітайи до нео орел з двома головами і каже до нео: „Ни смути сьі нибоже, йа тебе звітти виратуйу. Іди на польуваньа і напольуй дьві бочки зьвірини альбо птахіў, шчоби йа маў шо йісти на дорогу“. — Пішоў Йівась Плекай-корова на польуваньа і напольуваў ўсьільакойі зьвірини і пташини дьві бочки і ўложиў на орла тих дьві бочки дльа него йидвеньа і сам усьіў і пустиў сьі ў дорогу. Летит птах, летит і шчораз по одні птицьі Йівась Плекай-корова подайи йіму. Али коли ўже не стало шо йісти, орел каже до нео: „Бій сьа Бога, ратуй і давай шо йісти, бо ўбидва пропадайим!“ — Він доўго не мислиў, добуў ніж с кишеньі і врізаў сибі свейі кавалок литки; і орел то ликнуў і виньіс йиго аж на верх на той сьвіт. Тоды́ взьаў назад ту литку випустиў іс себе цьілу, йаку ликнуў, і приложиў до йиго тьіла, та' йакби він не різаў йі. І попрошчали сьі й він пішоў ў свойу дорогу. Прийшоў до мора, а на мори рибаки рибу ловили далеко від берега. Він стаў кричати до них і ўони прийіхали ш чоўнами до него і взьали йиго на чоўна і перевезли на друій бік мора, до родипного крайу. І так він прийшоў до міста, до цьісарскойі столицьі, і почуў поміжи льуди, шо цьісар спраўльайи двом дочкам висьільа, йідного дньа відбудеть сьі те висьільа, а третьа донька, шо не майи кавальіра, смутить сьа і дуже плаче. Нато він прийшоў до цьісарского палацу — йак ўвидьіла та наймолотша донька цьісара, шчо йійі кава-

лыір прийшоў, шо йіго́ ду́же сподо́бала, і ду́же сьі ўтыі́шила і пішла́ до ба́тька до сво́о і доне́сла ба́тькові вели́ку новину́ і ра́дісьть. І роска-за́ла ба́тькові, шо то не ті́йі йіх ви́хоронили віт те́йі поги́бели, 'но той, шчо тепе́р прийшо́ў, Йіва́сь Плека́й-корова, йіх ви́бавиў с то́о нишча́-сьтьа. Цьі́сар розгньі́ваў сьі ду́же на ста́рші свойі́ до́чки, шчо вони непра́ўду ўогори́ли перед ба́тьком. І прикли́каў до се́бе Йіва́сьа Плека́й-корову і зроби́ў висьі́льа з наймоло́тшойу донько́йу; а Покоти́-гору і Переверни́-гору і старші́ свойі́ до́чки — сказа́ў до них: „Ідьіть сибі ў сьвіт за непра́ўду, шчоби йа вас бі́льше не ўви́дьіў“. — Йа там буў і то ви́-дьіў і ў тім чуў.

Записано в Берлині від парубка Тимка Яремка 7. января 1895 р.

Паралелі див. Аѳанасьевъ, N. 80, 81 і т. IV, 119—124; Grimm, N. 91 і т. III, 157—161, а особливо Cosquin I, 1—27.

38. Вечорник, Упівнічник і Сьвітовик.

Йіде́н буў таки́й цьі́сар, жи маў жі́нку і та жі́нка ни ма́ла дьіти́й. Раз натхо́дит така́ ба́ба і каже: „Чо крулььі́ўна так шуму́йут?“ — „Ото — каже — шчо суму́йу: майи́ток вели́кій йи, нема́ кому́ лиши́ти“. — „Ой — каже — а шоб ви, крулььі́ўна, дали́, жиб йа вам зроби́ла, жиби ви дьі́ти ма́ли?“ — „Ой — кажи — ни зна́ти, шоб йа вам да́ла...“ — За́ра ба́бу взьи́ли під ва́рту і ба́ба си каже да́ти двана́йцьіть рибакі́ў, котрі́ зна́йут до́бре рибу ла́пати. Пішла́ на Дуна́й, заки́нула во́лок — по́ўний во́лок риб! перегорну́ла ті́йі ри́би і пусти́ла наза́д. Ті́йі рибаки́ такі́ зло́стні цуд на ньу! — але зроби́ти ньіц не мо́жут, бо то йист цьіса́рский ро́сказ. Заложи́ли дру́гій раз во́лок і шче вйи́нци риб було́; вона сьі передиви́ла — нима́ то́йі ри́би, шо тра. Йак затьагну́ла тре́тій раз — йист ри́ба тота́, шо вона́ потребу́йи; фсьі перебра́ла, шо найме́ншу си лиши́ла. Принесла до цьісарі́ўни і каза́ла гото́вити. А та слуга́, жи була́ при ньі, пі́рша, взьи́ла то гото́вити і каже: „Оў, жиби йа не коштува́ла, шо цьісарі́ўна йісьть...“ — Йак она́ то́йи скоштува́ла, за́ра зайшла́ ў тьі́нжи, ньіби груба була́. Цьі́сар каже: „Коли таки́й го́стрий на́каз буў, ни во́льно було́ ньіко́му коштува́ти, ни тре йі ньіц зроби́ти, 'но льу́мпас ви́писати, жиби не була ньіґде́ ў краю́“. — Так она́ пішла́ і йде в льіс; і ў льі́сьі йист хати́на і так уў ті хати́ньі взьи́ла ночу-ва́ти. До́сить стойі́т вече́рі дльа не́йі на сто́лику і лі́шко йи, вйи́нци ньіц нема́ ў ті хати́ньі. Зьі́ла вече́ру — ма́ла хло́пцьи з ве́чери. Йак му і́мньи да́ти — Вечо́рник — бо ксьі́ндза не було, іно́ сама́ собі́ хре-сти́ла. Так коло пі́ўночи ма́ла дру́гого, йак го назва́ти — Ўпі́ўнічник. На до́сьвітку ма́ла тре́того, йак го назва́ти — Сьвітови́к (ньіби вже

свитайи, то Сьвітови́к сьі назива́йи). Тепе́р того цьі́сари ма́ла жі́нка три доньцьі́ (то сьі дьі́лит па три ру́цьі тота́ ба́йка) — ті́йі доньки́ йак до-росли́, то змі́йа́ йі́х пікра́ла (а змі́йа́ була́ с тамтого сьві́та). Так допі́ру той цьі́сар йі́де шука́ти за ти́ми донька́ми. Прийі́здит з во́йском до то́го льі́са. — „Оу́, де би йа — каже — ночува́у́?“ — Ди́вить сьа — йаке́сь сьві́тло йи. Висила́йи своо ордина́нца до те́йі хати́ни, де сьа сьві́тит, Прихо́дит там — ньіхто́ го не пита́йи, ’но Сьвітови́к. Сьвітови́к каже: „Шчо пап хо́чут?“ — А він повіда́йи: „Йа не йі́здем пан, йа йист най-йасьньі́йшого па́на слуга́. Йа — каже — прийшо́у́, ци пе мі́гби ту йа́сний пан перепачува́ти“. — А він каже: „Йа ньіц не зна́йу йасного пана, шо то йи за йі́де́н“. — Каже: „Цьі́сар“. — Каже: „Деж буде́ спа́у́ — хіба́ оде́ під поро́гом“. — Той прихо́дит, оповіда́йи цьі́сарови — цьі́сар каже: „Най буде́ під поро́гом, йа лі́жко ма́йу свойи“. — Прихо́дит до ха́ти і каже: „Оу́, ти каза́у́ під поро́гом, а тут такі́ лі́жка, такі́ крі́сла, жи у́ ме́не таки́х нема́!“ — Польага́ли си спа́ти — той Вечо́рпик каже: „Йа тепе́р на ва́ртьі буду́ стойа́у́“. — Стойі́т на ва́ртьі — во́йско приме́рзло то́го цьі́сари, хо́че си́ оге́нь кла́сти. Накла́ли си вогньу́ — йак той взьиу́ па́лицьі, йак пусти́у́ па льіс — тре́ту чьи́сьть во́йска ви́биу́, той Вечі́р-ник. Мельду́йи ра́но адита́нт, жи тре́тойі чьи́сти во́йска нима́. А той цьі́сар каже: „Нех ни бу́ди жа́дного му́жа, аби йа ті́лько здоро́у́ буу́“. — На дру́гу ніч той У́піу́пічник пішо́у́ па ва́рту — аж ди́вить сьі, жи во́йско приме́рзло, кладу́т воге́нь — той йак ки́пуу́ па́лицьу, полови́на во́йска поги́нуло. Мельду́йут ра́но до цьі́сари: „Полови́на войска вже поги́нуло“ — а той каже: „Нех пе бу́де жа́дного, аби йа буу́ здоро́у́“. — Допі́ру на тре́ту ніч той Сьвітови́к іде́ па ва́рту стойа́ти. Ди́вить сьі: во́йско кладе́ воге́нь — пішо́у́ до войска, розмо́виу́ сьі з ни́ми. Тогди́ ра́но ка́же до цьі́сари: „Зна́йиш шчо, йак хо́чеш свойі́ доньки́ ма́ти, то пришли́ миньі де́віть брик круп гречьи́нних і де́віть брик сма́льцьу і йі́де́н коте́у́ таки́й, жиби то сьі вари́ло у́ ті́м“. — Йак то му цьі́сар присла́у́, то він то звари́у́ і горне́ц во смальцьом, с тими крупа́ми то накиці́у́ у верх, а він тогди́ ка́же Вечо́рникови (ньіби старшому бра́тови): „Сьіда́й і йі́дж!“ — Вечо́рник сьіу́ та й ’но тро́шка зьвьіу́. — „Ано́, сьіда́й — каже — ти, У́піу́пічнику, йі́дж!“ — Акура́т ’но горне́ц зрі́мна́ли, рі́мний буу́ горне́ц. Той каже: „О, то ви йі́дцьі́“ — то Сьвітови́к так повіда́йи. Тогди́ він собі́ взьиу́ кла́тку переки́нуу́ бес той горне́ц, йак си взьиу́ таку́ варе́ху — аж той горне́ц ви́шкробау́. — „Но — каже — тепе́р піде́м шука́ти за ти́ми донька́ми“. — Йдут через льіс — виходит там чоловік йиде́н. Каже: „Хло́пцьі, де ви́ йі́дете?“ — „А там і там іде́мо“. — „Мо́жеби йа — каже — буу́ ваш брат?“ — Каже: „Ходи́ з на́ми, то буде́ш самозва́нний брат“. — Прихо́дьит до льі́са, де була́ сама́ черемши́на. — „Ану́, робі́м ведро́, пуска́ймо сьи паді́у́!“ — „А хтож — каже — піде?“ — „Сьвітови́к пай іде́

наді́у̂!“ — „Е — каже (Сьвітови́к повіда́йи) — з вас до́брі хло́пцы, з вас до́брі йідцы́!“ Каже: „За рік за не́дыл сым, йак йа тим ведро́м потрису́ наза́д до гори́, то йа бу́ду на сьвітьі жиу̂“. — Они́ там зостали на ве́рха, а він пішо́у̂ у спід. Допі́ру за рік за не́дыль сым він трисе́ ведро́м і каже: „Ти, Вечо́рник, на йідну́ па́нну, а тобі́, Пiу̂нічник, на дру́гу панну!“ — Допіру той самозва́нний брат каже до них: „А мойа́ де?“ — Той каже: „Оу̂, тво́йі вже нима́!“ — Каже: „Зна́йите, бра́тьі, шчо зроби́ти? — тре йиго́ піттьигну́ти до гори́ та й пусти́ти на́діу̂, най сьі забйи́, те й мойа́ — каже — буде!“ — Йак йиго́ піттьигну́ли до гори́ і пусти́ли надí у̂, той каже: — „Ой — каже — слу́хайте, бра́тьі, йак з бра́та ко́сти летьи́ть“. — А той каже: „Ой — каже — ньи, йа — каже — ше на сьвітьі жийу̂“. — Але пішло́ пото́му, йак той цьі́сар тійі́ доньки́ діста́у̂ у̂сьі до до́му, ка́же: „Тепе́р тра сьі віддава́ти найста́ршій. Де би ту такс́о діста́ти ковальи́, жиби зробийу̂ таку́ кору́ну і таке́ льустерко, йак она́ там ма́ла?“ — А Сьвітови́к тимчьи́сом ви́йшоу̂ сам на гору́, бо він знау̂, шо сьі у̂ сьвітьі ро́бит, буу̂ ньіби таки́й плане́тник — і він сибі́ стау̂ на слу́жбу у̂ ци́гана, у тако́го, жи він уміу̂ кова́льство, а той циган ’но йідну́ мау̂ ку́рку. Прихо́дьит до то́о ци́гана: „Мо́жеби — каже — ти зробийу̂ кору́ну дльа то́йі па́нни?“ — Ци́ган повідайи, каже: „Йа зро́бльу. Дасьте́ ми полу́мацок (= чве́ртку) горі́хіу̂, дванайцьіть фу́нтіу̂ сьвічо́к і срі́бла, зло́та до робо́ти, то йа — каже — то зро́бльу“. — Але той ту́йу кору́ну звіттам діста́у̂, той хло́пец, Сьвітови́к, і дау̂ ци́ганови і ци́ган поньі́с та́мки до цьі́сари. Акура́т ста́ло сьі весьільи́, ци́ган пойі́хау̂ на весьільи́ (запроси́ли йиго́) — там такі́ гийдау̂ки були́, жи сьі ги́йдали пани́ (гийдачки́ такі́). Ци́ган йак прийі́хау̂ до до́му і каже до хло́пцьи: „Ей, жиби ти там буу̂, тиби ви́дьіу̂, шо там пани́ вироблья́ли, йак сьі ги́дали висо́ко...“ — А той ка́же: „Десь ви сьі напи́ли горі́у̂ки і вам у̂ очо́х так сьі гидало!“ — Каже: „І то, си́ну, може бути пра́у̂да“. — Потім прийшло́, віддайи сьі тота́ вже, жи він сьі з неу̂ хтьіу̂ жени́ти. Она́ ка́же: „Йак буду́ ма́ла таке́ льусте́рко і таки́й гребіне́ц і таку́ кору́ну, йак йа ма́ла там, то сьі буду́ віддава́ла“. — Топі́руж він тепе́р каже до то́го ци́гана: „Мо́жеби ти, цигане, зробийу̂ таку́ кору́ну, йакись тамті́ зробийу̂“ — той вже хо́че три полу́мацки ворі́хіу̂ і у̂сьо́го три ра́зи так йак за тамту́. Топіру Сьвітови́к взьиу̂ ту́йу кору́ну, прино́сит до цьі́сари — она́ сьі віддайи за то́го самозва́нного бра́та. Він тепе́р каже: „Оу̂, жиби она́ сьі за не́го віддава́ла — а вона́ ма́ла мойа́ бу́ти!“ — та й каже: „Шко́да!“ — Йак він ішо́у̂ до шьльу́бу, то той хло́пец, жи служи́у̂ у ци́гана, жи роби́у̂ тійі́ кору́ни — зна́йите, стау̂ сьі на гости́нци дьі́дом. А він йі́хау̂ у̂ кари́тьі, а той про́сит альму́жни. Той тогди́ зла́пау̂ йиго́ за ру́ку, йак той йиму́ наста́виу̂ ві́ттам гро́ші, і йиго́ ви́кинуу̂, сам сьіу̂

до карити, з неу до шьльубу пойіхау. Тогди зістау цысаром у тім крайу.

Записано в Серниках, пов. Бібрка.

Головна основа — недоладно оповіданий варіант попередньої казки; (пор. особливо Аѳанасьевъ N. 80); у вступі широко розповсюджений мотив про вроджене чудесних дітей із риби, пор. Караджич, N. 29; Grimm, N. 60 і 111, 100 — 105.

39. Чудесні помічники.

Буу сибі йіден пан і йшоу він черезь лыс, але нычоо він не застрілиу (то буу стрілець). Йде він, іде черезь лыс і здибайи другого сибі пана і питайи: „Шчо ти за йиден?“ — до него. Він каже: „Йа так. Йа йистем йак при йакі бідьі, то йа йак стану вишше лыса, то побачу, де 'но сьвітить сьа (такий високий буу)“. — Йдут вони черезь лыс обидва, здибайут шче однoо і питайуть сьа до нео: „Шчо ти за йіден?“ — А він йім вітповідайи: „Йа такий: шчо зроблью крок, то мильа, а скок — дьві“. Йдут вони зноу черезь лыс дальі, здибайут третього і питайут: „Шчо ти за йіден?“ — А той третый дуже буу короткій і грубій, вуса мау на сьім саджень. — „Шо ти с тими вусами робиш?“ — Він каже так: „Йа йідним вусом йак скруну, то дуже велика спека, а другим вусом йак скруну, то великій мороз“. — Йдут вони дальі усьі штири черезь лыс, здибайут зноу дуже короткого, грубого. Питайи сьа йиго: „Шчо ти за йіден?“ — Він каже: „Йа такий — йак де у бідьі, то стау води випийу сам“. — Ну, йдут вони, йдут черезь лыс усьі уже пйать — напала йіх темна ніч. І вони вогорать так йіден до другого: „Де ми будем ночувати?“ — Каже йіден до другого: „Ти, високій, подиви сьа 'но ти, де сьвітить сьа“. — „Сьвітить сьа там на замку в йідного крульа, і на тому замку двайцьать пйать голоу зріваних на таких пальах зальізних стремльать“. — І уони прийшли і там стали ночувати. І каже шче той великій: „У того — каже — корольа йист така дочка — хто з нейу три ночі переночуйи, то дасьть той король свойи цыле те крольиуство, а скоро не переночуйи, то зара голову зітне і там на паль настроми“. — Ну, й той пан (значит лыспичій) підньау сьа на три ночі ночувати з йиго дочкойу, с тейу крульыйунойу; але він йак сибі льагау там у ліжку, то просиу тоо корольа, шчоби йіму були коло него тих штири чоловіка. І польагали вони в ночі на ліжку. Дванацьцьата година вибила — вона зробила сьа голубкойу, і полетьіла она за мильу і на дубові стала на високім. Каже до тоо високоо: „Ти, високій, біжи, здіймиш йийі!“ — І він пішоу, здіньау йийі, ту голубку, і положиу коло тоо пана назад на ліжку. Поуставали вони рано, — приходит той круль і давай сварити сьа з дочкойу: „Чому ти

не ўтыклá?“ — А вонá говóрит: „Йа полетылам за ми́льу, стáла на висóкім дýбі — той висóкій пішóў мене зьньаў“. — Дрýга ніч прийшлá, зноў вни польагáли обóйи, зноў дванáньцьата годи́на ви́била — вонá полетыла за дьві ми́лы, зроби́ла сы каміньцéм і ўпáла межи гóри, межи каміньцы́. Та й кáже до тóо висóкого: „Ти, висóкій, зробиш крок і скок, та й підеш дістáнеш“. Пішóў він межи гóри і взьаў йийі́, тóго каміньцьá, і положи́ў зноў коло тóо пáна. Прихóди рáно зноў той круль до тóо покóйу: лежи́т дочкá. Давáй свари́ти сьа з нéйу: „Чомý ти не ўтыклá?“ — Вонá йіму кáже: „Йак йа — кáже — не ўтыклá? Йа — кáже — полетыла дьві ми́лы межи гóри, ўпáла каміньцéм межи роздóли, а той — кáже — вели́кій пішóў й менé взьаў“. — Прийшлó на трéтьу ніч, зноў польагáли вони́. Дванáньцьата годи́на ви́била — онá зноў вікнóм фа! пішлá, за три ми́лы ўпáла ў стаў у вóду глибóку; зроби́ла сьа йайцéм і ўпáла на сам спід. Кáже до нéо той вели́кій: „Пáне — кáже — ўже немá“. — „А деж?“ — кáже. Ка: — „Полетыла за три ми́лы і ўпáла на стаў, зроби́ла сьа йайцéм і на спід сыла. — Кáже: „Ти, грýбий, біжи́ вóду ви́пийиш, сыдáй на мéне, йа тебé занесý“. — Той сыў, грýбий, на тóго висóкого, той висóкій зроби́ў крок і скок, і вже нат тéйу водóйу — грýбий той зьльів, ви́пиў вóду, цы́лий стаў води́, і те йайцé взьаў. І приньіс і положи́ў коло нéго. Рáно поўставáли, ідé вже пан до тéйі покóйу — таки́ лежи́т та крульіўна, та дочкá йигó, с тим пáном. Давáй з нéйу свари́ти сьа: „Чомý ти не ўтыклá?“ — Онá кáже: „Йак йа не ўтыклá? Йа — кáже — ўтыклá за три ми́лы, ўпáлам на стаў і зроби́ла сьа йайцéм — пішóў той грýбий вóду ви́пиў, йайцé взьаў“. — Ну, рáда в рáду, шчо робити — трéба дáти ту дочкý вже і те крульиўство, жи то вже переспáў пан три нóчі. Той круль так до них говóрит: „Вже — каже — йа вам те зробльу, шчом обіцьáў — кáже, — вас пйать йак зьісьте сім воліў, то — кáже — допíру дам дочкý за тóо пáна“. — А той грýбій кáже: „Пáне — кáже — дльа мéне самóо — кáе — мáло тих сім воліў йíсти!“ — Зготови́ў він ті воли́, вони́ попойіли сибі, польагáли спáти. І казáў той круль ту хáту запали́ти з ни́ми. Йак запали́ли ту хáту, стáла хáта горіти — схóпили сьа, кричáть: „Гей — кáе — ўставáйте, бо хáта горит!“ — Йак той грýбий схóпить сьа, йак тим вýсом скрунé, де сім саджéнь мáйи вýса — дóсить вогóнь тéньгій, а мороз шче лыпший зроби́ў сьа. І хáта згоріла, а йім ньіц не шкóдило, бо той грýбий зроби́ў мороз. Але той круль таки́ не хтыў йім тóго дáти, шче йіх хтыў позамикáти до гарéшту; і вни забрáли сы і пішли́ лысом, дорóгойу — а той круль казáў взьáти рóту вóйска йідну і казáў, жиб йіх дігнáти і забрáти до гарéшту на дорóзы. І ті бігли, бігли, вóйско, і не могли дігнáти йіх. І пóтім післáў цы́лий пулк кінницы і піхóти. Йак той грýбий огльáнуў сьа, шчо стаў води́ ви́пиў і сім воліў зьіў, йак свиснуў, —

то те ўсьо позаливаў чисто. — Вже кінéць — йак зробиў дóбрий набíй, ўсьо нішлó, йак канóном побиў.

Записано в Лешневі Брідського пов. від господаря Демчука в серпни 1895.

Пор. Рудченко II, N. 25; Nowosielski, I, 270—277; Аѳанасьевъ N. 83 і т. IV, ст. 124—133; Gonzenbach N. 74 і т. II, 248-250.

40. Як хлопець служив у пеклї, а відтак королем став.

Буў сибі бíдний чоловíк, і він пішóў з вйаскойу сибí до лыса по дрóва. Він ў тім лыcы заблудиў і зайшóў далéко ў лыс, прийшóў на йакийсь фільвáрок в лыcы. Там булй па тім фільвáрку сáмі шатанй, і вонй йігó ни хтыли назáд випустити. Стаў він просйти сы, каи: „Йа майу ў дóма жінку й дыти, пустыть минé, нех йа хоць довíдайу сы трóхи“. — Ўни до нéго так казáли: „Йак хóчиш до дóму йти, пітпиши сы нам, шо ти паш бýдиш, то ми тибé пýстим — али тéйі й тéйі пóчи мýсим тибé ўзьáти назáд“. І кáжут: „Іди до дóму, а за пáру тйзьныіў бýди велйка бýра ў почí і ми тибé вóзьмем ўсерид пóчи“. — Прийшóў той чоловíк до дóму назáд і стаў дýжи гристи сы; пи хтыў ні гобíдати, ні вичéрати, 'по фурт грись сы. Жінка йиго стáла питáти: „Чогó ти гризéсь сьа?“ — Він до нéйі каи: „Ет — кáжи — шо ти миныí порáдиш ў тім?“. І він взьаў, вона йігó ўчипйла сы та й він йійі сказаў. Каи: „Йа бўуім тодыí ў лыcы, йак йа заблудиў, зайшóуім на фільвáрок, на тім фільвáрку булй сáмі шатанй, та й вонй минé ни хтыли назáд пустйти. Йа йім пітписаў сы, шчо йа йіх, і — кае — от на трéтьу ніч мáйут минé ўзьáти з дóму і мýшу йти — кае — з пими“. А жінка кáже до пего: „Чоловíчи, йак мáйиш ти йти, мáйім сьлыпóго — каи — хлóпцьа, от дáймо йігó: робóти з нéуо ныíгди нимá“. — Кáжи: „Дóбри, дáймо йігó — каи, мóжи' — каи — так увíйди“... Али прийшлá ўже та ніч, шо йігó мáйут брáти. Дýжи стáла вилйка бýра на дворí та й кáе той чоловíк до своўо сйна: „Йівáсьу, виниси собáцы хлыба на двір“.— Хлóпиц взьаў за кавáлок хлыба — він, хоць сьлыпий, али знáйи, де йист на свойім дворí ўже собáка. Він йак вийшоў на порí', той хлóпец, зáра йігó та бýра злапала до горй та й понесло ў горý і стáли сы йігó ў горí питáти: „То ти так сы пйшиш?“— а він кáжи: „Ны! — каи — то мій тáто так сы пйши, а йа — каи — сьлыпий, йа — каи — пи вйджу ныц на ўбйдьві вóчи“. — Та й вопй йімý так кáжут, ті шатанй: „Ти молодий, ше бýдиш ў сьвíты жйти, а ми бáтька зáра мýсим ўзьáти тáґжи с собóйу“. (І бáйка, вонá до прáуди йде — замітйла присутна баба). Принéсли тóго хлóпцьа на той фільвáрок свій; на сам перéд той

найста́ршій ша́тан взьа́ў зі сту́дны води́, мочи́ў свої́ па́льцы і замасти́ў то́му хло́пцеві во́чи. По́тім взьаў зноў з другої́ сту́дны води́ і зноў замасти́ў йіму́ во́чи. Ка́жи до то́го хло́пцьа: „Ли́пай вочи́ма!“ — Хло́пец ли́инуў і стаў так диви́ти сьі, йак ка́жден чолові́к з вочи́ма.—„Типе́р— ка́и — ви́диш уже, то ми тобі́ дамо́ робо́ту — ми тибі́ ни дамо́ ту́тки ду́рно хльі́ба йі́сти“. — Заві́ў йиго́ до ста́ньі, показа́ў йіму́ девйатеро ко́ний: тро́йи ко́ний чо́рних, а тро́йи ли́сих, а тро́йи бі́лих. Ка́и: „Тим чо́рним шо́бись дава́ў на день три ґа́рци ву́гльа йі́сти і по дво́йи сухови́л зельі́зних по хребтьі́, а тим ли́сим по два ґа́рци ву́гльа йі́сти і по йідньі́ сухови́ла (ви́тьати ’по раз), а тим бі́лим шобись дава́ў по піў ґа́рца ву́гльа, а сухови́ліў уже ньі, жа́дних жибись ни даў йім“ (йак шкодува́ў!— замі́тила присутна баба). І показа́ў йіму́ три кітли́: „Піт тим пе́ршим кітло́м клади́ такий вого́нь, йак гори́т, ше бі́льший, а піт тим дру́гим ўже не такий ду́же вого́нь, такий, йак тут гори́т, а піт тим тре́тьім так вважа́й, аби ’но ву́гльа жарі́ло, шоб ни вигаса́ло ду́жи“ — і каза́ў йіму́: „Шчо́бись ньі́ґди ў ту сту́дньу ни заглядаду́ў! Типе́р ти йди — ка́е — до све́йі робо́ти, а ми йі́дем ў сьвіт да́льі“. — І той хло́пец собі так фурт робо́ту ро́бит, йак той йіму́ наказа́ў. Али скортьі́ло йіго́ раз загльа́нути ў ті кітли́. Він загльа́нуў ў пе́рший коте́л, — а там сидьі́ў ба́тько йі ма́ти. Та й ка́и: „Ай, си́ну,— ка́и — бій сьа Бо́а — ка́и, — ни клади́ тако́ўо вогньу́“. — А він ка́и: „О, ньі. та́ту, запрода́ў ти — ка́е — мине́ йім, типе́р йа — ка́и — ше бу́ду піт тобо́йу три ра́зи такий вого́нь кла́сти, йак гори́т“. — Загльа́нуў він ў дру́гий коте́л, — а там сидьі́ли бра́тьа і се́стри йіго́ — він уже піт ти́ми кла́ў ме́нший вого́нь, йак йіму́ наказа́ў. Загльа́нуў він ў тре́тьий коте́л — там сидьі́ли сусьі́ди, кре́ўні йіго́ са́мі — він ўже піт ти́ми зноў ме́нший вого́нь клаў, — а під ба́тьком і під ма́тьіро́йу то найбі́льший вого́нь, за ту шту́ку, шо йіму́ так вроби́ли. Пішо́ў він, до те́йі сту́дньі загльа́нуў — ньіц не було́, ’но йідна́ вода́. Він ўзьаў, ўстроми́ў два па́льцьі з руки́ ў ту во́ду і ви́ньаў — вони́ ста́ли йіму́ зло́ті. Він сьа тим ду́жи ўтьі́шиў; він ўзьаў, ски́нуў ша́пку і ўмочи́ў го́лову до полови́ни — та голова́ йіму́ та́’же ста́ла зло́та. Взьаў він, наза́д ша́пку насади́ў, а два па́льцьі завйаза́ў хусти́ной, шоб йіго́ не ви́дьіли. І забра́ў сьі, пішо́ў зноў до ко́ний; взьаў він ті ко́ньі би́ти, так йак йіму́ нака́зуваў — ті ко́ньі ста́ли сьі йіго́ проси́ти: „Ни бий нас, бо ми йи такі́ ду́ші йак і ти. Ми гріхи́ вітпоку́туйим, то ми во́зьди ма́йим таку́ ка́ру — а ти нас так бйи́ш“. Ка́е той си́вий кінь до пе́ўо найбі́льший: „Пуслу́хай мине́, йа тибе́ віт то́ўо ви́бавльу – а йак ни послу́хайиш, то пропаде́ш ше гі́рши, йак ми. Нам йіднако́ўо, ўже ми пирити́рпіли — ка́же. Ўсьіда́й — ка́же — на ме́не і бу́дим тьіка́ти звіці ўсьі, то ше бу́дем жи́ти ў сьві́тьі“. — Даў йіму́ той си́вий кінь два рушники́ і нага́йку, і ўсьіў він на то́ўо си́воўо коньа́ і ста́ли фтьіка́ти звіттам:

той си́вий біг на сам пире́д з ним, с тим хло́пцим, а тих во́смеро ко́ний за ним. Али йак воні́ ўже відйіхали кілька миль, ста́ли ті шатані́ за ни́ми ду́жи гна́ти. Дігна́ў він то́го хло́пцьа, той ша́тан, і стаў ду́же печи́ ў пле́чі йиго́. А кінь до хло́пцьа ка́же: „Кинь той рушни́к наза́т се́би на ша́тана!“ —Взьаў хло́пец рушни́к йиде́н, ки́нуў наза́т се́бе: стаў за ним ду́же вели́кий льіс. Заки́м той ша́тан ви́ломиў той льіс виликий, то ўоні́ відігна́ли сьі зноў кількана́йцьіть миль ўсьі Зноў йак той ша́тан дігна́ў зноў йіх, зача́ў йиго́ зноў ў пле́чи печи́, а кінь зноў ка́же до хло́пцьа „Кинь дру́гий рушни́к!“ — Зьаў той хло́пец зноў ки́нуў наза́т се́би рушни́к: ста́ли вили́кі ду́жи, густі́ ло́зи за ним. Зноў ша́тан заки́м ті ло́зи ви́ломиў, то воні́ зноў кількана́йцьіть миль ўтьікли́; і зноў ша́тан тре́тьій раз йіго́ дігна́ў, зноў йиго́ ду́жи мо́цно стаў печи́ ў пле́чи. А кінь до хло́пцьа зноў ка́же: „Кидай ше ту нага́йку наза́т се́би“. — Ки́нуў він ту нага́йку: зроби́ло сьі ду́жи вели́ке мо́ре за ним. Заки́м він те мо́ре перепли́ў, то воні́ ўтьікли́ аж до мі́ста. А той взьаў, наза́д верну́ў сьі ша́тан. „Типе́р — ка́и (ті ко́ньі до то́ўо хло́пцьа) — ти сибі́ зьльіва́й з нас і бу́диш у мі́сьтьі жи́ти, мижи льудьми́, а ми типе́р ма́йим вітходи́ти до не́ба, вже́сьмо гріхи́ вітпоку́товали“. — Ка́е той си́вий кінь: „Ви́рви на мойім ло́бі волосо́к і схова́й сибі́, жи́бись ньі́ґди йіго́ ни згуби́ў. А ми тибі́ коли́сь допомо́жим, шо сам схо́чиш“. — І забра́ли сьі ко́ньі, пішли́ ў свойу́ доро́гу, а той пішо́ў собі́ ў свойу́ доро́гу. Али ў тім мі́стьі буў гра́бйа вели́кій, та’ йак кньазь, наўко́ла пала́цу маў вели́кій о́ґруд і трима́ў оґродньі́ка. А той оґро́дньік ўзьаў сибі на свойу́ ру́ку то́ўо хло́пцьа за чильа́дника і так йіму́ наказа́ў: „Ўважа́й, тай йак йа робйу́, шобись так робйу́, шоби́сь ньі́ґди ни зопсува́ў ньічо́, бо йак зіпсуйи́ш, то йа тобі́ зробльу́ смерть“. — Али той буў хло́пец бі́дний, але буў файний і йіго́ ду́жи гра́бйова дочка́ льуби́ла. А ни було́ йіх ’но йідна́ дочка́. Али раз він підрі́зуваў квітки́, той хло́пец, і підрі́заў шти́ри квітки зиле́них, і він ду́жи то́му зальака́ў сьі, шо тамто́й йіму́ нака́зуваў, шо йіму́ смерть зро́би. Взьаў той хло́пец, ўстаў ў ночі́ і ви́йшоў на двір, взьаў за той волосо́чок, покрути́ў, шо віт то́ўо коньа́, — і ті ко́ньі збігли сьі до не́го, пита́йут йиго́: „Шо ти хо́чиш?“ Він ка́и: „Йа підрі́зуваў квітки́ і підрі́заў шти́ри квітки зеле́них, і миньі́ каза́ў оґро́дньік, шо миньі́ зро́би за то смерть, йак воні́ не при́ймуть сьі“. А ко́ньі так ка́жут до не́го: „Чи ти хо́чиш, шоп тибі́ тих шти́ри квітки приньало́ сьі, чи шо ти хо́чиш ви́йнци?“ — „Йа — ка́е — квіто́к не хо́чу, йа хо́чу, шоб миньі́ той парка́н буў са́мий дійаменто́вий наўко́ла“. — Ка́же (ті ко́ньі): „Йди, льагай спа́ти, а взаўтра вра́но ста́ниш, бу́диш ма́ти ўсе гото́ве“. Али на дру́гий день поўстава́ли воні́ — ви́йшоў старий оґро́дньік до оґро́ду, ду́жи сьа ўтьі́шиў, шо таки́й парка́н дійаменто́вий стаў. Ви́кликаў він гра́бі і стаў пока́зувати то. А він, гра́бйа, стаў сьі пита́ти:

„Чи то ти зробиў, чи то хто?“ — „То — каи — ни йа, 'но — каи — то пеўни нам Бог так даў“. — Взьаў він, викликаў тоўо хлопцьа своўо і панна виишла, і кае до неўо: „Видиш ти, шо то йист, йакий наш паркан типер? То — кае — нам десь Бог тейі ночи так даў“. — А той хлопиц кажи: „Трохи Бог, а решти то мойа голова ў тім ўсьім — шчо йа хтыіў, то миныі Бог даў“. — Та й та панна стала йіго ше лыіпши льубити, тоўо хлопцьа. А до тейі панни сватало сьі дванайцыіть крульыіў; вона ни хтыіла за жадного йти, 'но за тоўо хлопцьа, а йійі батько тоўо ни позвольаў, шоб вона йшла за тоўо хлопцьа, 'но за котроўось крульа. А та панна сказала до тих ўсьіх крульыіў і до тоўо хлопцьа так: „Котрий миныі з вас на другий вечир принесе найкращчий букит, то йа за того піду“. — Взьали вони ўсьі, поросходили сьі, а той хлопиц пішоў спати. Взьаў той хлопец, ўстаў ў ночі і вийшоў на двір, взьаў за той волосок покрутиў — ті коньі збігли сьі ўсьі до него і каже: „Шо ти хочиш?“ — „Йа хочу — кае — такий букит, шо на цыілім сьвітьі такоўо ни зроби ныіхто“. — Каже, ті коньі, до него: „Іди, льагай спати, а взаўтра ўстаниш, то будиш маў букит на лішку коли себи“. — І хлопец фстаў врано, дивить сьі: букит лижит! Він показаў панньі, і панна дужи сьі тим ўтыішила, шо дужи файний. І на другий вечир вони посходили сьі ўсьі, поприносили по букитові і піклали на стольі, — а той хлопец прийшоў і свій положиў мижи ними. Али йак він положиў, то цыілий покій ўсьвітиў той букит: буў найкращчий за йіх ўсьіх. Ўона йім сказала так: „Котрий букит найкращчий, йа за того піду — возьміть сибі кажден свій букит ў руки!“ — І вони позабирали, а той хлопец взьаў свій. І кае: „Видити — кае — чий найкращчий, ўсьі: тоўо хлопцьа найкращчий. Йа за него йду замуж, а ви сибі росходьіть сьі, ў свойу дорогу йідьіть“. — І цыісар взьаў справиў йіму (тому хлопцеві) баль, бо ўже мусыіў, і даў йім сьльуб, і типер той хлопец сам цыісаром дістаў. То той самий цыісар, шо типер йист.

Записано в Берлинї від парубка Василя Харчишина в грудни 1894 р.

В отсїй казцї скомбіновано кілька казкових мотивів. 1) Син запроданий батьком чортови пор. Рудченко, I, 52; II. 30. Аѳанасьевъ, N 125 і т. IV, 282—284 Grimm, від 193—200; 2) пробуванє наймита в пеклї, пекольні муки пор. Кулїш, Записки о Южной Руси (Бабуся з того сьвіту); 3) втека героя на чудесних конях пор. висше N. 26, Аѳанасьевъ, N. 105 і т. IV, 202—209 і 4) герой — наймит із золотою головою, що докопує чудесних дїл і здобуває руку царівни (Незнайко, Grindkopf і т. и.) пор. Аѳанасьевъ, N. 165 і т. IV, 391—405.

41. Чудесний коник, золоте перо і золота підкова.

Було́ йіх дванайцьіт братіў. Маў батько дванайцьіть синіў і вже вони́ так повиростали вели́кі, — ка́же: „Шож ви бу́дети ту́тки ў ме́ни роби́ти? Йдьіть сибі на слу́жбу!“ — І пішли́ вони́ ўсьі служи́ти до йідно́го двора́, до йідно́го па́на, йіх дванайцьіть, — той наймоло́тшій назива́ў сьі Петру́сь, наймоло́тшій брат. І та’ йак вони́ вже зго́дили сьі ў па́на на рік, і пан йіх пита́ў сьі: „Шо хо́чити, чи на гро́ші?“ — а ўони́ казали: „Ньі, ’но тілько бу́демо служи́ти рік і дасьте́ нам по коне́ві ко́ждому“. — І вже так то бли́сько маў вже йім рік вихо́дити, то йак він пішо́ў до ста́ньі — пан йім каза́ў: „Йдьіть сибі вибирайте, йакі сьі вам ко́ньі сподо́байут, то тако́го ка́жен сибі возьміть!“ — А той наймоло́тшій, Петру́сь, сибі тако́го мале́нькоўо, найме́ншоўо ко́ника ви́браў. Ті фсьі сибі вибира́ли одина́йцьіть шо найкра́шчі ко́ньі, а той Петру́сьіў, шо він маў бра́ти то́ўо ко́ника, то той кінь до не́ўо заговори́ў, ка́же: „Петру́сьу, возьми́ мене́ найме́ншого, то не ска́йись сьі зо мно́йу“. — Вже то вони́ фсьі ви́служили рік ф то́го па́на, взьали́ сибі по коне́ві, пойіхали до до́му — тих одина́йцьіть прийі́хали наперед, а Петру́сь іс тим ко́ником зіста́ў сьі заду. І тих одина́йцьіть братіў, вони́ йіго́ ма́ли, то́ўо найме́ншоўо, за дурно́го і вони́ з не́го сьмійали сьі, ті ста́рші брати́ — „Служи́ўусь враз з на́ми, ми сибі позабира́ли такі фа́йні ко́ньі, а ти сибі взьаў тако́го, шо він не варт ньіц“ — і ка́жут, шо таки́ дурни́м дурний. Прийі́хали вони́ до ба́тька, ка́же йім ба́тько: „Шож ви бу́дети робити у ме́не типе́р? Ідьіть сибі та й шука́йти тако́го мі́сьцьа, шо́бисьте десь сибі ка́жен ожени́ў сьа; ма́йу йа вас дванайцьіть, ідьіть жи сибі так шука́йти, жи́би десь було́ дванайцьіть до́чок, так йак вас було́ дванайцьіть синіў, і йдьі́ть сибі, поженьі́ть сьі“. — Так пита́ли вони́ село́ віт села́, аж в йідні́м мі́сьцьі напита́чи, ф тім йі́ден двір буў, шо було́ ’ж дванайцьіть до́чок, так йак йіх дванайцьіть синьіў. І прийшли́ они́ туди́ і захопи́ла йіх вже там ніч, де ўони́ там сьі хтьі́ли жени́ти; ду́же сьі зра́дували ті́йі, шчо ма́йи она́ дванайцьіть до́чок. (Так вже прийшло́!) Поста́вила йім мно́го йидзе́ньа і питьа́ — а то була́ змійа́, шо то ма́ла дванайцьіть до́чок, і вна йім так каза́ла: „Ви сибі льага́йти ў тім поко́йу, по йідні́м бо́цьі, а ви, до́чки, льага́йти по дру́гім бо́цьі“. — А той Петру́сьіў ко́ник фсьо то́йи знаў, і йак Петру́сь ви́йшоў до сво́ўо ко́ника, і ка́же: „Важа́й, Петру́сьу, йак йа заржу́ раз, то жи́бисьти ка́жен вже не спаў, а йак йа заржу́ дру́гій раз — так каза́ў ко́ник до Петру́сьа, — а йак заржу́ дру́гій раз, то жи́бисьти ка́жен взьали́, там де сам лежи́ш, то жи́бисьти ка́жен взьали́ сво́йу, що ма́йиш сьі з не́ў жени́ти, положи́ли

на свойім місьцы, а йак заржу третый раз, то жибисьте кажен сыдали на своуо коньа і звітам утыкали, бо вас там смерть чикайи“. То вни ’но тілько пофсыдали на коны, а уна прийшла мислила, жи то лежать тих дванайцыть на тім місьцы, а то були на тім місьцы йийі дочки, — йде в ночі і свойім дочкам голови постинала, зайшла віт кінцьа, чисто голови постинала. А ті вже відйіхали кавалок с того місьцьа. Тоди йак ова сы придивила, жи то йийі дочки вже йист порізані, — давай за ними гнати. І ті фсы пойіхали наперед свойіми сильныйшими кіньми, а Петрусь мау слабоуо коньа, найменшоуо, не мі’ фтыкати добре — тоди каже коник до Петруса: „Угльаньно сы, Петрусьу, назат себе“. — Оглыануу сы Петрусьу. — „Але, та бож за нами жене!“ — „Кинь, Петрусьу, камінец!“ — Кинуу Петрусьу камінец: стали дуже великі гори і скали. Тоди вона ті гори шаблейу рубала, роскидала — таки й вона бес ту гору перейшла. Вігнали вони вже кавалок: — „Вгльаньну сы, Петрусьу, шче!“ — Гльануу сы Петрусьу: „У, та бож жене за нами таки!“ — „Кинь, Петрусьу, кавальчик ломачки!“ — Кинуу Петрусьу кавальчик ломаки: ’ноу стали дуже гори, лыса великі. Так вона рубайи шаблейу сьуда і туда той лыс і таки й за ними жене Заким вона бес той лыс перейшла, вони зноу кавалок уйіхали. Каже третый раз коник до Петруса: „Вгльаньну сы!“ — Вгльануу сы Петрусьу: такі бо жене іщче за ними! — „Ильунь, Петрусьу, на землью!“ — Ильунуу Петрусьу на землю: стали дуже великі мори. Но, й вона бес ті мори йшла й ішла, та змійа, і дуже сы змогла насерид моріу, не мала шо с тойі злости робити, давай воду пити. Йак стала ту воду пити на морах, вже мало шчо в морах води йі — напила сы моцно в морах води, аж на двойи трісла. — „Угльань сы, Петрусьу, шче раз!“ — „О, бо вже тепер нима йийі!“ — „Видиш, Петрусьу, йа тибі казау: Возьми мене, коника найменшого — кажи коник до Петрусьа, — бо шчоби ни йа, тобисьти були смерти пожили“. — І прийіхали фтоди назад вони до свойо батька: — „Тату, тату, шоби не Петрусьо, тобисьти були ни знали, де ми сы пудьіли“... Каже батько до своіх синіу: „Йідьіть ви назад до тоуо пана і ставайти на другій рік“. — Йідут вони назад до тоуо пана, йіх дванайцыть, а Петрусьу собі фурт з заду на свойім конику. Вже так відйіхали в далеку дорогу — дивить сы Петрусьо: лижит злоти пйуро. Петрусьо кажи до коника: „Йа те пйуро возьму“. — „Не руш — кажи коник до Петрусьа, — не руш, Петрусьу, пйура, бо буде біда!“ — „Али возьму, бо дужи файни“. Таки й Петрусьо взьау. Тоды прийіхали до тоуо пана зноу, де перши були. Али йім пан видавау шо день сьвічку каждому, пуцовати коней на ніч — а Петрусьо кажи: „Пани, миньі сьвічки ни треба“. — „Шчо йи за нового, жи усі сьвічки фасуйут, а Петрусь кажи: Миньі ни треба!“ — Тоди взьау сибі пан, засьіу під жолубом

ў стайньі, де коньі стойат, чим то Петрусь сьвіти? Тоди Петрусь сибі возьме те пйуро, положи на жолубі і ўно йіму сьвіти на ўсьу стайньу! Тоди вийшоў пан до Петрусьа: „Так, Петрусьу, то ўжем тебе злапаў! Тепер жи миньі іди, тоўо пташка злапай, котре те пйуро злоте згубиў, а жельі меньі то не дістаниш, тоўо птаха, то будиш караний черис смерть, а йак миньі то дістаниш, то дам за теби свойу дочку“. Стаў Петрусьу, дужи сьі засмутиў, шчо так йиго зальакаў, і пішоў до коника до стайньі і дужи смутуйи тьашко, здихайи коло свого коньа. Заговорил коник до Петрусьа: „Чого ти, Петрусьу, такий смутний?“—„Ах, захтьіў ти, коп ти знаў, шчо миньі пан сказаў!“ — „Не гризи сьі, Петрусьу,— так коник кажи — йа тебе с тоўо виручу. 'Но скажи панові, нех зроби зельізну кльітку і нех дасть на дороўу, дльа теби і дльа мени і дльа тоўо птаха, того йидзеньа, шчо він льуби йісти, то ми йиго злапайимо — там в льісьі, на такій великій горі, той птах сидит. Тоди вильізиш, Петрусьу, на дериво, а ту кльітку поставиш піт тим деривом і так будиш свистати до тоўо птаха, йак той птах свишче. Фтоди той птах буди чимрас спускати сьі на долину, чим раз блишчи кльітки, скочи він аж на земльу, побачи він, шо там те йидзеньа йист у ті кльітцьі, шчо він льуби йісти, той птах, тоди він ў ту кльітку скочи, ў той час йа до теби, Петрусьу, заржу, — так кажи коник до Петрусьа — ти йак найхутши прибіжиш до тейі кльітки, вже він сьі замкне ф той час“. — Взьали ту кльітку іс тим птахом і прийіхали до тоўо пана. Ў той час Петрусьо сьі дуже фтьішиў: вже тоўо птаха дістаў. Йіхали вони зноў іс тим птахом, — лежала зноў злота пітко́ва. Дуже сьі Петрусеві сподобала, каже Петрусь: „Йа йі возьму, ту пітко́ўу“.—Каже коник до Петрусьа: „Не руш, бо буди біда!“ — І Петрусь ни слухаў і взьаў. І фтоди Петрусьу зноў вже сьвічкй фасуваў віт свого пана, али тими сьвічками ни сьвітиў пуцовати коний, 'но тілько клаў пітко́ўу на жолубі, то ўона йіму давала бльаск на ўсьу стайньу. І фтоди зноў пан йиго постеріг, шо ті решти брати сьвігьать сьвічками, а він свойі сьвічкй складайи: Чим він сьвіти, йак пуцуйи коньі? — Пан сьі счудоваў: Шось то муси бути ўже зноў — і засьіў зноў у стайньі на Петрусьа і йиго постеріг, шо він ту пітко́ўу кладе, шо вона йіму сьвітила фсьуди станьу і дайи бльаск великій в ночи. — „Ага, Петрусьу, тинерки іди меньі тоо коньа дістань, шчо ту пітко́ўу згубиў, а йак йиго не дістанеш, то тибі буди смерть, а йак тоо коньа злапайиш, дам за тебе свойу дочку“. — Дуже сьі Петрусьо засмутоваў другій раз і прийшоў до своо коньа, стаў дуже сьі жаловати і плакати: „Шчо йа с тим тепер буду робити... — Каже коник до Петрусьа: „Ни смути сьі так, йа тибе с тоўо виручу іщче — а чиму ти мене ни послухаў, йак йа тибі, Петрусьу, казаў: Ни руш пітко́ўи, бо буди біда? Скажи свому панови, нех дасьть на дорогу

ґьльа те́би фу́тражу і ґьльа ме́ни і нех дасьть пра́дива і смоли́. Фтоди́ нех тибе́ поубмота́йи надоўко́ла пе́рши пра́дивом, — так каза́ў ко́ник до Петру́сьа — по тім пра́диві нех тибе обі́льй смоло́йу, поййдемо так ў дале́ку доро́гу і таку́ вели́ку гору́, де ті сьі ко́ньі там вихо́вуйут, і фсьа́диш на ме́ни фтоди́, пойі́демо піт ту гору́ і там піт те́йу горо́йу зьльі́зиш, і там йи двана́йцьіть кльачі́ў піт те́йу горо́йу, трина́йцьатий о́ґир, котру́ ту пітко́ўу згубйу́. Тоди́ йак же прийі́деш піт ту гору́, то ти, Петру́сьу, з ме́ни зьльі́зиш і ви́льізиш сибі́ на де́рво. Йак йа заржу́ раз, то той о́ґир бу́ди слу́хати, а йак йа заржу́ дру́гій раз, то той оґир вже бу́ди до ме́ни бі́хчи, а йак йа заржу́ тре́тьій раз, то той о́ґир прибіжи́т до ме́ни і застро́ми миньі́ свойі́ зу́би ў ме́ни, ў ту смолу́ і ў те пра́диво, а йак йа заржу́ четве́ртій раз, то йак найху́чи ўсьіда́й на ме́ни, а він коло ме́ни бу́ди стопа́ў, бо ни бу́ди міг зубйи́ добу́ти іс те́йі смоли́; ф той час хапа́й то́уо о́ґира за стре́мени і фсьіда́й на не́го, бо він бу́ди осьо́дланий; ф той ча́с бу́диш на ньо́му йі́хаў до сво́го па́на і тих двана́йцьіть кобилі́ў бу́дут за ним, за тим о́ґиром, та́ґжи бі́хчи аж до то́го па́на на дзьидзьі́нец". — Фтоди́ йак прийі́хали на подві́ри, — ась сьі той пан счудова́ў, шчо Петру́сьу таки́й йи низґра́бний, шчо йіму́ за́удайут такі́ рі́зьньі шту́ки, а він то ўсьо спо́уни! — „Типе́р, Петру́сьу, зна́йиш ти шчо? Дам за те́бе свойу́ дочку́, а́ли шче миньі́ ті фсьі кобили́, шчось йіх привіў, му́сиш йіх подо́йіти, а йак ньі, то за́ра тибе́ скажу́ рострі́лити, йак миньі́ то́о ни зро́биш". — Так Петру́сьу ду́жи сьі загри́з і засмутова́ў і ста́ў тьашко пла́кати, шчо: „Типе́р вже мине́ блі́сько смерть чика́йи"...— „Чика́й, Петру́сьу, йа ше тибе́ і с то́го ви́ручу" — так ка́же ко́ник до Петру́сьа. „Скажи́ сво́му па́нові, нех постави котел насе́рит подві́ру і нех тобі́ дасьть па́лку пан, і ти прийди́ і ка́жду ту кльач те́йу па́лкойу і кажи́: Ано́, до ді́йньі! — і ка́жда при́йди і сама́ сьі та кльач ви́дойі до то́уо кітла́". — І так йідну́ ви́тьаў Петру́сьу: „Ано́ до ді́йньі!" — і так дру́гу і так тре́тьу, і так сьі сьі йиму́ подо́йіли. І пан стойі́т, то сьі ди́ви, шо то йист с Петру́сем за комеді́йа, шчо такі́ кльа́чи суть они́ ди́кі, жи стра́шно до не́йі приступи́ти, а він йіх ви́тне па́лкойу і вона́ сьі сама́ при́йде до кітла́ і сьі ви́дойіт! То йака́сь комеді́йа, ни Петру́сь! — Йак сьі вже ті́йі фсьі кльа́чи подо́йіли, закли́каў пан Петру́сьа до се́би і ка́жи: „Типе́р ф тім молоцьі́ бу́дись сьі купа́ти, шо ті кльа́чи сьі ўдо́йіли. Али скажу́ накла́сти піт тим котло́м жарко́го огньу́ — так той пан ка́же до Петру́сьа — йак те молоко́ ў тім кітльі́ бу́де кіпі́ти, йак ф тім сьі скупа́йиш, а ви́йдеш, то вже з ме́йу дочко́йу во́зьмеш шльу́б. (А та дочка́ то́йі почу́ла та й сьі ду́жи засмутова́ла: „Шо ба́тько йист таки́м гра́бйом вели́ким, а хо́че мине́ за фу́рмана да́ти"). А йак сьі скупа́йиш, то во́зьмеш шльу́б з дочко́йу з ме́йу — йак с то́го кітла́ ви́йдиш, іс тако́го кіпйа́чого". — І ф той час Петру́сьу та́ґже сьі

ду́же засмути́у̌: йак з гара́чоо, с тако́о кіпйа́чоо кітла́ ви́йти, і же́би чоловік ше буу̌ здоро́вий? — А у̌ той час Петру́сьу стау̌ так сьі ду́жи смутова́ти і так пла́кати тьа́шко і прийшо́у̌ до ста́ньі до то́го коньа́, а ко́ник той Петру́сьіу̌, він фсьо то знау̌, шо с Петрусе́м сьі ма́йи ста́ти. І прийшо́у̌ до ста́ньі і тьа́шко пла́чи — питайи сьі ко́ник Петру́сьа: „Чого́сь таки́й смутний?“ — „Ни скажу́ у̌же на́віть тебі́ то́го, бо ти у̌же мине́ с то́го не ви́ручиш, у̌же миньі́ смерть за плечи́ма...“ — „Ни бій сьі, Петру́сьу, — ка́жи ко́ник — ви́ручиу̌ім тибе с тамто́го, то ви́ручу тибе́ і с то́го — шче буде́ш па́ном. Так йак то бу́ди кіпі́ти і пан тибі́ ска́жи скака́ти, то ти па́на ни слу́хай, ’но тілько мене́. Йак йа заржу́ раз, то жи́би сьісь розбира́у̌, а йак йа заржу́ дру́гій раз, то жи́бись у̌же стойа́у̌ розі́браний і так чика́у̌ на мойу́ коме́нду, а йак йа заржу́ тре́тьій раз, то жибі́сь скака́у̌ у̌ той коте́л, йак він бу́ди кіпі́ти. Так до́у̌го бу́диш купа́ти сьі, аш по́ки йа ни заржу́ четве́ртій раз — йак йа заржу́ четве́ртій раз, то жибі́сь йак найху́тши вискакуваа́у̌ вітам.“ — Ви́скок Петру́сь. ду́жи фа́йний і хоро́ший зроби́у̌ сьі пі́сьльа то́го ку́пельу; у̌скок го́лий, ви́скок у̌ ду́жи фа́йній соро́цьцьі наза́д, ась сьі та па́нна зачудова́ла і ф той час ду́же вже його́ сподо́бала, йак він ви́скок с то́го ку́пельу — а вона́ бу́ла зару́чена із дру́гим таки́м грабйом си́ном. Пе́рши вона́ з Петруса́ сьі сьмійа́ла, а пото́му то ду́же пі́сьльа то́го ку́пельу й і одно́ дру́гого сподо́бало. А той, жи пе́рши буу̌ з не́йу зару́чений і стойа́у̌ і тойи сьі диви́у̌, йак Петру́сьо сьі купа́у̌: „Піду’но йа у̌ той ку́пиль, та́ґжи сьі скупа́йу — шо Петру́сьу таки́й буу̌ низґра́бний, а тепе́р сьі зроби́у̌ таки́й з не́о поржо́ндний, таки́й поржо́ндний пани́ч! А йа та́ґжи, йийдим так поржо́ндний хлопа́ка, а піду сьі скупа́йу ф той ку́піль, де Петру́сьо сьі купа́у̌, то ше кра́счий бу́ду...“ — І каза́у̌ па́нові підложити огньу́ піт той коте́л, так йак Петру́сьо сьі купа́у̌. Ста́ло те молоко́ кіпі́ти — йак той ско́чиу̌ у той коте́л, то так сьі скупа́у̌, ’но кістки́ на ве́рха сплили́ йиму́. — Вже йи фсьа.

Записано в'д кравця Юзька Захарчука в Берлинї в авг. 1894 р.

Пор. Бодянський, Наськи украинськи казкы Запорозьця Иська Матерынкы (Казка про дурня да его кони срибня шерстынка — золота шерстынка); Аѳанасьевъ IV, 210—213; Grundtvig II, 1—23.

42. Хлопчик „волове вушко“.

Було сибі двойи стари́х льуди́й, глубо́кі льіта́ ма́ли у̌же, сьімдесьатльітні, і дау̌ йім Панбіг йідно́го синка́ і той сино́к ріс йім так йак з води́. Али йідно́го ча́су, на ве́сну пішо́у̌ той стари́й у̌ по́ле гора́ти штирома вола́ми — а той сино́к ка́же до не́о: „Тату́ньу, йа піду́ з ва́ми

ў поле.“ — А він каже до нео: „Де-ш ти підеш, такий мацьупенький — йак ўпадеш де меже скйби, то йа тебе ни знайду.“ — А він каже: „Йа, татуньу, влызу волоўи ў вухо і буду вам погонити воли.“ — Так старий взьаў йиго ў поле, зачинайи горати. Той малий хлопчинка бавиў сьа трошки на доровы і прийшоў, ўлыз волоўи ў вухо і погони і фсе кричит: ге! соб! там на воли. Але йідут пани дорогойу і стали дивити сьа: сам йіден хлоп горе волами, ни майи батога в руках, а так йіму файно воли завертайут! 'но ўсе тілько хтось тоненьким голосом погонит, дитьачим. Так доходи він до дороги, так пани йіго питайут: „Чоловічи, шчо то йист такого, жи ти ни майиш батога ў руках, а хтось тибі воли так завертайи, жи ти навіть ни 'бзивайись сьа до них?“ — Так той хлоп кажи: „Йа за молодих лыт с свейу жонойу жиў і не маў жадних дытий, а миньі на старість Панбіг даў таку дитину, жи він сидит волови в вусьі і погони воли.“ — Так ті пани кажут: „Чоловічи, продай нам того синка, а ми тибі дамо за нео, шчо сам схоч.“ — Так він каже: „Ньі, ни дам за жадні гроші (пьізашчо)!“ — Так той синок вильізайи волови з вуха, приходи батькови під вухо і кажи: „Тату! продайти мине, а йа ўтьічу!“ — Так той хлоп зачинайи торгувати сьа с панами. — „Йак миньі пан дадут тисьачу ринских, то йа продам йиго.“ — Так пани доўго не сперечали сьа, виньали тисьачу ринских і дали хлопови. А тоо синка взьали на долоньу, потьішили сьа ним і сховали до кишеньі. Али йідут вони дорогойу і мацайут за кишеньі, жиби він ни задушиў сьа ў кишеньі. Так йідут зноў дальі, слухайут: йист ў кишеньі — а він ўзьаў та й ўтік, а ноўну кишеньу — за позвольиньим — наробиў. Так пани прийіжджайут до дому. Той каже до свейі жінки: „Кобісь вйідзьала, паньі, цо йа мам!“ — А паньі ка: „Цож маш?“ — „О, йа мам бардзо дроґи, йа купіл за тисьинци риньских.“ — „А дьиш ти йиго маш?“ — А він каже: „Йа мам ў капце.“ — „Та цош ти маш ў капце? За позвольиньим — ґумно маш!“ — так до нео, просто сказала йиму. „Е, цо паньі муві, паньі муві з ґорончкі! Ану йа везьньі до капци ренкі, а покажи, цо йа мам...“ — Усадиў руку ў кишеньу, виймайи с кишеньі — тарах! ў землу. Та й каже: „Ньих пьі дзьабли везмут! За таке паскуцтво — далем тисьинци златих!“

Так тепер вертаймо сьа назад до тоо синка. Той синок дуже буў роспусний і льубиў льудьам робити шутки, збитки кому зробити — так зроби, жи йіго ньіхто не знаў навіть. Вийшоў йідного разу ў поле і льізе борознойу йак миш. Приходи на поле і дивить сьа: горе йіден мужик штирома волами. Так він сьіў сибі під межейу і чикайи, пьім той мужик піди до дому на полудинь. Взьаў той мужик воли, випраг з йарма і нагнаў на теребіж (синожать) пасти, а сам пішоў до дому на полудинь з наймитом. Йак він зувидьіў, жи ўже йиго ни видно, того мужика, пі-

шо́ў па теребі́ж, порі́заў воли́ і заньі́с го́лови у боло́то упхну́ў, повідрі́зуваў фости́ і ўсадиў вола́м у гу́бу. А са́м сьіў на корче́ви і сьпіва́йи. А ті воли́ зарі́зані завольі́к у жи́то і чека́йи до ве́чера, бу́де бра́ти до до́му. Пото́му пішо́ў, взьаў плуг і тельішки́ і йа́рма і заньі́с на гости́нец і пороскида́ў здоўж гости́нцем. А сам сьіў і сиди́т. Прихо́ди мужи́к с полу́дньа, ди́вить сьа: нима́ десь йиго́ волі́ў! І ка́жи: „То, ви́рвало твоі́ў мать! — ка́же — пусти́ўім воли́ па́сти сьа, ни паси́ сьа йі́му! То він поволькі́к сьа ў трі́сьтьа́ ў боло́то! Зальі́з ў боло́то та й 'но го́лову ви́ставиў!“ — А той мали́й сиди́т па корче́ви, хлопчи́на, і сьпіва́йи: „Ди́во! віл вола́ зьіў!“ — А той ка́же: „Бода́й тибі́ ў голові́ задиі́вало! Миньі́ во́зьде така́ біда́, йак йа ви́тьагну воли́ з боло́та — а він миньі́ сьпіва́йи, жи віл вола́ зьіў!“ — Прихо́ди під боло́то, скида́йи штани́ с се́бе і льі́зи ў боло́то, бу́ди воли́ витьага́ти. А той ўсе сьпіва́йи. А він ка́же: „Жибим маў йако́го кава́лок дручка́, тобим за́ра пішо́ў ту пта́ху забиў.“ — Прихо́ди до то́о вола́ у боло́то і ка́же: „А тра́сьтьі би ти зьіў! Йа тебе́ пусти́ў на горбо́к па́сти сьа, а ти зальі́з ў таке́ трі́сьтьа́ ў боло́то — шчож йа зроблю́ с тобо́йу!“ — Бере́ вола́ за ро́ги і бу́де тьагну́ти. Та голова́ ви́смикнула сьа з боло́та, а він хльап! у боло́то і ўпа́ў. Та й ка́же: „Ага́! бу́деш маў вола́! ўже́ го́лову вірва́ў.“ — Прихо́дит до дру́ўого вола́ — а дру́гому воло́ви сиди́т фіст у гу́бі! І ка́же до не́о: „То ти ни маў шчо йі́сти, аж вола́ йі́вісь!“ — Ухопи́ў зі зло́сти за го́лову, голова́ ви́смикнула сьа з боло́та, а він ўпа́ў. І ка́же сам до се́бе: „Жи́би буў знаў, жи мойи́ таке́ нишча́сьтьа чека́йи, то бу́ўбим ни йшо́ў с хоро́бойу йі́сти!“ — Забера́йить сьа і йде́ до до́му. Ка́же: „Йду на по́ле, хоць возьму́ плуг, тельішки́ і йа́рма, бо шче й те пропаде́.“ — Прихо́ди на по́ле: нима́ ньічо́го на по́льі! Так він ка́жи сам до се́би: „Нима́ волі́ў, ни тре миньі́ ўже римесла́!“ — І забера́йить сьа і йде до до́му. А той мали́й хлопчи́на ўсе біжи́т за ним і сьпіва́йи: „Ди́во, віл вола́ зьзьіў!“ — „А ў голові́п тибі — ка — зади́вало!“ — Ка́же: „До́сить миньі́ біда́ — то шче йаки́йісь птах миньі́ докуча́йи!“ — Прихо́ди до до́му і роска́зуйи свойі́ жі́нцьі, йака́ йі́му́ біда́. Ка́же: „Плу́га нема́ і тельіжо́к нема́ і йа́рміў, а воли́ зальі́зли ў боло́то, позагруза́ли, йа пішо́ў ў боло́то, хтьіў ви́тьагнути — го́лови повідрива́ли сьа, йа понльуваў та й пішо́ў до до́му. А птах за мно́йу ўсе литьі́ў і сьпіва́ў: Ди́во, віл вола́ зьіў!“ — Так він сьіў у до́ма і ка́же до жі́нки: „Ни зна́ўім, шчо біда́, а́ли типе́р то бу́ду зна́ти.“

Так типе́р зноў виртайімо сьа до то́о синка́. Так той сино́к ду́жи буў збито́чний, ньі́ґди не міг поси́дьіти ў до́ма, 'но цьонш, жип кому́ зби́тка зроби́ти. І на не́о ви́звали льу́ди „бзду́нчик“. Так він йідно́о ра́зу ў ночі́ пішо́ў до кськоондза. Там бу́ло два на́ймити, дьві ку́харки і стара́ бабу́ньа. Але він прийшо́ў ў ночі́ до ку́хньі, ди́вить сьа, жи ўсьі спльа́ть —

али кухаркі́ рошчивили лыі́шку хлыі́ба на ра́но. Так він зачина́йи робі́ти збі́тки. Зьа́ў, пішо́ў, ту рошчі́ну з дыі́шкойу і ві́сипаў ме́жи ксьо́ндзі і ме́жи ксьондзову на лі́шко, а на́ймитови злыпи́ў йідно́му до дру́оо воло́сьа до ку́пи, а мижи кухаркі́ зла́паў мале́ньки песиньа́тко, упови́ў у пельушкі́ і положи́ў межи ни́ми; а старі́ бабу́ны зроби́ў ду́тку і запра́виў — вибача́йте — у задо́к. А сам сибі сыі́ў межи на́чиньам, межи горньа́тами, жиби́ його ныіхто́ не ві́дыіў. Так у ночі́ прикинули сьа ксьондз, хтыі́ли уста́ти, сади́ли ру́ки у рошчі́ну і клі́чут йімо́сьці: „Ті́ спи́ш?" — „'бо шчо́?" — „Та ти шчо́сь зроби́ла..." — Ка́е: „Та де?" — „Та поди́ви сьа." — Иі́мосьць сади́ли ру́ки те й ка́жут: „Та то ни йи́ст... та то шчось гі́нчого таке́ рі́тке́." — І бу́дьать кухаро́к: Става́й, засьвіті́ котра́!" Ку́харка прибу́джуйить сьа, слу́хайи: щось мижи ни́ми пишчи́т! Так вона́ бу́дит дру́гойі і ка́жи: „Ти, та ти дити́ну ма́ла!" — А та ка: „Бре́шиш, то ти ма́ла!" — І зачали́ сьа у́бидьві би́ги за ту дити́ну. Ксьондз ди́ўвльать сьа: шо тако́о ста́ло сьа! — бу́дьать наймиті́ў —: „Става́й, Иіва́не, та засьвіті́ сьві́чку!" — Йіва́н схопи́ў сьа та й кричи́т: „Ти, пусті́ воло́сьа! Та́кісь лыі́г мо́цно притисну́ў меньі́, жи ни мо́жу уста́ти." — Той пору́хаў сьа — так шче лыі́пши тьа́гне за воло́сьа. Той до́уго ни розмисьльа́йи, піді́ймайи ру́ку — тара́х! по мо́рдыі —: „Пусті́ воло́сьа, ти злодыі́йу!" — А то́й кричи́т: „Ти мине́ зла́павісь за воло́сьа!" — Підно́си ру́ку та й відай́и то́му зно́ву ф пи́сок. Так зачали́ сьа й би́ти, аж пу́шка тиче́ уже з них. Так ксьондз клі́чут старо́йі бабу́ны: „Бабу́ньу, ста́ньти засьвітыі́ть! Шчось за біда́ у́лыізла до ха́ти і не мо́жем зна́ти, шчо йист!" Бабу́ньа уста́ла, шука́йи сыірникі́ў — нима́ ныігде́! А то́й бзду́нчик похова́ў. Так ди́вить сьа до ку́хны: йи шче з ве́чера кі́лька вуглиікі́ў з вогне́м. Так бере́ бабу́ньа і роздува́йи во́го́нь. Шчо бабу́ньа надме́ть сьа вогньу́ ду́ти — а ду́тка гра́йи. Ну, уже біда́ ца́лком! Али бабу́ньа у́се дме ву́глики та й ка́же: „Неха́й там гра́йи, аби́ йа вогньу́ зроби́ла!" — Розду́ла вогньу́, засьвіти́ла сьві́чку і бу́де диви́ти сьа, шчо то йи. Прихо́дьать до ксьо́ндза, а він взьа́ў рошчі́ну ві́сипаў на лу́шко у́сьу! — Прихо́дьать до кухаро́к: кухаркі́ спереча́йуть сьа за дити́ну. Ди́ўльать сьа, а то мале́ньки песиньа́тко у́повите! — Прихо́дьать до наймиті́ў, ди́ўльать сьа, а наймиті́ шчи́пльані воло́сьа смоло́йу до ку́пи, такі́ подра́пані, покалі́чані, жи на́віть ни мо́на пізна́ти йі́х! — Та у́зьали но́жицыі, росьтьали́ йім те воло́сьа і пусти́ли йі́х. А то́й бзду́нчик сиди́т ме́жи горньа́тами. Стара́ бабу́ньа пішла́ межи горньа́та, хтыі́ла напи́ти сьа води́ — бзду́нчик за горньа́, тара́х! ба́бу у го́лову, а сам в но́ги та й у́тыік. — І льу́де ві́звали на не́о „волоу́е ву́шко" і „бзду́нчик". — І уже́ кіне́ць.

Записано в Берлині від господаря Юрка Соколовского в августі 1894. р.

Пор. Аѳанасьевъ N. 168. і т. IV, 407—411; Cosquin II, 147—155; Ciszewski, I, 176—177; Z. D. M., I. 48—49.

43. Чоловік без страху, вдячний мрець і заклята царівна.

То буў такий йіден чоловік, жи ни знаў, що йист біда на сьвіты. Запитаў сы свойіх родичіў: „Родичі, ви ў сьвіты прожили — шо то йи ў сьвіты за біда?“ — Росказали йіму родичі: „Ей, сину, сину — шчо йи оґромна біда.“ — Тоніру він каѳ так: „Тату мій і мамо мойа, жи ви мене дужи страшити. Йака то йист біда? А до того ўсього йа ныц ни знайу робити — йак йа дальі буду ў сьвіты жити?“ — Уповідайи до него отец і мати: „Сину, сину, вдай сьа до йакогось ремесла“. Но, а він каже: „До йакогож йа сы ўдам?“ Кажи йіму отец йти до краўцьіў — він ни хотьіў, до шиўцьіў — він ни хотьіў... Кілько йи ремесла на сьвіты, він до жадного ни хотьіў пристати — іно шче йідно сибі вибраў: до дзиґармістра. Так дзиґарки робити жиби він уміў — добри. Завіў його ўотец до дзиґармістра і каже так: „Прошу, майстри, научити мого сина. — Каи, жи: „Добри, научу вашого сина — али дасьте миньі пйадесьат рубліў“. — Угодиў сьа він на три роки. Зачаў він майстровати — до трох місьацьіў то він знаў льіпши дзиґарки робити, йак сам майстир. Буў він в него черес три роки і пиши до батька до свого, аби по него прийіхаў. Но, прийіхаў до него його отец; гльануўши майстер чириз вікно, що ўотец по него йіди — той майстир маў три чильадники — так буў той майстир чаріўником, шчо закльаў ўсьіх трох, шчо ўсьі три стали голубами сивими і повильітали на жертку і сидьать. Приходи отец до хати, кажи: „Слава Богу Ісусу Христу!“ — звичайно. Кажи йіму майстир: „Слава на віки!“ — „Майстри, майстри, а де мій син?“ — „А — каже — подивіть сьа, онде на жертцьі сидит — йак пізнайите свого сина, котро ваш с тих трох, то си його відберете, а жельі не трапите на него, а трапите на гиншого, то ваш син буде мойім сином“. — Але він сы застановиў і не знайи, шо до того майстра вітповісти. Оджиж його син сидьіў ў серединьі і дивить сьа на него, на своо батька, і показуйи: йа, йа, йа! — так дзьобом ньіби [дивіть сьа на мене во, а ви там вже знайити, йак писати]. А він кажи, його батько, вітповідайи до майстра, шо: „Йа буду ўгадувати. То, — каже — майстре, мій син, котрий ў серединьі седит.“ — І ўони позльітали і поставали такими чельадниками, йак були перши, льудьми. Даў отец пйадесьат рубльіў майстрові і свойіго сина відібраў до дому. Той син йак перше не робиў ныц, відібраў його отец

до до́му, і по́тім не робиў ньіц. Ка́жи той син ўудо́ма: „Та́то, тато, скажі́ть ви миньі, шо льу́де ўоповіда́йут, шчо йист на сьві́тьі біда́ — а йабим сьа хотьі́ў з не́йу ви́дьіти.“ — Ка́же ўоте́ц так: „Си́ну, си́ну, нех тебе Па́нбіг боро́нит, жиби ти хтьі́ў ту йідну́ біду́ йіно́ зна́ти, шчо йист біда́ ў дворі́ ду́же...“ — Поки́нуў він сво́го ба́тька і свойу́ ма́тьір, пішо́ў до двора́. Пішо́ў до двора́, але шож — стаў за воко́мана, фсьі́ў на коньа́ і йі́здит сибі́ коли льуди́й — льу́ди ро́бльать, а він сибі́ йі́здит. І поду́маў сибі ў свойі́ голові́: „То не йист пра́ўда, шчо мойі́ ро́дичі ўоповіда́ли, шо ў дворі́ йист біда́ — у дворі́ жа́днойі біди́ нема́“. — Тілько чу́йи льу́цьку ўотпо́вісьть, шчо льу́ди гово́рать, шчо йи ў войску біда́. От він поки́нуў у дворі́, пішо́ў до во́йска Буў то му́дрий чоловік, одра́зу, ўступи́ў до во́йска, віста́ў офіци́ром. Ўсьі́ў си на коньа́ і йі́здит, комендиру́йи во́йском і жа́днойі біди́ нема́. Пішо́ў він ў коўпа́ньійу з двома́ капіта́нами на йідну́йу заба́ўку, і зача́ли сьа сибі бальува́ти, забаўльа́ти, і зача́ў він свойи́ житьа́ оповіда́ти, жи: „Йа слу́жу, але не зна́йу, за шчо, бо йабим сьі рад з бідо́йу ви́дьіти, але не могу́...“ — Оповіда́йут вони́ до не́го так: „Таш ти доні́ру о́фіцир, а ти шче біди́ не зна́йиш — а ми ўже капіта́нами, а тілько знайим біди́, шчо нам сьа вже не хо́че із не́йу сьа ви́дьіти“. — По тім напо́йу і по ті заба́ві — : „Забера́йим сьа і йі́демо ўсьі три на спа́цир.“ — Оджиж прийі́хали на три доро́зьі. Упа́ў о́фіцир с коньа́ і тілько спаў, шчо с коньа́ летьі́ў на зе́мльу — йак сьі ху́тко схопи́ў, так не уздрі́ў, на котру́ доро́гу тамти́х два капіта́ни пойі́хало. І ста́ўши си поду́маў, жи ўже біда́. Ньіц сибі не пита́йи, 'но сьіда́йи на коньа́, йі́де вйо, сам йі́де. Так він йі́ди, йі́ди і ўхопи́ла йиго ніч. Зайі́жджа́йи він до госте́нници і про́сить сьа йиго́ на́ніч, орендара́. Хо́че не хо́че жид, а́льі переночува́ти му́сит. Даў ста́нційу на коньа́, даў ста́нційу дьльа чолові́ка. Повече́раўши і положи́ў сьа спа́ти; а́ли спит ни спит, ди́вить сьа — ўстайи́ жид у ночі́, сьві́ти сьві́чку, бере́ гара́пник вели́кій ў ру́ки і йде попад йиго́ лу́шко і мина́йи йиго́ лу́шко і іде́ ў льох. Му́дрий о́фіцир підві́ў го́лову і слу́хайи: бйи жид раз — ка́жи: ой! — але бйи жид двана́ньцьіть раз, і двана́ньцьіть раз ка́жи: ой! Верта́йить сьі жид наза́д, гаси́т сьві́чку, а ў годи́ньі о́сьмі топі́ру, льага́йи жид спа́ти — але о́фіцир фурт ни спит і сибі ўважа́йи. Ўстайи́ жид у двана́ньцьаті годи́ньі у ночі́, бере́ гара́пник, іде́ зноў понад йиго́ лу́шком ў той сам льох, зноў бйи двана́ньцьіть раз і двана́ньцьіть раз ка́жи: ой! І верта́йи наза́д попа́д йиго́ лушком, льага́йі спа́ти. Ше́ста годи́на ра́но — жид ўстайи́, сьві́ти сьві́чку, бере́ гара́пник, іде́ пона́д йиго́ лу́шком, зноў ў той сам льох і зноў бйи двана́ньцьіть раз і зноў ка́жи двана́ньцьіть раз: ой! А о́фіцир ўважа́йи. Но, по тім ўсьім да́льі льага́йи жид спа́ти. Фстайи́ ра́но, да́йи о́фіцерові сьньіда́ньа, коне́ві обрі́к, звича́йно, йак повинно чужо́му чолові́кові подоро́зьньому зроби́ти сьа.

Оповідайи йиму офіцир: „Паньі орендару, скажіть ви миньі — шчо тейі ночи було за дьіло?“ — Кажи йиму орендар: „Гирсти, паньі, йаке дьіло?“ — „Шо пан ходиу черес три рази до льоху і биу по двананьцьіть раз нагайом і двананьцьіть раз кричало: ой!?“ — Вітповіу йиму назад орендар: „Того не можу ньікому вітповісти.“ — Каже офіцир так: „Миньі можеш сказати, бо йа ньікому не скажу.“ — „Гирсти, паньі, йак ви миньі присьагнете, шо ньікому ни скажите, отжиж ф той час йа вам скажу шчось...“ — Офіцир присьагнуу йиму, жи: „Ньікому ни скажу.“ — „Просьи пана, ту бул умньи йиден ґосподарж і мньал вийлькі майонтек, альи фшиско пшепівал умньи і на пйиньдзьисьонт рубльуф набрал набур йишче. Вйиниц він умар і миьі теи длуґ зоставіл; і дальі йа й пошед на цвинтарж, йиґо викопал вь зьимі і ти пйиньдьисьонт рубльіу йа йиму одбівам.“ — Офіцир помірковауши у свойі голові, жаль сьа йиму зробило, виймайи пйадесьать рубльіу с кишеньі, платит тому жидові: — „І возьми того чоловіка, занеси назад на те саме місце, закопай йиго.“ — І жид заніс і закопау назад, ґльачого? — бо дістау свойі гроши, за той доуг. Забеpайить сьі офіцир рано, йіди сибі у дорогу далі. Так йіди дорогойу, так йіди, так йіди — виходит напротьіуко него злотий панич і фурт так йак той йіди конем хутко, так той панич ішче перебігайи того самого коньа ішче хутше. І спиньайи йиго і красно йиму дьакуйи. Оджиж повідайи: „Шож ти йист?“ — „Ой, — каже — йисьім самого того душа, за которогось мене викупиу, шчось за мене дау пйадесьат рубльіу і за мойу душу.“ — Каже так: „Пане, йа знайу, за чим ти йідиш — ти йідиш за бідойу шукати; алиш послухай мене, усьо добре тибі учиньу. Йідь — каже — до того і до того льіса, ф тім льісу стойіт палац йиден пустий, там йист панна крульіуна закльата на шатана. Йак ти йийі вирyчиш назад на віру християньску, оджеж будеш паном і крульом“. — І дьакуйи йиму: „Жись мене виручиу від того жида, шо тьіло тейі душі той жид катувау — а за тойи нех тибі Бог стократньі надгородит. І тілько абись ньічого не бойау сьа.“ — Прийіжджайи він до того льіса — стойіт палац уґромний-великій. Зайіжджайи він до того палацу, чуйи отповісьть йакусь, але не знайи йаку — грайут і сьпівайут, але не бачи ньікого. Берутьь йиму коньа футруйут, йиму йісти-пити доношайут — шо він сибі іно у серцьі замислит, так фсьо майи, але ньікого не бачит. Буу то час шестий і повечерауши засьвітиу дьві сьвічки і читайи па кьонсьцьі. Приходи до него відьмідь ґромне страшний і великій і каже так: „Добри-вийчур пану! Йак пан ласкау, прошу усьо зробити, іно тілько ньіц до ньікого ни уобзивати сьа“ — і зник. Була то година одинаньцьата альбо пулдодванаьцьатойі. Приходи до него отец і мати йиго: „Сину, сину, йак ти тут сьа майиш?“ — Він ньіц сьа ни уобзивайи, іно тілько сидит і па кни-

сьцы читайи. Каже отец до матери так: „Есе, та шож, — каже — ми до него прийшлисьмо йако госьцы, а він сьі до нас ни відзивайи! Запальім десьіть сьазьныіу дроу нараз і фкиньмо йиго ф той вогонь, нех він згорить." — Узьаў батько за ноги, мати за голову і розмахали йиго ф той вогонь страшний фкинути — : „Бо й ше він не йист крульом, а він сьі до нас обзивати не хоче, а шож буди ў той час, йак він крульом буди..." — Взьали йиго за руки, за ноги і ф той вогонь страшний і великий. А Бог даў, шчо півень засьпіваў — ни стало ньі батька, ньі матери, ньі кого. Льіг він спати — спаў до дньа. Приходит рано, даў Бог день — оджиж доношайут йиму ідзеньа, питьа, шчо йно він сибі замислиў ў свойі души. Топіруш він собі биз день подумаўши — : „Страшний мій тутка йист куток" — але чекайи кіньцьа дальі. Доношайут йиму идзеньа, питьа, пісньі сьпівайут, кричать: „Віват нашому царйу!" — али він ньікого ни бачит. Даў Панбіг другий вечір — буў красній гобід, буў красній підвечорок, була красна і кольаційа і йиму і його коневі — а він ньікого не бачит. Шеста у вечир — приходит видмідь, іно в йидну часьть видмідьа, а у дьві части чоловіка і каже так: „Йасьуньу коханий, проши свойи дьіло випоўнити." — Угльануўши він: красна панна, у дьві части чоловіка, а ў третьу видмідьа — али він сьа до нео ньіц ни ўобзивайи. На другуйу ніч приходит у одинаньцьаті годиньі два капітани, котрі сьа з ним на доровьі розлучили, і витайуть сьа з ним: „Йак сьа майиш, паньі офіцир? — а той сьа до них ни відзивайі. Оджи вони кајут так йіден до друго: „Тутка йист студньа дужи глубока, укиньмо йиго до тейі студньы — а дльа чого? Бо він шо'но йист типер офіциром, а ни йист йишче крульом, а йак він вістане крульом, хто знайи, шчо він з нами зробит..." — Взьаў йіден за ноги, другій за голову і ф ту студньу йиго понесли кидати. Йак'но йиго розмахали, йак'но йиго ў ту студньу пустили, на тім пуньты півень засьпіваў і йіх не стало. Оджиж він сибі йак сидьіў коли стола, так сидіў, йак читаў ксьопшку, так читаў, і ньіц сьа йиму ни стало. Даў Бог день, — приходи панна до него красна-сьльічна, взьала йиго обньала і цоцьулувала і — : „Прошу ў той час до мене сьа відзивати вже, бо менесь викупиў од усього злого." — От зачали сьа вони сибі розмоульати красно у паньских дьілах і поцьулували сьа — та не штука ў паньских, але і ў крольйуских. Оджиж пуженили сьа вони — по висьільу у пару дньіў вони сибі сьа порозмоульали, йаке то дьіло, шчо ти, а што йа — оджиж питайить сьа він йійі: „Шчо ти майиш?" — „Йа — каже — майу крульйфство." — Ну, питайить сьа тепер вона йиго: „Шчо ти майиш?" — Каже: „Йа майу тілько іно йідних пйадесьат рубльіў." (А то йак той панич перебігаў злотий, оджиж він повернуў йиму тих пйадесьат рубльів назад, офіцирові) — Каже вна йиму

так: „Знайиш ти, небоже, шчо — іди ти до того костела, десьмо сльуб брали, дай тих пьадесьат рубльіў на боже.“ — Запраг він штири коньі, повув красний і йіди він до того костела, де браў сьльуб, тих пьадесьат рубльіў дати намші. Запраг він цуґ свій і йіди — виходи до него на гостиньцьі старайа баба, каже: „Пануньу-шерденько, прошу вас на шьньіданьа.“ — Але то була велика чаріўницьа, так того пана одразу очаровала. Теперкай пішоў він там на сьньіданьа; дала вона йіму дьві слиўки по сьньіданьу, тому локайиві, і —: „Йак пан схоче ў дорозьі води, шчобисьте йіму дали тійі дьві слиўки зьісти, то пан не схоче води.“ — Вийіхаў пан ў піў дороги і захотьіў води ў такім місьцьі, жи де води не можна було дістати. Алеж локай даў панові тих дьві слиўки зьісти, і пан сьа викинуў і спит. Али спаў до години дванацьцьатойі, убуджуйіть сьа і каже локайиві: „Вертай сьі назад.“ І вій сьі вернуў назад на тойи самойи місце — виходи баба, проси йиго на гобід. Пойіхаў він до нейі на гобід — ў нейі красно погобідаў, до костела не йіхаў. Дала локайиві дьві йаблоцьі —: „Нати, йак пан схочи ў дорозьі води, дайти йіму тих дьві йаблоцьі зьісти, то пан ни схочи води.“ — Оджиж пан погобідаў, а до костела ни пойіхаў, бо йиго ўсьо злойи відвирнуло. Вийіхаў пан у піў дороги назад, ў тім самім місьцьі, ў такім, ў которім не було води, а пан захотьіў води. Даў локай изьісти тих дьві йаблоцьі і пан сьі викинуў і спит. Прийшло пул до четвертойі — пан спаў; прибудиў сьа і казаў свому локайиві, жиб завертаў коньі до тейі баби назад на пудвичорок. Завертайи сьа він назад — виходи баба і проси: „Проши пана іше на подвечорок.“ — Пойіхаў він на підвечорок, попідвечоркуваў і дала баба локайиві дьві грушки —: „Нате вам, йак пан схоче у дорозьі води, проши дати тих дьві грушки зьісти, то пан ни схоче води“. — Оджиж вийіхали вони ф ту самуйу дорогу, і пан ґваўт захотьіў води і ни міг дістати води. Допіруж даў локай тих дьві грушки зьісти і пан сьі викинуў і спит. Надіжджайи йиго жона і пише йіму лист і фкладайи йіму до кишеньі. І виймайи злотий перстинь зі свого пацьцьа і ломит на двойі і йідну половину бере собі, а другуйу завивайи у папір і дайи локайиві в руки —: „Йак пан фстане, дасиш йіму той лист і той перстинь.“ — Так йіму паньі написала, йиго власна вірна жона: „Натибі, мій муже коханий, той перстинь, туйу половину, — котора сьа половина зійде наша до купи назад, ф той час ти будеш мойім мужом, а йа твейу жонойу. Дальі с тейу бабойу шчо ти майиш зробити: повертай назад й йак вона тебе буде просити на кольацийу, ньіц йійі не роби, 'но виньми зі шпаги шабльу і зрубай йійі шийу. Ф той час, йак сьа той перстинь зійде до купи назад, йак він буў, ф той час будиш мойім мужом, а йа твейу жонойу.“ — Обертайи сьі назад паньі, йіди ф тойи самойи місци, — виходи баба і проси йиго на кольацийу.

ньіц він сьа не розмисьльаў, 'но виймайи с шпати шабльу і нараз бабі стинайи голову. Оджи с тейі баби палььало сьа три мильі на ўсьі части мазьі-смоли. От він йіхаў, йіхаў, йіхаў і ни міг чирес туйу смолу перейіхати. Покидайи він свій пойазд і свойі коньі піхльайушчі вже, сьідайи на йідного коньа наверх — заледви-заледви він туйу мазь перейіхаў.

Йіди він, йіди, так далеко зайіхаў, ф такі льіса, жи 'но сьвате небо і земльа. Здибайи він три чоловіки, котрі сьа бйут на смерть. Приходи він до них і каже: „Льуде, льуде, за шчо сьа ви так бйите?— „Ой, так ти нам ни порадиш, нибожи, — ни такі були, йак ти, а нам ньічого не порадили". — „Але прецьі шчо?" — питайи сьа він йіх. Кажут йіму так: „Жиб ти нас міг так россудити, то миб тибі надгородилисьмо. Алеж ни такі були, йак ти, а нас ни россудили, і ти нас ни россудиш". — Каже він: „Чому? йа вас россуджу — іно скажіть ви миньі, о шчо сьі вам росходит". — Повідайут вони йіму так: „Будемо тибі ґречні і дуже, йак ти нас ў тім дьілі россудиш". — Питайить сьа він йіх: „О шчож сьі вам росходит?" — Каже так: „Ми ўсьі три братьа йиздесьмо, помер нам отец і діставиў нам три річи — тілько нам ни сказаў, котрому майут ті річи бути. Оджи той брат хочи сибі, а той хочи сибі — ўсьі три братьа хтьать, жиби були йідному ўсьі три річи".— „А — питайить сьаж він йіх — йакіж то річи?" — „А — каже — чесний господине, такі річи: даў нам батько покинуў рушницьу, такуйу, йак далеко бачиш, так далеко нейу застрілиш і шчо схочиш. Покинуў нам сьідло такойи, жи йак ўсьадеш на него, то пойідеш і до неба аж і де схочеш. І шче покинуў нам таку йіднуйу річ: нагайку — жиби було сто реґіментіў войска, то йно ўдари йіден раз, то тейу нагайкойу вибйи ўсьо одразу". — Оповідайи він до них так: „Льуди, льуди, а йа вас россуджу. Йа набйу рушницьу туйу кулькойу і стрільу черес туйу гору, а которий з вас злапайи ту кульку хутши, то того будут ўсьі три річи".— Оджиж набиў він ту рушницьу кулькойу і стрілиў через гору, а ўсьі три братьа за нейу полетьіли. Йак вони полетьіли за нейу, він взьаў фсьіў на сьідло, рушницьу на плечи і нагайку в руки і вйо! фсьіў і пойіхаў ў сьвіт. Так далеко йіхаў, так далеко йіхаў, зайіхаў ў такі льіса, ў такі дебра, жи 'но сьвіт, небо і земльа і льіс — і захопила йиго ніч. Ф тім льісьі засмутиў сьа він —: „Вже топіру біда, шчо йа буду бідний дьійати".. Але дивить сьа він, шчось уў льісьі сьвітить сьа. Приходи він на те сьвітло, ўходи до хати — а там йист двананьцьіть розбойникіў. Приходит —: „Добрийвечір вам!" — Повідайут йіму: „Добре здороўльа!" — Питайуть сьа вони йиго: „Шчо ти ўбиў коли?" Каже: „Убивім ксьондза, ўбивім пана йідного"... — Каже: „Шож ти майиш за гроші?" Каже: „Майу пйадесьать рубльіў". — „Ей, йакий дурак с тебе, шоби ти льудий кальічиу за пйадесьат рубльіў — то ти

пе йи́стесь жа́дний розбо́йник. Пре́цы нас йист розбо́йникіў двана́ньцыть, а ми льуди́й ни ўбива́ймо“.— „Ну, скажі́тьжи ви миныі свойу́ сто́рийу — йа вам ўже ўповіў мойу́ сто́рийу, а ви миныі скажі́ть свойу́, йак ви ўбива́йите“... — „Е, ми — ка́же — ма́ймо такі́ черевики, кото́рійі на но́ги насадимо́, то йак сту́пим крок, то ми́льа, а йак ско́чим, то дьві. А ма́ймо таки́й плашч, жи йак сьа ўбере́м ў не́го, то нас ныхто́ не ви́дит у ныіму́“. — Про́си він йіх: „Бу́дьти ла́скаві, озьмі́ть той плашч на се́би, чи йа вас буду́ ви́дьіти“ — хотыіў сьа переконати. Але взьаў розбо́йник найста́рший плашч на се́бе і питайить сьа йиго́: „А чиж ти мене́ ба́чиш?“ — „А — ка́же — ныі, не ба́чу тебе́. А позво́льтиж — ка́же — з ла́ски све́йі миныі, чи ви бу́дете ба́чити мене́“. — Дали́ йіму той плашч, взьаў він на се́би і ка́жи так: „А ба́чити ви мене́, льуди ўсьі, чи ныі?“— назва́ў йіх льудьми́. — „А — ка́жи — ни ба́чимо, вла́сни ни ба́чим — ка́же — ныц а ныц“. — І кае так: „Бува́йтиж ви здоро́ві. Йак мене́ ни ба́чити, то вийинци ба́чити ни бу́дити!“ — Хапнуў черевики в ру́ки, виска́куйи на двір, чиривики на но́ги, плашче́м сьа ўкриў, усьіў на сьідло́, рушни́цьу на пле́чи, а нага́йку в ру́ки і пойі́хаў висо́ко попід сами́м не́бом. Фсьіх розбо́йникіў ошука́ў. Йі́де він, йі́де, дале́ко йі́де — до зеле́ного гайу́, аз до скльано́го замку́. Прийі́жджайи він там, застайи свойу́ жону́ на сьльу́бі-на висьі́льу́. Але прихо́ди він там, зложи́ў свойі́ рі́чи на ўособли́восьцы і похова́ў: і рушни́цьу і сьідло́ і нага́йку і черевики. Прихо́ди він до ха́ти, пьі́би там, де висьі́льа, і ди́вить сьа, шо сьа дьі́йи з йиго́ жоно́йу: йиго́ жона́ сиди́т за великим столо́м с кру́льом на поса́ды. Прихо́ди він і сьіда́йи сибі́ коло не́йі, сиди́т, сиди́т — але пйут вони́ сибі́ обо́йи гербату. Сьіў він сибі́ коло не́йі із дру́гого бо́ку і сиди́т ф тім плашчі́, ф кото́рім йиго́ ныхто́ ни ба́чит. Пйут они́ сибі́ гарба́ту чи́льуб чай — виймайи він то́го піў пе́рстиньа, той о́фіцир, і кладе́ йі до скльа́нки. Оджи вона́ йак ви́пила, так той піўпе́рстинь дзе́нькнуў йі до зубі́ў — фкру́тни вона́ сьі зльа́кла, шчо за ди́во. Взьала́ той пе́рстинь і виймайи свій с кише́ныі, свойу́ полови́ну, і складайі до ку́пи і ра́птом сьі пе́рстинь злеп до ку́пи, той зло́тий. Вона́ сьі ўкру́тни зльа́кла, фстайи на но́ги чирис цьі́лу́йу мініьсте́рийу, черес таки́йі кра́сві го́сьцы і уповіда́йи: „Пано́ве го́сьцы, йа сибі́ зроби́лам ку́фер (не зроби́лам, ’но каза́лам сибі́ зроби́ти ку́фер), ра́зом каза́лам йиго́ ̓фкува́ти сибі. Тине́р мныі про́шу вітпові́сти — шчо йа віт то́го замка́ згуби́лам кльуч і йа каза́ла сибі́ доробити гинші́й кльуч до то́го замка́ — тепе́р ви миныі скажі́ть: кото́рий кльуч йист лыі́пший, чи той, жи сьі ра́зом робийу́ з замко́м, чи той, жи сьі даў по́тым доробити?“ — Вітпові́ли йі́йі фсьі: „Лыі́пший той кльуч, кото́рий сьі даў ра́зом зі замко́м зроби́ти. Бо вже той дру́гій ни так сьі вдасть, йак той, шо сьі ра́зом з замко́м ро́бит“. — Була́ вона́ терпли́ва, пішла́ до сьльу́бу і взьала с тим кру́льом

сьльуб. Кльакнули вони до сьльубу обойи і ўкльакнуў первий чоловік у тім плашчі разом з ними до сьльубу, звичайно, той сьльуб браў раз, а той браў два. Оджи по висьільу звичайно йак чоловік зі жінкойу — той ни вітступайи у плашчі. Той кажи: „Мойа жінка!“, — а той скидайи с себе плашч і дайить сьа видьіти і каже: „Мойа жінка!“ — Той круль каже, жи: „Йа браў з нейу сьльуб!“ — а той офіцир каже: „Йа браў два рази сьльуб з нейу! Ти браў і йа браў!“ — Каже той круль, который сьа з нейу побраў: „Но, небоже, ставаймо до войни!“ — Вітповідайи йіму той ниборак: „Ставаймо“ — кажи. Той сибі закомендируваў свойи войско, кільканайцьіть реґіментіў, і шчо войска маў, так до войни фсьо сформуваў — а той сам йіден з душейу. Але той нибоґацько розмисьльаўши плашчем сьа ўкриў, на сьідло ўсьіў, рушницьу на плечи, а нагайку в руки, черевики на ноги, йіздит сибі попіт самим небом і си ўважайи, де сьа круль обертайи. Спускайить сьа з гори, бере йиго запіт пахви на свойи сьідло і таскайи йиго піт саме небо, піт самі оболоки. Питайить сьа йиго: „Скажи миньі теперкай — чийа жінка, чи твойа, чи мойа?“ — А він оповідайи так: „Ой, тепер нех буде твойа вже“... — „Бо йак тьі пушчу до земльі, то аньі твойа кроў ни долетит!“ — Присьагайи він йіму піт самими оболоками, шчо: „Твойа жінка, іно будь так добрий і ґречний — ньіц не хочу, іно мене знеси на земльу, а тибі даруйу свойи крульиство і ўсьакій ўсьой мій край. А мене живого знеси, нех йа сибі піду ў сьвіт, абим жиў. — І во віки віком аминь.

Записано в Берлині від господаря Івана Якимовича з прозвищем „Тарабан“ 1896 року.

Незручне счіплене кількох казкових мотивів: 1) чоловік, що йде шукати страху пор. Етноґр. Збірник I, 5—8, Аѳанасьевъ, N. 204 і т. IV, 488; Grimm I, N. 4 і III, 13—19; Cosquin II, 253—263; 2) мрець визволений від покути дае героеви чудесні дари, пор. Етноґр. Збірник I, 36—39. Ciszewski I, 177—180; 3) герой визволяе царівну пробувши три ночи без переляку серед страховищ, пор. Grimm N. 121; 4) герой наслідком чарів забувае про свою милу, пор. Pentamerone I, 219—237; 5) герой при помочи хитрого нїби-суду здобувае чудесні річи, пор. Аѳанасьевъ, IV, N. 167 і IV, 407, Руданський, Твори V (Цар Соловей ч. I); 6) герой на весїлю своеї жінки, пізнане через розломаний перстїнь, пор. Вук-Караджич, Пјесме III, 162—167; Grimm, N. 101.

44. Як брат брата визволив і злого духа стратив.

Оджиж буў сибі йіден такий пан, маў він сибі йідну кльач і суку; та кльач мала два лошаки, а та сука мала два песики. Оджиж то росло, от і хлопцьі росли, повиростали, даў пан до школи, ожи вони сьа по-

привýчували — от, бáтько ўслаб. От і ўслаб і ўмер. Алеж ті хлóпцьі ў школах булú ўже вúцьвічені — : „Типéр нас трéба до вúйшших шкіл давáти, а немá комý ўплáчовати — óже покидáймо шкóли і ходьíм до дóму і той ґрунт пускáйимо ў посáсийу і берíм сибí ґрéйцар і поспраўльáймо сибí мýндур такúй, жиби то мéжи льýди десь вийти, і пíдемо ў сьвіт вандровáти“. — Оже вонú сибí взьалú по лошакóві і по йіднóму пéсикові і вúйіхали з дóму. Але вúйіхали кавáлок ў дорóгу і здибали сибí дьві дорóзьі і стáли на тих дорóгах. — „Ну, і шож, брáте, — кáже — кýпойу не бýдем йíхати, ти пускáй сьа ў прáву дорóгу, а йа в льíву дорóгу“. — Так йідéн до дрýгого кáже: „Йаґжеж, брáте, бýде, йак ми сьа розíйдем? Боронú Бóже смéрти ў дорóзьі, йак ми бýдем знáти йідéн у дрýгому, йак на котрóго слáбість спадé?“ — Оджиж той стáрший кáже: „Оджи так, брáте: йа мáйу нóжик і закопáйу йигó на тім роздорóжі — жéльі з нас котрúй ўслáбне, а — боронú Бóже — і ўмрé, а ти бýдеш здорóў з нас котрúй, а прийíде на те роздорóжа, а той нóжик чúстий, то ми ’бúдва жийимó, а йак заіржáвльаний, то вже з нас йіднóго немá“. — Оже смýтно сьа зробило брáтові у сьвітьі і прахтикуваў і ніц не міг спрахтикувáти і тьáшко йíму на сéрцьі і повертáйи назáд на те роздорóжа, добувáйи цизóрик — заіржáўльаний — : „Ей Бóжеж мій, Бóже, Бóже! немá мóго брáта, — пéршесьмо булú ў кýпі, але тепéр вже немá, ўже небóщчик“... — Оджеж той брат, жи пойíхаў ў перéд, і прийíхаў до йіднóго містéчка. Те містéчко дýже хорóше, сьльíчне, ’но тілько дýже жалóбне. Оджиж той панúч питáйи тóго господúна, жи буў ў нéго на кватúрі, шо то йист, жи такúй нáрід крáсний і місто фáйне, а такé йи жалóбне. Оджиж той господúн зачáў розговóрувати, жи — : „Ў нас йи такá змійá, жо вонá шчо дьньá мýсит чильадúну зьíсти, а нúньі то вже припадáйи наййасньíйшого нáшого монáрхи, то мýсит дочкý дáти, бо кóльійа вже вúйшла“. — Оджи той допіру кáже: „Запровáдьте ’но ви менé на то місце, де та йист змійá“. — Оджи той господúн йигó завíў, де то вонá булá — там капелúчка булá вимурована і там йак вонá прийшлá тудú і ту чильадúну привéзли і ту дýшу мала згубити, то пéрше та чельадúна Бóгу сьа помолúла ў ті капелúцьцьі. Оджи він усьíў на свóго коньá і зьаў своó пса і пойíхаў до тéйі капелúцьі, кльакнýў і добýў кнúшку і зачáў сьі Бóгу молúти. Але дúви сьа, слýхайи — гримúт звіттам, йде. А то та змійá вихóдит. Показáла вонá дьві голові, шо ’но хтьíла йигó ўхопити — той йак махнýў шáблейу, і видитьáў. Ожиж та погулá назáд, óжи вихóди знóў ш штирмá головáми — ак він махнýў, так зитьáў тих штúри голові. Оже він слýхайи — гримúт знóў, знóў ідé; аж вихóдит, мáйи шісьть голóў. Той йак махнýў, так видитьáў тих шісьть. Слýхайи — знóў гримúт, ідé, мáйи дванáньцьіть голóў уже. Оже він махнýў і постинáў чúсто йíі гóлови і зачáў сьі Бóгу мо-

лити. Оже він віт тих головіў відрізаў тих двананьцыть йазикіў і завйазаў сибі ў хустинку відвабну. Але Богу сибі помолиў сы на ксьонсьцы і слухайи — везе локай цысарову дочку. Той локай привіз йі під гору і ка: „Забирай сьа, йди!“ — та забрала сьа, пішла до тейі капелицы. Приходи вона до тейі капелицы і добула книшку і стала сьа Богу молити. Помолила сьа Богу, та й той панич узьаў йі за руку та й каже: „Ти тепер мойа, а йа твій. Оже, йакі ми ўзнаки дамо йіден другому, жи ми будем сьльубовати йідно другому?“ — Оже вона мала злотий перстинь, приломила на двойи, дала йіму половичку, а взьала сибі половичку; а він маў відвабну хусточку, передер на двойи, зьаў сибі половицьу, а даў йі половицьу. — „Оджиж тепер будьмо здорові, за рік і за два місьацы будем сьа видьити, а йа шче пойіду ў сьвіт прахтикувати“. — Оже вона повернуўши сы до дому приходи до тейі гори — локай стойіт. — „А чогож ти, небоже, йдеш назад?“ — „Бо буў там такий-такий і ту зміиў порубаў і мене віт смерти відратуваў“. — Ожи він кажи так: „Йак тибі ни було смерти там, то йа тибі зробльу. Присьагни ти миньі, жи ти будеш мейу жінкойу, а йа твойім чоловіком, то йа тибі смерти ни буду робиў“. — Вона сы зльакала і ка: „Йа тибі присьагну“ — але так на сьватий здогад. Ожи він йі взьаў на пойізд назад і привіз йі до батька. Так батько шчудоваў сы, жи: „Ти йі привіз назад!“ — ожи він перед цысарем, жи: „Йа ту змійу порубаў“ (а він забраў голови, а тамтой йазики взьаў) — ну, і батько допіру сьа сконтетуваў тим і ўтыішиў сы, жи: „Ти будеш мойім зьатем“. — Таґжеж той локай приндори (хоче), жиби то хутко висыльа було і заповіды робити, а манарха каже: „Миньі ўсьо йидно, чи зара, чи пізьньійше“. — А дочка зробила сы слабойу. Йак она зробила сы слабойу, та й манарха каже: „Га, трудна рада, весыльа не буде, бо дочка слаба“. — Одже батько дочки питайи: „Доньу, можеби весыльа зара справити тибі с тим локайом?“ — А вона каже до тата: „Мій татуньу коханий, миньі сьа так ў сьны приснило, жи йа майу ў жалобі ходити рік і два місьацы, то йа допіро за нео піду“.—Оже вийшло рік і два місьацы, зачинайут весыльа робити. Ожи той манарха росписаў по свойі фамільйі, по свойі й по чужі: „Хто майи вольнісьть, нех сьа йіде на те весыльа дивити“. От, зачало сьа те весыльа іс тим локайом. Але госьты прийізьдьать раньше і пізьньійше і той подоровьний прийіхаў іс тим псом. Ожи він там йак прийіхаў на той дзьидзьінец, так то ўсьвітило чисто, бо буў злотий на ным губйор — ожи він написаў лист і даў йі, тейі молодойі наймолотші сестрі, жоб она доручила свойі сестрі. Оже вона дістала той лист і перечитала, жо той самий йи, жо відратуваў йі віт смерти — ожи вона до батька сказата: „Татуньу, ту прийіхаў такий студент, жи ми разом булі ў школах, ожи проши, жиби він ту буў на

весыльу́". — Ма́йи він коньа́ і пса — да́ти йіму́ ста́нцийу, псо́ві, коне́ві ста́нцийу, а панича́ то́го на те висы́льа́ вже. Ожеж те па́ньство сибі́ йак сьа посхо́дило вже, йі́ло і пи́ло, та й зачали́ сибі йіде́н по дру́гові — : „Ано́, каза́ти сто́рійу!" — Оже те па́ньство фсьо ви́говорило ныби, шо було́ при тім ки́рмаші, аж прийшло́ вже до па́на молодо́го, жиби той йаку́ ка́ску сказау́. Ожи він зача́у́ вогорити: „То́го-то́го дьньа найасьныйшого мана́рхи повізим дочку́ — о́жим ті змійі́ го́лови повиттина́у́ і ті го́лови ма́йу на по́каз". — Ожиж прихо́ди аж до то́го сту́дента вандро́у́ного — : „Нех пан ска́же йаку́ ка́ску!" — Той вандро́у́ний ка́же: „Коб сы па́ньство не гныі́вало, йа́бим повіу́ ка́ску: ка́жна дзьвірина́, жи лыта́йи і хо́дит, чи мо́же бу́ти бізь йази́ку?" — Так сы па́ньство чудува́ло, жо не мо́же бу́ти [сама́ річ — йак може бу́ти?]. Ожеж добува́йи хусти́нку, розйа́зуйи ті йази́ки і приту́льуйи до тих голо́у́ — і ка́жден прихо́ди. — „Ожеж тепе́р, — ка́же — мо́йи па́ньство коха́не, нех сы пани́ не гныі́вайут — жи то йа йі сам відратуваў". [А ло́кай бздит уже у́ штани́, ха ха́!] — А дочка́ ка́же: — „Так, тату́ньу, так! То мій муж, а йа йиго́ жона́". — Піро ло́кайа на бік, а то́го посадили з молодо́йу, вандро́у́ного. Оже па́ньство зачало́ сибі раду ра́дити — у́радили таку́ ра́ду, жи йиго́ звіттам ви́ступили, а то́го з молодо́йу посади́ли — а то́го взьа́ти, ло́кайа, привйаза́ти ґо́ґирові до фоста́ і ви́пустити у́ по́ле, жоб йиго́ ко́сти розне́сли.

Ожи найасьныйший мана́рха йа́ко своййій доцьцы́ да́у́ половину майитку і зробиу́ йіх ґосподара́ми. Тепе́р вони́ сибі́ у́со́бне зоста́ли. Ожи він буу́ вже у́ свойіх до́брах — подивиу́ сьа він пе́ршойі но́чи у́ вікно: вого́нь палить сьа, гори́т. Ожи на дру́гій день бере́ть сьа він і йіде на польова́ньа, бере́ своо пса і коньа́. Пойі́хау́ і зайі́хау́ в лыс і зблуди́у́; зача́у́ він блука́ти, не мо́же ви́йіхати до доро́ги. От, захопи́ла йиго́ ніч, тре́ба ночува́ти. Пішла́ біда́, дошч, слота́, вітер-бу́ра, от, він змерз —: „Тоб йако́го вогньу́ розложи́ти, накла́сти вого́нь, розігріти сьа". — Ожи він хо́дит, гльади́т тоб чого́ сухе́нького — здиба́у́ він ли́сьтьа й порохна́ і розложи́у́ вогньу́. Ожи той вогонь розгорі́у́ сьа, і він коло то́о вогньу́ розігрі́у́ сьа і йиго́ сон змори́у́. Але слу́хайи в ночі: соба́ка забреха́ла — і він сьа прику́нуу́, а́ле ди́вить сьа: йде ба́ба. — „Ой, пану́ньцьу, йа́бим хты́ла сы розигріти коло то́го вогнику́ тро́шки"... — Али прийшла́ до вогньу́ і зачала́ ру́ки затера́ти — о́джеж то́о зноу́ сон змори́у́. Але вона́ ма́ла пру́тик — ди́у́льачи сы, жи той спит, та й пац. ко́ника пру́тиком, та й ко́ник ка́менем стау́; дру́гій раз пац! пе́сика, та й пе́сик ка́менем стау́, но, та й вже нема́ ньіц, вжо по фамі́льийі.

Ожеж тамто́й брат прийі́здит на те роздоро́жа, ди́вить сьа на но́жик: заіржа́вльаний. — „Гей, — ка́же — Бо́же, Бо́же, нема́ мо́го бра́та на сьві́ты!" — Оже він поверта́йи на ту доро́гу саму́, кото́рону брат

пойі́хаў—оже він прийі́хаў аж до то́о само́о міста. Зайі́хаў до то́о само́о господи́на, шо тамто́й буў, йиго́ брат, та й він там роспи́туйить сьа: „Чи не було́ там тако́о або тако́о часо́м ў ва́шім місьтьі?“ — Ожеж йиму той господи́н росказа́ў, шо: „Буў таки́й-таки́й на па́ньске обли́ча і ту то зроби́ў і сь цьі́сароўойу дочко́йу сьльуб узьа́ў“. — Оже він ньіц сибі с то́о не ро́би, 'но йі́де про́сто туди́. Прийі́здит він сибі до дзьидзьі́ньца — о́же йиму́ крича́ть: „Ї́вер раўс!“ — вже йіму́ крича́ть до по́сту, принц йі́де. Оже жінка тамто́го ви́йшла напро́тьіў не́го з вели́койу ра́достийу і чоловіка вита́йи:—„Жось пойі́хаў на польова́ньа і тебе́ тілько-тілько не було́“... (а вона́ не зна́йи, шо то йі брат). — Ожеж вона́ з вели́койу хе́ицистийу і повела́ йиго́ до свойі́х до́бріў. Оже вони́ передно́вали сибі, приньала́ йиго́, йак сьі нале́жиг,. він сьі йі ви́питаў, жи йиго́ брат с польова́ньа зоста́ў. Пішли́ вони́ ў ночі собі спа́ти — взьаў він свойу́ рушни́цьу, положи́ў ў середи́ньі, і зноў ўстаў ў ночі так, вже так по піўночі, і зноў ди́вить сьі: пали́ть сьі вого́нь. -- „Мойа́ жо́по коха́на, шо то сьі за вого́нь пали́т?“ — „Ой, тобі ньіц, 'но вого́нь та й вого́нь. Так йак тамто́го ра́зу сьісь диви́ў, то па́ру дьньіў тебе́ не було“. — Ожеж вони́ переночува́ли, зготова́ла вона́ йіму́ сьньіда́ньа, і він бере́ть сьа на польова́ньа. Вова́ж йіго про́си: „Мій му́жу коха́ний, ни йідь на польова́ньа, тобі польова́ньа не потрі́бне“... Але він зибра́ў сьі, таки́ пойі́хаў на польова́ньа. Пойі́хаў він на польова́ньа і зноў то са́мо зблуди́ў з доро́ги. Захопи́ла йиго́ ніч, тра зноў ночува́ти в льі́сьі. Схопи́ла сьі бу́ра-нешча́сьтьа, дошч, зноў сибі гльади́т, тоб шчо вогньў розложи́ти, жоб сьа розигріти. Гльади́т він, шука́йи тоб чо́о сухо́о – наcла́ў він той вого́нь, той вого́нь розгоріў сьа і йиго́ сон мори́т. Але зача́ў соба́ка бреха́ти, той сьа прибуди́ў — ба йде ба́ба і про́сить сьі до вогньў –: „Пану́ньцьу, мо́жеб йа приступи́ла до тво́о вогньў і розігріла, бо ду́жем змерзла“. — А він примо́виў до не́йі: „Вольно, во́льно прийти́, розігріти сьа“. — Ожи він почу́ўши, жи та ба́ба прийшла́, ўже йиго́ спа́ньа́ не бере́ть сьа, 'но фурт уважа́йи, шо та ба́ба роби́ти бу́де. Оже вона́ по́зур дайи́, чи той пан спит — він не спит, 'но тілько так дрима́йи, а ди́вить сьі до́бре — она́ пац! ко́ника по голові: ко́ник ка́менем стаў. Хтьі́ла пе́сика, а він йі за ру́ку. — „А де — ка́же — мій брат? А де моо бра́та кінь? А де мій кінь?“ — До́сить, взьаў йі би́ти. Она́ ка́же: „Пану́ньцьу, бу́де, бу́де, бу́де зара твій брат і твій кінь і пес“. — Ожи зача́ў йі́йі би́ти — ўстаў йиго́ бра́та кінь. — „А деж мій брат допіру йи?“ -- Но, то ўстаў брат. — „А деж бра́тіў соба́ка? А деж мій кінь?“ — До́сить, ўже поўстава́ли, йи ўби́два, брат уже ўстаў, йи пес і кінь. Оджеж ті брати́ розвита́ли сьа сибі 'би́два —: „Ей, тож, — ка́же — бра́те, смашном спаў!“ — „Або -- ка́же — ти спаў — ти ка́менем лижа́ў“. — Зачали́ ту ба́бу би́ти —: „Іди́, бери́ води́, кропи

ў гору (ныби на те місце), жиб льуде ўставали" — бо гора дуже була. Бабу бйут, баба просить сы: „Ой, чекайте, пани, -- каже — піду, наберу води, поўстайут". — Повели йі до криницы, набрала вона води, покропила ў гору — ше більша росте. Ті зноў бйут бабу. — „Ой, чекайти, пани, не бийти, йа уже возьму тейі води, покропльу, то ўже поўстайут". Йак пішли з нейу, набрала води, йак покропи ла, зачали дьаковати льуде, ўставати, досить, с тейі гори не знати шо зробило сьа, не було гори ныц, 'но вже рівне поле. Оже 'брадили сьа сибі, шо с тейу бабойу робити — треба забити. Йак забили, так поўсыдали сибі на коны і йідут. Ожеж каже: „Брате, йа с твейу жінкойу тейі ночи спаў, але ныц злого не зробиў". — А той те вислухаў, та взьаў шабльу та й голову вітьаў свому братові — : „Йаким ти способом з мейу жінкойу спаў!" (А він йак льагаў, то прегородиў сьа). Оже стаўжи його пес і кінь над ним плакати; а той забраў сьа, пойіхаў до свейі жінки, до дому. Але йак той прийіхаў до своо дзьидзьіньцу, патроль стойала на вартьі, зачали кричати: „До ґверіў!" — шо принц йіде. Жінка то ўчула, жи чоловік йіде, з великойу радостийу зноў тьішить сьа. От, закликала вона зноў його до свейі салы там, переднували сибі, повісиў він свойу фузийу на пулку. Ожиж вона питайи його: „Відльа чоо то, чоловіче, йист: перша ніч — була фузия на пулку, друга ніч — була меже нами, третьа ніч — зноў на пулку?" — Оже він сибі подумаўши, жи його брат ныц злого ни зробиў, і зачаў зноў йіхати до своо брата, подивити сьі до своо брата, йак він лежачи лежаў. Прийіздит він до своо брата — стойіт пес по кольіна ў сльозах і кінь по кольіна ў сльозах, плачут над ним. Ожи він с тоо ўсього пойіхаў він сибі по ту воду, розміркуваў він сибі, роздумаў — от, прийшоў він сибі до криницы, промовиў, жиби вода була живушча і сьцьільушча. Прийшоў він до брата до свойиго, змастиў сьцьільушчойу водойу, потім даў живушчойі — ожи він вжиў. Йак ужиў, і йідут сибі ўбидва. Йак прийіхали до дзьидзьіньцу, зачали кричати: „Ґвераус!" — жінка його то ўчула, вийшла напротьіў них та й зачала дуже плакати: ни пізнала свого чоловіка. От, йако чоловік його прімовиў до нейі: „Ти мойа жона, а йа твій муж, а то йи зноў мій брат" — оже він бере до себе ў госьты його. Але він каже: „Мій брате коханий, питай сьа свейі жінки — можеби й дьльа мене місце ту було де?" — Ожеж вони сибі ўбидвойи мали йіден покуй, а той брат другій покуй. Але чоловік питайить сьа жінки: „Мойа жоно кохана, можеби тут і дьльа мого брата де місце було?" — А вона каже: „Йи — але трудно йі дістати. Йи мойа сестра шче йідна — жиби йі дістати, тоби ше й твій брат маў половина майонтку від моо батька". — І він свейі жінки йак сьа випитаў, і його на другу ніч пустиў по ночі до тоо покойу, де вони ўбидвойи спали. Оже він ше йийі льіпше випитуваў — : „А ти, брате, слухай

під лу̂шком“. Оже йак вони́ сьа розговори́ли, ви́питау̂ йі, а тамто́й ви́слухау̂ —: „От, йаки́мби він спо́собом там діста́у̂ сьа до не́йі, де вона́ йи — бо то у̂ сте́пах, у̂ го́рах“. (Бо то ті злийду̂хи та́ґже йі були́ віді-кра́ли, о́же вона́ таки́ дьльа них сьа суди́ла) Ка́же: „Йа ма́йу таке́ йаблоко, йак сьі поко́ти, нех бу̂дут мо́ре, нех бу́ди рімнота́, так пойі́де до ме́йі середу̂шчойі сестри́ — тамта́йа пора́ди, чи він мо́же йі діста́ти, чи ньи, тамту́ мойу́ сестру́“. — От, прийі́хау̂жи він до те́йі сестри́ —: „І не ви́дьілам і не ба́чилам, чолові́че, пріснойі душі́, ’но ти сьа у̂бийави́у̂. О, де йа тебе́ тепе́р схова́йу, йак мій чолові́к при́йде?“ — Оже вона́ йиго у̂строми́ла під лу̂шко. Прильіта́йи йі чолові́к, той злийдух (то йіх шось чи пйать було́: жи той вандро́у̂ний до не́йі, а тих шти́ри то пішло́ на бік). От, прильіта́йи йі чолові́к, ка́же: „Десь то прісна́ душа́ смер-дит!“ — От, вона́ йіму́ там бо́мки би́и —: „Шо ти — ка́же — прісна́ душа́! Ти по сьві́тьі пальіта́у̂ сьі, ти то́го сьі наньу̂хау̂, то тибі́ сьі так придайи“. — Оже вона йіму́ у̂сма́жила йайце́, він ізьі́у̂ і льіг спа́ти; о́же вона́ написа́ла лист, йак він льіг спа́ти, до све́йі сестри́ наймоло́тшойі і дала́ зноу̂ свойи́ йаблочко —: „Йідь за тим йаблоком, то тебе́ те йаб-локо заведе́ аж там, де ма́йиш бу́ги, йа то — ка — не поможу́“. Ожиж вона́ написа́ла лист по свойи́му і дала́ свойи́ йаблоко зноу̂ — о́джеж те йаблоко привело́ аж до тамте́йі наймоло́тшойі. Ожи він при-йі́хау̂ аж тамтуди́, до тамте́йі, тамта́ здумі́ла — : „Де ти, чолові́че, ту сьі взьау̂? Вже ті́лько-ті́лько льіт не ви́дьілам чолові́ка, ’но тебе́“. — Ожеж вона́ перечита́ла той лист — : „Де йа тебе́, чолові́че, подьі́йу?“ — Оже вона́ взьала́ йиго́ зноу̂ під лу̂шко схова́ла. От, прильіта́йи зноу̂ йі чо-ловік —: „Десь тут — ка́же — прісна́ душа́ чу̂ти“.., — От, фурт вона́ йіму зноу̂ ба́ки забива́йи, жи: „Ти пальіта́у̂ сьа по сьві́тьі, наньу̂хау̂ сьа сморо́ду, то́го, і тибі́ так сьа придайи“. — Дала́ йіму сьньіда́ньа и той пішо́у̂ спа́ти. Оже йак він пішо́у̂ спа́ти, вона́ допі́ро ка́же: „Чолові́че, на́ тобі коньа́ мо́го — і написа́ла лист — і пойі́деш туди́, де сьа хо́чеш доста́ти“. — Сьі́у̂ він на то́о коньа́, завйаза́ла йіму во́чи і дала́ йіму посьньі́дати йайцьа́; йак він посьньі́дау̂, дала́ йіму́ зальі́зну па́лку —: „Пидийми́ йі — ка́же — чи ти пиди́ймеш?“ Той за ту па́лку: аньі поворо́хати. Дала́ вона́ йіму́ напи́ти сьі — той йак у̂зьа́у̂ за ту па́лку, так вивива́йи йак пру̂том, таки́й вже здоро́у̂. — „Йакже той сьа кінь знесе́ — ка́же — у̂ гору́, а бу̂де йти аж попід го́блоки, то ти ньіц не роби́, ’но те́йу па́лкойу у̂ лоб смали́“. (А то той сам бу́у̂, те́йі жі́нки чолові́к). Йак він вачаў бити, так він стау̂ там, де ма́у̂ ста́ти. Каза́у̂ він то́о коньа́ заве́сти до ста́ньі і да́у̂ йі лист — о́же вона́ перечита́ла і ка́же: „Ой, де йа тебе́, чолові́че, подьі́м, де йа тебе́ скри́йу?“ — Оже вона́ дьльа сво́о чолові́ка нагото́вала у̂сьо, шо ма́ла наготова́ти сьньі-да́ньа (йіх шти́ри було́, а та йідна́ зіста́ла сьа), а йиго́ у̂сади́ла, виба-

бача́йте, пид спидни́цьу, ме́жи но́ги, по пра́ўды сказа́ўши. Ожеж йак він допіру прилетыі́ў с повітра, зо сьві́та (бо він гониў, звичайно, так йак злий дух), о́же він прилетыі́ў запьу́хаўши то са́мо і гово́рит: „Десь ту прісна́ душа́ смерди́т?“ — до жінки так питайи. Оже вона́ до не́о ка́же: „Ти по сьвітьі пальіта́ў сьа, повітра наньу́хаў сьа, то тибі́ сьа так придайи“. — Оже дала́ йіму посьньі́дати і змори́ў його́ сон. І ка́же до жінки: „Піська́й мене тро́хи“. Ожеж йак вона́ зачала́ його ська́ти, аж сьа здрима́ла. Та й ка: „Мій му́жу коха́ний, миньі сьа ў сньі присни́ло: де ти свойи́ здоро́ўльа трима́йиш?“ — А він сьі с то́о розизло́стиў та й ка́же: „Ґлу́па ба́бо, де йа свойи́ здоро́ўльа трима́йу, ти мене́ хоч допита́ти? Йа свойи́ здоро́ўльа трима́йу ў поро́зьі“. — А йакже жінка прийацьи́ньіка, ми́йи той поріґ, воску́йи його́, шану́йи (жо його́ здоро́ўльа)... — Оже йиму́ жа́лко сьа зроби́ло, жо жінка коло то́о поро́га так працьу́йи-біду́йи — : „Та деб йа свойи́ здоро́ўльа, дурна́ ба́бо, трима́ў ў поро́зьі!“ — Оже вона́ сьа ду́же с то́о рожжа́лувала, жи: „Ти миньи, му́же, не ка́жеш пра́ўди“. — Ожи він сибі розду́маўши, жо жінка така́ сумльі́на, жи вона́ той порі́’ ми́ла і шкра́бала йі шанува́ла — : От, мо́же вона́ мойи́ здоро́ўльа бу́де шанува́ти... (А ба́ба піткуси чолові́ка!). [Та ба́бі ’по два ра́зи на рік тре пра́ўду сказа́ти, більше ньі — один з присутних]“. Мойа́ жо́по коха́на, йа тибі́ скажу́ пра́ўду, де йа свойи́ здоро́ўльа трима́йу. Там у по́льу стойі́т гру́ша, а ў ті гру́ші йи ву́лий, а ў то́му ву́льійиві йи ка́чка, а ў ті ка́цьцьі йи йайце́“ – йакби ту ка́чку хто добу́ў, а те йайце́ з не́йі добу́ў, то вже по його́ здоро́ўльі — ў́же допіру жіньцьі дьі́йсну пра́ўду сказа́ў. Ожеж вона́ до то́о вандро́ўного— а сво́о чолові́ка приспала — : „Наш тобі сокирку, іди́ виру́буй ў тійі гру́ші ву́льійа то́го і с то́о ву́льійа добу́дь ка́чку і ту ка́чку роспори́ і йайце́ добу́дь“. — Ожеж він його́ добу́ў і трима́йи на доло́ньі. То́му ў сньі сьа присни́ло: „Става́й, небо́же, бо ў́же по твойі́м здоро́ўльу!“ — Але той зи сну зирва́ў сьі, зача́ў летьі́ти — а той, жи трима́ў йайце́, ду́же сьі злььака́ў, бо він летьі́ў до не́го пре́мом, і він сьі жжахну́ў і те йайце́ йиму́ випало з рук і смоло́йу сьа ровільльа́ло. Ожиж той прийшо́ў до його́ поко́йу і бере́, жінка бере́ су́му звітам (вже вона́ сибі доброво́льне хо́ди, вже шо хо́че, то бере́), о́же понабира́ли сибі до́сить су́ми, ўсьіда́йут на то́о коньа́, ў́же йі́дут. І він прийі́хаў аш там до те́йі сестри́ наза́д, жи то́о коньа́ дала́, і спрова́дила його́ зноў на доро́гу — : „Йі́дьти сибі тепе́р аж до мо́о та́та (вже ма́йи ш чим). Бу́деш ти йі́хати через доро́гу, бу́дут ковальі ў ку́зньі кава́лок зальі́за бити, а ти бу́деш йіх питати: „Нашо́ ви ма́йите би́ти те зальі́зо — прода́йте миньі!“ — кілько вони́ схтьа́ть за не́о (кілько вони́ вацьі́нут сибі за не́о), то ти жибись да́ў“.— А то ту го́лову били шата́ньску, жи да́ў сьі ошука́ти. — Оджи він сибі прийі́хаў аж до то́о цара́, де його́ брат бу́ў. Оже йак він прийі́хаў до

своо царá, до бáтька, цар дýже сьі зрáдоваў, жи то він доступиў і звіттам йі добуў. Оже цар допіру альо! — дайи́ свойу ту другу половицьу майо́нтку то́му і спрáвиў йім висьíльа і вопи́ сибí зостáли ґосподарáми. А цар зостáў при зьатьáх. — А с ковальáми то 'но тíлько, жи вони́ залы́зо ви́купили.

Записаво в Берлині від господаря Гілька Сеха з прізвищем „Гнида" в грудни 1895 р.

Комбінация кількох казкових мотивів: 1) герой визволяе царівну від змия пор. висше N. 34, 36. 2) два брати розстаючи ся закопують ніж на роздорожу, потім молодший їде визволяти старшого, що погиб від чарів, пор. Етн. Збір. I, N. 9. 3) царівна увільнена героем від смерти мусить виходити замуж за иньшого і тілько підчас весіля являе ся правдивий герой, пор. висше N. 43. Grundtvig II, 226—230; 4) два або три брати по черзї підпадають чарам, остатнїй визволяе їх, гине сам з руки заздрісного брата, та сей переконавши ся про його невинність оживлюе його, пор. Аѳанасьевъ N. 92 і т. IV, 157—161. 5) герой добувае царівну від злого духа, котрого душа захована в яйці пор. Аѳанасьевъ N. 93 і IV, 161—171; Grundtvig II, 215—217.

45. Чудесні конї.

Буў сибі йідéн ґоспóдар, маў три сини́. Маў теребíж і там йимý занáдили сьа ди́кі кóньі і він ни мóже дáти рáди: шо прийде, спáшапо. І він прихóдит до дóму і кáже: „Сині́ мойí, — кáже — та вас три йи, то ви ни мóжите доглъáпути! Йа, стари́й, йду, гльаджý, а ви ньі?" — Але він ýже скосиў йигó і згромáдиў і зьньíс і ски́даў до сти́рти. Йак він йигó ски́даў, пішóў мое за три дьньі, за шти́ри дьньі — е, вже богáто підйíли. — „Ану́, сини́, йдьіть 'но нáніч!" — Але той найстáршій син забрáў сьа і пішóў. Ви́льіз на сти́рту (на землы́ бойáў сьа ночувáти), зробиў сибí таку йáму, сьіў сибí і сиди́т. Но, але він заснуў, рáно стайи́ — йи зйíджано, али кóний ни злáпаў. Прийшóў до дóму. — „Ну, а шó?" — „Та не булó ньіц". — На другу ніч йде той середýшчій і те самé: ви́льіз на сти́рту, ви́микаў сьíно, сьіў сибí те й заснуў. Кóньі прийшли́, понайідáли сьі, рáно ýстаў, ди́вить сьа: йи сьльід, кóньі рóсу позбивáли коло сти́рти і сьíно зьíли. Прийшóў до дóму — : „Ну, шó там булó?" — „Та шó, та не булó ньіц, ньікóо не булó і ýже". — На трéтьу ніч іде ýже той остáтньій, наймéншій — то дурни́й буў. Пішóў, ви́льіз на сти́рту, але міркýйи сибí: „Йа тáе заснý"... — Але зьльіз зі сти́рти, стойáў тéреп — він тóо тéрну нарубáў, ýберéмок дóбрий, і той тéрен на сти́рту викидаў і влыз на сти́рту і те сьíно ви́микаў, йáму зробиў, ý ті йáмі сьіў і доўкóла сéби ýобти́каў сьа тим тéрном. Али він шо задримне і похили́ў сьа, то йигó тéрен той укóле і він прокипуў сьа. Задримнé зноў, на друйій бік похи́лить сьа, і зноў йигó той тéрен уко-

лоў; і ўже спати не може. Але слўхайи: дуднит, йіде. Прийшло йіх зо трийцьатеро коней, диких, і ўнступили доўкола стирти і йідьать сьіно. Але він сидит і бойіть сьа — коны сьіно хрўпайут, а він сидит сибі на стирты і дивить сьа. Але майи оброть. Так він дивить сьа, котрого то злапати — шоб 'но він йідну злапаў... Але так дивить сьа — стойіт йідна теньґа кобила, дўже ґрўба і велика і глатка дўже. Він ўже на ту кобилу майи воко, ту муси злапати. Але йак він взьаў ту оброть, йак накинуў, і сам зара на ньу ўсьіў. І він йіде вже, але драцўйи, дўже гонит з ним, йак то паньскій кінь — зьльакала сьа, ньіґди хлоп на ньі не буў — він вийинци йак дьві години або три, заким йійі стомиў. Йак він йійі стомиў, і він прийіхаў до дому. Але йіде, а за тейу кобилойу то ўсьі коньі йдут, бо то самі дьіти йі були. Та й він прийіхаў до дому та й ті коньі — ни майи хлыва такоо на ті коньі — на ўобору пустиў. І пустиў на ўобору та й ўсьу ўобору заступили - моцно коний було. Прийшоў до хати — : „Но, а шо, сину?“ — „А йідьіть 'но, подивіть сьа, шо йа ўже привіў!“ — Пішоў старий, подивиў сьа: поўна обора коний. — „Та ти десь, сину, с ўсього села злапаўісь коньі! Може тут рано кўжден поприходи, то буде відбираў!“ — „Ну, йак чий йи, то відбере, йак заплатит за сьіно“. — Прийшло рано, ходи ґосподар по дворі і дивить сьа на ті коньі — : „Ву нашім сильі таких коний нима ньіґде“.:. — Але ше не довірайи, кличе сусьід — : „Йдьіть 'но дивіть сьа на ті коньі, чийіб то були“... — „Ньі, тут йа — каже — йа не видьіў таких коний“. — Іде віт, треба ше й вітові казати — : „Ходьіть 'но сьуди, вуйцьі! Тейі ночи мій син полапаў коньі і 'но миньі замороки великойі наробиў і ни знайу, чийі і шо“... — А він каже: „У нашім сельі таких коний і не було і не буде“.

Але той дурний, шо йіх полапаў, злапаў ту кобилу велику, кае: „Йа йіду сибі ў сьвіт, а ті решти коньі пилнўйти, ньіхто ни признайить сьа — продавайте“. — І він ту велику кобилу сибі взьаў, усьідлаў і сьіў сибі і йіде. Але йіде, йіде льісом, здибаў сибі: лижит на дорозьі пйуро — таке йак пишете ўо, але те пйуро ньіби с пташини. І він зьльізайи с тейі кобили і здиймайи — та кобила до нео кажи: „Ни бери тоо пйура, бо буде біда!“ — Але він таки взьаў і сховаў сибі у кишеньу і йіде сибі дальі. Але він йіде сибі коло йідноо двора, видит ходит пан по дворі, і він хоче води. Стойіт стўдньа — він зайіжджайи верхом і зьльізайи с коньа, витьагнуў сибі води і напиў сьа. Приходи до нео пан і кае: „А вітки так йідете?“ — „От так йіду, хочу слўжби напитати сибі. — „А й і миньі треба“. — „Но, а йа'жи, до чоо? — „А миньі тра до коний, парубкіў“. — „Ну, то йа стану“. — „Але йак, на рік чи йак?“ — „А йа на рік хочу. Але ти майиш коньа — і с конем“. — „Но, йа с конем йіду, йа пішки не можу йти“. — „Но, дістань

сьа у ме́не у̑же“. — Запрова́диу̑ коньа́ до ста́ны, заложи́у̑ сьіна — : „Іди́, у̑обі́дай і піди́ до робо́ти до йако́йі . — От, він сибі пішо́у̑, поу̑обі́дау̑, ви́йшоу̑ пан до тих ре́шти парубкі́у̑ — : „Ма́йите миньі іти́ у по́ле коси́ти“.— Ко́си да́йи́ йім, свойі́ ма́йи — пішли́ ко́сьать. Ви́ньіс йім на полу́день пополу́днати, пополу́днали, тро́ха спочи́ли і зноу̑ ро́бльать. Але вже ве́чер, поприхо́дили до до́му, ко́си положи́ли і пішли́ до ста́ны. Ди́вить сьа він на свойу̑ коби́лу — стойі́т. Ка́е пан: „Попо́райте ко́ны, подава́йте обрі́к і гній ви́кидайти, шчоб чи́сто миньі́ було́“. — Дау̑ пан дьві сьвічки — ті льіхтарньі́ сьві́тьать, а він те пйуро́ добу́у̑ і у̑сьу ста́ньу осьвіти́у̑, і він не потребу́йи а́ньі сьвічки. Так ті парубки́ ди́ульать сьа; і у̑они́ ра́но поу̑става́ли, попо́рали і пішли́ до тоо па́на і ка́е: „Ми ма́ли сьвічки́ і льіхтарньі́, а він сьві́чки ни брау̑ і льіхта́рньі ньі — йак ви́ньау̑ с кише́ньі йаке́сь тоу̑о́, засьвіти́ло на цьі́лу ста́ньу“. — Ано́, той пан ви́йшоу̑ до не́о та й ка́же: „Шо́ ти таке́ ма́йиш, шо ти не сьвіти́у̑?“ — А він каже: „Шо́ж йа ма́йу?“ — ви́ньау̑ те пйуро́, пока́зуйи па́нові, а пан ка́же: „Е, йак ти ма́йиш те пйуро́, то миньі́ ту пта́ху припеси́,— бо йак миньі́ то́о ни бу́ди, то йа тибе́ стра́чу“. — Но, а він пта́хи не зна́йи — пришо́у̑ до ста́ны те й пла́че, ка́же: „Шо́ йа сибі́ наро́би́у̑!...“— А та коби́ла ка́же: „А йа тибі́ каза́ла, шо не бери́! Ну, і шо́ ти бу́диш тепе́р роби́ти? Іди́ до па́на і кажи́ па́нові, нех дайи́ тибі́ фу̑траш, ґльа те́би і ґльа ме́ни, і пойі́демо до мо́ра, то та пта́ха там у мо́рах йи“. — Та й він пуйі́хау̑, дау̑ пан фу̑траш, прийі́хау̑ до мо́ра — та пта́ха сиди́т. Але вона́ у̑же сиди́т, у̑же у̑ ве́чир, на сьі́дальі, та́йа ку́рка, у̑ мо́рах — та й ка́же та коби́ла до не́о: „Льізь, льізь на те де́рево, а́ле потихе́нько, і йі зла́пай“. — І він взьау̑ польі́з і зла́пау̑ ту пта́ху. Дупі́ру він пойі́хау̑ наза́д до то́о па́на, ту пта́ху видда́у̑ йиму́ і дупі́ру пан ту пта́ху взьау̑ до кльі́тки і трима́йи йі. Він ра́но фстау̑, до не́о — : „Йа у̑же у̑ вас ни хо́чу служи́ти ви́йнци“. — Пан йіму́ заплати́у̑ і він сибі́ пойі́хау̑, зноу̑ наза́д сибі́ до до́му. — У̑же кіне́ць. —

Записано в Берлинї від господаря Гандруха Кравіцкого 30. липня 1894 р.

Скомбіновано два мотиви: 1) Три брати за чергою чатують на чудесних коней — наймолодший ловить їх, пор. Аөанасьевъ, N. 105 і IV, 208; 2) герой їде на віщім конї, знаходить чудесне перо, і не слухаючи остороги коня бере його і мусить через него пізнїйше сповнювати важкі задачі, пор. висше N. 41. Сей мотив зрештою в отсьому варіантї уриваєть ся на першім епізодї.

46. Чоловік, що розумів бесіду зьвірів.

Буу̑ сибі́ чолові́к так бі́дний і йшоу̑ в льі́сьі доро́гойу. І ди́вить сьі — вого́нь гори́т над доро́гойу, а у̑ тім вогньі́ такво́ ко́лесо таке́ вели́ки, там вуж таки́й вели́кій кричи́т у тім вогньі́. Дупі́ру той чолові́к

відійшоў і стаў і сьі му маркотно зробило, жи той вуж пищчит у вогньі, а не може вильisти с того вогньў. І він стаў, жаль йиму зробиў сьі, вернуў сьі назад до того вогньў — він взьаў палку там в огонь до того вужа, вуж узьаў по пальцьі та й на шийу чепиў сьі тому хлопові. Та й йде гет дальі і каже до себе: „Е, йа біду надибавім“... — так той чоловік. Вийшли ў поле й і вуж бачи, шо йиму ўже ў польі зле — без льіса не може жити він — і каже вуж до того чоловіка: „Чикай - каже — йа зьльізу, а ти тут чикай, на тім місьцьі, йа ту прийду до теби, то йа тибі принесу, то ти будиш знати, шо 'но сьі де роби“. — Приньіс йиму таке зерньатко і даў йиму. Той вуж узьаў пішоў у свойу дорогу, а хлоп назад сибі. Ў польі дуб стойіт, нема ньічоо, 'по йіден дуб — і він льіг піт тим дубом, той чоловік. А ворона сидит на дубові, молода і стара. Та молода кричит до старойі, до матери: „Дай йісти миньі!“ — А стара ворона каже: „Шо йа тибі дам йісти, йа не майу шчо!“ — Каже: „Чикай, тут пан прийіде, будут ночувати, то вони привезут ўсього, будиш мати йісти“. — Допіру йакурат той пан прийіздит, і дьіти і жінка і ўсього, і кухньа, ўсьо. Поставили стіл, йідьать, пйут і забаўльайуть сьі. — „Нам тут вигідно — той пан каже — будим тут ночувати“. І стельать сьі піт тим дубом. Допіру той хлоп каже — йи той хлоп піт тим дубом — : „Ньі, ви тут ни льагайти спати! Льагайти сибі так дальі там, так стельіть сибі на польі далеко“. — Польагали там на польі, спльать — той дуб у ночі тарах! тарах! тарах! та й мельк! та й виверну́ў сьі ў поле. Ўпаў, та й ті рано поўставали, Бог йіх виратуваў, та й допіру пан ўже тоо хлопа не покинуў, вже взьаў с собойу, тримаў йиго, жи він йиго, той хлоп, ўхорониў віт тейі біди.

Він допіру, той пан, пойіхаў зноў в дорогу і за ним пішло два пси, за паном, а йіден маленькій ў дома дістаў сьі у покойу. Там той пан бавиў сьі може місьаць, тиждень в доровьі, а локай убікраў того пана самого, там гроші, срібло, ўсьо. Той пан прийіхаў та й ті му кажут, жи убікрали, там гроші, срібло, шо було, то ўобікрали. Сидьать, вечерайут фсьі, той хлоп сидит із ними — тамті собаки, шо прийіхали с паном, того маленького піт столом кусайут і каут: „Ти буў, ґосподар пойіхали, майинток привезли, а ти давісь, шо фкрали!“ — Той хлоп слухайи, він знайи, шо вогорать ті собаки. А той собачка маленькій, шо дістаў сьі ў покойу, каже: „А йа шо вінен с того, — то локай — каже — ўкраў“. — Каже: „Там у гнойу за станийу, там лежать ті гроши, там піди та возьми!“ — до тих собакіў. А той хлоп слухайи, знайи фсьо, шо вони вогорать. Пішуи до того гнойу, казаў: „Тут копайте!“ — і ті гроши викопали, фсьо, панові віддали.

Той хлоп знаў фсьо, шо 'но птиція котра каже, він знаў фсьо. Та паньі с свойім чоловіком добре не жила. Де він, пан, пойіхаў, та

па́ны̂ ма́ла гі́ншого сибі́ там, коха́ньцьа. Пі́вень буў і со́рок кури́й — і той хлоп ка́же: „Пі́вень кі́лько кури́й і він фсьі́м дайи́ ра́ду, а ти, па́не, свойі́ жі́ньцы̂ ни хо́чиш да́ти ра́ди... Возьми́ нага́йки, а до́бре ви́бий, то бу́де до́бре". — Пі́вень ви́йшоў, ту ку́рку сьуди́, ту сьуди́, ту сьуди́, а сам стаў у сере́дины̂. Пан дупі́ру ви́йшоў, взьаў сибі́ нага́йку, до́бре ви́биў, і вже по́тім слу́хала. — Ну, то вже ті бу́де кіне́ц.

Записано в Берлинї від господаря Кіндрата Сторожука в серпни 1894 р.

Комбінация двох казкових мотивів: 1) чоловік визволяе вужа з огню, за те дістае дар розуміти мову зьвірів і остерігае ньших перед випадками, про які дізнав ся від зьвірів, пор. Аѳанасьевъ. N. 138 і IV, 323—325: Nowosielski, I. 353—356; 2) чоловік знае мову птахів, але не сьміе сказати сего нікому, а то вмре; жінка налягае на него, щоб сказав їй, він уже готовить ся на смерть, та розмова когута з курками наводить його на розум, пор. Аѳанасьевъ N. 139 і IV, 325—329; Tausend und eine Nacht, Wien 1851, I, 27—34. Сей другий мотив у нашій казцї розказаний дуже недоладно і уривково.

47. Як дурний злих духів перехитрив.

Буў сибі́ ба́тько, бі́дний ба́тько, назива́ў сьі Йіва́н. Маў двана́йцьіть сині́ў, одина́йцьіть було́ розу́мних, а двана́йцьатий дурни́й. Той дурни́й сидьі́ў у за́пічу. Оджи ба́тько с ти́ми сина́ми ни знаў шо роби́ти. Взьаў він йідно́го до льіса повіз, вди́баў со́сну —: „Шо́ с те́йі со́сни буде, си́ну?" Він ка́же: „Бу́ди терти́цьа". Одже він назива́йить сьа трач. Взьаў він дру́ого си́на, везе́ до льі́са — стойі́т дуб —: „Шо́ с то́о ду́ба буде?" — „То бу́ди кле́пка". То той бу́ди бо́днар. Взьаў тре́тього си́на — стойі́т граб —: „Си́ну, шо́ с то́о гра́ба бу́де?" — „То бу́ди до млина, то па́льцы̂ (до кольі́с)". То бу́де ме́лник. Веде́ читве́ртого — стойі́т воси́ка —: „Си́ну, шо́ с те́йі воси́ки бу́де?" — „Будут не́цьки". А йа́кже то́о назва́ти? — стольа́р. Веде́ пйа́того до льі́са — стойі́т йа́вир —: „Шо́ бу́де с то́о йа́вира? — Ка́же: „Кала́тало бу́де". Назва́ў його пастухо́м. Везе́ ше́стого — стойі́т бе́рест —: „Си́ну, шо́ с то́о бе́реста бу́де?" — „То коле́са, гобі́дьа". То то буде сте́льмах. Везе́ се́мого до льі́са — стойі́т ві́льха —: „Шо́ с тейі ві́льхи бу́де?" Він ка́же: „Бу́дут лі́шка". То то йи стольа́р. Взьаў го́сьмого, везе́ до льі́са — стойі́т бук —: „Шо́ с то́о бу́ка бу́де?" — „Бу́дут рискалы̂". То той бу́де назива́ти сьі та́же стольа́р. Взьаў дивйа́того, везе́ до льі́са — стойі́т йа́син —: „Шо́ с то́о йа́сина бу́де?" — „Бу́де віз, снасьть до во́за". То то сте́льмах. Взьаў десьа́того до льі́са — стойі́т йали́на (йали́цьа) — бо́днар. Одина́йцьатий — смере́ка — бо́днар та́же. Взьаў він то́о двана́йцьатого дурно́о, везе́ в льіс — стойі́т ли́па, кучера́ва ли́па гру́ба, па́молотки*) широ́ко роспусти́ла —: „Си́ну, шо́ с те́йі ли́пи бу́де? — „Бу́дут мотуски́ з ли́ка".

*) — памолодки, галузки.

Пришоў до него „дух сьватий при хаты“, каже: „Шо ти робиш с тих мотускіў?“ — Він каже: „Де ’по йи, фсьі, то йа вас буду вішати на тих мотусках“. — Оже той зьльакаў сьа, пішоў до старшого, кривого —: „Шо с тим робити?“ — „Задаймо покуту, чи він то зроби... Там стойіт коло багна кобила — чи він йійі ўбнесе три рази багна?“ — Ожи він йиго дупіру взьаў до того багна, кажи йіму: „Бери!“ — до тоо дурноо. Він каже: „Бери перше, хто хутши ўбнесе“. — Той злий дух взьаў, три рази йак обньіс, аж йіму вочи вильізали, тому злийдухови, а той дурний взьаў фсьіў на кобилу та й три рази ўбігнаў та й йіму лехко пішло. Ожи він пішоў до старшого, кажи: „Біда! Йа взьаў наперед себе, аж миньі вочи вильізали, а він взьаў межи ноги, аж лист свистаў“.

Ожи він йиго зноў. той старший, післаў до тоо дурноо —: „Вийди ў чисти поле — він маў таке йайце — хто вишчи викини?“ — Оджи йак він кинуў, дьітько, трудно воком згльанути — фпало на землью, сьім локот в землью впало. Той дурний каже так: „Йак йа кину, а місьаць сьвіти (то то місьаць він називаў брата свого), то він — кае — настаўльайи руку, то йак йа кину, то він тибі ни дасьть“. А дьітько зьльакаў сьі, кае: „Ни кидай!“ — Пішоў до старшого: „Шо с тим робити?“ — „Виведи йиго ў чисте поле, там стойіт корч — котрий котрого злапайи?“ — Оджи стали віт корча віт тоо, котрий злапайи. І дьітько каже: „Йа побіжу на перед, чи ти мене злапайиш“. — А дурний каже: „Ти дурний, йа майу такого брата маленького, йак йа свисну, йак він піде, то ти йиго не доженеш, не то мене...“ — І дьітько зьльакаў сьі і пішоў до старшого, шо с тим робити. А старший каже: „Іди спитай йиго, шо він хоче за то — треба йіму заплатити“. — А дурний каже: „Йа ньіц не хочу, ’по жидіўскій шаламок гроші“. — І дурний викопаў йаму: шьісьть локот глубока а шьісьть локот широка, а зверха дьіра до тейі йами, ’по тілько шо шаламок вльізеть сьа. І ті злийдухи носьать мішками гроші, пасипали поўну йаму. І він ни маў с ким покинути йами з грішми і сидит під липойу, аж прильітайи сова і сьіла на липі і крикнула гуп! гуп! — а дурний каже: „Ти вже от тут пилнуй мойіх грошій!“ — І сова сидьіла на липі, і дьітько сьіў на грошах і пилнуваў, а дурний побіг до дому. Прибіг до дому, каже: „Тату, биріть дванайцьіть фір і йідьте за мнойу“. — Але батько йіму каже: „Ти дурний, шо ти вогориш, чо йа майу іхати з дванайцьатома фірами за тобойу, коли ти ни майиш розуму!“ — А він каже до вітцьа: „Йідьти, ньіц ни питайте, а будут гроші“. — І ўотец запраг коньі, дванайцьіть фір, прийіхаў з ним, а на грошах сидит дьітько, стереже тих гроший. І він прийіхаў, перехристиў сьі, а дьітько з грошій фтьік, фступиў сьі. І зачали брати тійі гроші на фіру, набрали дванайцьіть

фір, але половину сьа лишило. Завезли тійі гроші і прийіхали другій раз, дванацьіть фір, по ті гроші. І з дурного дванайцьатого сина зістаў наймудрійшій. І привіз гроші до дому і даў на службу Божу і на посьвашченьа дому і спросиў много льудий на туйу цьіль.

А старшій брат, котрий зістаў трачем, буў бідний, хоць сьі писаў богач, але буў бідний. Каже до него: „Брате, звітки ти до того дійшоў, шо ти майиш тілько всього майонтку?“ — А той брат до него каже, наймолотшій: „Проси Бога, і тибі Бог дасьть.“ — І топіру проси той брат найстаршій йиго ў чвертку жита, того дурного. А дурний до него каже: „Дай, йа тибі вийму йідно воко і дам тибі чвертку жита.“ — І найстаршій даў йіму виньати воко і наймолотшій виньаў йіму воко і даў йіму чвертку жита. І шож с того? — не вистарчило того жита навіть на дьві нидьільі. Прийшоў і другій раз до него йиго старшій брат і каже: „Брате, дай миньі йишче йідну чвертку жита.“ — Але дурний каже: „Ну, давай друге воко йа тибі викольу і дам чвертку жита.“ — Алеж помислиў дурний нат тим —: „Йа тибі, брате, не викольу вока, тілько вітпусти миньі за те воко, шо йа тибі виколоў, а йа тибі дам йишче збіжа і більше йак чвертку.“ — І даў йіму збіжа натілько, шо старшій йиго брат справльайи баль і посьвашчуваньа дому, за то шчо йиго брат помилуйи і дайи йіму збіжа і гроші, на шчо йіму потрібно до посьвашчуваньа.

Записано в Берлинї від господаря Кулика в грудни 1895. р.

Невдатно злїплені два казкові мотиви: 1) дурень (де инде циган), що обдурив чорта, пор. Рудченко I., N. 33, 34 і 2) брат брату за чвертку жита око вибрав, пор. Етногр. Збірник т. I, 69—76 і т. III, 229—234 і подану там лїтературу.

48. Царівна-опириця.

Буў то цьісар і маў дочку дуже файну, але вона ни жила сибі з Богом, ’ио так ньіби, ни знала, шо то Бог йи. І прийшло та й вона заслабла та й ўмерла. Та й вона вмерла та й зачала ходити по ночах. Та й вона приходила до цьісара таки гет до дому, йім збитки робила. Але цьісар раду в раду — посилати жовньіри на варту до нейі, по йідному жоўньірови (бо ўона була ў льоху похована такім, йак то пани ховайуть сьа). Але ті жоўньіри, котрий йіде до нейі на варту, та й вона йиго задушит. Та й вже ходило шмат-шмат тих жоўньіріў та й вона йіх подушила. Та й вона йіх ўже ўсьіх подушила, але йде ўже йіден, такий буў побожний, та й йде та й плаче, вже знайи, шо ўже ни прийди вігтам. Та й йде, плаче дорогойу — але здибайи дьідка сивенького. Те й той дьідок йиго питайи, каже: „Чого ти, сину плачеш?“ — Те й він

зачау̌ роскáзувати тóму дыдкóви, те й той дыдóк йіму̌ кáже: „Ни бій сьа, вонá тибé ни задýшит“ — те й дау̌ йіму̌ таку̌ книжечку малéньку, той дыдóк, кáже: „Йак вонá до тéбе буде лыісти, то па ньу листóчками кидай с тéйі книжечки.“ — Те й він пішóу̌ вже те й сыу̌ собі, сыу̌ собі так висóко. І вонá до нéго лыіве, а він возьмé той листóчок кине на ньу та й вонá у̌падé. Те й вонá кілька рав у̌же пáдала, він фсе кидау̌, бо вонá лыізла до нéго, те й вонá вже врéшты, дванáйцьата годинa минýла, те й вонá вже у̌пáла та й колóмазейу сьа розільльáла. Та й він у̌же прийшóу̌ та й дуже сьа у̌сьі шчудовáли, шчо йігó ни задушила. Але він зачау̌ йім роскáзувати, шо він йі зробиу̌. Та й вже тогдыі ни ходила ныіґди. — Вже фсьа.

Записано в Боратині брідського пов. від Маланки Кірик в серпни 1894. р.

Мотив відчитуваня грішної покійниці, оброблений у богатьох казках (пор. Аѳанасьевъ N. 207 і т. IV, 493) тут підміняний мотивом з нар. віруваня, що картки з деяких книжок (євангелия або чародійських писань) мають силу — відбирати шкідливу міць нечистим духам, пор. Етноґр. Збірник V, 183—184.

49. Царівна-опириця, жовнір і чудесний старець.

Мау̌ цар дочку̌, а та дочкá закохáла сьа у̌ йідним чорнокніжнику. Оджéж та дочкá с тóго закохáньа аж помéрла й положили ту дочку̌ у̌ цéркві в óлтарі і до тыіла вáрта ходила, шчо нóчі йідéн жомныір на вáрту. Першойі нóчі пішóу̌ йідéн фантеріст і стойау̌ коло нéйі па вáрты. Десь коло дванáньцьатойі в ночі фстáла умерлá с трýмла і пірвáла тóо пóста на кавáлки. На дрýу ніч запровáдили дрýоо жóмныіра і так сáмо у̌ нóчі коло дванáньцьатойі фстáла с трýмла і пірвáла таґже йігó. Аж на трéтьу ніч випало па бідного рекрýта іти на пост. І той рекрýт прийшóу̌ па пост, йигó запровáдили до у̌мерлóйі; але бідний рекрýт засумовáу̌ сьі, шо у̌же двох вістáло на смерть пірвані, добýу̌ вікнó і у̌тьік с тоо пóста. Але йде дорóгойу і плáче, аж вдибáйить сьі с старим дыідом-жебраком на дорóзыі і старий дыід питáйи йигó: „Чогó ти плáчиш?“ — А він росповідáйи дыідові, шо у̌у цыісара дочкá помéрла і два пóсти без дьві нóчі стойáло, йідéн йіднóйі нóчі, другій другóйі нóчі, і вонá фставáла в ночі без обидьві нóчі і у̌обох йіх порозривáла на кавáлки —: „Типéр припáло на трéтьу ніч миныі іти на пост до нéйі, і менé страх обньау̌ сильно, шчо йа вікнó добýу̌ і мýсьіу̌ утыікати і іду̌ сам ни знáйу кудá...“ — А старий дыід йиму на тóйи вітказуйи: „Іди назáд на пост до цéркви и стань сибі за óбразом Исýса Христá, и йак вонá у̌стáне в ночі с трýмла і бýде кликати тебé: Де ти йист, вийди до мéне, нех

йа на тебе подивльу сьі хоць — а ти ньіц пи відзивай сьі на тойи, тілько моли сьі Богу і спокійно будь." — Оджиж послухаў тойи і повернуў назад до церкви, стаў за образом Исуса Христа и молиў сьа Богу. Ў ночі коло дванаиьцьатойі години фстала мертва с трумла і ходи по церкви і плаче і кричиг: „Де ти йист? Вийди, нех йа на тебе хоцьай подивльу сьа, ньічого тибі ни буду робити." — І він на то ни відзиваў сьа, 'но молиў сьа спокійно Богу. І на тім минуў час години двананьцьатойі, назад умерла льагла ў трумло і віко сьа затворило. Одже рано прийшли поста обльувовати, дивльать сьі, а він йист живий! Ўсьі сьа на то зачудовали ті, котрі по нео прийшли. Таґже і на другу ніч на него припала сама варта. І запровадили йиго зноўу до церкви на пост до ўумерлойі дочки цьісара; але зноў йиго страх обньаў вже другій раз і він без вікно утьік. І йде зноўу дорогойу і плаче, і вже пустиў сьі на гиншу дорогу йти, шоби ни здибаў сьі с тим старим дьідом; але хоть ішоў гиншойу дорогойу, таки здибаў староо дьіда. І дьід питайи зноўу по другій раз йиго: „Чого ти плачеш?" — Він йиму вітповідайи, шчо буў на вартьі ф церкві і переховаў сьі за образом Исуса Христа, и на другу ніч зноўу дали йиго на варту, а він тілько застрашаний, шчо не може бути на посьтьі. Оджеж дьід до нео говори: „Іди до церкви і в захристийі сьадь за столиком і возьми фелон і пакрий сьа, шоб тебе не було видно, і моли сьа Богу. А йак она ўстане ў ночі, то ти ньіц ни відзивай сьі, 'но спокійно сиди і моли сьа Богу, а йак она назад до трумла льаже, допіру можеш ўстати и стойати коло нейі на вартьі." — Так він і вробиў. Пішоў до церкви назад і сьіў в захристийі за столиком і накриў сьа фелоном і молиў сьа Богу. Около двананьцьатойі години фстала ўмертва с трумла і ньітайи по церкві і кричиг: „Де ти йист, пост? Вийди до мени, най йа на тебе подивльу сьі!" — А він не виходиў і не відзиваў сьа; і минуў час двананьцьатойі години — она льагла ў трумлу, він допіру фстаў і стойаў коло нейі до рана на посьтьі. Прийшли по него рано, обльувоўувати, і застали йиго й другій раз живого. Оджеж і на третьу ніч припало зноў на него іти на пост до умерлойі. І запровадили йиго зноў до церкви на пост, і зноў страх йиго обньаў, ўже третьій раз, і він без вікно зноўу ўтьік і пустиў сьі йишче раз іти на гиншу дорогу, шчоби с тим дьідом ни здибати сьі. Оджи нараз вдибуйить сьі с тим старим дьідом і дьід питайи йиго: „Чого ти плачиш і де йдеш?" — А він вітповідайи до старого дьіда, шо ўже на третьу ніч йиго запровадили на пост до ўумерлойі и він майи такий страх, шчо не може там бути на посьтьі. И дьід старий каже до него: „Іди до церкви і льазь побіч коло нейі коло трумла с правого боку і моли сьа Богу. А йак в ночи вона ўстане і піде з олтара на церкву, то ти чим найхутши льагай в йийі трумльі на йийі

місци і положи́ ґвер на собі́ і помоли́ сьа Бо́гу. А йак она прийди по часьі́ двана́ньцьатім наза́д до тру́мла льага́ти, то ти йійі ни ўступи́, 'но ті́лько говори́ до не́йі, шоби вона́ сьі перехристи́ла, і йак вона́ сьі перехри́сти, допі́ру фста́ниш і во́зьмеш йійі за ру́ку и вона́ зіста́не твойу жоно́йу." — І так бі́дний рекру́т послу́хаў старо́го дьі́да і пішо́ў наза́д до це́ркви і льіг побіч коло не́йі коло тру́мла і в ночі́ коло двана́ньцьатойі годи́ни ста́ла с тру́мла і пішла́ на це́рко̆у гльадьі́ти, чи кого́ нима́, а бі́дний рикру́т йак найху́тши льіг в йі тру́мльі на місци йійі і положи́ў ґвер поздо́ўж на собі́ і моли́ў сьа Бо́гу. Аж по часьі́ двана́ньцьатьім прихо́ди ўмерла́ до тру́мла, бо час прийшо́ў вже йійі льага́ти, і вона́ зуви́дьіла, шо пост лежи́т на йійі мі́сци, але не могла́ до не́го приступи́ти, бо посьвйа́шчуваний ґвер лежа́ў на нему́. Оджеж вона́ йиго́ проси́ла, шчоби він сьа ўступи́ў с йійі місьцьа, а він йі каза́ў: „Перехрести́ сьа, то йа сьа ўсту́пльу" — а вона́ не хотьі́ла то́о зроби́ти, перехрести́ти сьі. Але бли́ській час ўже на ньу найшо́ў, шчо ўже тре́ба льага́ти до тру́мла — про́си йиго́: „Фстань і пусти́ мене на мойи́ мі́сце, йа тибі́ ньічо́го ни зро́бльу!" — а пост ни хтьі́ў сьа зно́ў с тру́мла ўступи́ти. Аж уже́ когу́т запі́йаў, і вона́ шче стойі́т над тру́млом коло не́го і про́сит йиго́, шчоб він сьа ўступи́ў, але він не хотьі́ў, 'но сказа́ў йійі: „Перехрести сьа, допі́ру сьа ўсту́пльу." І вона́ ўже му́сьіла сьа перехрести́ти, і йак сьа перехрести́ла, так він уста́ў, узьа́ў йійі за ру́ку і зіста́ў з не́йу стойа́ти враз. І йак ра́но прийшли́ по не́го, йиго́ обльузо́ўувати, вичини́ли две́рі і ду́же сьа постра́шили, ті, шо по не́го приходи́ли. І поверну́ли наза́д і дали́ зна́ти до цьі́сара, шо так сьа ста́ло, шчо вони́ ўобидво́йи стойа́ть при ку́пі (вона́ вже ожи́ла, бо вона́ ни ўме́рла на сме́рть, 'но так заме́рла — розу́мно?) Тій хви́ли сам цьі́сар прийшо́ў до це́ркви і зоба́чиў свойў дочку́, шчо ўжи́ла з ме́ртвих; і ўзьа́ў дочку́ і бі́дного рекру́та до со́би і пожени́ў йіх обо́йи. Але йідно́го ра́зу ви́йшо́ў той рекру́т уже зі све́йу жено́йу на спа́цер до льі́са, здиба́йи сьа с тим стари́м дьі́дом і стари́й дьід ка́же до не́го: „Йак йа тибі́ роска́зуваў, і ти мене́ услу́хаў бис три ра́зи і тепе́р ма́йиш цьі́сара дочку́ за жену́ — оджиж дай минь́і́ полови́ну све́йі жі́нки." — (Бо то, ви́дите, хоць вона́ сьі перехрести́ла і вжи́ла, але вона́ шче таки́ не була́ ви́чишчена — розу́мно?) І той бі́дний рекру́т ньічо́го йіму́ ни каза́ў і позво́лиў йиму́ той́и зроби́ти. І взьа́ў стари́й дьід, роспоро́ў рикру́та жі́нку і ви́ньаў з не́йі фсьу утро́бу і дмухну́ў на ньу (То бу́ў сам Господь Бог мо́же, хоць то ни була́ пра́ўда і не бу́де — коли́сь, ка́жут, таки́ Бог ходи́ў по земльі́, коли́сь льу́ди здиба́ли сьа, а тепе́р не го́ден). І ўона́ ўста́ла здоро́ва цьі́лком і йишче́ ладньі́йша, йак молоти́ойу була́.

Йа там бу́ў і том ви́дьіў і вам то росповіда́йу.

Записано в Берлині від парубка Тимка Яремка в грудни 1895. р.

Пор. висше N. 30, 41, 48. Конець якийсь незрозумілий.

50. Дївчина і мрець.

То буў сибі́ Йа́сьо і Ка́сьа і вони́ сибі́ льуби́ли сьі ду́жи. Але Йа́сьа віддали́ до во́йска і вона́ діста́ла рік і два і три і де́сьіть льит, і нима́ Йа́сьа. І вона́ сиди́т, пла́че і пла́че сибі́, так чика́йи на Йа́сьа... Прихо́ди старе́нька бабу́ньа і ка́жи: „Чого́ ви, пану́ньцьу, пла́чити?“ — А она́ ка́же: „Йа пла́чу—ка́же — за то́йи, бо йа ма́ла — ка́же — чолові́ка і йиго́ нима́“... — І ка́же: „Пану́ньцьу, возьмі́ть полу́мисок напла́чти сьльіз і возьмі́ть муки́, спечі́ть палани́цьу с ти́ми сьльіза́ми“. — Але вона́ про́сить сьі: „Мо́же ви, старе́нькі бабу́ньу, мо́же ви миньі́ то́го ни пора́дити?“ — Ка́же бабу́ньцьа: „За́ра при́йде!“ — І уона́ йак то уже спекла́, але слу́хайи — вже Йа́сьо йі́де на си́вім коньі під вікно́м. Але Йа́сьо прийі́жджа́йи, ка́же: „Вітчини́, Ка́сьу!“ — Она́ ка́же: „Чека́й, пи́сьу Йа́сьу!“ — І вітчини́ла йиму́, він прихо́ди; положи́ли йиму́ ті книжки́, сьвачо́ні рахува́ти, а він ка́же: „Забира́й то, Ка́сьу, зві́тси!“ і ка́же: „Збира́й сьі, Ка́сьу!“ — І забира́йуть сьа, с ха́ти вихо́дьать, стойі́т си́вий кінь —: „Сьіда́й, Ка́сьу!“ — Посьіда́ли і йі́дут доро́гойу і ка́же: „Аньі́ кури ни сьпіва́йут, аньі́ гу́си ни ґиґа́йут, і злі льу́ди по сьві́тьі льита́йут. Не бойі́сь сьі, Ка́сьу?“ — „Не бойу́ сьі“. — І зноу те саме́ дру́гій раз і тре́тьий раз те саме́. Але прийі́жджа́йут на цвинта́р і гріб ростворйу́ сьі, і ка́же: „Йди, Ка́сьу, на пере́д“. — А вона́ ка́же: „Ньі, йди ти на пере́д!“ — І взьау йійі́ за фартушо́к і пішо́у на пере́д. А вона́ взьала́ фартушо́к вітчіпи́ла і ста́ла фтьіка́ти. Ста́ла фтьіка́ти і забі́гла аж в льіс. Ди́вить сьі — сьві́тить сьі сьві́тло. Прибіга́йи — там йи мере́ц лежи́т у ті хати́ньі. І прийшла́ і за́ра зачини́ла сьі ф ха́тьі і ті йакі́сь там ма́ла ті пацьо́рки посьва́шчувані, і вльі́зла на пйиц, взьала́ сибі́ льа́мпу і кни́шку і чита́йи. І прильіта́йи —: „Устава́й мерли́й, бу́дем живі де́рти! — Стау йідо́н зві́ттамти пе́рти, а дру́гій звіци. А пі́вень: „Кукурі́ку!“ — той с тамто́о бо́ку смоло́йу розільльа́у сьі, а той с то́о бо́ку і вже. — І кcьондз прийшо́у, дьі́вчину ви́сповідау і вона́ у́мерла у ті хати́ньі. —

Записано в Берлинї від господаря Ґілька Гниди в трудни 1894.

Тема звісна з Бірґерової баляди „Lenore“, паралелї пор. Чубінський II, 411—416; Аѳанасьевъ N. 205 і IV, 491—492. Велику масу иньших паралель зведено в працях Erich Schmidt, Charakteristiken 199—248; Шишмановъ, Пѣсеньта за мъртвия братъ (Сборникъ за нар. умотворения т. XIII і XIV).

51. Дїдів син і бабина дочка.

Буў сибі́ дьід і ба́ба, ба́ба ма́ла дочку́, а дьід си́на. І дьід засла́б те й ни ма́йи йиму́ шо йі́сти да́сти. Ба́ба бере́ ко́шик, йде за хльі́бом,

свойу̂ дочку̂ году̂йи, а дьі́довому си́нові ни хо́че да́ти, ка́же: „Нех тибі́ твій ба́тько дайи́!“ — Ка́же дыд: „Ну, ти, си́ну, не трима́й сьа мене́, іди́ у̂ слу́жбу сибі́, бу́деш не голо́ден і не го́лий“. — Забра́у̂ сьа, пішо́у̂ син. Але ві́н іде, йде, увійшо́у̂ в лыс, йде кава́лок лы́сом — стойіт ха́та. Пішо́у̂ до те́йі ха́ти: там по́у̂но йи паніу̂ і музи́ки гра́йут — і він сибі́ стау̂ під вікно́м і ди́вить сьа. Але ви́біг йіде́н пан на двір: „Шо́ ти ту ро́биш?“ — „Йа — ка́же — заблуди́у̂ та й прийшо́у̂ім та й диу̂льу̂ сьі“. — „Іди́ до ха́ти!“ — Пішо́у̂ до ха́ти — ті беру́т йиго́ таньцьува́ти. Він кае: „Йа йак піду̂ таньцьува́ти? Йа не пну̂ горі́лки і йі́сти хо́чу“. — Дали́ йі́му йі́сти, горі́лки — : „Ну, вжесь найі́у̂ сьа?“ — „Та вже найі́у̂ сьа“. — „Ну, йди таньцьува́ти!“ — „А йак йа — ка́же — піду̂ бо́сий таньцьува́ти — чобі́г ни ма́йу“... — Пішо́у̂, вныс йиму чо́боти, він уу̂зу̂у̂ сьа—: „Ну, іди́ таньцьува́ти!“—„Ну, йа́кже йа піду́, йак йа штани́ ма́йу поде́рті?“ У̂не́сли йі́му штани́, убра́у̂ сьа —: „Ну, іди́ таньцьува́ти!“ — „Ну, а по́йаса не ма́йу!“ — Принь́іс по́йас, у̂перезау̂ сьа — : „Ну, іди́ таньцьува́ти!“— „А йа йак ма́йу таньцьува́ти, йак йа не ма́йу ху́сточки у̂ кише́ньі, ньі ньіц...“ — Дали́ йі́му ху́сточку —: „Іди́ таньцьува́ти!“ — „Коли йа не ма́йу у̂ шчо у̂дьагну́ти сьі“... — Вони́ йі́му внесли паньчу́ —: „Ну, йди таньцьува́ти!“ — „А ша́пка де?“ — У̂не́сли йі́му ша́пку —: „Ну, йди таньцьува́ти!“ — „Ну, йа йак піду̂ таньцьува́ти, йак йа гро́ші ни ма́йу у̂ кише́ньі?“ — Пішли́ йі́му набра́ли гро́ші — : „Ну, іди́ таньцьува́ти!“ — А тут пі́вень: „Кукурі́кууу!“ — а с паніу̂ ’но ті́лько смола́ пороби́ла сьі та й нема́ ньіко́го. Він забра́у̂ сьа, йде до ба́тька наза́д, вже не йде на слу́жбу, гро́ші ма́йи. Прихо́ди до до́му, а ба́тько ай утьі́шиу̂ сьа: убра́ний, гро́ші приньі́с! Ба́ба свойу̂ дочку̂ наби́ла : „Іди́ й ти так зароби́, йак він!“—Та й дочка́ взьала́ сьа та й пішла́. Й акура́т вона́ зноу̂ до те́йі хати́ни прийшла́. Ста́ла сибі́ під вікно́м: гульа́йут, аж ха́та хо́дит! Ви́йшоу̂ йіде́н на двір — : „Шо́ ти ту ро́биш?“— „А йа прийшла́ диви́ти сьі“. — „Йди до ха́ти!“ — Привели́ йі до ха́ти —: „Іди́ таньцьува́ти!“ — А вона́ кае: „Йа не ма́йу чобі́т, йа не ма́йу...“ — ра́зом у̂се сказа́ла: кара́льіу̂, дукача́, убра́ньа — ра́зом у̂се сказа́ли і вони́ йій́і враз вуне́сли фсе шма́тьа. І вона́ у̂бра́ла сьа, пішла́ таньцьува́ти з ни́ми, та й розірва́ли йій́і та й вже сме́рти пожи́ла та й вже кіне́ц. —

Записано в Берлині від господаря Каролька Лугового в грудни 1895 р.

Пор. Рудченко, II, N. 20 і обширний цикль казок, де виступає Кобилнча голова. Етногр. Збірник I, N. 15; Аѳанасьевъ N. 52—55; IV, 45—47.

52. Вдячні зьвірі.

Буу̂ сибі йіде́н хло́пець, пішо́у̂ на слу́жбу. Здиба́йи йиго ґоспо́дар—: „Бу́деш у мене?“—От, буу̂ він ти́ждень у него — : „Ну, згодьім сьа на

рік — шо ти схо́чеш?“ — „Дасьте́ миньі штйри ґре́йцарі і бўлку хльі́ба й бўду рік“. — „А деш то ті́цько — та йа тибі́ дам опанчў, по́йас“...— Ни хо́че ньіц, ’но ті́лько так, йак він казӑў. А ґоспо́дар вже пристӑў на те́йи. От, ви́буў він рік, ка́е ґоспо́дар: „Но, вже тре́ба тибі́ плати́ти“. — Дӑў йіму бўлку хльі́ба і штйри ґре́йцарі. Пішо́ў він. Але йде, зди́баў сибі́ крини́цьу. Взьӑў той хльіб ки́нуў у ту крини́цьу і тих штйри ґре́йцарі. Те й те ўпірну́ло, і забрӑў сьі та й іде́ наза́д до то́о ґоспо́дара. — „Йа бўду у вас зноў рік, ґоспо́даре“. — „Згодьі́м сьа, то бўдеш“. — „Ньі, так йак йа буў“. — От, він уўзьӑў і зноў стӑў сибі́, ви́буў зноў рік у не́го. Ґоспо́дар йіму́ заплати́ў і зноў сибі́ пішо́ў. Пішо́ў до те́йі крини́цьі і зноў ўки́нуў, те й те ўпірну́ло те й нима́. Верта́йить сьа він наза́д зноў до то́о ґоспо́дара— : „Йа зноў бўду ў вас, ґоспо́даре, ше тре́тьий рік“. — „Може ти схо́чеш вийнце пла́ти? йа ти дам“. — „Ньі, такў самў“. — Ви́буў він тре́тьий рік, дӑў йіму ґоспо́дар зноў штйри ґре́йцарі і бўлку хльі́ба. Іде́ він зноў до те́йі крини́цьі. Прийшо́ў до те́йі крини́цьі: пли́вайи хльіб наве́рха, два бо́хоньцьі, і тих ві́сьім нови́х та́же наве́рха пли́вайи. Взьӑў він ті гро́ші і той хльіб забрӑў під пахвў і йде. Йде, йде — пасўт пастухи́ това́р і бйут пе́сика, так мўчать йиго́. Він прийшо́ў— : „Шо́ ви йиго́ бйите́? Не бйийте, да́йте миньі́ йиго́, йа вам заплачў“. — Дӑў йім штйри ґре́йцарі і взьӑў то́о пе́сика. Іде́ да́льі, пасўт дрўгі пастухи́, зноў мўчать ко́тика. — „На́шо ви йиго́ мўчите?“ —„Ни хо́че ла́пати миші ньі ньіц, ми йиго́ хо́чем заби́ти“. — „Да́йте миньі́ то́о ко́тика, йа вам заплачў!“ — Дӑў йім штйри ґре́йцарі — вже ма́йи ко́тика і пе́сика. Але йде, йде — ко́сит чолові́к травў, а жі́нка сьі́но грома́дит. Дити́ну положи́ла під ві́льхойу— зачала́ дити́на там пла́кати. Она́ прийшла́ до те́йі дити́ни — на ті дити́ньі гадьўка сиди́т. — „Чолові́че, йди, бо гадьўка сиди́т на дити́ньі!“ — Хлоп біжи́т с косо́йу, але не мо́же йі́йі би́ти, бо на дити́ньі сиди́т. Той іде́— : „Шо ви кричите́ так?“— А той ка́же: „Хо́чу гадьўку заби́ти“.— Він ка́е: „Йа йі возьмў, да́йте миньі́, йа вам заплачў за ньу“. — Дӑў йіму штйри ґре́йцарі, та й взьӑў ту гадьўку з дити́ни, переві́сиў на ши́йу сибі́ і йде. Ка́же до не́о та гадьўка: „Ти пі́деш до мо́о ба́тька (мій ба́тько йи царо́м), але пі́деш і він тибі́ бўде плати́ти, шось ви́купиў мене́ віт сме́рти [бўуби заби́ў хлоп] — йак бўде тибі́ дава́ти гро́ші, срі́бло, зло́то бўде дава́ти тибі́, ни бери́, ’но ті́лько ска́жеш, на руцьі́ си́ґнат шоб тибі́ дӑў“. — Прийшо́ў він до то́о цара́. — „А шо ска́жите?“ — „Йа ва́шу дочкў віт сме́рти віткупи́ў“. — „А, до́бре, да́ти тибі́ гро́ші?“ — „Ньі“. — Дайи́ йіму срі́бло, зло́то — ни хо́че —: „Но ті́лько миньі́ той си́ґнат да́йте і вже“. — Але він не похо́чуйи да́ти — паре́сьтьі ка́е: „Но, вже дам“. Взьӑў ски́нуў с па́льцьа, дӑў йіму і він сибі́ пішо́ў.

Она́ вийшла за ним і ка́е до не́о: „Йак тибі́ шо гро́ші бу́ди браковати, то тим сиґнатом до стола́ витни і гро́ші за́ра бу́деш маў“.

Прийшо́ў він до йідно́йі коршми́ сибі́ і каже йісти да́ти й пити. Жид ка́же: „Ну, ну, 'по гро́ші миньі́ давайте“. — „Йа тибі́ дам гро́ші за́раз“. — Ни хо́че жид йіму́ да́ти. Той до стола́ ви́тьаў: гро́ші цьіла́ ку́па коло не́го йи. Вже жид дайи́, шо він хо́че, ше питайить сьа: „Мо́же бу́дете йісти мньа́со йаке́ або ри́бу або те́йи?...“ — Той сибі́ йде вже до до́му. Прийшо́ў до до́му, ка́же ба́тько: „Десь так до́ўго буў?“ — „От, по сьвітьі блука́ўім сьа“. — За́ра сибі́ у ха́тьі ви́тьаў си́ґнатом у стіл: гро́ші ма́йи до́сить. Загада́ў сибі: „Вже ха́та вали́ть сьа — жиб миньі́ ста́ли пала́ци тут наду́х!“ — Ви́тьаў си́ґнатом до стола́: пала́ци ста́ли. Посила́йи ба́тька: „Підете миньі́ до цьісара, жиб за ме́не дочку́ даў“. — „Йак йа до цьі́сара піду́?“ — „Але йідьі́ть, ідьі́ть“. — Стари́й забра́ў сьа, пішо́ў. Прийшо́ў до цьі́сара—: „А що́ ви ска́жете?“ — „Мене́ присла́ў син, шоб мана́рха дочку́ дали́ за не́о“. — „А, до́бре, дам — але йа йіх ма́йу три йак йідна́. Йак він прийди, а тра́пит на найста́ршу і йі ўубі́йме-поцьулу́йи, то йиго́ жі́нка бу́де; а йак тра́пит на ті дру́гі на котру́, то скажу́ йиго́ ростріли́ти за́ра. І то йдьіть йіму́ так скажі́ть, і жиби до ме́не була́ гре́бльа ви́сипана і садовина́ жиб миньі́ тим бо́ком і тим була́ і зацвила́ і фсе і дзво́ни шоб миньі́ дзвонили сами́“. — Прийшо́ў ба́тько, йіму́ роска́зуйи. Та й він ни зна́йи, ка́е: „Йак йа мо́жу ўтра́пити до ста́ршойі?“ — А той соба́чка ка́же: „Ідьім, йа тибі́ покажу́. Йа — ка́же — побіжу́ на пере́д. Йак йа підльі́зу під спідни́цьу під йі́йі, то то та ста́рша“. — От, він там ввійшо́ў на двір, вітчиньа́йи две́рі, а пе́сик живе́нько та й так під ньу та й так йі спідни́цьу пітки́нуў тро́шка, та й він йі ўбі́йньаў, поцьулува́ў. От, йіго́ там приньали́, там йісти дали́—: „Но, вже — ка́же — му́шу за те́бе да́ти (тра́пиў акура́т на ньу, а ўсьі йідпа́кові). На той день прихо́ди тут уже́, прийіжджа́й, і шобись маў во́йска зі собо́йу до́сить, так йак йа“. — Він забра́ў сьа, пішо́ў до до́му. Вже прихо́дит той день, шчо він вже ма́йи йіхати в во́йском до не́го. Забра́ў сибі́ во́йска до́сить, кінни́цьі, піхо́ти, йідут, гре́бльу вже ви́сипаў. Прийіжджа́йи до цьі́сара, сьльуб взьали́ і наза́д йі́йі взьаў до до́му, ту жінку, молоди́й. Була́ там шось ті́зьдень, дьві недьі́льі в не́го, і вона́ від не́о відікрала той пе́рстень та й фтьікла́ до ба́тька наза́д; та й він вже ни ма́йи ньі гро́ші ньі ньіц. Взьаў він то́о пе́сика, ко́тика, пішо́ў по ньу. Іде́ — мишаче висьі́льа, бага́то миши́й і напере́д молода́ йде. Він, той ко́тик, ско́чиў і ту молоду́ зла́паў і ка́же до не́йі: „Йак миньі́ віт те́йі панни діста́ниш пе́рстинь, то йа тибе́ пушчу́“. — А ті ми́ши про́сьать сьа: „Ми дістанемо“. — Але ті молоду́ трима́йут, а дру́шки ма́йут діста́ти. От, ті дру́шки́ там пішли́ до то́о поко́йу, десь по дзьу́рах пішли́, і здибали ту

жінку, спала. А вона той перстинь то тримала ў губі, йак льагала спати, то ў губу ўпхала, шоб хто не ўкраў від нейі. Так миш не знайи, йак дістати — ну, йакже вона з губи возьме? Але вона лежала на ознак, а миш увзьала вилызла на губу та й напаскудила ў губу, а вона взьала пльунула та й той перстинь випаў, а миш уўзьала. Пішла на те місце до тейі молодойі —: „Но, вже молода буде наша, бо вже йи перстень!“ Тупіру відібраў той перстинь, а ту молоду пустиў котик. Прийшоў він сам до цьісара, цьісар казаў дати мальаріў і казаў йіго замуровати там тьісно, стойачи, тоо своо зьатьа, жиб він там згинуў. Ледви дихайи губа, ’но тілько шо дух іде, вийнце пьіц, а порухати сьа не можна. Той котик вже плаче, вже йиго там замуровали вже там, те й ті, котик с песиком, вже забрали сьі та й від нео пішли та й вже кінец.

Записано в Берлині від господаря Гната Романова в грудни 1895 р.

Комбінация мотива про вдячних звірів (пор. Етногр. Збір. I, N. 5) з мотивом Алядина і чудесної лямпи (пор. вище N. 32). Конець якийсь темний і урваний.

53. Кіт і ґраф Попеловський.

Буў наймит і кіт. Буў то старий кіт моцно, доўго ў ґосподара служиў. І він заслаб. А наймит ў стодольі молотиў і приходи на полудень до хати, а ґосподиньа каже: „Возьми йиго де викинь, бо він ўже заслаб, то шчезне ф хатьі, то буде кипско“. — А він взьаў тоо кота і приньіс до студоли і каже: „Нибоже, лежи тут, бо й миньі колись так прийде. Доки йа здоровий, робльу, то мине льубльать“. Він йиго положиў ў стодольі ў соломі і приньіс йиму трошки ў черепочку йісти і він йиго годуваў бесь цьілий тиждень так. І той кіт одужаў. Тим часом наймит заслаб, ну, лежаў йіден день, два дьньі, три дьньі, а наресьтьі ґосподар каже: „Йди сибі — йа тебе буду тримати, ти слабий, йа тибе буду годувати — десь там ў запільа“. — От день, два дьньі десь там занесли йісти наймитові, а на третьій день каже: „Він лежит, йа йіму за шчо буду носити йісти?“ — От, цьілий день лежит, ньічоо ни йісьть, ўже ни дайи — а кіт каже: „Но, ратуваў ти мене, йа тебе буду ратувати“. — Кинуў сьа кіт, от, йак то він знайи: ў йиґомосьцьа, йак то були старі, на стриху висьать коўбаси — старий кіт знайи ўсьі ўходи, побіг, прибіг, потьагнуў йіму коўбасу, пекльований хльіб приньіс й кае: „На, майиш, будеш маў на пару день йісти“. — Він зноў пішоў другій раз, браў там коўбасу чи сало ньіс — ў нео відбили. Він каже, той кіт: „Знайиш ти, Йіване, миньі ту зле: йа тибі принесу ту шо, ў мене відібйут і мене ше вибйут. Іди зо мнойу, там йи стара цегольньа, там йи старі пийици (ўже не робила та цегольньа, стойала пусто), іди зо

мнóйу, йа тебе там заведý, йа буду там беспéчно с тобóйу“. — Він йоó там завіў на цегóльну, там була старá пійц, він сибі льиг, то й там йиго ўже положиў ў тім пийцові й кáе: „Тут будь!“ — А то було так під мíстом, йакби то цегóльньа булá тут ў нас, під мíстом. — Він зачáў ходити, зачáў йиго живити, носиў, носиў, дóсить, жи він йимý достáрчиў на дьві нидьíльі харчý, розмайíти, йак то слабий чоловíк потрибуйи, то він то ўсьо йимý достáрчиў, дильікáтни і тлýсти. Потóму кáже до нéо: „Мáйиш жити ўже на дьві недьíльі дóсить харчý“ — і вже він одýжуваў трóхи — а він кáже: „Йа йду, йа тебé мýшу ўженúти“. — Він пішóў до маґазúну до цьісáрского (йак то колúсь у замку [1]) буў маґазúн)— а там ґрáти на льíто вітчиньайи — польíв до маґазúну, через ґрáти, добýў спóдньі йімý файні офіцúрскі, шáпку-вулáнку, і так стараў сьа і ни виволькаў жиби так шмáтьа ґимайни, інó тíлько офіцúрски витьагáў— дóсить йигó ўбраў, йак так ґинерáльский син, у мýндур такúй ўбраў. І допіру він кáже — ўже йакóсь одýжаў—: „Ну, ўберáй сьа ў мýндур, йа тебé на зальóти поведý [2])“ — але він до нéо кáе: „Ньіц ти не слýхай“. — Каи: „Йак ти мене на зальóти поведéш?“ — Кáже: „Йа тебе зроблью крýлем“. А він кáе до нéо: „Йак ти мене зрóбиш крýлем, йак йа по рýску прóстий Йіван і ни ўмíйу ньі читáти ньі писáти?“ — А він каи: „Ньіц, ’но мене слýхай — абúсь мене слýхаў, то бýде ўсьо дóбре. Ти тут бýдь!“ — Він пішóў до крýльа — буў так круль недалéко — і кáжи: „Йа мáйу тýтай на зальóти запровáдити йідного крульúўского сúна — ньі, пишíть: ґенерáльского сúна“. — Оджи він прийшóў і обеспéчили, йак кіт прийшóў, жи прийíде той син на зальóти — але він прийшóў, жи він ньіц ни майи, ньі бáтька ньі мáтери, ’но сам так, сиротá дістáў сьа. Він пішóў ў ночі до маґазúну, десь там до кáси, добýў — перши то так грóші ни ховали мóцно, йак тепéр ховáйут, ’но так — добýў пук папéріў і йму принóси й кáе: „На, мáйиш грóши, жибись маў, ў кишéньу“. — І каже до нéо: „Ідú до міста і наймú собі фійáкир, жиб буў сьльíчний і порáдні кóньі, і пойíдим на зальóти“. І кáже до нéо: „Памньатáй, йак там пойíдиш — бо йа ни бýду с тобóйу ўогорúти, йа бýду сибі там ходити — жиби ти знаў, шо ўогорúти. Кажи, йак бýдут тибé питáти за майóнток, кажú, жи: йа йистем сам йіден і йа мáйу двір свій, кóньі, волú, корóви, пáлац і так дáльі, ўсьой майóнток мáйу“ — він його так намóвиў ўже там і той сибі майи ў голові — і кáе: „Ньіц, ’но мене слýхай“. — Дупíру він, пойíхали тудú на зальóти, тим фійáкром, — йак ўонú там прийíхали, і вонú там зачалú сьа гостúти сибі, пúли, йíли, сьпівáли, — дóсить, жи тим старúм спо-

[1]) Замок брідський, що належить до дібр ґрафа Молодецкого.

[2]) „Ўже очýньаў, то уже хóче жінки“ — увага жінки оповідача.

до́бау̌ сьа він, буу̌ сьлы́чний у̌осо́ба, хоць то буу̌ про́стий Йіва́н, али у̌брау̌ сьа у̌ цьіса́рский му́ндур, мау̌ поста́ву фа́йну. А та молода́ па́нна ду́майи сибі так у̌ свойім ду́сьі: „Жиби ти навіть ни мау̌ ньічо́о, то йа за те́бе піду́, до́бре, жи ти та́тови сподо́бау̌ сьа до́бре“. — І вони́ його ни хтьать пустити —: „Вже будь тут, бу́дем робити весьі́льа“. – А той кіт ви́кликау̌ його на двір і ка́жи (вони́ йіму передо́м каза́ли: „Фіру вітсила́й до до́му, а ти зоста́неш тут“)—то він сказау̌ йиму́ тут: „Тим ча́сом, по́ки ту́тай висьі́льа ви зро́бите, то йа піду́ дльа те́бе ви́старайу сьа майо́нток“. — Той кіт пішо́у̌ у̌ свойу́ доро́гу, а вони́ у̌же сибі зачали́ сьа коха́ти, у̌же йіму́ па́лаш дала́. То потри́мало до три недьі́льі, поки́ те висьі́льа зробили, те́йи. Допіру зачали́ весьі́льа, пожени́ли сьа сибі. Але весьі́льа ро́бить сьа, але він таки́й смутни́й, він сибі́ міркуйи, шо йак кіт поки́не, то допіру біда́ бу́де, він ньічо́ ни ма́йи. А кін йіму́ дау̌ імньа́ таке́: „Йан, ґраф Попело́у̌скій“, йак там його́ будут пита́ти, жиби він знау̌, шо каза́ти. (За то, жи він там лежа́у̌ у по́пельі, то він йиму́ таке́ йімньа́ дау̌: „Йан, ґраф Попело́у̌скій“). Допіру той кіт там ви́шпекольувау̌: була́ стара́ па́ньі, ма́ла до́бра сьльі́чні (так йакби то у̌ Пони́кві [1])), була́ у̌дови́цьа. Дупіру він там пішо́у̌, ви́шпекольувау̌ те ґоспода́рство — а па́ньі майо́нтна ду́же була́, у̌сьо, худо́ба, фільва́рок такий — і той кіт там пішо́у̌ і ка́же до те́йі па́ньі: „Па́ньі, тут на вас ва́жуть, во́йско, хо́че застрі́лити“. — І та ка́же: „Ну, й шож йа бу́ду роби́ти?“ — стара́ па́ньі. І ка́же: „Жи́бисьте де схова́ли сьі!“ — а у̌ова́ ка́е: „Ни зна́йу, чи за́раз, чи ньі?“ — а він ка́же: „То допіру аж за ти́ждень вони́ те́у̌о рихту́йуть сьа“. — Допіру він у̌же те у̌сьо ви́шпекульовау̌ і йде наза́д до Йіва́на, за три недьі́льі. І він тогди́ прихо́дит до не́о і ка́же: „Йист!“ — Ка́е: „Йист? Ну, Бо́гу дьа́кувати!“ — І дупіру вони́ у̌же йак пожени́ли сьа, у̌же бу́дут вибира́ти сьа на свойі́ ґоспода́рство, а ни зна́йут, куди́ — коб ни кіт. Да́йи йиму цуґ во́йска, пово́зи круль, му́зика, повибера́ли сьа, посьада́ли, му́зика гра́йи. Але через льіс там було́, мое кава́лок там було́, а він до не́о ка́е: „Ту́тай запини́, тро́ха спочива́йте, а йа піду́ напере́д, а йак йа прийду́, тупіру бу́дете йі́хати там“. — Кіт побіґ напере́д до то́о па́лацу, до те́йі па́ньі, і ка́е: „Па́ньі, схова́йте сьа, бо во́йско йде і вас заби́йи“. — А вона́ ка́же: „Деж йа схова́йу сьа!?“ — Ка́же: „Тут йист за тиму́о — гай за́ра буу̌ і у̌ тім га́йі ду́же мо́цно груба ли́па була́ — там у̌ ту ли́пу йдьіть, нех вас заведу́т, і там ви ви́ховайите сьа“. — Та за́ра каза́ла сибі, два льока́йі жиб йі́йі запрова́дили, а він ка, кіт, до тих: „А сами́ верньі́ть сьа наза́д!“ — до тих льока́йіу̌. І йак вони́ верну́ли сьа наза́д, і він йім росказа́у̌, ка́е так: „Тут йі́де — ка́е — ґраф, і бу́де то у̌сьо у̌три́му-

[1]) село в брідскім повіті.

вати, той ґраф, він називайить сьа: „Йан, ґраф Попелоўскій". Повиходьте ўсьі наперед, льокайі, фурмани, йакі 'но слуги жийут ў тім палацу, так ўсьі виходьте— : „Йіде наш пан ґраф Попелоўский, віваат!"— ўсьі кричіть нараз, йак буде йіхати — він дуже вам буде сипати гроши, йак будите так кричати нараз". — Одже йак то почўло, жи буди сипати гроши, так сейчас ўсьо сьа зібрало, хто 'но жиў, наперед. А він побіґ наперед напротьіў свойіх паньства і до нео каже: „Аиў, машеруймо! Комендеруй, жиби машерували!" — Йак мали до тейі липи йіхати, пару крокіў ше так, пару сьажень ше було, каже: „Комендеруй, жиб на ту липу стрільали, бо то старе дерево моцно, то ўпаде, вітер звалит, і кого забий". — Так він закомендеруваў на ту липу стрільати цуґ войска, так ту липу побили на дроски і ту паньу там забили ў ті липі. А ті слуги йак почули, жи такий галас там, крик ў тім гайку, дальі, летьать. Йак поприльітали, гльапули, жи тілько войска, паньства такого ўсього, зачнут -- а він йіму сказаў, йак будут кричати „віват!", жибись кидаў гроши сьуди-туди, сьуди-туди с повоза — зачали кричати: „Йіде наш пан ґраф Попелоўский, віваат!" — крик, лемент такий, але аж припровадили його до палацу, а той гроши сипаў сьуди-туди, сьуди-туди на землу. Припровадили його до палацу, позьльізали молоді, до покойу, подивила сьа вона, жи сьльічний майонток, скрізь ўбійшла по покойах і кухньі, скрізь майонток йист, йійі сподобало сьа моцно. Потому він вийшоў, даў по пару ґрейцаріў кужному жомньірові і вітпровадиў назад до дому, а сами зостали там жити.

Записано від господаря Гната Романова в Берлині брідського повіту в авг. 1894 р.

Пор. Житє і Слово III, 55—57; Pentamerone II, 4; Perrault, Le chat botté; Haltrich, N. 13; Gliński, III, 149; Gonzenbach N. 65 і II, 242—245. Поданої в ост. книжці вказівки з Аөанасьева не можу зідентіфікувати.

54. Царівна-чарівниця і вдячні звірі.

Буў то круль і маў три дочки і ті дочки були великі вже; і коли они йшли купати сьа, то робили сьа гусками й летьіли до ставу, бо то були злі духи. Але буў йіден такий молодий хлопец і хтьіў тейі найстаршойі шматьа забрати. Коли ўони прилетьіли до ставу, взьали стріпнули сьа і те піри з них сьі пофсипало і с того піра зробило сьі сукньі, шматьа. А той хлопец сидьіў за корчем і дивиў сьа, котре йи тейі старшойі шматьа, де ўоно лежит; і вилыз за того корча, йак вони повльізали в воду купати сьа, і тейі найстаршойі шматьа взьаў. Коли ўони викупали сьа, повильізали з води, йіх дьві вбрало сьа, молотша йі сере-

ду́шча, а найста́ршойі не було́ шма́тьа. Тогди́ вона́ зачала́ пла́кати і той почуў, хло́пец, і прийшо́ў до не́йі і ка́же: „Йак ти за ме́ни пі́диш, то йа тобі́ шма́тьа те віда́м“. — І ўона́ йиму́ каза́ла: „Пі́ду, а́ле віда́й мицьі шма́тьа“. — І той йийі́ віда́ў шма́тьа і та зробила сьі гу́скойу і фтьікла́ до сво́го до́му. Та й той зача́ў на́гльаци іти́ за не́йу, де вона́ полетьі́ла і зайшо́ў аж до йийі́ до́му; і прийшо́ў до не́йі і ка́же: „Ви́диш, йака́ то ти! Йа тобі́ шма́тьа віда́ў, а ти фтьікла́, не хоч за ме́не йти!“ — Тоди́ ка́же йий мати: „Бу́деш у ме́не че́рес три ро́ки служи́ў, ньіц не бу́деш роби́ў, то 'но бу́деш мицьі́ три кобі́лки пас“. (А ті кобилки́, то були́ ті дьіўки́ йийі́, вона́ йіх поробила кобилка́ми). — І ка́же: „Ви́диш, йакі́ вони́ тепе́р мізе́рні; то за три роки́ мицьі́ майиш йіх ду́же поўпаса́ти, шоб були́ гла́ткі“. — А колі́ він йшоў за не́йу до йийі́ до́му, то здиба́ў на доро́зьі, шчо пси ли́са куса́ли. І ка́же ли́с до не́го: „Возьми́ мене́ ўборони́, то йа тибі́ колись у приго́дьі ста́ну“. — Й ін взьаў пси повідгони́ў і пси пішли́ ф своййу доро́гу. І не маў йиму́ чим заплатити, шо він йиго́ вборони́ў, той лис, каза́ў сибі ви́рвати з него йіде́н волосо́к свій і ка́же: „Колі́ тибі́ йака́ приго́да буди, то той волосо́к во́зьмеш запали́ш, то той сморі́д пі́де по льі́сьі, то йа до те́бе прийду“. — Іде́ він да́льі, здиба́йи, шо воўки́ ду́же куса́чи сьа. І ка́же до не́го: „Розборони́ нас, то ми тибі коли́сь у приго́дьі ста́ним“. — І він йіх розборони́ў і вони́ йіму́ дали́ по йідно́му волоско́ви по сво́му і ка́же: „Йак колі́ тибі бу́де нас тре, то ті волоски́ запали́ш, то ми до те́би прийдем“. — Іде́ да́льі, здиба́йи: ра́ки ду́же на со́ньцьі печу́ть сьа. І ка́жут до не́го: „Возьми́ нас поўкида́й у во́ду, то ми тобі́ коли́сь у приго́дьі ста́нем“. — І він взьав іх в во́ду пофкида́ў, і ті йіму́ ни ма́ли чим заплати́ти і взьаў свій рак вус відірва́ў і даў йіму́ і ка́жут: „Колі́ тибі́ бу́де нас тре́ба, то той вус припече́ш, то ми до те́би прилетемо́“. — Але він прийшо́ў вже до те́йі ба́би і пігна́ў ті кобилки́ па́сти, і та ба́ба ка́же до не́го: „Йак мицьі́ йіх ве́чир до до́му ни прижене́ш, то йа тибі́ смерть зро́бльу“. — Колі́ він пігна́ў ті кобилки́ па́сти, і взьаў — вона́ йіму́ так зроби́ла, шо він спа́ти зіхтьі́ў — засну́ў і ті кобилки́ пофтьіка́ли в ли́сьачі йа́ми, похова́ли сьа від не́го, бо йім так ма́ти та наказа́ла. Колі́ він ви́спаў сьа, прибуди́ў сьі, та й кобило́к нема́. Та й ін взьаў той волосо́к запали́ў сьірником — колі́ слу́хайи: аз землья́ сто́гне, так ли́си до не́го жину́т... Колі́ прийшли́ до не́го, та й ка́жут: „Шо тибі́ за приго́да? Роскажи́ нам!“ — Той йім роска́заў, шчо він кобилки́ пас і йіму́ пофтьіка́ли десь, ни зна́йи де. Тоди́ йак вони́ пішли́ по йа́мах ті ли́си, і ті кобилки́ в йа́мах нади́бали, зачали́ куса́ти, і повиго́нили ті ли́си ті кобилки́ с тих йа́міў. І той ве́чир пригна́ў ті кобилки́ до до́му. На другий день ра́но пігна́ў ін зноў ті кобилки́ па́сти, і він льіг та й засну́ў і ті кобилки́ пішли́ поўтьіка́ли в во́ўчі йа́ми. Колі́ він прибуди́ў

сьа, стаў — кобилóк нима́. Тоди́ він зача́ў пла́кати, а́ле сибі́ пригада́ў, шчо ма́йи вóўчій волосóк. Взьаў той волосóк запали́ў, слу́хайи: аз зимльа́ стóгне, воўки́ женýт до нéго. Пригна́ли до нéго і питáйуть сьа, шо йімý бракýйи? І він йім росказа́ў, шчо ті кобилки́ зноў десь пoховáли сьа; і ті воўки́ пішли́ по йа́мах і повигóнили ті кобилки́ зноў до нéго. Ў вéчир він йіх пригна́ў до дóму і мáти дýже ті дыўки́ зачала́ би́ти, шчо вони́ дóбре не ховáли сьа від нéго. На трéтый день пігнаў зноў він ті кобилки́ пасти; коли́ вона́ йму зноў так зроби́ла, шо його дýже сон зморúў, і він лыг і заснýў і ті кобилки́ поховáли сьа на стаў та й в очерéт. Коли́ він прибули́ў сьі, і зача́ў дýже плакати, шо ýже кобилóк не на́йде; а́ле пригада́ў сибі́, шчо ма́йи з ра́ка той вус. Взьав ін той вус запали́ў і той сморíд розійшóў сьа, і ди́вить сьа: дýже бага́то ра́кіў прилетьíло до нéго. І спита́ли сьа, йака́ йимý пригóда? І він йім росказа́ў: „Вже два ра́зи кобилки́м згуби́ў і найшóў, а тепéр вже не на́йду“. — Тоди́ вони́ полетьíли на стаў і зачали́ ти́ми шчи́пцьами йіх шчіпа́ти, ті кобилки́, і ті кобилки́ пригна́ли до нéго. Коли він йіх до дóму пригна́ў, тоди́ йіх мати дýже би́ла, нашчó вони́ дали́ йімý найти́ сьа. Коли́ він ви́буў три рóки і вже маў ту дочкý бра́ти, тоди́ ка́же мати та до нéго: „Возьми́ сто мóрґіў льíса ви́корчуй за йіднý ніч і погори́ і засьíй пшени́цьу і принеси́ миньі на сьньіда́нок с тéйі пшени́цьі дьві бýлки“. — Та й він зача́ў дýжи пла́кати, та й прийшла́ та ста́рша дыўка до нéго та й роспита́ла, чогó він пла́че? Тогди́ він йі росказа́ў, шчо ма́йи за йіднý ніч ви́курчувати сто мóрґіў льíса і погора́ти і пшени́цьу засьíйати і с тéйі пшени́цьі йíйі ма́тері на сьньіда́нок дьві бýлки принéсти. Тоди́ вона́ ка́же: „Ни жури́ сьа!“ — Она́ сви́снула і назгони́ло сьа бага́то чóртіў і той льіс ви́корчували і пшени́цьу засьíйали і йíйі на сьньіда́нок дьві бýлки принéсли. І ка́же: „Вже вóзьмиш йíйі, а́ли ше миньі йіднý річ зроби́: йіди́ на горý на висóку, там йи срíбний за́йачик — ізлапа́й миньí йигó і принеси́ миньí йигó сьуда́, то дам тибí свойý дочкý“. — И він зача́ў пла́кати и вона́ прийшла́ до нéо, та дыўка, і спита́ла сьа йго, чо він пла́че? І він йíйі росказа́ў, шчо ма́йи за́йачика срíбного злапа́ти. І вона́ сви́снула, і поназгони́ло сьа зноў бага́то тих дыгькíў і пішли́ і злапа́ли тóго за́йачика. Тоди́ він приньíс йíйі ма́тері тóго за́йачика і йі даў. Тоди́ ка́же та дыўка до нéго: „Іди́ до ста́ньі, там бýди двóйи кóний стойа́ти ў ста́ньі; а не бери́ гла́ткого, бо гла́тким не ўтьічéм— то 'но бери́ сухóго, то сухи́м хýтши фтьічéм“. — Коли́ він прийшóў до ста́ньі, і йигó скортьíло таки́ гла́ткого взьа́ти коньа́. Посьіда́ли вони́ на тóго коньа́, зачали́ тыка́ти; йак сьі ма́ти огльадыла, зачали́ з ба́тьком догони́ти і взьали́ йіх дігна́ли і взьали́ дочкý і тóго хлóпцьа. Коли́ вони зноў змóвили сьа тьіка́ти, тоди́ вона сама́ пішла́ до ста́ньі і взьала́ тóго мізéрного коньа́ і зачали́ тыка́ти. Коли́ ба́тько й мати ýгльадыли сьа за

ни́ми, зачали́ йіх доганьа́ти; коли́ ўже бли́сько були́ коло них, тоди́ вона́ зроби́ла йіго́ гусако́м, а сама́ зроби́ла сьа водо́йу і ка́жи до не́го: „Ти ныц, то 'но на середи́ны крути́ сьа ў ті воды́, а нат край ныі́де не пливи́, бо ўони́ тебе́ злапайут“. — Коли́ ўони́ прилеты́ли до те́йі води́, зачали́ той ба́тько йі ма́ти ту во́ду випива́ти і ту во́ду ви́пили, ті́лько зоста́ло сьа піт кри́лами піт тим гусако́м, шо він на ті воды́ сиды́ў. Тоди́ ба́тько йі ма́ти віт те́йі води́ потрі́скали і та вода́ ви́лььала сьа наза́д. І вона́ йиго́ зроби́ла зноў хло́пцем, а себе́ ды́ўчинойу і полеты́ли до до́му. — І вже фсьа.

Записано в Боратинї брідського пов. від парубка Япка Петруся в авг. 1894 р.

Комбінация мотива про вдячних зьвірів, пор. Етноґр. Збірник І, 13—17 і про те, як герой здобув царівну-чортівку, сповнивши ряд чудесних робіт і перебувши ряд перемін при втецї зі своєю молодою, пор. висше N. 26.

55. Чудесна скрипка відкриває братовбийцю.

Маў круль три сини́: два розу́мних, йіде́н дурни́й. Маў сад; до то́го саду́ запа́диў сьі ди́кій ве́прик і зача́ў ри́ти. Прийшо́ў круль, подиви́ў сьі й ка́же: „Котро́й миньі достереже́, той ста́не на мо́йім тро́ньі“. — Йак зви́кльі, найста́рший син ка́же: „Тату́ньу, йа піду́ забі́йў“. — „Ну, — ка́же — йак забі́йиш, то ти будеш на мо́йім тро́ньі й йа тебе́ вженьу́“. — Той пішо́ў та й ни забі́ў, найста́рший. Моло́тший пішо́ў, та й моло́тший ни забі́ў. А найсередушчій ка́же: „Йа піду́ забі́ў“. — Ті зачали́ сьа сьмійа́ти з не́го —: „Шчо ми такі́ му́дрі не забили, а ти дурни́й забі́йиш!“ — Пішо́ў той дурни́й ў сад, зроби́ў собі́ посте́льу і положи́ў сьі і сон йиго́ змори́ў. І він ди́вить сьі: бодьа́к йи кольу́шчій. І він стаў с те́йі посте́льі і пішо́ў бодьа́к ви́рваў і посади́ў собі́ ў го́лови, і шо йиго сон змо́ри, він голо́ўкойу све́йу киўне́, а бодьа́к йиго́ кольне́. І сон від не́го відлеты́ў. Прихо́ди дикій ве́прик, зача́ў ри́ти й йаблока збира́ти; той відвину́ў ку́рок з рушни́цы та й ўзьаў та й забі́ў. З вели́ким ты́хом прийшо́ў до ба́тька, ка́же: „Тату́ньу, йа забі́ў ве́прика ди́кого!“ — Ті з не́го зачали́ сьі сьмійа́ти, брати́, назва́ли йиго́ дурни́м —: „Шо ти вого́риш, кого́ ти дурни́м ро́биш, ти сам дурни́й!“ — „А бігме́, та́ту, забі́ў!“ — „Ану́, ходьі́м на ту спру́бу, чи то пра́ўда“. — А батько пішо́ў й вони́ пішли́, ди́ўльать сьі — а то пра́ўда. Ну, та й йиго́ ба́тько ў се́рце ўзьаў —: „Ка́жете на не́го, шо він дурни́й, а він розумньі́йшій за вас ўбидво́х“.

Ра́дьать сьа ўони́, шо йіму́ зроби́ти за то́йи —: „Йдьі́м на спацир й ми йиго́ забі́йимо́... Ходи́, Мі́хась, з на́ми на спа́цир!“ — Али вони пішли́, там йист са́джалка; ви́схла вода́, 'но наму́ла. — „Ну, — ка́же —

ми йиго ту забиймо!“ — старший каже брат до молотшого. А той молотший каже —: „Ньі, ни биймо!“ — А той каже – „Йа забйу!“ — Відвинуў руку, даў йіму ў ніс кулаком — кроў йіго облила; той поправиў сьі другий раз, даў йіму поза ўшу та й запаморочиў йіго. Той ўпаў. Була квасникова палка; так він ту палку ўхопиў ў руку квасникову й так йиго биў, шо па смерть йиго забиў. Та ўзьали розгорнули те болото, закопали йиго ў ті намульі і палку ўсадили на тім місьцьі, квасникову ту. Та палка приньала сьі; шчепа виросла злота, йаблока злоті і скрипочка висит злота й смик злотий.

Пастух стадо жене, пригнаў до тейі саджалки. Маў малого хлопцьа —: „Піди — каже — заверни с саджалки той товар, ажиби котре ни загрузло“. — Він пішоў, пастушок, завертати тоўо товару, дивить сьі: йи злота йаблоньа й йаблока, скрипочка й смичок. Той хлопець вильіз, ўбірваў і здіньаў ту скрипочку й смичок. Завертайи товар, с тейі радосьцьі, шо він таку скрипочку майи й такий смичок, зачаў грати. Та скрипочка примоўльайи:

Помаленьку, помаленьку, мій пастушку, грай,
Тількож мого, тількож мого серденька ни край!
Бо й іў лузьі при галузьі брат мине забиў,
Й а за того веприченька, шо й іў саду риў.

Прибігайи пастушок до свого батька —: „Ой, татуньу, майу скрипочку!“ — „Деш ти ўзьаў?“ — „Йа на йаблоньі здіньаў“. — „Шож ти майиш ў торбиньі?“ — Каже: „Йаблока майу“. — А той ўзьаў, старий, за скрипочку й зачаў грати. Та скрипочка зачала до него примоўльати:

Помаленьку, помаленьку, мій старенький грай,
Тількож мого, тількож мого серденька не край!
Бо й іў лузьі при галузьі брат брата забиў,
Й а за того веприченька, шо й іў саду риў.

А той пастух каже: „Бігай, займай товар до дому!“ — І пригапьайи він той товар до крульиўства. Приходи до покойу, приносит скрипочку. Круль питайить сьі: „Шо ти майиш?“ А він прийшоў, ў руку поцьілуваў, каже: „Йа скрипочку майу“. — „А деж ти тейі скрипочки ўзьаў?“ – „Е — каже — йа там ў саджалцьі ўзьаў; йи йаблоньа, йа с тейі йаблоньі ўзьаў“. Ўзьаў круль ў руки, зачаў грати, тайа скрипочка зачала примоўльати:

Помаленьку, помаленьку, мій татуньу, грайте,
Тілько мого, тількож мого серденька не крайте!
Бо й іў лузьі при галузьі брат брата забиў,
Й а за того веприченька, шо й іў саду риў.

Даў круль своїі жіньцьі скрипочку та й каже: „Подиви сьі, йак тайа скрипочка жалобно грайи“. Крульоўа ўхопила ту скрипку, готец зачаў плакати, мати зачала с тейу скрипочкойу грати, а та скрипочка зачала примоўльати:

Помаленьку, помаленьку, й а матьінко, грайте,
Тількож мого, тількож мого серденька не крайте!
Бо й іў лузьі при галузьі брат мене забиў,
Й а за того веприченька, шо й іў саду риў.

Приходи молотшій брат —: „Покажіть 'но миньі тейі скрипочки, шо та скрипка файно грайи!“ — „На тобі, синку, пограй трохи!“ — Він ўхопиў, смиком потьагнуў; зачаў він грати, зачала та скрипка примоўльати:

Помаленьку, помаленьку, й а мій брате, грай,
Тількож мого, тількож мого серденька не край!
Бо й іў лузьі при галузьі ти казаў: Ни бий! —
Й а за того веприченька, шо й іў саду риў.

Приходи найстаршій брат —: „Ай — каже — шо ти такого майиш?“ — „На тобі“ — каже. Ўхопиў брат найстаршій, зачаў грати, — зачала та скрипка до него примоўльати:

Помаленьку, помаленьку, й а мій брате, грай,
Тількож мого, тількож мого серденька не край!
Бо й іў лузьі при галузьі ти мене забиў,
Й а за того веприченька, шо й іў саду риў.

Зара пішли с тим пастухом туди, той пастух пішоў й показаў, де він ті йаблока вирваў. Зачали ту йаму розгортати, а там ў ті памульі йи, шо забили йиго. Казаў круль вивести гоґіра зі стаиьі і привйазати йиго до фоста. Пустиў ў чисте поле; де ўдариў сьі головойу, то тамки діл йи, а де с....йу, то горбок.

Записано від господаря Онуфра Стольара в Берлиньі брідського пов.

Пор. Рудченко I, N. 55, 56; Куліш, Записки о Южной Руси II, 20—23; Аѳанасьевъ, N 137; Худяковъ II, N. 57; Чубинскій, II, N. 144; Grimm, N. 28 і III, 55—56. Велику силу паралелів зібрав В. Буґель у своїй статї „Do ludowe Balladyny“ (Wisła VII, 1893); пор. про сю статю мої уваги Житє і Слово III, 149—155; Cosquin I, N. 26.

56. Як умерлий визволив царівну.

Буў йиде́н коро́ль, а маў три сини: ті ста́рші були́ за му́дрі, а той тре́тый не маў такойі му́дросьцьі, наймоло́тшій. Одже воні́ йак вже доросли́, то каза́ли свому ба́тькові, короле́ві, жиби да́ти йім майиток, а воні́ пойі́дут у сьвіт. Йак пойі́хаў найста́рші син, обійі́хаў, обійі́хаў сьвіт і ньічо́го на тім не спрофітува́ў і зада́рмо за же́браним хльі́бом поверну́ў сьа до ба́тька сво́го. А пото́му, йак він поверну́ў сьа зь ньічи́м, то дру́гий подньа́ў сьа на то́йи, шчо —: „Йа пойі́ду, може йа шчось лу́чшого у сьві́тьі пози́скайу“. Оджи й той обійі́хаў цьі́лий сьвіт і поверну́ў сьа наза́д і не ску́раў ньічо́го, шче гі́рше віт то́о ста́ршого. Допі́ру тре́тый, хоць той буў вже не таки́й, ай подньа́ў сьа, каза́ў —: „Та́ту, обійі́хали воні́ фсьі крайі́ — пойі́ду і йа“. Одда́ў йиму ба́тько той майиток, шо приобіцьа́ў йиму да́ти, і пусти́ў сьа ў доро́гу він. Одда́ў йиму ко́ньі с пойа́здом і фурма́ни його́ дльа не́го, лока́йі, і він пойі́хаў у сьвіт. Йі́хаў він, йі́хаў, і зайі́хаў до йідно́го мі́ста на йідну́йу госпо́ду. Але ті його слу́ги розльампартува́ли сьа, пішли́ гульа́ти — оджи він попа́ў сьі ў злісьть і йіх фсьіх отпра́виў, зоста́ў сьа ў тій госпо́дьі сам йіде́н; і каза́ў до то́о ґоспо́дара —: „Ви́шукай миньі слугу́“. — Сам забра́ў сьа і шчочу́ть сьвіт пішо́ў на спа́цир. Пішо́ў сибі за мі́сто і йшо́ў коло цвинтара́, там, де льу́ди хова́йут; і ви́дьіў, шо йіде́н чолові́к ду́же ране́нько біг с па́льіцейу на цвинта́р, і йак він, той чолові́к, прийшо́ў на цвинта́р, то прийшо́ў на гріб на уме́рлого і даў йиму пйатна́ньцьіть ки́йіў на гро́бі, і він чуў ше, шо тамто́й у гро́бі, йак він його биў, то він пла́каў. А на дру́гий ра́нок то він сибі пішо́ў зноў там са́ме те́йу доро́гойу на спа́цер коло то́го цвинтара́ і зноў прихо́ди той са́мий чолові́к на цвинта́р і зноў бйи по гро́бі, а він чу́йи, шчо він пла́че. І тре́тый раз зноў так. За тре́тьім разом то він прийшо́ў до не́го і каже: „А за шчо ти, чолові́че, його́ бйиш?“ Каже: „Він вьаў позі́чиў ў ме́не (йак то дауньі́йших льит) пйатна́ньцьіть рубльі́ў, а йак умера́ў, то миньі́ тих гро́ший ни одда́ў — оджи йа ма́йу на цьі́лий рік шо дньа́ йиму да́ти по пйатна́ньцьіть ки́йіў“.—„Не бийжи ти його́, йа тибі свойі́ гро́ши (вийма́йи с кише́ньі) да́йу, а ві́йнци аби́сь ни прихо́диў його́ бити“. — Але він вже ў ті госпо́дьі коло свойі́х ко́ний льиг сибі спа́ти. І прихо́ди до не́го йіде́н чолові́к, шчоби він його́ приньа́ў на слу́жбу за фу́рмана. Пита́йи сьі він: „Чи ти ўмі́йиш, чолові́че, коло ко́ний ходити?“ — „Так умі́йу, шо йно крульі́вич ска́же“.—Пусти́ли сьа воні́ йі́хати в доро́гу. Було́ три доро́зьі — ві́йнц дьві доро́ги, шо во́льно йі́хати, а тре́тьайа доро́га зака́зана, аби не́йу ньіхто́ не йі́хаў. Допі́ру він ра́дить сьа с тим фу́рманом, каже: „Котро́йуби ми ма́ли доро́гойу йі́хати?“ — „А шож ми, крульі́віч, пойі́демо до́брими доро́гами! Зпа́ймо,

до́брими доро́гами шчо до́бре ӥі́хати — ӥі́дьмо ми там, де ӥист найгірше заказано, тейу ӥідьмо, а бу́дем зна́ти, шчо там ӥист". — Йідут і у̌гортайи ӥіх невиднайа ніч. І ӥідут вони́ вже ду́же запізна і ди́вльать сьа: шось сьа сьвітит. Прийізьдьа́ть они́ до то́о до́му — ви́дьать, шо вели́кій па-лац. Прийшли́ вони́ до не́го і питайуть сьа, чи мо́жна там зайі́хати. І пото́му они́ ди́вльать сьа: там було́ двананьцьать розбо́йникіу̌ у тім па-ла́цу. І йак вони́ проси́ли, шоб там зайі́хати, то сказа́ли, шчо во́льно, пита́ли сьа: „Шчо ти за ӥіде́н?" — Вйинц той фу́рман ни каза́у̌ кру-льи́вічові аньі зльіза́ти с пойа́зду. Йак вони́ тогди́ зайі́хали у той дім, то каза́у̌ найста́ршій той розбо́йник: „Іди́ ӥіх спрач!" — Але там були́ две́рі вели́кійі до то́го до́му, а у̌ тих две́рах то були́ малі́ — вйинц они у̌ тійі вели́кійі замкну́ли сьа, той крулье́віч іс тим фу́рманом. Пото́му вихо́дит розбо́йник, аби ӥіх у свойі́х сьіньах поби́ти. Вйинц йак ото́й фу́рман взьау̌ від сво́го крульи́віча ша́бльу і йак він отчини́у̌ две́ри, той розбо́йник, то він ӥиго́ по голові́ ша́блейу — сьтьау̌ ӥиму го́лову і отки́-нуу̌ ӥиго пріч. Заба́вило сьа то до́у̌го — але він не прихо́ди. Посилайи дру́гого і ка́же: „Іди́ ти!" — до дру́гого. А пішо́у̌жи він, дру́гій, то він і дру́гому так зроби́у̌. І так фсьіх ӥіх, 'но ті́лько ӥідни́м ӥіде́н зіста́у̌ сьа — шо ӥіх було́ двананьцьать, оджи фсьіх ӥіх до ӥідно́го стра́тиу̌, 'но ті́лько двананьцьатий зіста́у̌ сьа. Пото́му взьау̌ си пісто́льа у̌ ки-ше́ньу і ша́бльу в ру́ки і пішо́у̌ туди́ до те́йі ха́ти. А той найста́ршій взьау̌ сибі́ па́нну (злапали в доро́зьі) і трима́у̌ си на рука́х; йакжи той фу́рман крульи́у̌скій вітчини́у̌ две́ри, він поглья́пуу̌ши, шо нема́ з ӥиго́ тих камра́тіу̌ аньі ӥидного, то він ду́же сьа зьльака́у̌ і ду́же сьа схо́пиу̌ стра́сни на но́ги. І той фу́рман йакже увійшо́у̌ і він йак поглья́нуу̌ па не́го, і ка́же так: „Аньі ру́хай сьа, раз свойи́ житьа́ ма́йиш скінчи́ти!" Вдари́у̌ ӥиго с пісто́льа і ӥиго́ заби́у̌, той крульи́у̌скій фу́рман. Рано ви-бера́йуть сьа, але той крульи́віч у ньічі́м ньічо́го не ви́дьіу̌, шчо то сьа ста́ло. Взьау̌ фу́рман забра́у̌ ті́йі кльучі́, шчо ӥіх той найста́ршій роз-бо́йник мау̌, і пойі́хали да́льі у сьвіт. Йідут вони, ӥідут і прийі́хали до крульи́у̌ского міста. Йак вони́ прийі́хали, за́ра гінний круль запроси́у̌ до се́бе ӥіх у го́сьтьі. Оджи він там собі́ з ни́ми бальува́у̌ па́ру дньіу̌ — а той круль мау̌ ӥідни́м ӥідну́ дочку́, той, шчо вони до не́го пойі́хали в го́сьтьі, а тайа ӥиго дочка́ ду́же була́ прекра́снайа і вже ма́ла два-наньцьать чолові́кіу̌, а жа́ден чолові́к ньіко́ли з не́йу но́чи не переио-чува́у̌. Але той крульи́віч ӥі́йі си сподо́бау̌ і хтьіу̌ ӥі́йі взьа́ти за жінку. Вйинц шкоду́вау̌ ӥиго той чужи́й круль і каза́у̌: „Сину, шко́да тебе́, бо вже ма́ла двананьцьать чолові́кіу̌, а ж жа́дним чолові́ком не перено-чува́ли но́чі". [йака́сь та́е ке́пска була́! — один з прису́тних] – Оджи він ра́дить сьа сво́о фу́рмана, шчо с тим ма́йи чини́ти, чи ӥі́йі взьа́ти, чи ньі. Фу́рман ка́же: „Бері́ть, крульи́вічу, ньіко́ли вам шко́дити не мо́же

ныц". — Підіймайи сьа той король, шчоби йі таки за жінку взьати. Пішли до сьвашченикіў, до ксьондзыіў, потому, йак за звичай христийаньский, сьльуб, заповіды, і він сьа з нейу вжениў. Так вони пішли сибі на станцийу обойи спати. Али той фурман каже: „Крульйвічу, туйу ніч буду йа з вами". — Йак вони польагали спати, і позасипльали, а той крульйвічіў фурман стойаў над ними. Йак прийшла дисьатайа година, соннуйу дуже йийі страсне страсло, а йак прийшла одинаньцьата, то другій раз таксаме страсло нейу, а йак прийшла двананьцьата година у ночі, то йак нейу страсло — вильізайи такайа гадь і йиго хоче укусити. Той крульйвічіў фурман знаў тойи наперед, шо то сьа може стати, взьаў туйу шабльу — котра тайа гадь вильізла з нейі с середини і хтыіла йиго укусити, він взьаў тейу шаблейу йийі голову отгьаў і сховаў у кишеньу, а той тулуп вльіз в ньуйу назад. Він взьаў сьі і пішоў до свойіх коний, фурман, а йіх там обох покинуў. Прийшло рано, вйинц старий круль казаў: „Підьіть туди до тейі станцийі і возьміть тоо трупа". Приходьать вони туди, загльадайут до него бес кльуч — а вони поуставали, обойи сибі говорать. Дайут крулеві знати, шчо вони сидьать і убойи говорать. Дуже той круль врадоваў сьа і фтыішиў сьа, шчо вже з нейу ніч найшоў сьа такий, шчо переночуваў. А йак вони прийшли, то то дуже великій круль с тейі радости заложиў баль. Потому доки він там буў, то буў, але казаў: „Одйіду до свойіх родичіў до дому назад зі свейу жонойу". — І казаў йіму круль: „А шчож тибі майитки дати?" — „Ныічого йа у вас ни жадайу, майиткіў жадних, 'но тілько шобисьте миньі дали сто возіў драбиньастих і фурмани до тих возіў, аби йа вайіхаў до тоо міста". — А йак він повернуў сьа назад до гоо палацу, котрі ті розбойники були побиті через йиго фурмана, то вони набрали на сто возіў драбиньастих різьньіх майиткіў, золота і срібла. Прийіздитжи він назад до своо батька із великими майитками, та й батько дуже врадоваў сьа ним, шчо йиго за найпідльійшого у свойім царстві мали, а він найвйинкшуйу штуку доказаў.

Одже тому фурманові вже за той фсьой цьілий час вийшоў рік і він хоче сьа виберати від него — але той крульйвіч каже: „А шчож тобі за той рік заплатити? Будь у мене, прошу тебе, великойу тобі заплатойу заплачу, абись у мене перебуваў".— „Не хочу йа жаднойі у тебе, крульу, заплати, 'но майиш миньі дати свейі половицьу жінки". Згомниў дуже той круль, шчоби то йіму половицьу дати; повидьіуши він тійі усьі чуда без йиго дорогу, шчо він йиму доказуваў, не майи вйинце йиму шчось отказати за йиго половицьу жінки і каже йіму: „Таже йак ти хочеш власньі половицьу, то йа вже тибі оддам фсьу". — Але ввидьіла тайа крульйвічова жінка, шчо то не буде жарту с тим, і стала дуже плакати і умлы-

вати. Вйинц зірвали сьа йийі огньіти*), огньітовати стала і виогньіто·вала туйу гадь, котру мала у собі. Тогди той фурман добуу туйу, шчо він там йийі голову оттьау, і зложиу до купи і казау: „Ото, крульивічу, видиш, йа майу половицьу у кишеньі, а половицьу було у твойі жоньі“. — Взьау він то сьцьілиу до купи і казау: „Ото, крульивічу, у тебе тілько хочу заплати. Заплативісь, крульивічу, за мене дауно, тогди, йак той чоловік биу по гробі — бо йа буу умерший чоловік, Панбі прислау мене за тих пйатнайцьіть рубльіу у тебе рік служити. Викупивісь мене, крульивічу, віт тейі невольі, шчо він рік мау по смертьі мойі збиткувати сьа. Біцнийім буу, виозичиу у того богача тих пйатнайцьіть рубльіу, і він по смертьі мойі збиткувау сьа. Але Панбіг прислау такуйу душу, шчо за мени заплатиу“. — Вже кінець.

Записано в Лешневі брідського пов. від господаря Демчука в серпни 1895 р.

Скомбіновані тут два мотиви: 1) Мрець вибавлений від кари за невідданий довг віддячує ся герови, пор. висше N. 43; 2) царівна, у котрої мруть мужі першої ночи, пор. Somadera II, 22—24; Аѳанасьевъ 175 і IV, 441—450.

58. Кравчик і велитень.

То буу йіден малий краучик. Йідного разу він забиу двасто мух і написау сибі на капильусьі, шо він двасто мужа забиу. І пустиу сьі він у сьвіт вандрувати Іде він дорогойу, здибайить сьа з йідним великим чоловіком, велиґдеиьом. Так той великій чоловік перечитау йіму на капильусьі, шо такий малий, а забиу двасто мужа, і він переполошиу того. Ідут вони дальі дорогойу — взьау той великій чоловік дерево за верх, пригнуу до земльі, а той краучик йак учипиу сьі за вершок і перелитьіу на друйій бік дерева. Оджиж той великій чоловік ішче гірше перельакау сьі: шо такий малий бес таке високе дерево перескок! Ідут вони дорогойу і приходьать до йідного міста — а у тім місьтьі була змійа з дванайцьатома головами, а шчодень припадало йідного чоловіка ті змійі зьісти. І йакуратне припадайи уже того дньа цьісарові дочку давати ті змійі зьісти. І виголосили по місьтьі: „Йакби де такий чоловік сьі знайшоу, шчоби ту змійу забиу, то цьісар дауби свойу доньку і половину цьісарства свого“. — Але той велиґдень зголосиу сьі, шчо він йийі забий, і пішоу до тейі змійі, взьау велику зальізну палку — та змійа 'но тілько з нори голову показала, так він змійу тейу палкойу забиу. Оджиж і припадало йіму с тейу принцизнойу ужинити сьа; але принцизна йиго не конче сподобала і не хтьіла за чоловіка, 'но тілько

---

*) Воміти, ригати.

то́го кра́ўчика. І так поми́слиў сибі́ той ве́лиґдень: „Йакби то́о кра́ўчика сь сьві́та згубити?“ Польага́ли вони спа́ти ў йідні́м поко́йу; али кра́ўчик пітслу́хаў, шчо той ўогори́ў—так узьаў ў ночі́ пішо́ў на цвинта́р, ви́копаў мерцьа́, прииьі́с, положи́ў на свойи́ лі́шко, а сам ульі́з під лі́шко. А ве́лиґдень пітслу́хаў, шчо ўже тве́рдо спит, ўстаў, взьаў залы́зну па́лку і ўдариў кра́ўчика по голові́, і слу́хайи, шчо ўже кра́ўчик не жи́йи — а кра́ўчик здоро́вий лежи́г під лі́шком. По́тім ве́лиґдень васнуў — кра́ўчик узьаў тру́па і наза́д заньі́с на мі́сце. Ра́но поўстава́ли, ди́вить сьа ве́лиґдень, шо мо́цно йиго́ ўда́риў і здава́ло сі, шо заби́ў, а кра́ўчик жи́йи, здоро́вий! І так ве́лиґдень ньічо́го йіму́ не зроби́ў. На дру́гу ніч польагали спа́ти — кра́ўчик узьа́ў ту йиго па́лку ле́дво зьньі́с до гори́, йак уда́ри по голові́ ве́лиґденьа — заби́ў на сме́рть. Ра́но поўстава́ли — ве́лиґдень не жи́йи. Оджи принци́зна ду́же сьі зра́дувала, шчо вже ве́лиґденьа нема́, бо вона́ кра́ўчика сподо́бала, а то́го ньі. Ве́лиґденьа похова́ли, а кра́ўчик ожени́ў сьа с принци́зно́йу; і цар йім даў полови́ну ма́йи́тку і ўони́ жи́йу́т іщче́ й до ни́ньі. — Йа ў той час там буў і то́йи видьі́ў, і до Бе́рлина прийшо́ў і на ла́ўцьі в Йакимо́вича [ґоспо́дар в Бе́рлиньі] сьіў й ту ба́йку ўопові́ў.

Записано в Берлині від парубка Тимка Яремка в грудни 1895 р.

Пор. Рудченко II, 45; Аѳанасьевъ, 234, 235 і IV, 518—524; Cosquin I, 95—102.

59. Стрілець і ґриф.

От горобе́ц сибі литаў, йак то зимово́йі пори́, по доро́гах, от де кінь сьа ви́пас, о́жи горобе́ц сибі́ там льі́зайи і по́рпайи і збира́йи, там де шо йи (бо йи таки́й кінь, жи він цьілко́м ко́ўкайи). Ожи миш ві́льізла зь дзьури́ та й прибли́жуйить сьа до то́о горобцьа́ і ка́же: „Може́б ми сьа пібра́ли?“ — Тай ка до не́о: „Зна́йиш ти шчо — шчо ти ту хо́диш по доро́гах! Іди́ ’но ти за мно́йу, поди́вись сьі на мойі́ до́бра“ — миш так. Оже горобе́ц тро́хи сьі сторони́т в дзьуру́ льі́сти (бо він сибі так десь поні́т стрі́хами то він ма́йи звичай); але да́льі сибі розду́маў —: „Пі́лу“. Але миш у дзьуру́, горобе́ц за ми́шо́йу, і вона́ привела́ йиго до свойі́х до́бріў. Йи пшени́цьа, йи гове́с, йи гре́чка — шо хо́чеш, то у́сьо миш ма́йи. Горобе́ц сибі́ роздиви́ўши сьі, жи йи ўсьо́го ўно́го (йи ўсьо́го за до́сить) — о́жи вони́ сибі сьі пібра́ли. Оже горобе́ц ка́же так: „Ма́йім шо йі́сти за до́сить, ’но нема́ шо пи́ти... Зна́й ти, жі́нко, шчо — ти ма́йиш збі́жа ўно́го — ста́ўмо бро́вар, бу́дем робити горі́лку, бу́демо пи́ти сибі і бу́дим сьа льуби́ти“. — Поста́вили вони́

той бро́вар, наробили горілки, понапива́ли сьі — так горобе́ц напиў сьі і бере́ миш і йде спа́ти, хо́че льашти́ з нейу тро́хи. Оже миш ни прийма́йи горобцьа́. — „Ти, смердьу́ху — ка́же — ти таки́й, ти сьаки́й, йа го́дна с тобо́йу спа́ти льашти́?“ — Одже горобе́ц бес па́ру но́чіў сам льага́ў спа́ти — и розызло́стиў сьі — : „Шо то миші́ за то зробити зло́о?“ — Зьаў запали́ў йийі́ бро́вар. Той бро́вар зача́ў горі́ти — горобе́ц сьуди-туди́, йако́сь зь дзьури́ ви́крутиў сьі; а ми́сьачі до́бра погоріли, мись сьа попекла́, до́сить — біда́. Ну, шо робити — іде́ миш горобцьа́ позива́ти. Але дали́ ўзна́ки до кру́льіў — ано́, так присуди́ли, жо станови́ти сьа би́ти на пльац. Ка́же горобцьі́ў цар: „Горобе́ц не ви́нен цьіц. Йак они́ сьі пібра́ли, то пови́но льашти́ собі ўбидво́йи спа́ти“. А ми́сьачій цар ка́же: „Нь і, непра́ўда так — чи льага́ли спа́ти, чи не льага́ли, не пови́но тако́йі шко́ди робити“. — Ожи на пльац, станови́ти сьа би́ти. Але зибра́ла миш свойи́ во́йско, горобе́ц свойи́, і пішли́ на пльац і зачали́ сьа би́ти. Так сьа вони́ били, жо ви́били сьа чи́сто, 'но зоста́ў сьа леў і ґриф, 'би́два царі. Оже так сьа бйут оби́два, шо ма́йут си́ли. Ужéж ґриф ле́ва так збиў, жо леў низду́жайи ходи́ти. Але леў розми́слиў сибі, шо с тим роби́ти, переверну́ў сьі і йак ґриф спуска́ў сьі з гори́ на ле́ва, о́же леў переверну́ў сьі до гори́ нога́ми і ла́пи наста́виў до гори́ — о́же ґриф йак сьа спусти́ў з гори́, і леў йак зла́паў ґри́фа за крило́, і вломи́ў йиму. Йак уломи́ў, так уже́ ґриф ни мі' литьі́ти. І леў забра́ў сьі, пішо́ў.—„Ви́диш, — ка́же — таки́ йа виграў (леў ка́же), а ти тепе́р гинь тут!“ —

Але буў таки́й пан, йак вот ў нас Слотвіньский*), і маў синка́ той пан і той сино́к пішо́ў на польова́ньа сибі. Але перейшо́ў сьі кава́лок, ди́вить сьі: шось сиди́т так йак копи́цьа сьіна. Здіньа́ў фу́зийу, відвіў ку́рок і стріли́ў. От, йак стріли́ў, воно́ сьа не норо́хало на́віть (не поруши́ло сьа). Ожи той стріле́ц ду́майи: „Шо то йист?“ — Дава́й дру́гій раз стрільа́ти. Стрі́лиў дру́гій раз — поворуши́ло сьі. Зибра́ў йиго́ страх —: „Бу́ду стрельа́ў тре́тьій раз“. Йак стріли́ў тре́тьій раз, а воно́ завогори́ло: „Ни стрільа́й ти на ме́не, 'по ходи́ сьуди́ до ме́не, йа тибі шось скажу́“. Ожи бойі́ть сьа стріле́ц іти́; але воно́ ка́жи до стрільцьа́: „Ходи́, ходи́, не бій сьа, йа тибі́ ньіц зло́го не зроблью́“. Прийшо́ў він до не́го —: „Шо́ ти миньі́ ска́жеш? — а мо́цно зльа́каний. Але воно́ ка́же до не́го: „Ўозьми́ мене́ до се́бе і ти мене́ ви́хоруй, бу́деш мати вели́ку запла́ту“. — Ожиж той стріле́ц ка́жи: „Йакжи йа тибе́ возьму́, коли ти таке́ вели́ке, жо а́ньі тебе́ принести?“ — „Возьми́ мене́ за те крило́, абись шобу́дь миньі по́міч дава́ў, а ре́шти йа бу́ду нога́ми йти“. — Ожи він йиго привіў до свойи́го до́му, ка́же:

---

*) лісничий в Берлині.

„Ви́хоруймо йиго — до ба́тька — то́о пта́ха, то диста́нем вели́ку запла́ту“. — Оже мӑуже ба́тько, той пан, коло сто штук худо́би — шчодньа́ він рі́заў по йидні худо́бі і то́о ґри́фа карми́ў. До́сить, він йиго ті́лько карми́ў, шо тих сто штук худо́би ви́різаў і той ґриф зьіў. Тпі́ру ка́же: „Возьмі́ть мене, ви́ведьіть на двір“. — Ви́вели вони йиго на двір, той ґриф зьньіс сьа ў гору́, полетьі́ў і нема́. Але ни за до́ўгий час прильіта́йи наза́д ти й ка́же: „Му́сиш мене́ карми́ти“. — Оджиж той пан купи́ў шче пйадесьа́т волі́ў і до́сить рі́заў по воло́ві і йіму́ дава́ў. Йак він уже зьіў тих пйадесьа́т волі́ў, пі́ру ка́же до то́о па́на: „Ўсіда́йте на ме́не і пу́йідемо, йа тибі́ заплачу́“. — От, йак він взьаў йиго́ на се́бе, поньі́с йиго́ аж попід го́блоки. І ви́летьіў на глубо́ки мо́ре і питайить сьа йиго́: „Шо ти там ви́диш на тих мо́рах?“ А він ка́же: „Так ви́джу, йак ми́ска криві“. А той мак! та й ски́нуў с се́бе. Йак ски́нуў с се́бе, так той туй-ту́й у мо́ри ўпа́сти. Той ’но до мо́ру ўпа́сти — той питхопи́ў сьі, зноў йиго взьаў на се́би. Лети́т, лети́т зноў на морі та й ка́же: „Ви́диш ти там, шо йи на мо́ри?“ — „От — ка́же — так йак ми́ска смоли́ (ви́дит)“. Той мак! та й ски́нуў с се́би. Той шо ’но́ до мо́ру ўпа́сти — той питхопи́ў сьі, зноў взьаў на се́бе. Но, летьа́ть зноў—: „Шо ти там ви́диш на тім мо́рі?“ ка́же. „Так — ка́же — йак ми́ска зло́та“. Той зноў мак! та й с се́бе зноў ски́нуў. Той шо ’но ті́лько ў мо́ру ўпа́сти — той зноў питхопи́ў сьі, зноў взьаў на се́би. „Ви́диш, нибо́жи, ото́ж йа тибі́ таки́й страх дава́ў, йак ти миньі́. Ти на ме́не три ра́зи стрильа́ў, ньіцісь миньі́ не зробиў — о́жи йа тибі́ таки́й по́страх даў, жи шо’но́-шо’но́ ўтопи́ти сьі і ни ўтопи́ў сьісь. Ожиж типе́р пойі́димо аж до мейі найста́ршойі сестри́. Йакжи прийі́дим туди́ до не́йі, то вна тибе́ бу́дить сьі пита́ти: „Шо ти схоч, чолові́чи, за мо́го бра́та, жо ти йиго́ ви́хоруваў?“ То ти ска́жиш: „Паньі, нех то даду́т, шо наймильньі́йше“. — Ожи вона́ до не́о витказа́ла: „Жибим ше ті́лько бра́та не ви́дьіла, тобі́м ни да́ла, шо йи наймильньі́йши“. — Взьаў да́льі на се́би, зноў пішо́ў, полетьі́ў —: „Типе́р прийі́дем до середу́шчойі сестри́. Зноў она́ тебе́ бу́де пита́ти: Шо ти хо́чиш, чолові́чи, за мо́о бра́та, жо ти ви́хоруваў? — то ти фурт кажи́: То, па́ньі, шо наймильньі́йши“. — Та́йа зноў так сказа́ла: „Жибим не ті́лько бра́та не ви́дьіла, йак не ви́дьіла, тобим не да́ла́, шо наймильньі́йши“. — А той взьаў па се́бе, зноў да́льі —: „А ньіц не бу́деш каза́ти, ’но ті́лько то жоб да́ла, шо наймильньі́йше, тамті сестрі́“. — Прильіта́йи він до наймоло́тшойі сестри́ та й ка́же: „Йди, виччиньа́й бра́му“. — Але він кльу́пайи, кльу́пайи коло те́йі бра́ми — ни мо́жи виччинити. А він ка́же: „Жиби ти ту день і ніч кльу́паў, то вни сьа тибі́ ни виччи́нут“. — Зьньіс сьа ў гору́, йак тра́скне сьа до бра́ми, так сьі та бра́ма ростворила. Вибіга́йи сестра́ до не́го —: „Бра́цьи, бра́цьи муй коха́ний, деш ти бес ті́лько

бес тілько часіў буў, жи йа тебе ни видыла?“ — „Мойа сьостро кохана, бууім на польованьу, ньи спризирвалы*), одже мене той чоловік вихоруваў — одже він тепер хоче собі за то заплату“. — „Шо ти хочеш, чоловіче, за мого брата, жо ти вихоруваў?“ — „Не велика то йи річ, шо наймильныйше — ў мене брат льіпший йи, наймильныйшій“ — і заплатила йиму. Ожиж він ййі питайи: „Паны, йакжи йа сьі дистану до своо крайу?“ — „Ожи на тобі таку скриньку — схочиш ййхати, скажиш до скриньки: Жиби миньі пойазд буў! Прийідиш де па море, скажиш до скриньки: Жиби миньі окрент буў! — шо сибі загадайиш, чи йісти, чи пити, то ўсьо тибі достарчит. Схочиш музики — музика буди, схочиш ў карти грати — і ў карти заграйиш, і прийідиш до свойиго дому і так сибі сьі постарайиш і шче льіпши, йак ти на моо брата видаўісь“. — От йіхаўжи він, йіхаў, було ше кілька миль до дому — зачаў він сибі грати ў карти. От досить, з ним ни могли грачі ньіц зробити, так він ўсьо виграваў, і ше собі казаў музицьі заграти. Йак та музика зачала грати, так тото сьа ўсьо задиўувало, жи такий йакиййісь ни з біса пан, а так ўсьім сьа викону́йи. Ожи досить, та музика грайи і так грайи, жи перестати не може. Ож йиму самому аж сьа ўвірило слухати, але забуў примовити до нейі. жоб она сьі спратала. Музика грайі та й грайі — але приходи злий дух та й каже: „Чоловіче, чож ти сьі так смутиш?“ — „Ей — каже — смучу сьі, бо не знайу, йак сказати, жоби та музика перестала грати...“ — А він каже: „Запиши миньі тойи, шо ти ў дома ни знайиш, то музика перестане грати“. — Ожи він сибі роздумуйи, толкуйи ў свойі голові, жо ў ньічім ў дома так ни знайи, 'но ўсьо знайи — ожи кажи: „Запишу тибі“. — Йак той записаў, так сьі та музика спратала до скриньки. И він прийіхаў до дому, але дивить сьі: йи хлопець, жінка хлопцьа привела. Так той пан сьі дужи рожжалиў, жо він тоо хлопцьа йиму записаў — а він ни знаў, бо го жінка ходила з ним, то він ни знаў, чи буди шо, чи ни буди. Так той хлопчик ходит до шкіл, до дванайцьать льіт, так сьа файно фчит, приходи до дому, той хлопиць, різньі сторийі роскавуйи, різньі такі прахтики — батькові великий йи жаль, жо таку дитину запропастиў. Алеж той хлопець вислухаўши йіден раз і другій раз, жо батько з матьіройу такі жалобні, і питайить сьа батька: „Тату, чо ти так плачеш з мамойу?“ — „От, сину, так плачу!“ — „Чож ви майите, тату-мамо, плакати так? Боўу дьакувати майити ўсьо за досить: майити йісти, майити пити — скажіть ви миньі, чо ви плачити“. — Батько фурт виткавуйи: „А, сину, чо йа плачу? Чи ти знайиш? Миньі гинше ў голові, а тибі гинше ў голові...“ — Той сьа студент розизлостиў, хопиў за ніж —: „Тепер,

*) — скалічили мене (з франц. blesser через нім. blessiren).

та́ту, не ка́жеш ти миньі́, чого́ ти пла́чиш? Альбо тибі́ смерть, або миньі́". — Оже ба́тько ви́слухаўши то́о сту́дента — : „Ни скажу́ йа, зро́би смерть сам собі́ — скажу́, си́ну, чо йа пла́чу. Йа, йаким йі́хаў з доро́ги, сказа́ў йа му́зицьі загра́ти сибі́, жобим вохо́чій буў, і йа не знаў, йак до те́йі му́зики сказа́ти, жоби переста́ла гра́ти — о́жи прийшо́ў злий дух і ка до ме́не: Чого́ ти суму́йиш? Ожиж йа примо́виў до не́го, жо не мо́жу йак витказа́ти, жоб та сьа му́зика спра́тала. Ожиж він ка́же: Скажи́ миньі, па́не, запиши́ то, шо ў до́ма не зна́йиш. Ожи йа йиму́ записа́ў, а ў тибі́ ни знаў". — „Ожиж ти тепе́р, та́ту, так? — йа не твій, а ти не мій. Тепе́р йа йду за свойі́м ба́тьком шука́ти". — Ожи йак пішо́ў, і нема́ до ни́ньішного дньа. —

Записано в Берлинї від господаря Гната Романова в грудни 1895 р.

Скомбіновано кілька казкових мотивів: 1) шлюб воробця з мишею, що довів до війни між зьвірями — паралель ледво натягнена Wł. Weryho, N. 1; 2) історію стрільця, що за виліченє ґрифа дістав чудесну скриньку — пор. Wł. Weryho, N. 1; 3) птах несе героя через море і тричі пускає для постраху, пор. N. 26, стор. 7—8; 4) музика, що не може перестати грати, бо герой забув чарівне слово, пор. Ґете, der Zauberlehrling; 5) батько за визволенє з клопоту записує чортови те, про що сам не знає дома і потім бачить, що записав сина, пор. Етн Зб. I N. 12. Конець недоладній і урваний.

60. Про музику і його сина.

Ішоў йіде́н черезь льіс музи́ка і здибайи йиго той шатаньа́ка, музи́ку то́о, і ка: „Нау́чи́ мене гра́ти!" — Він ка́е: „Йак йа тебе́ нау́чу гра́ти, коли ў те́бе па́льцьі криві́! Шож йа с ти́ми па́льцьами криви́ми зроблью́! Тре ви́простити!" — Йак пішо́ў він — так трачі́ колотки́ різали — йак той взьаў розбиў ту коло́тку, ті терти́цьі ровдали́ сьі, він ка́же: „Саджа́й па́льцьі!" — Каже: „Йак ви звете́ сьа?" — до то́о музи́ки. А той музи́ка ка́же: „Йа „сам" зву сьа". — Йак засади́ў па́льцьі ў ту коло́тку, той вда́риў по клинцеві, кли́нець ви́скок, та й ті па́льцьі стисну́ло йиму́ та й той музи́ка фтьік. А той с па́льцьами трима́йить сьа, кричи́т, нех Па́нбіг боро́ни! Шо підійме ту коло́тку ти́ми па́льцьами, то грим! у зе́мльу. Тих злих ду́хіў позбіга́ло сьа по́ўно, ка́же: „Хто тобі засади́ў? — Він ка́же: „Сам засади́ў". — „То й ви́йми сам!" — Той підійме ту коло́тку та й грим! у зе́мльу с тими па́льцьами. До́ти биў, доки па́льцьі не пообрива́ў. І пообрива́ў па́льцьі і пішо́ў до до́му.

Той музи́ка маў си́на. І каже: „Та́ту, шчо то йи тако́о, жиби то бойа́ти сьа, на сьві́тьі? Йа не бойу́ сьа ньіц!" — Ка́жи: „Зна́йиш ти шо, си́ну, ти не бойі́сь сьа — йди́ 'но ти на дзвілни́цьу піт це́ркву, то там зльака́йись сьа". — Каза́ў він вартіўникові радно́м окри́ти сьа на дзвілни́цьі. Вльіз він на ту дзвілни́цьу, ди́вить сьа: сиди́т шось біле —

той сип. Прийшоў він до тоо вартіўника, каже: „Хто то?“ — Той вартіўник ни ўбзиваййить сьа. Йак він йиго копне ў с.... погойу: той полетыў з дзвілнийцы і ногу виломиў. Прийшоў син до дому до батька, питаййить сьа батько: „Шож там, сину, зльакаў сыісь?“ — „А — каже — йакась біда сидыіла — йак йа йі, ка, копнуў ў с.... ногойу — там йинчиг — каже — під дзвілнийцейу“. — І той син ныіц такі не бойаў сьа.

В йідні хаты пйадесьат умерцыіў умерло — йиго туди запровадили наніч самого. Запровадили йиго туди до тейі хати, нарубаў він скалок, той синок, взьаў він тійі ўмерлі попід пийцом попітпераў усы, по лаўках, і каждому скалку ў зуби теньґу застромиў, засьвітиў — так ті скальи горіли йім у зубах, ни йідному аж ніс обгоріў умерлому. Прийшоў він до дому — питаййить сьа: „А шось, сину, бойаў сьа?“ — „О — каже — бойаў сьа, — йа дзиґара цыілу ніч куриў враз із ними“. —

Але в йідні хаты, (так над водойу була та хата) там ныіхто ни міг вочувати ныіґди. Йиго туди зачинили до тейі хати. А там булі гроши під підлогойу, а ті недобрі ўобсыіли. А ті недобрі то лыізали так йак коти по хаты, ті злі духи. Котрий кіт вилыізе спіт постелы, то він йиго хап! за шийу та й несе до води топити. І поти йіх топиў, аж вже блисько дванайцьатойі години. Зачиниў сьа він ў ті хаты — кинуло комином руку. А він загльадайи, каже: „А друга де?“ — Зара другу кинуло. — „А нога — каже — де?“ — І ногу кинуло. Кае: „Друга де?“ — І другу кинуло. Каже: „А голова де?“ — І голову кинуло. Потому тулуб кинуло комином та й стаў найстаршій дийавол там коло него. Питайи: „За чим ти прийшоў сьуди?“ так той дийавол до тоо хлопцьа. Він каже: „За грішми“. — „Тих — ка — гроші не дістанеш“. — Ка: „Чому не дістану?“ — „Е, — каже — бо не можна“. — Ковадло було таке залыізне, там на тих грошах лежало, — а той шатаньака маў криву бороду. Каже: „Йа тобі випрошчу“ той хлопець. (Вони вже ўбидва освойіли сьа, вже не бойіть сьа йіден друѓого). — „Ну — каже — йак можеш, то випрости“. — Той взьаў, розбиў клинцем то ковадло залыізне, тому ўпакуваў бороду, йак клинцьа пусти, клинець вискок, бороду стиснуло — недобрій найстаршій кричиг ґваўгу, ричит, аж позбігали сьа до нео ті. Говори до нео: „Пусти миньі бороду!“ — Він каже: „Поти не пушчу, поки миньі ту гроші не добудете!“ — Йак той свисне старшій, йак ті недобрі позбігайуть сьа — так та підлога йак не була. Насипали штири міси гроші—: „Но, пусти бороду!“ — „Поти не пушчу, поки гроші не занесу“ так той хлопець каже. Ті недобрі надух йиму гроші затаскали до йиго хати. Допіру бороду пустиў. (І то такі праўда колись була, то за границейу росказуваў йіден). —

За тим ча́сом там у Береcте́чку вели́ка була́ хольи́ра, льу́ди шчоде́нни ўмера́ли ду́же бага́то. І ка́али то́му хло́пцьиві, жиб він достеріг, шо то тако̆е йи. Йде — а то коло це́ркви льу́ди хова́ло сьа — вльіз він на дзвілни́цьу, сиди́т він на дзвілни́цьі — стаў над гро́бом дим. Тьма ста́ла, але ди́вить сьа він — виносі сорочку з гро́бу. Пото́му вино́си по́йас, пото́му вино́си штани́, чи́сто фсьо повино́сиў, шче пішо́ў по ша́пку. Той забра́ў те шма́тьа та й на дзвілни́цьу. А той ўме́рлий за ним, та й ка́же: „Віддай миньі!“ — Той 'но льі́е до не́го — той ў дзвін бааам! — той ў низ та й ўпаде́. Зно́ў ка́же: „Відда́й миньі шма́тьа, бо миньі́ зимно!“ — льі́зе там до не́го по схо́дах. Йак вдари ф той дзвін, той упаде́. Він йак польі́з тре́тьий раз, 'но тілько хтьіў дібра́ти сьа до не́о (бу́ўон його́ задуши́ў, бо то бу́ў опи́р), півень йак закукурі́каў — та й він фпаў, смоло́йу розільльа́ў сьа. Прийшло́ ра́но, те шма́тьа за́ра да́ў до кьсо́ндза, а на тім гро́бові па́льічку застроми́ў. Ра́но віткопа́ли гріб — а він лежи́т го́лий ў тру́мньі, 'но в йідньі́ ша́пцьі! Взьли́ привели ка́та, кат сказа́ў, жи то йи ўпир, носьі́к його́ кат на куски́ — то він бу́ў таки́й черво́ний, жи ті куски́ скака́ли так коли йашчірка. . Ну, і топі́ру фти́хли льу́ди ўмира́ти. А той опи́р ходи́ў ў ночі́ і льу́ди надиха́ў і то така́ хольи́ра була́. —

А йидно́му жи́дові бо́роду ўкраси́ў: ма́ў руду́ той жид, а він зроби́ў йі́му чо́рну. Прийшо́ў той жид до ньо́го, там го шось просити ци шчо. А він ка́же: „Але́, на́шчо вам така борода́ — ка́е — руда́, до́ўга?“ Ка: „Йа каза́ўби вам украси́ти йі́йі, чо́рну зроби́ти ту бо́роду“. — Каже той жид: „Ну, гіршті, шо роби́ти с тим?“ — Ка: „Йа тебе пораджу. Возьми́ за піў рубльа́ смоли́, ўкраси́ш“. — Взьа́ў той жидьа́ка за піў рубльа́ смоли́, теньґі́й баньа́ чи́ско, ростопи́ў йі́йі. — „Але́ — ка́же — йак ви зве́те сьа? Жиби ви миньі́ бороди́ не вінсува́ли, виб миньі заплати́ли за бо́роду...“ — Він ка́е: „Йа зву сьа „так“, „ци не ви́дьілисьте мене́ так“. — Йак той роспусти́ў смоли́ гладу́шчик, так кре́нкій, глубо́кій йак жид бо́роду ўсади́ў туди́ — : „Але — ка́е — трима́й годи́ну!“ — Та й той жид йак потри́маў голи́ну — та й та борода́ засти́гла ў то́му гладу́шчику с смоло́йу. Та й жид хо́че добу́ти бо́роду. коли смола́ засти́гла! Та й жидьа́ка но́сить сьа, таки́й баньачи́шче смоли́ майи, та й ка́же: „Але́, не ви́дьілисьте мене так?“ Та й ка, до котро́го прийде хло́па (а він пита́ў сьа за тим чоловіком, шо той його́ так прирайіў) ка́же: „Не ви́дьілисьте мене так?“ — А той ка́же: „Йа тако́го ва́рйата коли ви́дьіў так, с таки́м гладу́шчиком?“ — Ну, й пита́йить сьа: „Хто тибі так дора́йіў?“ — Він ка́е: „Мене́ так! Ну, она́ була́ руда́, йа хтьіў ўкраси́ти йі́йі, жиб була́ чо́рна...“ — І бі́дний жид му́сьіў бо́роду обстри́чи с смоло́йу, шо без бороди́ зіста́ў. —

Записано в Лешневі брідського пов. від господаря Демчука в серпни 1895 р.

Зведено до купи кілька мотивів: 1) як чоловік учив чорта (або змия) грати, пор. Chełchowski II, N. 57; 2) про чоловіка, що не знав страху, пор. висше N. 43. 3) про упиря, що був причиною пошести, пор. Аөанасьевъ, N. 205 і IV, 422 — 493. 4) про Жида і горнець зі смолою, оповідане аналь́огічне з байкою про лиса, що нараяв вовкови ловити рибу хвостом у ополонції, пор. Л. Колмачевскій 68—92.

61. Дурний Гриць і водяна панна.

А зноў йідна́ була́ жі́нка, жи ма́ла йідно́го дурно́го си́на, назива́ў сьа Гриць, і не ма́ла ви́йнце вона́ аны ґру́нту, тілько йідну́ хати́ну ду́же старе́ньку. І не могла́ сибі да́ти ра́ди ў сьві́ты, бо ўже стара́ була́, а той ни міг заробити. Але то було́ за па́ншчини і йійі каза́ли па́ншчину робити за ту́йу ха́ту. І вона́ не зду́жала вже відробити паншчини све́йі; тогды́ пан каза́ў, жиби дурний Гриць ішо́ў до ставу́ стерехчи́ риби, то він вітпи́ше па́ншчину. І той не хо́че, бо дурний, іти стерехчи те́йі риби. Але положи́ў і каза́ў дати кі́лька кі́йіў йіму́ —: „То му́сиш хоць таким спо́собом миньі па́ншчину відробити, хоцьа́й ти дурний — то коло ри́би бу́деш стойа́ти, коло ста́ву". — Йакжи той набра́ў сьі бо́льу, і тоні́ру послу́хаў і пішо́ў до то́го ста́ву, і пан його́ записа́ў „стаўни́чій". Але ни ма́ла його мати чим на́віть поживи́ти — льітнього то було́ дьньа, на висьньі́, голо́дний передно́вок — і несе́ ма́ти там де шо ви́жебрала на сельі́ то́му Гри́цеві, сво́му си́нові. Але було́ то раз і дру́гій раз, понад коршмо́йу хо́дьачи. Але вихо́ди с коршми́ жид, йакто коршма́ вичи́ньана льітом —: „Чиму́ ви до ме́не ньіко́ли, Йіва́нихо, ни ўсту́пите?" — „Йак йа ма́йу до коршми́ ўступа́ти така́ бі́днайа, йак йа не ма́йу 'но душа́ ў миньі́?" — „Шо ти питайиш, Йва́нихо, ти ўступи́ — йа ма́йу горі́лку і ше й за́куску дльа те́бе найду́: йи ў ме́не хльіб, булки — хибаб йа буў такий неразу́мний, жиб йа бі́дного ни потрахтува́ў? Той ма́йи гро́ши, а ти ньі — то йа тибі́ й подару́йу". — Поду́мала та́йа стара́ Йіва́ниха: „Піду́но йа до то́го жида". — І той жид горенда́р даў йійі горілки кі́льішок чи там кватирку і даў йійі хльі́ба закусити —: „Дзьіньку́йі вам, горенда́ру, за те, жисте миньі́ дали́, бо плати ни ма́йу". — Прийдьіть 'но ви, Йіва́нихо, ўза́ўтра, йа й ўза́ўтра тебе́ потрахту́йу, Йіва́нихо". — Було́ то так йіде́н день і дру́гій — на тре́тьій день Йіва́ниха ўже ўстида́йить сьа й бойі́ть сьа і поза коршмо́йу ўже хова́йить сьа, йак іде́ — спога́да́ла сибі́, жи: „Доўг вже ма́йу великій у жида, вже найдеть сьа за два дньі бли́сько золотий гро́ший, а йак ше ни́ньки тре́тьій день він мене́ закли́че, а йа ма́йу рима́мент па́ншчину, то жид возьме пода́сьть мене до пана і ше й хати́ну мо́йу зльіцитуйут". — Али жид пилну́йи льі́пши Йіва́нихи, де вона ўбертайить сьа, бо то недале́ко було́ —: „І ви, Йіва́нихо, вже мене́ ўстида́йити сьа, до коршми́ ходити?" — і закли́каў

до коршми́ йійі і ка́жи: „Ни журй сьа, пы, йа шче тибі́ гро́ши дам“. — І привіу до коршми ту́йу Йіва́ниху і дайй вноу ту́йу кватирку горі́лки, а ше й дру́гу дайй у фльашчи́пу дльа Гри́цьа і бо́хонець хльіба і ка́же до не́йі: „А шож то тако́го великого — йак нема́ пьіко́го, то мі́гби й Гриць прийти сам, йиму́ нидале́ко до ме́не“. — „А нан йакби довідау сьі, тоб йиго́ до́сить кійами збиу, а нага́йкоу шче й би льі́пши побиу“.— Зане́сла ту́йу горі́лку і той хльіб до Гри́цьа, йак мати, і росказу́йи: „Зна́йиш ти, Гри́цьу, шчо йа тибі́ скажу́? жи казау жид, жиб ти міг і сам прийти, тоб ти жиу, ньіж го́лод терпі́ти“. — А Гриць йак ту горі́лку ви́пиу, і уохо́ти набра́у сьі – : „До́брий то жид такий, жи ду́рно дау миньі́ горі́лки і хльі́ба – і ка́же до ма́тери: „Вже то йа сам таки́ ледви́ пи піду́, а ви йдете́, ма́йите час, то уступі́ть ше до не́го, там шо він вам ска́же“. — Але стара́ таки сибі ду́майи, жи: „Йа не бу́ду доходи́ти“ — бо ни дайй ві́ри, жи він дурний. Іде́ж вона наза́д і жид стойі́т у поро́зьі, каже: „Ну, Йіва́ниху, при́йде коли́ Гриць, пьі?“ — „Ет, шо та́мкай питайите́, де вам дурни́й при́йди, йак він ни зна́йи пьіко́го аньі пьічо́го“.— „Кажі́ть ’по йі́му, пех ’но він при́йди сам до ме́ни — ви мо́жети жити ле́хко тепе́р па передно́вок і ше й гро́ши бу́дети ма́ти“. — „А — ка́же та́йа Йіва́ниха — пу, а хтож миньі гро́ши дасьть? Біди́ миньі бі́льши дасьть, ньіж гро́ши“. — „Чиму́? Йа вам сам дам, али аби́сьти пьіко́му пи спомина́ли ньіц — йа ма́йу таку́йу ву́тку на до́угій ти́цьі, а йідна́ково Гриць стойі́т коло ста́ву по цьі́лих дььньах — а він жиби до́брий буу, жиби прийшо́у до ме́ни, то йаб йі́му дау ту́йу ву́тку і вінби ки́дау на во́ду, і мауби сам шо йісти і миньіб йаку́йу дау ри́бку, і с то́гоби прийшло́, жи вінби мау шо живити сьа і йаб ше йі́му заплати́у“. — І дау ті́йі Йіва́нисьі ту́йу ти́чку і ву́тку —: „Занеси Гри́цеві до ста́ву“ — і показа́у йі́му́, шо ма́йи він чі́пльати па той гачо́к на ри́бу кидати, і дау Гри́цеві шче горі́лки і хльі́ба і жиби Гриць мау уохо́ту ри́бу ла́пати. І занéсла Гри́цеві Йіва́ниха ту́йу ву́тку, горі́лку і хльіб, і він зльака́у сьа і ка́же, жи: „Мене́ пан уже́ забйй“. — Але йак він ту́йу горі́лку випиу і хльіб ізьі́у, і поду́мау сибі́: „Та, уже миньі йідна́ково — бу́де бити мене́, а́льбо вже забйй, йідна́ко йа бі́дний“. — Але ди́вить сьа, жи пітхо́ди жид очере́том до Гри́цьа —: „Гри́цьу, ни льака́й сьа ти — а Гриць ду́же сьа зльака́у, йак пови́дьіу жида коло се́би — йа ті́лько прийшо́у показа́ти тибі́, йак ти ма́йиш ри́бу ла́пати“. — І показа́у і нау́чи́у Гри́цьа. І так йіде́п день, дру́гій день ла́пайи Гриць ри́бу па ту ву́тку, у очере́т склада́йи — прихо́ди ма́ти до не́го, жи прино́си йі́сти і заби́райи ту́йу ри́бу і несе́ жидові до коршми́. І жид каже: „Йа ма́йу, Йіва́ниху, такий волочо́к, жи сьа ті́лько ни бу́де му́чити, і ки́пе раз, то уже бу́де до́сить з не́го“. — І занéсла і дала́ Гри́цеві уже́ той сак на ри́бу. І той йак опки́пуу той ставо́к, Гриць, і не мо́же ви́тьагнути — таке́ шось тьашко́го.

І так стаў зальакаў сьа, плаче, жи ў воды́ той сак, прийди во́комон і вже йиго́ забйи́. І до́ти той сак у воды́ буў, аш по́ки ма́ти ни прийшла́ Прихо́ди ма́ти —: „Чого́ш ти пла́чеш так, вьльакаў сьась?“ — „Ви миньі́ тако́йі біди́ принесли, жи ми пропа́дим обо́йи: шось там по́ўного йи, жи ни мо́жна ру́шити, так йак ка́мінь у тім саку́“. — „Стíй ’но ти, Гри́цьу, ни льака́й сьа, йа тибі́ поможу́ ви́тьагнути. Мньа Оца́ йі Си́на і сьвато́го Ду́ха, а́минь і Го́споди допомага́й!“ — і зачала́ ма́ти тьагну́ти, — витьага́йи, а ў тім саку́ йист дьі́ўка, але ше й па́нна до то́го, але не мо́же стара́ зна́ти, бо не зна́йи, — йак то старо́го зако́ну — жиби ў воды́ дьі́ўка з ри́бойу пли́вала. І та́йа дьі́ўка — той відрік сьа сака́, зача́ў утьіка́ти — і ўчіпи́ла сьа йиго́ за ши́йу і ка́же до него, жи: „Ти від ме́не ўже тепе́р ньігде́ не ўтьіче́ш, бо йа на те́бе два́йцьат і шти́ри ро́ки ўже ў ті воды́ чика́йу — жи ти тепе́ркай бу́деш мій чоловíк, а йа твойа́ жі́нка, коли ти ўже мене́ ви́тьагнуў на сьвіт і на со́нце із води́“. — І той пла́чи і дере́ть сьа від не́йі, тьіка́йи, йак дурни́й Гриць — а ўона́ ка́же до него: „Ти, Гри́цьу, тепе́р йди до до́му і йа йду за тобо́йу“. Гриць зі страху́ мльі́йи, звича́йно, жи він дурни́й ро́зум ма́йи, і ка́же, жи: „Мене́ пан забйи́!“ — а вона́ ка́же до него, жи: „Ти тепе́ркай бу́деш па́ном, а той пан то не бу́де на́веть варт у те́бе за ўоко́мана бу́ти“. — Прийшо́ўже Гриць до до́му і ду́маў сибí, ду́маў той страх вели́кій і заснуў с то́го кло́поту. І ўстайи ра́но: він таки́й убра́ний і льо́кай коло него йи, жи йиго́ опуцо́вуйи, чо́боти і ўоде́жу йиго́, і та ха́та, шо була́ хати́на старе́нькайа, він ди́вить сьа, жи він у муро́ваній ха́тьі стаў. І ду́же зьльака́ў сьі с то́го і пита́йить сьа ма́тери: „Де мій лату́н?“ — А ма́ти ка́же: „Та диви́ сьа, йакí йа су́кньі ма́йу! Або́ж йа ма́йу ті́йі ла́хи? Чи йа зна́йу, де вони́ сьа дьі́ли?“ — А та́йа дьі́ўка ка́же, жи: „Ви тепе́ркай не бу́дете ў латуна́х ходи́ти, ’но ў такі́м убра́нім, па́ньскім, йак йа“. — Але йде ти́він до двора́ і воко́мон заказувати на па́ншчину — так бо ди́вить сьа, жи ха́ти нима́, ’но йаки́йісь мур на тім мíсци, таки́й дзьидзьі́нец — і ка́же: „Шо сьа то за ди́во ста́ло без ніч [і с то́го па́па по то́му сьа зроби́ло чудіўство́], жи таки́й па́лац стаў на ті́йі хати́ньі?“ — І кли́че те́йі Йіва́нихи, чи Гриць коло ста́ву, чи ньі. Йак та Йіва́ниха вийшла, за таку́йу па́ньу ўбра́на, так ўоко́мон сам заўстида́ў сьі, жи він йі Йіва́нихойу кли́чи“. — „Так ше від уче́ра від полу́дньа нема́ ньіко́го коло ста́ву, бо Гриць у до́ма“. — Ка́же ўоко́мон, жи: „Ти шче, Йіва́нихо, із Гри́цем пі́деш і до турми́!“ — А Гриць іс се́бе свойі сурду́ти бере́ і дере́ на кава́лки і ки́дайи, бо йидно́ за те́йи, жи він дурни́й, а дру́ге, жи він не ви́дьіў на сибі́ тако́го жа́дного гу́бйору па́ньского і тим сьа ду́же зальака́ў. Але ўоко́мон ка́же: „Іди́ж ’но ти на диспози́цийу, па́ньі Ґре́ґорж, до па́на!“ А Гриць пла́че —: „Йакже йа піду́, жи йа пан і тамто́й пан?“ А та́йа па́нна написа́ла табли́чку

і винесла тому уокоманові на двір, на дорогу, жи —: „Прошу йа вас, паньі вокомон, і ви за то ни гньівайти сьа, шо йа вам буду казати —- же така бліська дорога панові до Грицьа, йак і Грицеві до пана“. — Заньіс уокомон панові туйу табличку і дау панові в руки. Пан перечитау і васьмійау сьа сибі с того, жи дурний Гриць, і питайить сьа уокомана, хто то йиму так написау. Каже: „Йакайась така панна винесла, миньі дала у руки, йакби йака крульіуна“. -- Розмишльайи сибі пан, жи то усьо забава і сьміх, і посилайи назад іс тейу карткойу уокомана, нехжи він прийде, хоць дасьть рахунок, шо він панщчини винен. Приходи уокомон назад іс тейу карткойу і віддайи там — не виходи ньіхто, тілько стара Йіваниха вийшла. І віддау туйу картку, а та понесла до тейі панни; а тайа вітписала назад, жи: „Не буу і не буде, але нех сьі пан сам пофатиґуйи“.—Заньіс окомон назад і пан сибі роздумуйучи: „Шось гострого ґльа мене йист с такого дурного Грицьа“ — і казау козакови коньа усьідлати і з великойу зьльісцейу нагайку в руки взьау —: „Пойіду йа до тоо дурноо Грицьа, але убйіу йиго!“ — І уокомана за дурного зробийу, жи уже й уокомон такий дурний зробийу сьа йак Гриць—: „Хоцьайім не годен, а до мене такі річи приноси дурні“. І прийіхау — йак уогльануу той дзьидзьіньиц і ту сальу, і ваустидау сьа сам. Ни-зьльізайиж він с коньа, 'но у дзвінок задзвонийу, —задзвонийу у дзвінок —: „Хто то тут мешкайи?“ І пустийу сьі той Гриць іти на двір, але тайа панна не пустила, каже: „Йа вийду сама“. І приветала пана грабйого бардзо: „Вильможний паньи грабйа, проше до покойу“.—„О ньі, не буду йа зьльізати с коньа, бо шось йа виджу дивного, жи сьа тейі доби стало за мойу рибу, жи ваше йи велике шчасьтьа, а уже мойи нишчасьтьа“. І придумау сибі пан у короткій справі, шо то тому робити, жиби Грицьа до себе запросити — і пише на коньі картку, ни каже вже „Грицьу“, іно проси пана Ґриґоржа, жиби пан Ґреґорж до мене прийшоу на диспозицийу. Той хоче йти і бойіть сьа і шукайи за свойіми латунами, але та водьапа панна каже: „Нема і не буде вже твойіх латуніу, бо до третього дньа то сьа той пан грабйа удьагне у них“.— І пригадау сибі пан йідучи до дому: Йакуб то йіму видати кару? Але запросиу сибі другиx пановіу, шо коло него йист, жонтци і касьіра і так дальі, котрі у него служили, і каже до них, шо то сьа стало, і дайи йім той лист читати. А тийі кажут до того пана: „Паньі грабйа, ньіц йіму за кару не дати, 'но тілько нех він (так сибі вигадали), коло соньцьа жиби він йіхау і за йіден день цьілий сьвіт жиб він убйіхау і назад жиби прийіхау і жиби соньцьа спитау, йак то за день цьілий сьвіт обйіхати і назад вернути сьі — і жиби назад прийіхау і сказау, чи він йіхау на коньі, чи бес коньа він йіхау, али жиби у вечері назад буу — то вже йіму льіпшойі кари не може бути суджано, бо йідно, жи він дурний

такий простий, і він йак піде, то вже сы назад ни верне і пан сы усього збуди". І пан дуже собі уохоти розібрау на тейи, шо йиго преложоні кажут, і написау пан, жиби він спитау сьа соньцьа, дльачого то так в день сьвіти, а в почі не видно. І приноси вокомон той лист до пана Ґреґоржа — а тайа панна перечитала і уфалила тейи письмо, шо пан написау грабйа, і каже, жиби дау пан коньа дльа него і на дорогу йиму грошей, хоць припамный не багато: тристо злотих. І пан дуже сьа с того засмутиу, жи назад такий перекав йиму вітписуйут, і показуйи тим свойім преложоним, шо сьа то роби і йак йіму вітписуйут. А тійі преказали: „А шож то пану грабйому шкоди? Чи нема коньа? А йак у картах приграйи він тристо риньских? Але прецьа спрахтикуйим дурного Грицьа, шо то с того вийде і йак сьа з ним стане". І пан сибі подумау і уохоти підібрау і так помислиу сибі, жи прауда то, шо кажут, жи то мала баґателка, і дау йіму коньа йі гроші. І той забрау сьа і пойіхау з великим думаньам у свойім серцы. Але вона йіму дала свій сиґнат на руку і дала йіму письмо, свейу рукойу написала йако крульґуна до свого батька й і до матери: жи вона у ставу утопльана, мори йійі взьало, а такий найшоу сьа, жи вона до ставу приплила і йійі замісьть риби витьагнуу на сьвіт зі ставу. — І він йак пойіхау, то йиго і вечір захопиу, дуже невидно і дорога скінчила сьа. А й окомана вона приписала, жиби йіхау за сьвітка з ним, бо йиму самому не буде дана віра. Но, і ніч йак захопила, нема де переночувати, дивить сьа і журить сьа вокомон: два коньы і два йіх, нема де переночувати в льісьі, у горах. Але дуже невидно сьа і дивить сьа, жи сьа сьвіти у палацу у великім. Прийізьдьать піт те вікно і просьать сы паніч — нема ньікого у тійі станційі, тілько йідна сама старенька кобіта, паньі. —„Шо ви хочите, льуди?"—„Ми хочим, можибисьмо переночували". — Ни можу йа вас ночувати, бо ту вас зьвірі зьідьать". — Подау Гриць письмо тійі паньі, перечитала паньі той лист і казала запровадити до скали, до такойі станьі, жиби там зьвірі ни добули сьа або воуки. Але так нізьньойу поройу, коло девйатойі-дисьатойі, слухайут тійі: гудуг, вийут не вийут, але так йак крик і галас. І страшне сьа польакали обидва, шо та паньі казала, жи йім смерть уже буде. А паньі дала той лист свому панові, воукові — шчо оний були закльатийі у таких войнах, жи йіх воуками зазначили, фсе войско і йиго, так йіх зачаровали, а вона дістала сьа з малойу дитинойу і утыкала с того крайу свойийго і на Дунайу йак йіхала, і зачала фальа велика бити і вона ту дитину ізгубила с того страху у Дунай і у море — і теперкай оно не утопило сьа і виросло разом з рибойу, і йіден йійі витьагнуу замісьть риби на сьвіт і вона жийи, і майиш ту саму печатку прислала, шо йа ійі учипила, ті дитиньі, і те саме назвиско. — І с того воука зробиу

сьа чоловік, йак вона́ йім́у дала́ перечита́ти той лист і то́й пе́рстинь дала́ йіму, і ўсе во́йско ста́ло льудьми́ наза́д с тих воўкі́ў. І каза́ў припрова́дити перед во́чи і сказа́ў йиму́, жи —: „Йа ра́зом іс тобо́йу йіду́ с тим во́йском“. І забра́ў сьа іс тим во́йском і так на ўсьу ніч пойі́хаў з во́йском, зи ўсім, той круль; і той ўоко́мон йако сьві́док прова́ди із Гри́цем те́йи ўсе во́йско аж до Гри́цевого до́му. Та й той у ве́чері йак прийі́хаў (чи там у ночі́) с тако́йу пора́дойу до до́му, і каза́ў то́го па́на запроси́ти до се́бе ў го́сьтьі. І йак пан прийшо́ў і привета́ў сьа с таки́м мо́жним царо́м, і ба́рзо зача́ў сибі́ метвйи́пьа ми́слити[1]), жи він уже ни варт ньіц ве́длуґ Гри́цьа. І той йиму́ показа́ў той ўсьой ро́спис, йак сьа то ста́ло, жи сьа вона́ утопи́ла у водьі́, а воно́ з ри́бойу ра́зом жи́ло, а він бу́ў зачаро́ваний за во́ўка із во́йском, за воўки́ —: „А тепе́р шча́сьтьа тако́йи зайшло́, жи вона́ ви́йшла на сьвіт з води́, а йа з во́ўка перейшо́ў на чолові́ка. Тепе́рка йа тут бу́ду па́ном, а ти, вельмо́жний гра́бйа, зі сторони́ ме́йі ма́йиш уступи́ти сьа“. — І той око́мон присьвітчи́ў йако сьві́док, шо він видьі́ў, і так сьі ста́ло, шо з во́ўка зроби́ли сьа льу́де. І пан іс те́йі манко́льійі не ма́ў шчо зроби́ти і взьа́ў пистольи́та і заби́ў сьа, а Гриць зача́ў панова́ти віт то́го ча́су.

Записано в Берлинї від господаря Онуфра Столяра в грудни 1895 р.

Початок отсего оповіданя нагадує троха леґенду про Мелюзину — водяну панну, що зробила ся жінкою звичайного чоловіка, див. Liebrecht, Gervasius 65—66: конець дуже поплутаний: тут є й мотив подорожі чоловіка до сонця (пор. Етноґр. Збірник I, N. 1 і 21) і мотив переміни цілого війська в вовків, хоч приплетений якось недоладно.

62. Березовий і його подорож до сонця.

Пішли́ дво́йи стари́х до льі́са (ни ма́ли дьіти́й) за гриба́ми і розійшли́ сьа в льі́сьі; стари́й пішо́ў йідно́йу сторон́ойу, а стара́ пішла́ дру́гойу. Стара́ надибала під бере́зойу дити́ну са́місь гриба́. Фтьі́шила сьі ду́же і кричи́т, гука́йи на старо́го. Прийшо́ў стари́й, до ку́пи сьа уже посходи́ли, — она́ пока́зуйі, роска́зуйі —: „Диви ’по сьа ти, стари́й, йако́го йа гриба́ найшла́!“ Пока́зуйи — а то хло́пець. — „Бода́й тебе́, стара́йа! таш то дитьа́, не гриб!“ — „Або́ш ти шо, не ви́диш?“ — І с те́йу ра́достийу пішли́ до до́му. Прине́сли і куміў закли́кали і ўохрести́ли — ксьондз йакжиж написа́ў? — під бере́зойу найшла́ сьі, „Бере́зовий“ йіму́ пітпис да́ў, Фитько́ Бере́зовий. І ви́росла та дити́на з вели́койу охо́тойу і му́дростийу і ті́йі ду́же тьі́шать сьа, старі́, і посила́йут йиго́ до шко́ли. Хло́пцьі дру́гі сьмі́йуть сьа с то́го і провива́йут: „Тебе́ бере́за вроди́ла, а ти Бере́зовий тепе́рка сьа назива́йиш і бу́деш“. І він

[1]) мабуть польск. martwić się.

то́го у̂стида́у̂ сьа, жи на не́го прозива́йут „Бере́зовий“ і ка́же, жи —: „Йа ни бу́ду у̂ вас“. — А ті́йі ка́жут: „Куди́ш ти пі́диш? Та́же ми ма́йімо таке́ ґосподарство, кому́ ми поки́немо?“ А він ка́же: „Шо миньі по ва́шім ґосподарстві — йа піду́ да́льі у̂ сьвіт, то не бу́де мене́ зна́ти ньіхто́, йак йа назива́йу сьа“. А ті сибі́ поу̂огори́ли, старі́йі —: „Шо він ду́ринь зна́йи! Хо́че спрахтикува́ти, — дай йі́му, стари́й, коньа́! Він пойі́ди, нака́йіть сьа біди́ і наза́д ве́рнить сьа“. — І пойі́хау̂, вийі́хау̂ в вели́кій льіс і у̂ папе́рі шось лежи́т зави́ньаного. Зььіза́йи с коньа́ і бере́ той напі́р, а кінь приповіда́йи до не́го: „Не бери́ то́го пйура́ (бо у̂ тім папе́рі пйуро́), бо тибі́ бу́де у̂ житьу́ вели́ка біда́“. Али той розвину́у̂, а то са́ме дийа́мент, дийаменто́ве таке́ пйуро́. І ка́же: „Йа бу́ду жи́ти за те́йи, а ти ка́жиш, шо бу́де біда́!“ І взьау̂ завену́у̂ наза́д і у̂ кише́ньу схова́у̂. І прийі́хау̂ до йідно́го жи́да на́ніч, а жид пита́йить сьа: „Зві́тки ви?“ Ка́же: „Йа йистим сьвітови́й, — коб де миньі́ до йако́йі слу́жби, або до йако́го двора́ де“. А жид ка́же: „Наш гра́бйа потребу́йи до ко́ний тако́го найста́ршого фу́рмана“ — і приньа́у̂ йиго́ на́ніч. І погада́у̂ жид, жи —: „Йа коло то́го гра́бйого мо́же шчо заробльу́ факто́рового“. І заки́м той у̂ста́у̂, то жид написа́у̂ до па́на гра́бйого, жи таки́й і таки́й дале́кій йаки́йісь вандро́у̂ний йи і хо́че до слу́жби. І прийізди́т дру́гим коне́м від гра́бйого льо́кай, жиби йиго́ запрова́дити. Пойі́хау̂ до то́го гра́бйого той Бере́зовий і да́йи свойи́ писе́мне, а гра́бйа зна́йи, жи він Бере́зовий пи́шеть сьа (таки́й вже льос йиго́, жи вже ка́жден знау̂, жи він Бере́зовий). І приньа́у̂ йиго́ той гра́бйа за слугу́ і той зара́ли́у̂, Бере́зовий, жи сьві́тла ’но за мі́сьаць раз до ста́ньі, — а він ви́йме те́йи пйуро́ с папе́ру і у̂ста́ви у̂ сьтьіну́ і сьві́тить сьа йиму́ цьі́лу ніч. І пан сибі́ поду́мау̂ те́йи, шо ті́йі фурма́ни пе́рши бра́ли шо ве́чера сьві́тло, а Бере́зовий не бере́ — і заклика́йи дру́гого фу́рмана до се́бе. Той ма́у̂ жі́нку, дру́гий фу́рман, і му сьві́тла діставало сьа, то він ше до до́му забера́у̂, а за то́го Бере́зового не ма́йи ньіц — і вони́ у̂би́два посвари́ли сьа, і той дру́гій пішо́у̂ і заска́ржиу̂ йиго́ па́нові. І закли́кау̂ йиго́ пан і ка́же: „Бере́зовий, чи́мжиж ти сьві́тиш? жи ти ни бере́ш від ме́ни жа́дного ни фасу́йиш сьві́тла“. Ка́же: „Йа ма́йу свойи́ сьві́тло“. — „Покажи́ж ’но ти миньі́, чим ти сьві́тиш“. І той ду́же засмути́у̂ сьа і прихо́ди до ста́ньі і бере́ те пйуро́ не́сти до па́на, а йиго́ кінь, Бере́зового, ка́же: „Куди́ ти бере́ш те пйуро́?“ — „А пан каза́у̂ прине́сти.“ — „А йа тибі́ каза́у̂, жи ни руш пйура́, бу́ди біда́ — іщче́ й гі́рша біда́ бу́де!“ І приньі́с те пйуро́ до па́на, а пан пйуро́ відібра́у̂ і — : „До гаре́шту пі́диш, Бере́зовий, бо ти у̂кра́у̂ те пйуро́, нема́ у̂ цьі́лім кра́йі!“ І прихо́ди до ста́ньі, зачипа́йи пла́кати Бере́зовий, — а кінь пита́йить сьа: „Чого́ ти пла́чиш, Бере́зовий?“ — „Бо до гаре́шту піду́“. Той пла́че —: „А йа тибі́ каза́у̂, ни руш пйура́, бо бу́ди біда́!“ — Поу̂ро́том посила́йи по не́го пан,

жиби він прийшоў, і сказаў до него: „Чи льіпши йти тибі до гарешту, чи льіпши жибись спитаў сонцьа, дльачого весело рано сходи, а весело на полудень таґже пригрівайи, а смутно у вечері заходи і темно?“ І той дужи засмутиў сьі с того: деж він дістанить сьа іс сонцем уогорити. Іде до стайньі і плаче. А кінь каже: „Чого ти, Березовий, плачиш?“—„Йа плачу, бо ще ў сьвітьі того ньіхто не чуў, що йа віт пана“. — „Ідиж до пана і нех тибі пан грошій дасьть на дорогу, то пойідим“. А пан сибі галайи: „Коб'но ти пойіхаў, то вже пйуро мойи буди, бо ньіхто с сонцем не уогориў і ти не будеш уогорити“. — І пішоў він до пана і каже панові, — а пан заклйкаў сибі много паніў до себе, жиби сьі пани подивили на те пйуро. А ті пани казали звакити і —: „Жаден грабйа не майи такого майонтку, що те пйуро коштуйи!“ І даў йиму на дорогу грошій—приказали ті пани: Дай! — і Березовий пойіхаў с свойім конем. Пойіхали, прийізьдьать до села і млина, так йакби то ў нас, — і мелник стойіт на мосьтьі і каже до него: „Слихом не слихати і видом не видати, — де ти йідеш, Березовий?“ Каже: „Йіду сонцьа питати, ґльачого весело сходи і весело на полудинь грійи, а смутно ў вечері заходи і ніч сьа роби“.—„Кобти — ка — такий добрий буў, Березовий, та й у миньі ни забуў, — жиб ти там спитаў сьі за мени, жи йа такий бідний, майу ґрунту досить і млини, і такийім дуже бідний, голоден і наглий“. Каже: „Добре“. Переночуваў він йиго за тейи, той мелник. І йіде на другім сельі, і сьльіпа дьіука сидит на дорозьі і проси гальмужни. І вогори до него: „Слихом не слихати і видом не видати, — де йідеш, Березовий?“ — „Йіду до сонцьа питати, йак весело сходи і весело на полудинь, а смутно спочивайи“. — „Коб ти такий добрий буў, жиб ти спитаў сьі за мени: жи йа мача пйатнаньцьіть льіт, йа видьіла, а потім йа уосьльіпла і уже типер не виджу“.— „Добре, йа спитайу сьа“. — І пойіхаў дальі, прийізлит до границьі, і дьві роґатки, йидна сьуди, други туди, і то зальізнийі такі йак пили, жи ріжут терлицьі, — і не може той Березовий перейіхати. І каже до него той коло тих роґаток: „Слихом не слихати і видом не видати, — де йідеш, Березовий?“ — „До сонцьа питати, йак весело сходи і весело на полудень, а смутно заходи. Га, а йаґжеж йа перейіду, пустиж мене (він тим журить сьа, бо порубайи)“. — І той застановиў, а кінь здалека йак гицнуў — і не йшоў чириз роґатку, 'но без верх перескочиў, бо буўби порубаў йиго. І прийіхаў в гори, і змийа не хоче пустити, сидит і хоче зьісти. Але каже: „Слихом не слихати і видом не видати, — де йідеш, Березовий?“ — „Йак пустиш мене, то йа тибі скажў“.—„Спитайжи сьа ти за мене: чому йа не можу ходити по сьвітьі?“ — І він йак пойіхаў, і вже йиму ніч, вже скінчила сьа дорога, вже не майи де йіхати дальі. І ў тійі скальі сьвітло видно і він там просить сьа, жиби він переночуваў. Види паньі коло

стола́ і пише — : „Не мо́жу тебе́ ночува́ти, бо тут со́нце йак бу́де заходи́ти, то спали́т тибе́“. І у̂проси́у̂ сьі таки́ Бере́зовий і у̂ вели́ку скалу́ йиго́ захова́ла та па́ньі. І він йійі́ відда́у̂ ше подру́жне письмо́ і та́йа па́ньі перечита́ла те у̂се і со́нце йак прибли́жило сьа, і вона́ то у̂сьо пока́зала: жи тут Бере́зовий йі́де пита́ти соньцьа, йак весе́ло схо́ди і весе́ло на полу́динь, сму́тно захо́ди — і так ньіби тійі у̂сьі, жи ме́лник і дьі́у̂ка і тійі роґатки́, жи ни мо́жут переста́нку ма́ти, жи у̂сьіх руба́йут, і та змійа́ про́си йиго́, жиби й за ньу спита́у̂ сьа. І со́нце вітповіло, жи —: „Льу́де ра́но фальа́ть сьвіт, йак со́нце схо́ди, ка́жен сьа уми́йи і у̂чена́ш у̂ого́ри і дьаку́йи Бо́гові, шо переночува́у̂, — то йа льу́дьам весе́ло сьві́чу ра́но. На полу́день дльато́о у̂гріва́йу сьвіт льу́дьам, жи вони́ фальа́ть Бо́га й мене́; а у̂ ве́чері дльато́го сму́тно захо́джу і да́йу̂ льу́дьам на спочи́вок і йду за мо́ре — лу́же па́ра з мо́ра йде рі́зьньа і ґльато́го за те́йу па́ройу про́мінь смутний на сьвіт іде́“. Приложи́лаж вона́ ме́лника, жи лу́же бі́дний, про́сить сьа, ни мо́жеть сьа ньі́ґди ньіц доробити —: „Не да́йи ме́лник подоро́зьному, не да́йи дьі́дові, слу́ги, шо трима́йи, ни пла́ти́т, фальши́во жийи́ і 'но на чуже́ ми́сли, коби кого́ у̂кра́сти і за те́йи сам ньіц не ма́йи, — йак переста́не то́го ми́слити і бу́де дава́ти убо́гим-подоро́зьным і йак сьі запини до сме́рти вже тих ми́сьльіу̂ поси́ти, то йіму́ до́бре бу́де і пове́рнить сьа, жи бу́де ма́у̂. А дьі́у̂ка бу́ди те́мна і у̂мре́, бо йійі́ ма́ти хова́ла йі́дну́йу і будно́го дньа ньі́ґди йі не ми́ла — не чеса́ла, тілько в вели́ке сьва́то в недьі́льу, і шо со́нце ма́йи сходи́ти, то вона́ той ми́тель вплива́йи на двір — і вона́ залива́ла той про́мінь, і за те́йи вона́ у̂сьльі́пла і у̂же бу́де сьльіпа́ і у̂мре. Ті́йі роґатки́, шо тнут, залі́зні́йі, — жиб там ньіхто́, аньі ві́тґамти ньіхто́ не ви́ступиу̂ с то́го кра́йу; бо йакби ви́ступиу̂ с то́го кра́йу, де ті роґатки́, хто да́льі на сьвіт, тоби сьвіт не стри́мау̂ то́го (тото́ называ́йуть сьа ті роґатки́ пе́клом). А та змійа́ то у̂ пе́кльі та́ґжи так бу́ди па́рід пойіда́ти і смокта́ти; али йакби то́о Бере́зового она́ зьі́ла, то у̂жеби бу́у̂ кіне́ць сьві́та. Але тілько жи він під вели́ким шча́сьтьам-льо́сом вро́джаний. На полу́динь за мо́ром йист така́ крульі́у̂на, жи вона́ у̂ са́мім зло́тьі (то с то́го зло́та на край шче льі́пше про́мінь бере́ть сьа) и дийаме́нти у̂сьі у̂ не́йі; она́ на мо́ри йі́ди на зло́тім чо́упьі і таке́ ста́до ма́йи, жи за не́йу і во́йско пливу́т у мо́рі, йак она́ йі́ди“. І пітписа́ла та́йа па́ньі ті у̂сьі йіму́ прило́ги, хто йиго́ проси́у̂ о шчо, і зло́тими льі́терами йіму́ написа́ла, жиб йіму́ хто пові́риу̂, і вітпрова́дила йиго́ віт се́бе. — „Йак прийі́диш до змі́йі, жибись йійі́ ни каза́у̂, шо ти за ньу́йу чу́у̂, іно́ нех тебе́ пе́рши пу́сти; йак ти у̂тьіче́ш уже кі́лька кро́кіу̂ від не́йі, то топі́ру йійі́ ска́жиш“.—Прийі́хау̂ він до те́йі змі́йі і вона́ ка́жи: „Шож ти, пита́у̂ сьі за ме́не?“ — „Пусти́ мене, то йа тибі́ скажу́“. І змійа уступила сьі на бік, хтьі́ла зна́ти те́йи — : „То бу́диш сидьі́ти до конца́ ві́ка,—бо йакби

ти була́ мене́ першого зьі́ла, тобись пішла́ по цьілім сьвітьі і сьвітби не стри́маў“. А змійа́ каже: „Кобжиж йа була́ той спо́сіб знала, тоби йа була́ тебе́ таки́ зьі́ла вже!“ — Прийі́здит до тейі рога́тки, до тейі граници, і питайить сьа його́: „Шож ти там чуў?“ Каже: „Пусти́ мене, то йа тибі скажу́“. І стали спокойни, кінь зноў перескочиў до сво́го крайу, і той топіру росказуйи, жи пекло замкньане, аж Бог коли́ осу́ди. А той сторож каже: „Коб йа буў знаў, тоб йа буў тебе́ не пусти́ў! (то вжеби буў кіне́ць сьвіта)“. — І до тейі дьі́ўки каже, жи: „Ти ўже сьльіпа́ ўмреш, бо твойа́ ма́ги со́ньцьі во́чи заливала“. —А до то́го ме́лника прийі́хаў, а ме́лник стойі́т і питайи. — „Не дайи́ш подоро́зьньому аньі убо́гим, аньі слу́гам не йистісь рехте́льний, не хоч заплати́ти, аньі ньіко́му не зи́чиш добра́, ’но коп кого́ ошахрова́ти“. І ме́лник сибі поду́маў: „Мо́же то й пра́ўда, бо такса́мо подобайи пра́ўда. Бу́ду йа тепе́рка спокойно обходи́ти сьа і ў те бу́ду вірова́ти“. І заплати́ў то́му Березо́вому по шчи́росьцьі, шчо він повернуў сьі і йіму́ тійі слова́ росказаў, шо чуў і шо майи написано, і казаў йіму́ переночува́ти ў се́бе. І вже віт тейі но́чи жадного не майи ўускорбку у свойім до́му і ў млиньі, — шчо було́ з ве́чира, то так і ра́но йи упоўньі йиму́. І погадаў сибі ме́лник, жи то таки пра́ўда, бо коли ра́но ўсгаў, то не було́ ньіц, ми́ши, шчурі зьіли, — а то ўсьо цьіле́. І перестайи́ сибі ти́йі га́дки ма́ти, шчо він перше гадаў фальшиво —: „Мо́же той Бере́зовий і приньі́с миньі до́брий скарб“ — і зачаў сьі так захо́ўувати, йак той йіму́ приказуваў, і зача́ло йіму́ прибува́ти і ў по́льі роди́ти Пойі́хаўжи з вели́койу ра́дістийу, вра́доваў сьа Бере́зовий, бо йму ме́лник до́бре заплати́ў, і прийі́хаў до сво́о па́на. І пан ду́же потерп у свойім се́рцьі, жи той до не́го повернуў сьі; і те ўсе перечитаў, шо Бере́зовий чуў і ви́дьіў і с ким він ўгогори́ў, і заклика́ў наза́д тих ўсьіх свойі́х пано́віў і даў перечита́ти той лист, шчо він привіз, а пани́ здиўува́ли. І зарадили то́го па́на: „Коли він міг со́ньцьа пита́ти, то не́хжи він ту́йу крульі́ўну йіму́ привезе́ перед во́чи з мо́ра“. І той пан приказаў Бере́зовому те́йи. І він ду́же зажури́ў сьі, на водьі йак він йійі возьми і приведе́, жи він з не́йу вогори́ги не пового́ри. Але йде до сво́го коньа́ на пора́ду наза́д. Кінь кажи: „Чого́ш ти зноў плачиш?“ — „Казаў пан миньі: Крульі́ўну на мо́рі, жиб йа йійі зла́паў і пано́ві перед во́чи приві́ў“. — „Але йа тибі казаў: Ни руш ньу́ра, бо бу́ди біда́! — а йшче бу́ди гі́рша. Іди́ до па́на і кажи, жи нехай дасьть тибі на доро́гу і той по́вуз, жи сам пан іди, і ковальа́, і жиби даў тибі гро́ший це́гнар смоли купи́ти і три цетна́ри пра́дива, і па́ру ко́пий шче до ме́ни. І ми йак прийі́дим до мо́ра, то ста́ним удале́це — і купиш, шчо ў га́птицьі йи, і різньі такі медици́ни, рум і горілка і пи́во, і льу́стро велике і па́ру воліў купиш і черевики такі́йі йак у нас ґльанцо́вані і до убйо́ру засьтьіжо́к, квіто́к, шо ў не́йі нема.

Ку́пиш соло́ми дьві фі́рі і ту соло́му спали́ш і ў ту соло́му під йідну́ фі́ру, жиб сьа спік, і під дру́гу дру́го вола́. Бо там йи таки́й птах, — то він йак зачу́йи то́го вола́ печёного мньа́со, — він не лети́т в день ньіґде́, 'но в ночі́, і він бере́ дийаме́нту кава́лок в дзьоб і лети́т за жи́ром — і він йак прилети́т до то́го мньа́са, і пу́сти той дийа́мент, упаде́ ў по́піл, то він не бу́де ви́дьіти ўже наза́д поверну́ти сьі у ночі́, бо не бу́де чим сьвіти́ти йиму́. Прилети́т дру́гій і зноў дийаме́нту принесе́, а ти зла́пайиш то́го пта́ха і замкне́ш. Мене ўмота́йиш пра́дивом раз і ўбли́йиш смоло́йу, віт са́мойі голови́ до ніг до копи́т жибись мене́ пра́дивом вбвину́ў, і дру́гий раз жибись зноў так зроби́ў. І йак прийде день, ви́ставиш коло мо́ра те́йи льу́стро, а йак вона́ бу́де йі́хати на мо́рі, і пови́ди себе́ у тім льу́стрі і схо́чи подиви́ти сьі, шо то йа за дьі́ло, і прийіди аж до то́го бе́рига. І вона́ подивить сьа, жи там таки́й бу́де стіл убра́ний, і вона́ бу́де ма́ти ўохо́гу на те ўсе подиви́ти сьа. І вона́ ви́йде с то́го чоўна́ на бе́ріг, і ў тім льу́стрі то ўсьо буде стойа́ти, квітки́ і засьтьі́шки́ і черевики, і вона напи́йиться то́го тру́нку потро́шки, ўсьо́го схо́чи поку́шати, шо вона́ ньі́ґди ни ўжива́ла; і вона́ схо́че ўбра́ти сьа, свойи́ ски́не. Йак она́ ви́пйи, і запа́морочить сьа і не бу́де мошчи́ ўтька́ти, а ти йійі́ зла́пайиш і до то́го пово́за замкне́ш. А ті ко́ньі, шо без мо́ру бу́дут за не́йу пли́сти, а йа бу́ду ржа́ти, то вони́ ўсьі на той го́лос приплину́т до бе́рега; котри́й на сам пере́д ви́скочи на бе́ріг і бу́де мене́ куса́ти, то він йак зла́пайи мене́ за карк, а ті зу́би йиму́ ў пра́диво бес ту смолу́ ўстра́гнут, а кова́ль прибіжи́т з опце́ньґами і зла́пайи йиго́ за ньі́здра (то то дльа то́го, жиби він мене́ не покуса́ў) і запрова́ди ў середи́ну ме́жи на́ші ко́ньі, дасьть йиму́ зальі́зо у пашче́ку, жиби він уміў йти, бо він ду́же си́лний. А ти збере́ш те ўсе зло́то з не́йі і до то́го пово́за до не́йі замкне́ш. І те ста́до за не́йу бу́де само́ вже йти, за тим коне́м, йак ми йиго́ бу́дем прова́дити". — І зроби́ў так Бере́зовий, йак кінь каза́ў, і припрова́диў то ўсьо з мо́ра с те́йу крульі́ўнойу па́нові перед во́чи. І пан йак подиви́ў сьі, і шче гірше засмути́ў сьі, шчо Бере́зовий поверну́ў сьі; і тих пано́віў усьі́х скли́каў наза́д і —: „Подиві́ть сьа ви, шосьти не ви́дьіли ньі́ґди ў сьві́тьі, йак Бере́зовий шча́сьтьа ма́йи! — жи ви ўсьі ка́вали, жи він сьа ни пове́рне, а він не пропа́ў і зло́го сьа ньіц йиму́ не ста́ло".—Але та́йа крульі́ўна заради́ла, жиби те́йи ста́до йійі́ подо́йіў (за́ґльа то́го, шо він йійі зра́диў) і на дьвидзьі́ньцу са́жинь дроў жиби запали́ў і жиби те́йи молоко́ до китла́ ўсьо зильльа́ў і жиби ту́йу ўсьу, йак воно́ бу́де кіпі́ти, ски́пуў ўоде́жу свойу і жиб сьа скупа́ў. Но, і він іде́ наза́д і пла́че. „Чого́ ти пла́чеш, Бере́зовий?" — „Бо ўже вели́ка біда́ миньі́ йде, на смерть". — Не жури́ сьа й не смути́ сьа, Бере́зовий, — ти 'но возьми́ те́йи весло́, шо та крульі́ўна по мо́ри ним йі́хала, і ту пе́ршу, шо мижи на́ми йшла, шо ви́йшла на сам пере́д, тим весло́м: Ано, до

до́йу! — то ка́жна при́йде сама́ ви́дойіть сьа до то́о кітла́ і тебе́ не забі́йи жа́дна. І йак те молоко́ бу́де кіпі́ти, то ти жибись прийшо́ў до ме́не до ста́ны, — йак йа заіржу́, жибись розбера́ў сьа із оде́жи, дру́гій раз йак йа заіржу́, шма́тьа іс се́бе скида́й, тре́тый раз йак йа заіржу́, жибись скака́ў у те молоко́ до ку́пельу". — І він так послу́хаў, Бере́зовий, і відва́жиў сьа до ўукро́пу гара́чого — : „Або бу́ду жи́ти, а́бо ў́же смерть". . І йак він ускі́чиў у то кіпйашче молоко́, і ви́йшоў здоро́вий і ду́же відмі́ниў сьі, йак сьі ви́купаў, за найкра́шчого, шчо ў цьі́лім сьві́ті; а пано́ви іс па́ном хо́дьать і ди́влять сьі, шо сьа з Бере́зового чу́до ста́ло: жи ў гара́чім молоцьі́ купа́ў сьі і сме́рти ни пожи́ў! І ка́же та́йа па́ньі крульі́ўна: „Ви́дите ви, пано́ве, те́йи, йаки́й Бере́зовий відмолодьі́ў і відмі́ниў сьі найкра́шчий, шо нема́ на цьі́лім сьві́тьі, — типе́ркай йа́бим проси́ла, жиби той пан ра́бйа у тім молоцьі́ скупа́ў сьі, тоби так відмі́ниў сьі, йак Бере́зовий, жи він каза́ў мене́ сьуди́ спрова́дити, — тоб йа з ним ту́ткай крульова́ла". — І пано́ве заради́ли і ўохо́ту взьали́, хтьі́либи пови́дьіти, шо с то́го па́на бу́ди. І пан розі́бра́ў сьа і ў молоко́ ско́чиў і 'но костома́хи сплили́ паве́рха. А та́йа крульі́ўна узьала́ Бере́зового за ру́ку — : „Ти́ мій йи круль, а йа твойа́ крульі́ўна! Хто на ко́го настава́ў, то сам поги́б. А ти тепе́р бу́деш крульова́ти, йа с тобо́йу бу́лу". —

Записано в Берлинї від господаря Онуфра Столяра в грудни 1895 р.

Комбінация мотива подорожі до сонця (Етногр Збірник I, N. 1, 21 і попередній N. 61,) і слуги, котрий через дороге перо зазнав ріжних пригод, мусить добувати чудесного птаха, панну і т. д., пор висше N. 41,

53. Царівна в змові з чорнокнижником.

Ма́ў йіде́н цар два сини́ і відуме́р йіх ше мали́ми. І діста́виў йім чо́боти, шо йак хто ў них ўвуйить сьі, то сту́пи крок — ми́льа, а ско́чи — на дьві ми́льі; і діста́виў плашч і капелу́х: йак одьа́гнеть сьі в плашч і насали́т капелу́х, то зноў ньіхто́ не буде ви́дьіти. Одже ті хло́пцьі не могли́ сьі с тим погоди́ти і йшли доро́гойу і ўби́два свари́ли сьі собі межи собо́йу: той хті́ў сибі́ сам, а той сибі́ сам. А йшоў напере́д них молоди́й хло́пец Йіва́сь і ка́же: „Чого́ ви, хло́пцьі, свари́те сьі?" Вони́ йиму роспові́ли за то́йи, за шчо вони свара́ть сьі, і той Івась ка́же до них: „Йа вас пора́джу. Да́йте сьуди́ ті чо́боти, той плашч і той капелу́х і відийдьі́ть від ме́не на двасто кро́кіў, — котри́й ху́тше до ме́не прибіжит, то то́го буде ў́сьо". І хло́пцьі послу́хали, віді́йшли від не́о на двасто кро́кіў; а Йіва́сь ввуў сьі ў чо́боти, ўдьагнуў сьі

у плашч і насадиў капельух і відийшоў від них, шо вони́ йіго не ви́дьіли. І перейшоў він кава́лок сьвіта, — прихо́ди до цьіса́рскойі столи́цьі, до міста. І воѓорать льу́ди, шо у цьіса́ра йист донька́, закоха́ла сьі в чарнокнижника і жа́дні льікарі́ йійі не мо́жут то́му пора́дити і переконати сьі, де вона́ шо но́чі йі́здит і шчо вона́ де ро́бит. Але Йіва́сь прихо́ди до цьіса́ра і ка́же до не́го, жи— : „Йа розві́дайу сьі, де твойа́ дочка́ шо но́чі йі́здит і шо вона ро́би". Цьіса́р ка́же: „До́бре! переві́дай сьі у ньі цьілко́м, а ви́ратуйиш йі с то́го, то бу́деш ма́ти жі́нку і діста́неш мойі́м зьа́тем і ма́йиш у ме́не половину мого цьіса́рства". — Пришоў Іва́сь до поко́йу 'бра́ний у тім ўсьім, шчо маў; аж у но́чі в одина́йцьаті годи́ньі прийі́здит фійа́кир штирма́ кіньми цуѓом і цьісарова донька́ збира́йить сьі, пойі́де на заба́ву. Бере́ сибі двайцьіть пйать пар штібльи́тіў, двайцьіть пйать пар су́кньіў розмайі́тих, вихо́дит і ўсьіда́йи на по́вуз і йі́де. І йі́дут вони чиризь льіс сосно́вий, на котри́х сосна́х йист сріб́на шчітина́. А Йіва́сь ўпого́ньі іде́ за ни́ми і на доро́зьі відломи́ў сибі три палу́зеньки (галу́ски) шчітини́ срі́бнойі. Прихо́ди аж на мі́сце, де ўже баль сьі зачина́йи; принци́зна до пала́цу напере́д ўступа́йи, а Йіва́сь за не́йу, бо йиго́ ньіхто́ не ви́дит. Посьіда́ли коло сто́лу, дайу́т йійі пи́ти вино́, мед і пи́во, йі́сти розмайі́ті пече́ньі, цьасте́чка розмайі́ті; а Йіва́сь сьіў по́біч коло не́йі і ўсьо випива́йи і вийіда́йи сперед не́йі. А вже перекуси́ўши, му́зика зачина́йи гра́ти і вона́ зачина́йи гульа́ти. Підло́га зро́бльана с са́мих брито́ў, а вона́ гульа́йи, — шчо раз убі́йде наўоко́ло, то штибльи́та ўже поде́рті і су́кньі поде́рті. То вона́ ўбира́йить сьі зноў у дру́гій му́ндур і ўзува́йить сьі ў дру́гі штибльи́та. Ўсьо шма́тьа поде́рла і ўсьі штибльи́та, і шче йі не вистарча́йи до годи́ни, котро́йі ма́йи гульа́ти. І пото́му ўсьіда́йи на по́вуз і відво́зьать йі наза́д до до́му; а Йіва́сь у пого́ньі за ни́ми прихо́дит. Ста́ўши цьіса́р рано, роска́зуйи Іва́сь цьіса́рові за то, де він буў і шчо він ви́дьіў, і на знак дайи́ три палу́зенки срі́бнойі шчітини́. Але на дру́гу ніч ка́же Йіва́сь: „Йа зноў пі́ду". І ў но́чі в одина́йцьаті годи́ньі прийі́здит зноў по́віз і принци́зна зноў сьі готу́йи, збира́йи, бере́ зноў ті́лько шма́тьа і ті́лько штибльи́тів, йак тамте́йі но́чі, і відйі́здит на баль. І йі́дут вони доро́гойу чириз дубо́вий льіс, на котри́х ду́бах золоті́ ли́сьтьа, а Йіва́сь за ни́ми ў пого́ньу іде́ і ви́ломиў на знак три дубо́вих листки́. Прийі́зьдьать вони зноў до пала́ту, де баль зачина́йить сьа, — ўхо́дит принци́зна до сириди́ни, а Йіва́сь за не́йу. І зноў садоўльа́ть йі за стіл, дайу́т йійі зноў напи́ток і йидзе́ньа, йаке́ пе́ршойі но́чі було́, — Іва́сь сьіў по́біч не́йі і зноў усе́ сперед не́йі ви́пиў і зьіў, а вона не зна́ла, шо сьі то ро́би, де сьі від не́йі льіва́йи. І по тім прийи́мі му́зика зачина́йи гра́ти і зачина́йуть сьі таньцьі́, зноў на такі́ самі́ підло́зьі, йак пе́ршойі но́чі. Перегульа́ла вона́ зноў свойу годи́ну і поде́рла ўсьі

сукны і усы штибльита і усыдайи на повіз і відвозьать йі до дому; а Йівась за нейу. Аж зноу рано цьісар устау і Йівась росказуйи цьісареві зноу, де він буу і шо він видыіу, і на знак дайи три дубових листки цьісареві. І цьісар каже до него: „Чиму уже не йист цьілком кінец?“ — а Йівась каже, шо — : „Йішче на йідну ніч пойіду, то уже у усьім цьілком сьі переконайу“. — Аж на третьу ніч в одинайцьаті годині прийіздит зноу повіз зі штирома кіньми і принцизна збирайить сьі зноу на баль. Забрала с собойу річі, кілько бес тамті ночі брала, і йіде зноу бизь льіс клиновий, на котрих клинах листьа майут кінцьі дійаментові. Олжи він вирвау тих три листки зноу на знак, шчоби дати цьісареві. І прийізьдьать до палацу, уходит принцизна наперед до середини, а Йівась за нейу. Посьідали коло столу, стаульать пити, йісти, а Йівась сидит побіч нейі і зноу усьо новипилау і повипивау коло нейі. І вона на тойи не знала, шо сьі роби з нейу, і вітповіла голосно, шо — : „Ту шчось майи бути!“ Ті йийі прийательі дуже сьі здиуували, шо не видно ньікого, шчо може бути?... І зачала музика грати, зачали гульати; перегульауши свойу годину подерла зноу усьі свойі сукны і штибльита, усьіла на повіз і привезли йийі до дому; а Йівась за нейу упогоньу. І устауши рано цьісар виходит до него і питайи: „А шож там, Івасьу, переконау сьась у усьім?“ — „Переконау сьі“. І дайи на знак три листки клинових з дійаментовими кіньцьами. У той час цьісар викликайи свойу дочку і каже до нейі: „Ти перши йіздила і йа не знау о тибі ньічоо, де ти йіздила і шчо ти робила. А тепер йа переконау сьі, де ти йіздила і шо ти робила, а властиво Йівась тебе переконау, котрого будеш мати тепер за своо мужа, бо вийнци туди не пойідеш; бо йа уже знайу, то уже ньіхто сьуди не приступит за тобойу“. — І запровадили йіх до церкви, і вона сьі висповідала і Бога до серцьа приньала і прирекла, шо більше уже ворога не буде знати коло себе. І взьала сьльуб з Йівасем, котрі й до сего часу жийут. На котрім висьільу і йа буу, пиу, йіу і гульау і так здорово напиу сьі, шо не памньатайу, йак йа сьуди прийшоу і на ті лауцьі сьіу і ту повісьть уновіу. — Кінец. —

Записано в Берлині від парубка Тимка Яремка 7. января 1895 р.

Пор. Grimm N. 133 і т. III, 209—211. Аѳанасьевъ N. 167 і IV, 406—407; Герой розсуджує властителів чудесних ґічей пор. висше N. 43. Про чудесні річи велику силу материялу зібрав Бенфей у статї „Das Marchen mit den wunderbaren Eigenschaften“, див. його Kleine Schriften III, 94—155.

64. Панна з яйця.

Буў круль, маў йідно́го си́на. Але той син ходи́ў скрізь, не міг сибі здиба́ти йако́йісь па́нни дльа се́би, жиби ўжени́ў сьа. Але льіг спа́ти і присни́ло сьа йиму́ у сьны: „Іди ў льіс на польова́ньа, і там дале́ко ў льі́сьі йист мале́нька хати́на і ў ті хати́ньі йист на вікньі́ три йайцьі́ і с тих йайи́ц будиш ма́ти жі́нку...“ — Але він фстаў ра́но, ньіц, каву ви́пиў і дубельті́ўку на пле́чі і пішо́ў на польова́ньа. Йак зача́ў іти́, зача́ў іти́, льіса́ми, льіса́ми та й льіса́ми, але вже а' (аж) змучи́ў сьа; але шче йио корти́т, шче да́льі жиби йшоў. Але йак він перейшо́ў шче кава́лок, гльа́нуў, — ўже ви́дно хати́нку. За́ра він утьі́шиў сьа. Прихо́ди він, — йак він зуви́дьіў ту хати́ну, дава́й ху́че, — прихо́ди він до те́йі ха́ти, акура́т до вікна́, ди́вить сьа: лижи́т на вікньі́ три йайцьі́. Він дупі́ру за ті йайцьі, 'но прибі́г, за ті йайцьі, ў то́рбу, наза́д до до́му. Йде, йде, йде, йде, наза́д до до́му, але корти́т йиго йидно́ йайце́ розби́ти. Він розби́ў те йайце́, — йак 'но тілько розби́ў те йайце́, з не́го ви́скокла па́нна, сьльі́чна така́, жи йиму́ за́ра сподо́бала сьа. Али кри́кнула: „Води́, води́!“ — а ньі́ґде води́ нема́, — та й ўме́рла. Але він сибі поду́маў: „Шче ма́йу дьві...“ — Да́льі зноў йде, йде, йде льі́сом, корти́т йиго зноў дру́е йайце́ розби́ти. Він йак розбиў дру́е йайце́, ви́скокла йишче́ кра́шша. Кри́кнула зноў: „Води́, води́!“ — нема́ води́... — і ўме́рла (таки́й льіс буў, жи ни було́ води́). Так він с тим йідни́м ўже так іде́, — коб йак де до води́ діста́ти сьа... Йак він зача́ў летьі́ги, але пастері: блишчи́ть сьа вода́ дале́ко, стир, вели́кій стаў; а ўже йіго корти́т зноў ўже тре́тьи би́ти йайце́ зноў, ўже корти́т йиго́. Так він прибі́г до те́йі води́, до́ўго не розми́сьльаў, чо́боти на дул, спо́дньі закача́ў, паку́йить сьа ў во́ду. Та й те йайце́ розби́ў у водьі́, — йак ви́скокла па́нна, він три ра́зи хльу́пнуў на не́йі води́ і ўона за́ра ўжи́ла, кра́шча віт тамти́х двох і кра́шче ўбра́на. Вийшли вони с те́йі води́ і він вібра́ў сьа і собі́ посьада́ли, — гниле́ де́рево лежа́ло — і ста́ли собі́ де́шо ўогори́ти ўобо́йи. Але ста́ли ўогори́ти ўони́, ўогори́ли, а наре́сьтьі кіне́ць мові та й він ка́же до не́йі: „Ходьі́м“ — а ўона́ ка́же: Йа так не мо́жу йти, — іди́ до до́му і прийі́дь по ме́не, і скажи там ў до́ма, жиб роби́ли баль, а по ме́не прийі́деш, і йа допі́ру ўсьа́ду і пойі́деш зі мно́йу...“ Допі́ру він забра́ў сьа, ййі поки́нуў, сам забра́ў сьі до до́му. Та й він прийшо́ў так йак би то пани́ч до до́му прийшли́, та́тові фтьі́ху роска́зали,— ў до́ма ўтьі́ха, сейча́с, за́ра ў до́ма зачина́йут баль. А він роска́заў фурма́нам че́тверо ко́ний у по́вув і дьві сва́хи, і сам сьада́йи і йі́дут до льі́са по ньу. — А тупі́ру там па́сла стара́ ба́ба ґу́си ў льі́сьі, там де вони́ були́ коло води́ коло те́йі; та ба́ба фсьо слу́хала, шо вони сибі

ўбойи ўогорили. Дупіру він пішоў до дому но повуз, а та баба взьала і з нейі здерла фсьі сукны, с тейі панни, взьала ўтопила йі, а сама ўбрала сьа ў тійі сукны і сама сьіла на тім дереві самім, де та сидьіла. Він прийіздит до нейі, дивить сьа, — а то стара баба! Він ў дома росказаў, жи така сьльічна панна, ўбрана ў сьльічних таких сукньах, — і ті свахи зачали сьа з нео сьмійати, жи він ў дома росказаў перши, жи була така сьльічна і такі сукны, а тепер прийіздиг, а ў тих сукньах — стара баба! Але він сибі подумаў так: „Панбіг миньі даў таку сьльічну з йайцьа, — може то Панбіг переміниў...“ так сибі подумаў ў свойім дусьі. Допіру йиго... кортиг йиго таки там до тейі води. Али вона до него примоўльайи: „Мужу мій, мужу мій коханий, іць сьадай!“ Але він подумаў сибі, взьаў йійі за руку і сьадайи у повоз і пойіхали до дому. Прийіхали вони до дому, і подивиў сьа тато і подивила сьа мама, і жадни с того ни кунтетни... І він смутно ходи. Але проте ўони сьльуб взьали, було весьільа. Дупіру він сибі с того ньіц не робиў, ньіц, 'но по польованьу ходиў. Але йму раз приснило сьа зноў ў почі: „Іди там до тейі води там йист твойа жона ўтопльана, а з нейі ходи риба злота, — і ту рибу злапайиш і будиш мати жінку...“ — І він ўстаў рано, сьньіданьа випиў, ньікому ньіц не казаў, дубельтіўку на плечі і торбу і дальі ў льіс. Приходи там до тейі води, на те місце: ходи риба злота, а до нео примоўльайи, понад береом, до нео. Він ўульіз у воду, вона до нео прийшла і він йі злапаў. І він приньіс до дому йійі і пустиў ў саджалку, ту рибу. Але та стара знала ўсьо, шо ту робить сьа. Він випиў сьньіданьа рано і за рушницьу і торбу па плечі і пішоў на польованьа. А та стара росказала піти льокайові злапати (чильі кухарові) ту рибу і справити на ўобід. Дупіру вона ту рибу зарізала — то була теньґа риба — і росказала справити на ўобід (шо каже ґосподиньа, то наймит муси слухати). Але йак ту рибу спраўльали, шкрабали і луска скочила за вікно. (А те вікно так було, йакби то ў канцельарійі ў йиґомосьцьа ўо, кухньа там була блисько вулицьі) Але він приходи с польованьа на ўобід, — але вони сьадайуть на ўобід до стола і стави, приноси льокай риби. Але він дивить сьа, жи йист риба на тальірцьі, і питайи: „Шо йис то за риба?“ — А вона повідайи: „Мій мужу коханий, йа казала злапати ту рибу і справити на ўобід“. А він с тоўо ўсьоўо заломаў руки і тейі риби не йіў і зробиў сьа мертвий. Але йак вони шкрабали ту рибу, ўпала луска за вікно, і с тейі луски виріс до раньа йавір, такий, жи відвалиў чисто йідну сьтьіну, йак стаў рости, і гільаки пішли ў гору. Дупіру він стаў рано, подивиў сьа і сказаў: „Нех той йавір росте!...“ — а сам взьаў торбу і рушницьу, посьньідаў і пішоў на польованьа. Допіру він пішоў, — вона росказала, жиби тоо йавіра стьати. Йак тоо йавіра стинали. і ско-

чила тріска, — а так ў̆от, так мешкала ў̆довицьа, йакби Домка (сусїдка оповідача), город буў̆, і та тріска скочила до тейі ў̆довицьі на город. І то, він приходи с польованьа, дивить сьа, — йавора нима! Ньіц с тоо ни робиў̆, 'но заломаў̆ руки, — ў̆же нима! ў̆же пропало!... — Але та ў̆довицьа вийшла сибі ў̆ нидьільу на город на свій і по городьі ходи, дивить сьа, жи то сььічне, зелене ў̆сьо, — але на городьі пахне шось таке... А вона бере тоту квітку ньухайи: ньі, не майи тоо запаху, шо пахне!... Але вближайить сьа блишше, приходи до тейі тріски, — а йі запах аж ў̆ ніс бйи.. Взьала туйу тріску, — а то та тріска пахне так дуже, таким запахом! Бере ту тріску, кае, подумала сибі так: „Треба ту тріску вложити у скриньу, то буди шматьа пахнути..“ Али вона мала йідну короўу, та ў̆довицьа. Йак она гнала ту короўу на росу, задумала сибі, шо майи зварити, ў̆ свойім дусьі (з роси прижене короўу, допіру буде варити ў̆обідати). Пригони она з роси короўу, дивить сьа: обід зварений, і те, шо ў̆она сибі заміркувала, те саме; і чельусти замашчані чисто ў̆ хатьі, позамітьани файно, йак майи бути... І вона виходи на вулицьу і питайи сусьід, чи ни буў̆ хто ў̆ йі хатьі. Али сусьіди повідайут: „Хто там пішоў̆ до вашойі хати, вам шось робити, ў̆обідати варити?!“ — Але вона на другу росу зноў̆ взьала короўу зноў̆ пігнала пасти, зноў̆ сибі заміркувала, шо майи зварити на ў̆обід. Але приходи, пригони з роси короўу, — зноў̆ то само так зварано і замашчано і заметьано чисто, йакби ў̆она сама була дома. Але ў̆она виходи на вулицьу і зноў̆ росказуйи, жи так само зробльани, йак і ў̆чера. І йі радьать сусьіди так: „Вижени короўу, дай заньати, а сама засьадь у сьіньах, то ти злапайиш, хто то буди“. І вона сибі, йак виганьала короўу, также заміркувала, шо майи зварити на ў̆обід, — але вона вигнала короўу, хутенько дала заньати і прийшла до сьіний і сховала сьа ў̆ сьіньах сама. Але нараз йак ў̆дари та зі скриньі, зробила сьі панноў̆у, йак вийшла до сьіний комина віттикати, тайа панна, так йі с тих сукньіў̆ бльаск — темно було ў̆ сьіньах — бльаск ў̆дариў̆ на сьіни! І та стара ў̆довицьа зльакала сьа і не вильізала. І та тілько зварила ў̆обідати, чисто, позамітала, і чисто йак зробиў̆ сьа ў̆ хатьі спокій, сама назад ў̆ скриньу сховала сьі. А та допіру, йак ў̆же ў̆ хатьі спокій, тихо, дупіру стара вильізайи ў̆довицьа на пльац. І виходи на вулицьу і росказуйи фсьім сусьідам, шо йист за новина. Йідні кажут: „То йист шось лихе...“ А другі каут: „Ньі, то непраў̆да, то йист рано, то то не йист лихе ньіц. І ти засьадь на другу ніч, на другій ранок, і злапай і будеш видьіти, жи то йист шось добре...“ — Допіру вона на другій ранок зноў̆ короўу вигнала, дала заньати, а сама сховала сьа зноў̆ ў̆ сьіньах. А та нараз вильізайи зі скриньі і на сам перед до комина, віттикати комин! Та 'но до комина, віттикнула, — та за нейу; та до

хати, — а та за нейу; та уцьики без хату до комори, — та за нейу; хтыла у скриньу сховати сьа, — а та йі: лап! — і злапала йійі. І каже до нейі, жи: „Так і так стало сьа“ — бере йі росказуйи, звітки так то походило, с початку: з йайцьа до риби, з риби до йавіра [то Бог духом свойім дау! дод. стара Гананьініха], з йавіра до тріски, і с тріски прийшло зноу на ньу саму, на панну... І вона каже по тім усьім: „Йа вам, мамуньцьу, сьадайу напишу лист, і ви той лист занесете; і желы вас варта на брамі ни пустит, так тілько просьіть, жиби вас мусьіла пустити варта; і той лист ныкому не дати, тілько тому молодому паничеві у руки самому...“ — І вона сьіла написала лист до нео —: „Йа йистем тутай у сусьістві, али мене узьати не можеш, тілько роскажи свому отцеві і мамцьі, нехай зачинайут баль пиньі; а будут госьцьі зйіздити сьа у вечир на баль, і ти прийідиш с повозом по мени, і ныхто у тім ни буди знати, звітки, шо зробило сьі...“ — І та стара взьала удовицьа той лист. Приходи під браму, — ни хочи варта пустити. Але вона зачала умлывати, плакати, жи майи велику просьбу до самоо крульа молодоо. Але варта бачи, жи бідна удовицьа і сусьіда до тоо, може йакась кара, може йакусь майи просьбу велику, — і пустили. Приходи на друу варту, — друа не хоче пустити.. Але войско подумало сибі: „Перша пустила, одже і друа може беспечныйіше пустити...“ — Приходи на третьу, а третьа подумала, жи: „Дьві пустили, одже і ми пускайим“. От вона приходит до палацу, пустили йійі аж до самоо панича. Віддала, склонила сьа, віддала той лист паничеуи в руки. Він взьау той лист, погльануу на него, так зара фтыішиу сьа; так ін пішоу до своо покойу, замкнуу двери і той лист перечитау і дуже зрадувау сьа. Так він заклыкау зара своо отца і матери і той лист показау йім, і вони той лист пофторили, обойи старі. І зара на дух листи, пісьма, розіслали, тильиграм по тих панах скрізь: на вечир баль! Йак то у вечир зачало сьа те паньство зйіздити, — він росказау заложити у повов четверо коней і там зайіхали по ньу і дьві свахи по ньу послау с повозом. Йак вона прийіхала у крульа дім, так фсьі сьа зрадували і фтыішили, жи така йи красна. Так зачали сибі баль провадити далы, там сьпіви, байки, там тойи, йак звикльи, музика грайи, — а та стара сидит сибі за столом, йако крульіуна, ныц у тім ни знайи. Али старий круль приходи до госьцьіу і стау на середині салы гостинной і перепросиу усьіх госьцьіу, жиб стали тихо: майи шось уогорити... І каже так: „Шо тому зробити, жи душа душу загубльуйи?“ Але тайа стара крульіуна — уона ни знала, шо на ньу буди —: „Ныц йіму ни робити: випровадити у чисте поле тоо чоловіка, котрий душу загубиу, і привйазати два огири до ні, а два до рук, і фурман жиби траскау батогом добри, жиб йиму рознесли косьцьі“. По тому йак она то вимовила,

так йі запідбо́ки за стола́ ви́провадиу́ у́ по́ле, так зроби́ли, йак она́ каза́ла. І йі рознесли ко́сьцыі. А ті за́ра го́сьцыі зібра́ли сьа у пово́зи і до косте́ла і сьльуб; а пото́му йшли за́повіди на у́остатку. І прова́дили сибі́ житьа́ у́бойи. —

Записано в Берлинї від господаря Гната Романова в грудни 1894. р.

Скомбіновано кілька казкових мотивів: 1) три панни вискакують з яєць, з них дві гинуть без води — паралелїв не знаю; 2) наречена лишена в лїсї, вбита (або усунена) злою супірницею, що робить ся жінкою її судженого, пор. висше N. 43; 3) чудесні переміни героїнї (або героя) і поворот до первісного вигляду пор. M a s p e r o, Les contes populaires de l' Egypte ancienne, 5—50 і C o s q u i n, LVII—LXVII; мій переклад єгипетскої казки в додатку до К л о у с т о н а Народні казки та вигадки; 4) чудесна панна порядкує неспостережена в хатї пор. P e r r a u l t, Contes (La belle au bois dormant).

65. Мерцевий дар.

Було́ три брати́, два розу́мних, а йіден тро́хи таки́й ныби придурковатий. Ті у́сьу́да сибі́ йіздили, ходи́ли, а він у́ до́ма сидыі́у́, той дурни́й, — він не бу́у́ дурни́й, вони́ його ма́ли за дурно́го. І цар йіде́н таки́й бу́у́ і ма́у́ доньку́, зголоси́у́ сьа, каза́у́: Хто — така́ була склъана́ гора́ — хто тако́го коньа́ буде́ ма́у́, вийіди на ту гору́, то за него дасьть ту доньку́. Топіру вони́ беру́т сибі шо найльі́пші ко́ньі, ті му́дрі, і йідут там, а той дурни́й сиди́т сибі у́ до́ма. Пойі́хали, прийіжджайут до те́йі гори́, но, до гори́, — де, ни мо́жут ви́скочити. Йі́дут наза́д, а той дурни́й ка́же, ви́йшоу́ —: „Де — ка́же — йіздилисьти?“ — сьмійить сьа з них. У́они́ ка́ут: „Тибі́ шо до то́го?“ Він сьмійить сьа з них, ка́же: „Но, там тибе́ ни вида́ли? Ти там пойі́диш?“ — І зоста́ли вони́ у́ до́ма, — тимча́сом йіх ба́тько поме́р. Тупі́ру йім тре́ба було йти на ва́рту ку́ждому йідну́ ніч там до то́го гро́бу, де ба́тька похова́ли. Йідну́ ніч, те й ті бойа́ть сьа йти там на ва́рту, ка́ут до то́го дурно́го: „Йди ти́“. Дурни́й ка́е: „Миныі́ ше не ко́льыйа, йа піду́ аж на тре́ґьу ніч, бо йа тре́тый“. — Дру́гу ніч, йде дру́гій. Аж прихо́дит тре́тьа ніч, вже дурни́й збира́йить сьа, вже дурни́й ма́йи йти. Пішо́у́ дурни́й, стойі́т, стойі́т, аж вильіза́йи до него йакийсь таки́й пан с те́йі йами і дайи́ йі́му таку́ гнузде́чку на коньа́, ца́пок, ка́же: „На, то тобі́ ко́лись ф приго́дыі ста́ни, — ка́же — схова́й сибі то“. Взьа він, прихо́дит до до́му і зно́у́ льіза там у́ за́піч і сиди́т. Так ті з него сьмійу́ть сьа, ка́жут: „А шо там, дурно́го ныіц не надуши́ло?“ Дурни́й ныіц не у́обзива́йить сьа, 'но свойи́ ро́би.

Но, ка́жи, зноў той цар видайи такий бе́фель, жиб зноў хто до те́йі дочки́, дру́гу виста́ву таку́ ро́би. Ану́ зноў так на йакий день, беру́т зноў ті ко́ні ба́тькові сьодла́йут, тих два, і йі́дут. Дурний ви́йшоў на двір, взьаў ту гнузде́чку, йак потра́с: прилыта́йи ко́ник йак золото, ду́же файно вбраний той ко́ник і фсьа зброиь на нему́, на то́му коне́ві, фсьо позлаца́ни, і му́ндур ше на́віть дурно́му приві́з, той ко́ник. Він вилыза́йи, — вмива́йить сьа файно, збира́йить сьа, фсьада́йи на то́го коньа́ і далы́ за брата́ми жене́. И прийіжджа́йи там, йак сви́снуў, та й вже на ті горі́. Топі́ру його́ беру́т за стіл там, де він вже вайі́хаў, трахту́йут, гостьа́ть, — а ті вже пойі́хали до до́му, його́ брати́, ду́рно йі́хаў там. І ка́жут, жи вже бу́де його́ ныби жінка та, вже йі́му дайу́т бе́филь, коли́ він майи прийізди́ти там. Вихо́ди він на двір, той ко́ник прилыта́йи, він фсьада́йи на него і йі́де да́лы до до́му. Догапьа́йи ті брати́ і ка́же: „Де ви йі́здили?“ Вони́ йі́му ка́ут: „Про́ши па́па, там і там“... — йак він во́зьми нагайу́, йак ста́не йі́х лупи́ти, ка́же: „Ше тибі́, хло́пе, там тре йі́хати?“ І взьаў і пойі́хаў, йак йіх до́бре ви́биў. І прийізди́т до до́му і ху́тко зьлыз с коньа́ і розібра́ў сьа і влыз в за́піч і сиди́т, а кіпь полетыў від не́го. Гот, прийізьдьа́ть ті до до́му, а він сьмі́йить сьа з них, ка: „О, до́бре вам йакийсь пан даў!“ Уони́ ка́жут до не́го: „Ти де́ видыў?“ — а він ка́е: „Йа на туполы́у вилыза́ў“. А він йіх те́ньґо змолоти́ў, ті свойі́ брацы́ки. И от, за па́ру день, вже зноў прихо́дит таке́ га́сло, жи бу́ди висы́льа, но, і вже ті збира́йут сьа зноў йі́хати. И взьали́ и пойі́хали. Дурний зноў вилыза́йи з за́піча і у́мива́йить сьа і ви́йшоў на двір і потра́с гнузде́чкойу, — приго́ни зноў йі́му дру́гій ко́ник, си́вій вже. І фсыў на не́го і йі́ди. Догаиьа́йи ті зноў свойі́ брати́, і зноў йіх пита́йи: „Де ви йі́дити?“ А вни ка́жут: „Там і там“. Він взьаў нагайку і стаў йіх би́ти. Ви́биў до́бре и пойі́хаў. Прийізди́т там, там вже му́зика гра́йи, на висы́льа вже нарихтува́ли сьа, і він зьлыз с коньа́ і прихо́дит там, до то́го пала́цу, і там його́ за́раз ста́ли гости́ти, бу́ди висы́льа. Цар йі́му запи́суйи за́ра йакісь майо́нтки свойі́ і вже беру́т і йдут до шлыу́бу, взьали́ шлыуб і вже сибі ныби жийу́т. За па́ру час видайи дру́гій цар, жи бу́ди во́йна вже, жи-бу́ди во́йну точи́ў. І вже то ма́йи бу́ти во́йна ныби і цар ка́е до не́о: „Но, зьа́тьу, пойі́дем на во́йну тепе́р!“ А він ка́жи: „Йі́дьти, йі́дьти, а йа пізьны́йіши пойі́ду“. — Вже то во́йна и він тупі́ру зноў ви́йшоў на двір, потра́с те́йу гнузде́чкойу, — зноў йі́му ко́ник прилыта́йи вже, чо́рний такий йак во́рон, прино́си йі́му зброиь і фсьо, шчо тре до во́йни. Фсьада́йи він на не́го і вийізди́т на пльац, там де би́уть сьа. Ак ви́ньаў ша́бльу, йак стаў руба́ти йіх, те во́йско, ви́рубаў йіх, ви́биў і наза́д пойі́хаў. Прийі́хаў до до́му і зьлыз с коньа́ і пішо́ў там до поко́йу і в лі́шко лыг і лежи́т.

Прийіздит цар, казау̌ йиго закликати, жи він йіму так вибиу̌ войска, виграу̌ ныби. На другій день зноу̌ тре йіхати. Вийіхали до война і бйуть сьа. І він зноу̌ так зробйу̌: затрас тейу гнуздечкойу і зноу̌ кінь йіму прилетыіу̌ і він фсьадайи і зноу̌ йіди. Так він виньау̌ шабльу, зноу̌ йіх стау̌ рубати, бити, — так война виграу̌, гет побиу̌, потоу̌к нарід і фсыіу̌ і пойіхау̌ назад і розібрау̌ сьа й до лішка і зноу̌ лежит. Ну, в вечир зноу̌ цар прийіздит, на другій день казау̌ робити дуже великій такий баль, жи він вже войну виграу̌, — музика грала і йіли, пили, веселили сьа і цар дуже тышиу̌ сьа, жи він такоо зьатьа дістау̌, жи виграу̌ войну. І жийут і до ниньі. То вже кінець буде ті.

Записано в Клекотові брідськ. пов. від господаря Демка Рицара в серпни 1894 р.

Недоладне счіплене кількох казкових мотивів, а власне 1) три сини (зглядно один із них) вартують на батьковім гробі і дістають чудесні дари, пор. Етноґр. Збірник І, N. 10; 2) триразова подорож трьох братів до скляної гори, тілько дурний при помочи чудесного коня вискакує на неї і здобуває царівну, пор. також N. 5, 8, 10; 3) дурень при помочи тогож коня виграє три битви, пор. Етноґр. Збірник І, N. 8.

66. Мерцеві дари.

Мау̌ тато три сини, і йак умерау̌, казау̌, жиби до него приходили на варту. Йіден сьі звау̌ Стефан, а йіден Йіван, а йіден Михаўко. Першойі ночи мау̌ пити старший, другойі ночи мау̌ прийти сирдушчій, а на трету ніч мау̌ прийти Михаўко. Прийшло, жадин ни хтыіу̌ йти, бойали сьі; післали того дурного. А той дурний каже: „Шо — каже — йа сьі — каже — буду бойау̌ свого тата! — йа піду“. Пішоу̌ і вартувау̌ тойі ночи; льиг на гробі і лежьиу̌ (спау̌). Вийшоу̌ тато йиго, питайи сьі: „То ти, Стифани?“ — „Ньи“. А потому кажи: „То ти, Волекса?“ — „Ньи“. Потому каи: „То ти Михань?“ — „Йа“. Потому му казау̌ йти до дому, каи: „Йди до дому, йди!“ — На другу ніч мау̌ йти сирдушчій, — ни хтыіу̌ йти. Пішоу̌ зноу̌ той дурний. Він йиго сьі зноу̌ питау̌: „То ти, Стифани?“ — „Ньи“. А потому кажи: „То ти, Волекса?“ — „Ньи“. Потому каи: „То ти, Михань?“ — „Йа“. Кажи: „Йди до дому, йди!“ — На трету ніч пішоу̌ йу він за себе; і зноу̌ го сьі питайи: „То ти, Михань?“ — „Йа“. Дау̌ йіму таку кантару і такий перстинь і каже: „Тоу̌ кантаруу̌ йак потрісеш, то прилетит кінь до тебе. А тим перстиньом йак пітреш, то прийди до теби вубійор і збро́ньа, йаку зіхцеш, і де зіхцеш, там підеш, на кони пуйідеш, і ньичого сьі не майиш бойати. А то сховай, ньикому ни показуй“. — Потому він прийшоу̌ до дому, то сховау̌, — й потому цьісар виставиу̌ такий мур, такий виликій, такий замок, і казау̌:

„Хто біс то перескочи, то сы з йиго дочкоў ужени“. Та й він то ўчуў, шо там така йист скакаўка, вийшоў на гору, потрийс кангаруў: прийшоў кінь; погер перстиньом: майи мундур і зброńь коли себи. Та й він пойіхаў гег, — ўсьі скакали, жацен не перэскочиў, коны сы побили і льуде сы побили, і ньіхто ни перескочиў. А він сы розігнаў і ше вишше скочиў. Вона йиму такий перстинь розломала і дала. А сам сы забраў і пойіхаў. Коньи ўпустиў, а мундур скинуў, а той перстинь завйизаў си ў сорочку (ў кошульу). Так потому за тим перстеnем, де він йи. І так ходили по селах, ськали, аш прийшли до тоўо села, і акуратны надибали тоўо хлопцы, шо він то маў. Та й допіру ўони йіго взьили за свого, та й він, цьісар, взьиў йиго вожениў зо своў дочкоў. — Та й потому зачьиў цьісар війну, та й він, цьісар, йіли до війни, а він сибі на таку стару кльач (кобилиску), затисаў си палец, пойіхаў на стаў, жаби прибивати паличкоў. Та й дупіро цьісар сы бйи та й йіго змагайут. Та й він взьиў кобилиску пустиў, пуйіхаў до війни, — так той нарід ўсьой побиў, виграў війну; ньічого ни зробили, ньіж му ў позьі палиц скальічили. А та цьісарова дочка взьила вдерла хустини такойі сьльічнойі і йиму дала завинути. Та й він забраў сы, пойіхаў назад, він — каже — той мундур скинуў, коньи ўпустиў і пойіхаў на стаў зноў. Цьісар йіде з війни, а він іде зо ставу. Так тоди цьісар, він там пішоў до своўо покойу, цьісар до своўо. Прийіхаў, розібраў сы, взьиў ту ногу обзирати, шо му скальічили, — а тайа цьісарова дочка прийшла, йиго жінка, і ту хустину пізнала. І тоди прийшла і ўповіла татови, цьісарови ўповіла, шо то він нам туйу війну відбиў, виграў. Тоди йиго цьісар дужи за доброго маў (за свого зьитьи).

Пор. попередній N. 65.

67. Мерцеві дари.

Йіден чоловік буў такий, жи маў три сини: два було мудрих, йіден дурний. Допіру той старий каже: „Йак йа буду ўмераў, аби ви, сини, до мене на гріб на варту йшли“. — Допіру йак той старий ўмер, пішоў йіден син на варту так коло водинаньцьатойі, — старий вилазит з гробу, тато йіх ньіби, і каже: „Йи ти, сину?“ Каже: „Йи. Йа Йіван, наймолотший“. — „Ну, шо тамтой злодьій маў дістати, то ти дістанеш“. Даў му три прутики, каже: „Підеш до кирниці там коло пасьіки, ўдариш три рази прутиком ту конину, шо там йи, і скажеш, аби ти була на поготовйі, йак тобі треба йійі буде“. — Другоńі ночи вже другій майи йти на варту до старого на гріб, — допіру каже: „Йіване, можеби ти — каже — пішоў

за мене на варту тойі ночи (за середушчого брата пьіби, а він буў наймолотшій)“ А він каже: „Нас... мамі твойі, гроші дай!“ — А той даў му гроші, — той сьі заберайи та й йде. Приходит на гріб, — так коло одинаньцьітойі старий вилазит з гроба. Повідайи: „Йи ти, сину?“ Каже: „Йи“.– „А котрий?“—„Йа Йіван“. — „Шо тамті — каже—дурні мали дістати, ти ўсьо дістанеш“. — На трету ніч забирайи сьі і сам іде на варту, каже: „Тепер на мене кольійа“.—Приходит там, — вилазит старий з гроба, каже: „Йи ти, сину?“ Каже: „Йи“. — „А котрий?“ Каже: „Йа Йіван“. — „Но, то ти майиш ўсьо тепер“.

Допіру там йіден цьісар буў уў тім крайў ті й цьісар маў доньку, і каже так, взьиў зробиў таку скльинну гору і каже: „Хто вийіде на ту гору, то буде мойім зьитьом“.— Йак до тойі цьісаровойі йіхали там на туйу скльинну гору, ньіхто сьи ни міў там дістати. Тійі братьі богачі були, а той дурний 'но за пийицом сидьіў та й собі йайцьі ў попильі мньиў. Каже: „Братьі, де ви йідете?“—„О, — каже—там і там йідем“.— „Можеби йа з вами пойіхаў?“ Тійі взьили йиго набили, — він собі сьіў на таку сьльіпу кобилу, жи лишили, до с.... вочима, прийіздит до тейі кирнички, — стойіт кінь ў самім дийименту, убйор майи дийиментовий. Він собі сьіў на тоо коньи і йіде. Вийіздит на міст, здоганьайи свойі братьі, каже: „Де йідеш, богачу йіден з другим?“—„О, — каже — там і там, — можеби йа сьі сь цьісаровоў доньков вжениў?“ А вони йиго не пізнали. Каже: „Богачу, тра ти вийнци богацтва, йак майиш? — льагай йіден з другим! Йіден другого мусьіў тримати, — даў йім по пийдесьит букіў. Тогди пойіхаў на туйу гору, пуцьулуваў сьі с тоў панноў, сеґнат розірваў на двойи злотий і забраў сьі й пойіхаў. Тогди йіден місьиць, другій ньіц, ни чути ньіц за кавальира. Тогди цьісар роздаў по крайў: візетировати треба, хто майи туйу хустку і сеґнет. Скрізь приходьит, аж приходьит до тейі хати і сьмійать сьі, каже: „Може ви, богачі, котрий з вас там прийіхаў може?“ Каже: „Ой, та де ми, — ми йак йіхали, то ми ше по двайцьіть по пийить кийіў дістали“. Каже: „Хібаби може той Іван Попельух, жи за пийицом сидит, жи йайцьі ў попільі мне“. Акурат важьирт витьигайут Івана за пийицу, — аж він майи той сеґнет і хустку йадвабну! Приводьит до цьісари, цьісар сьі дивит: Ох,—каже— то йа зьитьа буду тепер маў!“. — Дізнали сьі цьісарі, жи за такого дурньа віддаў доньку, каже: „Шо з ним робити, – тре го так збити, жи ни варта ў крайў бути“. — Спровадили войну на нього, — топіру він йак йіде на войну, повідайи: „Ей,—каже — в льудий йи зьитьі, жи за старого пойідут“. Той виходит с кучі, каже: „Тату, йа за вас пойіду“. Той казаў миньістрам йиго положити, дати му двайцьить пийить кийіў, — старий пойіхаў на войну. Тогди він сибі сьіў на коньи і пойіхаў ззаду за старим, перегнаў старого цьісари, стаў до войни. Там му ньіц ни

зробили, 'но му скальічили мізи́льний па́лец на нозьі́. Цьі́сар прийі́хаў до до́му, повіда́йи ка́же: „Ох, то в льуди́й ни до́бре! Йаки́сь чолові́к за ме́не стаў, бобим — ка́же — бўў поги́нуў. Але тра за ним по сьвітьі шука́ти, бо до́брий чоловік". — Але прихо́дит слуга́ до ку́чі і ди́вить сьі, ка́же: „Чо́біт росьтьи́тій на́шому свинаре́ви". — Цьі́сар йиго́ прикли́каў: акура́т, — сьі ди́ви — йак на войньі́ бу́ло, йак му ўтьи́ли там. Тогди́ го, па́ньі, взьиў до поко́йу, каза́ў го підголи́ти, чи́сто ви́мити, — тогди́ взьиў свойў кору́ну здаў на нього. І с тако́го ду́рньа зробиў сьі цьі́сар! Тепе́р аби́сте зна́ли! — Ма́йите коне́ц.

Пор. N. 65 і вказані там паралелї.

68. Фатальний хлопець.

Бўў таки́й бі́дний чоловік і роди́ла йіму́ сьі дити́на. Ў цьі́сарі та́кже сьі вроди́ла дити́на. До то́го бі́дного прийшли два вандро́ўньі на́ніч. Так йіму́ — він йіх ни маў де положи́ти, післа́ў йіх на стрих спа́ти, бо маў ў ха́тьі кло́піт — так йіму та жі́нка ду́же зосла́бла, ўзьи́ла пла́кати. Ка́же Паўло́ до Петра́: „Пе́тре, допоможи́ йійі то́го сьі позбу́ти, нех вона́ ўро́ди!" — „Ви́йди на двір, подиви́ сьі, шо сьі на дворі́ ро́би, йак на не́бі йи?" — „Гори́т воге́нь а ў тім вогни́ йи дити́на і сьі ба́ви". — Пові́ў йіму́, ка́е: „Тепе́р сьі не ўро́ди". — Ўзьи́ла вона́ зноў пла́кати,— ка́же зноў: „Допоможи́ йійі, жиби вона́ сьі позбу́ла то́го!" — „Ви́йди на двір, подиви́ сьі, шо сьі ро́би?" — „Йи шибеницьі, дити́на мале́нька ви́си, ни мо́же сьі задуши́ти, ба́вит сьі". — „Тепе́р сьі не ўро́ди". — Зноў вона́ взьи́ла пла́кати, — ка́же: „Допоможи́ ті дьі́ві, жиби воно́ сьі ўроди́ло!" — „Ви́йди на двір, подиви́ сьі, шо сьі ро́би?" — „Тиче́ вода́, на водьі́ йи тру́мло". — „Тиие́р сьі вро́дит!" — Так воно́ сьі вроди́ло. Він йіх закли́каў до ха́ти, чим маў прийми́ў йіх, ўони́ сьі забра́ли, пішли́. Так йіму́ та дити́на ду́же зосла́бла та й він ходи́ў за кумо́вами, — ни міг діста́ти, бо цьі́сар наказа́ў: Ни ві́льно тоди́ дьити́й христи́ти, на той день. Та він ка́же: „Бо́же, жиби йаки́х двойи жибру́шчих надійшло́ льуди́й, жиби тоту́ дити́ну зане́сли до хресту́, жиби ма́ло хрест, бо ду́же слабе́".— Надійшо́ў хлоп і баба, жибру́шчі, — запроси́ў він собі́ йіх до се́бе, взьиў йіх проси́ти, жиби тоту́ дити́ну зане́сли до хресту́. Так вони́ несу́т, — цьі́сар йі́де на двох повозах, веде́ свойў дети́ну хрести́ти. Ви́тьагнуў ша́бльу, хтьі́ў ту дети́ну замньи́ти [1]), жиби воно́ ни бу́ло на сьвітьі. Так ка́же та кобі́та до то́го хло́па: „Диви́

[1]) зарізати.

сьі він йде до нас!“ Так той хлоп руки роспістер: вони фсьі постава́ли каміннимі. Самі́ сьі забра́ли, пішли де церкви. Ка́же той бідний: „Йиґо́мосьць, охресьтьіт дитину, бо ўмерайи!“ — Ксьиндз ни хтьіў хрести́ти, — десь сьі взьнў коли це́ркви біскуп, ту дити́ну ўхрестиў. Так сьі той ксьиндз диву́йи, шо то мо́же бу́ти. І забра́ли сьі, пішли наза́д. Тоди́ йдут і йіх [1]) мину́ли, — так та кобіта до то́го хло́па: „Ней йідут!“ Тоди́ той хлоп так йім зробиў, шо вони́ пойіхали.

Так пото́му цьі́сар хтьіў ту детину во сьвіта стра́тити і взьиў каза́ў огньў нипали́ти, ки́нуў ту дети́ну ў огень, — та дети́на не мо́же згоріти, ’но сьі ба́ви по огни́. Каза́ў йиго вийма́ти с то́го вогньў, взьиў йиго даў на ши́беницьу, жиби го завісити так. Ту детину завісили, а ўоно́ ни мо́же сьі задуши́ти. Каза́ў йиго зноў здійми́ти, — тоди́ зробиў на не́го тру́млу, пусти́ў йиго на во́ду. Так воно́ пли́ло тоў водо́ў, аж запли́ло до млина́. Пришло́ на ко́ла: фсьі ка́міньі ра́зом ста́ли, ца́лий млин. Так сьі той ме́льник ду́же здивува́ў, шо то сьі зроби́ло. Вихо́ди на ко́ла, ди́ви сьі: на ко́лах йи тру́млу. І він те тру́млу взьиў здійми́ў с ко́ліў: млин му пішо́ў. Ди́ви сьі до тру́мла: йи мала́ детина. Так він ту дети́ну вийма́ў, взьиў йиго дозира́ти, — таки́й сьі ни́йкний хло́пец зроби́ў!

Маў той цьі́сар мане́бра, буў він на тих мане́брах сам. Так він до то́го млина́ зайшо́ў на́ніч та й він сьі то́го ме́льника взьиў пита́ти, ци то йиго́ хло́пец. Він йиму́ позіў, жом йа собі вла́паў на водьі. Та й він йиму́ написа́ў таки́й лист, даў йиму два дука́ти, сво́го коньа́, післа́ў йиго́ до свойіх пала́ціў с тим ли́стом. Йіде він, той хло́пец, по́льом, — сиди́т на доро́зьі дьід, про́сит йиго́ гальму́жни. Даў він йіму йідно́го дука́та, а дру́гого зіста́виў собі. Взьиў йиго́ сьі пита́ти, де він йіде, та й він йиму ўповіў. Він йиму ка: „Покажи́ж міньі той лист!“ Ўвзьиў той дьід подиви́ў сьі на той лист, ўзьиў йіму той лист поде́р. Взьиў той хло́пец пла́кати, — він взьиў, той дьід, ў же́ньу землы́, ху́хнуў на то, зроби́ў йиму́ таки́й лист сами́й і ка́же: „Тепе́р на, йідь с тим ли́стом!“ Та й він пойіхаў до то́йі крульо́ўойі. На тім ли́сьтьі було́ (жи цьі́сар написа́ў): йак він прийі́це, не ўсти́гне прийі́хати, жиби за́раз буў стра́чений, той хло́пец. Той му дьід так написа́ў с то́йі землы́: шоби йиго́ цьісаро́ва да́ла до найльі́пшого поко́йу, шо йиго́ душьи́ потребу́йи, йі́сти, пи́ти, аби́ му то́го да́ти. Так вона́ то йіму зроби́ла.

Так прийі́здит той цьі́сар з мане́бріў і йі сьі пита́йи: „Де ти тоўо хло́пцьи дьі́ла, шо він ту прийі́хаў на кони́?“ Ўона́ йиму́ повіда́йи, шо: „Йи ў твойім поко́йу“. — „А йа тобі — ка́же — написа́ў (взьи́ли сьі скида́ти [2]), шоби ти йиго́ стра́тила заўчьи́су!“ А вона́ ка́же: „Йак ти написа́ў, коли йи той лист, жи він приві́з“. Ди́ви сьі цьі́сар на

[1]) знач. цісаря з повозами. [2]) свари́ти, спиричьи́ти.

той лист: та сама́ купе́рта і те саме́ пи́саньи! — Так йін потому ўзьиў йиго́ замурува́ў ў такий ступе́ц, йак шультергаўс, і він каза́ў, жи він там ўмре. Так той — йиму́ сьі так шьиро́ко там зробило, так му сьі роспістерло — так він собі там заложи́ў ружа́рньу. Так то йу [1]) сьі тьагну́ло кі́лька льіт. Таки́й він собі́ зроби́ў ў сьтьіньі́ льохт (таке́ вікинце), — так та дьіўчина там фурт ходи́ла (то́го цьіса́рйі) і заглььида́ла, з ним бе́сьіду ма́ла. Так він йійі́ ви́рваў такий квіт йиде́н і ка́же: „На, занеси́ до свойі ма́ми, — ка́же — ма́мі покажи́, а не повідзь, десь ўзьи́ла, кажи́, шо бу́ло ў городьі“. — Так йиде́н чьиріўни́к йиму́ таку́ па́ўку присла́ў, то́му цьісарови, — ка́же: „Йак ти пізнайиш, ш чого́ та па́ўка йи, то твойи́ крульйи́ўство, а йак не пізна́йиш, то йа крі́льом йи, а ти йдеш набі́к звітти“. А той цьі́сар так сьі ду́же заду́маў, — так та дьіўчина там прийшла́ до не́ўо, до то́ўо хло́пцьі, — ка́жи той хло́пец до не́йі: „Твій та́то майи за́гатку“ — каже: „Повідзь сво́му та́тови, йак та па́ўка прийде, та па́ўка буде с тако́ўо і с тако́ўо де́рева; а пей йу пуска́йи на во́ду, — котро́й кіне́ц піде ў пере́д, таку́о гей з водо́йу, той бу́де кіне́ц відзе́мок, і кажи́ йиму, аби ту за́ра той кіне́ц назначи́ў“. — Так він то зроби́ў — пьі, бре́шу —: „Али ни ўповіда́й та́тови, ни кажи́, жи тобі́ йа ўповіда́ў, іно́ ўповідзь, шо тобі́ сьі так сни́ло“. Так він то зроби́ў. Та й він пото́му йиму́ зада́ў дру́гу за́гатку, ка́е: „Прилети́т до те́бе мо́йіх три кльа́чі, аби ти пізна́ў, си́ла вони́ ма́йут льіт“. Так той хло́пец зноў ті дьіўчиньі ўповіў, жи: „Твій та́то ў вели́кій гризотьі́“ — так він йійі́ (ті дьіўчиньі) так ўповіў: „Кажи́ сво́му та́тови, два пуце́ри жи́би стойа́ло с путньи́ма з водо́ў, — аби ті ко́ньі напо́йіў і шоби йім да́ў йі́сти“. — Та й він то зроби́ў —: „Та кльач, шо прилети́т ў перед, та буде ма́ти пйить льіт, та кльач, жи прилети́т ў середи́ньі, то буде ма́ти два, а та, жи прилети́т на ўоста́тку, та буде ма́ти піўчварта“. — Так ті коньі зьі́ли і ви́пили і пішли́ наза́д, — так він йиго́ сьі пита́йи, той чьиріўни́к цьі́сарі: „Хто те́бе то́ўо научи́ў?“ — а він ка́же, жи сам. Та й ін ка́же: „На вели́кдень, йак йа при́йду с косьцьо́ла і бу́ду пи́ў гербату, аби ти віт се́би до ме́не ўтра́фиў биз вікно́ ў склььи́нку ку́леў с кано́на“. — Так той хло́пец ка́же: „Скажи́ сво́му та́тови, шо він то́ўо ни го́ден зроби́ти; повідзь, аби він мине́ звітти ви́ймаў, йа йиму́ ту́йу во́льу учи́ньу. Повідзь сво́му та́тови, жи то тобі́ сьі не сни́ло, шо тобі́ йа ўповіда́ў“. — Та й прихо́ди цьі́сар гет, сьі ди́ви — там таке́ сьльі́чньі ў не́го ви́глььида́йи, — та й він йиго́ зві́ттам ви́ймаў, та й він йиму́ дава́ў йі́сти, пи́ти, али він не хтьі́ў; каза́ў ви́гьігнути ка́нон так за бра́му и нала́дуваў го. І допі́ру йде той чьиріўни́к с це́ркви на вели́кдень; прийшо́ў, розі́браў сьі, ўзьи́ў там пи́ти гарба́ту — та й ка́же:

---

[1]) вже (польске już).

„Шо цьісар зо мноў граў, то граў, аж тепе́р ду́рно!“ І трима́йи ту скльинку з гарба́тоў і ка́же до то́йі дочки́: „На здоро́ульи ти!“ — а той хло́пец с кано́на йак врі́заў, йиму́ скльинку з гарба́тоў збиў. Так він тоди́ прийшо́ў, той чьиріўни́к, до цьісарі і ка́же: „Хто тобі́ то ро́би? Ти сам то́го ни ро́биш“. — Він ка́же: „Міньі́ той хло́пец то ро́би“. Так він того хло́пцьі взьиў зо собо́ў, каза́ў: „Аби він до ме́не прийшо́ў“. — Так він (той хло́пец) собі́ каза́ў ви́брати таки́х двана́цьцьіть, шоби сьі так зва́ли Стифани́, йак він, і каза́ў си ви́брати два реґі́мента войска: іде́н реґи́мент цаўкьим на чо́рно, а дру́гий на бі́ло. Так він сибі́ тих двана́цьцьіть жомпьи́ріў взьиў і пита́йи сьі (чьиріўник) до не́го: „То ти так ро́биш?“ Він ка́же: „Ньи, а — ка́же — по чім ти мене́ пізнайи́ш, жи то йа?“ А він ка́жи: „Бо ти Стефа́н“. — „Коли́ — ка — ми ўсьі Стефани́“. — Та й він йіх даў до пиўни́цьі зо своў дочко́ў (той чьиріўни́к), ка́же: „Котро́й бу́ди тибе́ зацьіпа́ти, — ка́же — віддери́ йіму ґу́дзьік“. Та й та так зроби́ла, — а́ли він зміркува́ў ў ночи́, шо вона́ йіму́ відорва́ла ґу́дзьік, та й каза́ў тим ўсьім Стифана́м, аби й сибі́ відорва́ли та́ґже. На дру́гий день прихо́ди той чьирівни́к, пита́йи сьі до не́йі: „Котро́й тьі зацьіпа́ў?“ Ка́е: „То́й, шо ґу́дзьіка ни ма́йи“. Зачьи́ли шукати: у ко́ждого ў тьім місци ґу́дзіка нима́! — „А, — ка́же — то ти така́! Ни до́сить, шо йідно́му позвальйи́йиш, а ти ўсьім!“ — На дру́гу ніч він йі́йі зноў посила́йи, али ка́же: „Котро́й тьі бу́де зацьіпа́ти, абись йіму́ спо́дньіў кава́лок відрі́зала“. Али той хло́пец зноў то зміркува́ў і казаў ўсьім поробити сибі́ такі́ самі́ дзьурки́, йак він маў. Аж на тре́ту ніч вона́ йиго́ пізна́ла. То чьиріўни́к каза́ў ви́ставити таку́ ши́беницьу, шоби йиго́ заві́шьити. Веду́т йиго́ під ши́беницьу, за мі́сто, і той чьиріўни́к з донько́ў іде́. Стаў він під ши́беницеў та й про́си сьі: „Дай миньі́ ше хви́льку жити, ней йа сибі́ загра́йу на сопі́ўцьі“. — Йак він загра́ў на ті сопі́ўцьі, а йиго́ во́льско йак ру́шит з льиса, — с пра́вого бо́ку йде бі́лий реґи́мент, а з льиво́го чо́рний. А він ка́е: „Ви́диш во! Ти мене́ ві́шьийиш, — по мене йдут сьвйиті́, а по те́бе злі“. — Та й він йуж йиго́ ни заві́шьиў, — йак те чо́рне во́льско до не́го ўпа́ло, так йіго́ порубали, спали́ли го. Так сьі там не зіста́ло аньі ўоті́цько по́пелу. Та й він сьі тоди́ наверну́ў наза́д і с тоў дьі́ўчиноў вожини́ў сьі, жи сьі обо́йи враз породи́ли.

Увесь цикль казок і леґенд що належать до сеї теми, зібрав і обробив М. Драгоманов у своїй моноґрафії „Славянскитѣ сказания за рождението на Константина Великій“ (Сборникъ за народни умотворения т. III—IV). Конець сеї казки належить до циклю леґенд про Соломона і Китовраса, пор. Веселовскій, Слявянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ.

69. Деревляний кінь.

Йіден ошуст буў, зробиў си деревйиного коньи, прийіздит до цысари вінчувати на новий рік тим коньом деревйиним і каже: „Цару, йак сьі майиш, вінчуйу тьа новим роком“. А той цар каже: „Шо то йи — ти на таким чуды прийіхаў!“ Каже: „Ей, жиби ти, цару, знаў, шо то за чудо, тобис зара заплатиў“. — А йиго син дуже контет буў, хтыіў сьі перевести на тім кони деревйинім. Але йак сыіў на того коньи, топіру ни знаў, йак ним верпути сьі назад. Йіди, йіди, йіди, ни знайи, йак наверпути, — та й так в далекій край прийіхаў, аж під йипчого цысарии. Там так було, жи принцизна була в льітным палацу сама, пойіхала па бік. Йакось він там помацьаў за таку андгабку, — той кінь стаў з ним; тогди він там приходит до покойу, той принц. Тота принцизна спит собі ў покойу, а ўсьа варта заснула. А він взьиў ўкльик на кольіна і туркайи йійі, каже: „Шо, найй асьньійша панны спит ци ны?“ Но, вона сьі прибудила і каже: „Шо ти йи за йіден, жи ти ту зайшоў?“ Він йі росповіў, йака річ, — дала она йіму трошка йісти. Она йиго тримала ў себе цалий рік, — тепер він каже: „Йа хочу відвідати, ци йи мій тато ше, ци мама ше жийи“. Він допіру забирайи сьа й йіде, — вона каже: „Ти мене зоставйийиш?“ Він каже до нейі: „Но, то ходи!“ Посьідали ўбидвойи, йідут. Прийіздит на тім кони до дому і таґже йі зоставиў в льітнім палацу, ни віз просто до тата. А той ўошуст в арештьі сидит у тоо цысари: десь му сина подыіў. Тепер йак син прийіхаў, каже: „Дайте му тоо коньи, най йіде там пастомать!“ Дали му тоо коньи, — той взьиў прийіхаў до тоо палацу, каже до варти: „Дайте ми туйу панну, бо цысар казаў, на показ жиб йа йі привіз“. Йак він туйу панну взьиў, забраў сьі, пойіхаў гет в йиншиий край (так йакби від нас до Пруса альбо де). Тепер повідайи син до тата, каже: „Тату, коли нема тойі панни, то й мене не тра“. — Допіру той ошуст там на тім кони упаў в йинчім крайу на таку долину межи льісом і хтыіў йі ґвауто-вати. Але там буў тамтоо цысари син на польованьу і фчуў той крик, — приходит до нео, каже: „Шо то йист?“ А він каже: „Шо кому до того, йак сьі малженьство сварит!“ А вона каже: „Шо то йист, — то не йист — каже — жадне малженьство!“ А той тогди взьиў йиго застріљиў. Він йі взьиў привіз до дому до своо тата, топіру він хтыіў сьі там з нейу женити, — але вона цалком варйуйи, ни пустит го до себе (варйатом сьа робит), — шо доктори зи сьвіта приходьит, ныхто йі ради не годен дати: вона гет вочи дре. Але зачуў тото той принц (той перший, жи йийі привіз), — допіру він сибі набраў таких вольийкіў, йак то ходьит з вольийками, і приходит ф той край (так йак від нас до Прейса)

і каже: „Йа йі ради дам“.—Та й вона йиго пізнала і стала цьіхо тогди. Так місьаць, два, — она фурт цьіхо, цьіхо, цьіхо, — цьісаріў син каже: „Но, коли ти викуруйиш йійі, то добре“. Каже: „Теперка дайте миньі того коньи, жи вона на ньім прийіхала, — йа йі — каже — ше підкуру тоў шерстеў с того коньи“. — Йак винесли тоо коньи, поставали войско ўкола, — тогди взьиў той принц йакихось порохньакіў, закуриў дванайцьіть кадзьідліў, — йак стаў дим, тогди він сьіў на того коньи і взьиў туйу панну і полетьіў в гору і каже: „Хто хоче йі за жінку мати, то прошу мене запитати!“ Тогди прийіхаў до свого тата і вжениў сьа з неў. —

Записано в Серниках, пов. Бібрка від господаря Федя Саловского 1895 р.

Паралелів до сего оповіданя не знаю.

70. Кобилячий син.

То буў йіден пан, маў пара коней і кобилу; і маў фірмана до тих коней. Той фірман ни міг собі знайти коханки та й взьиў сьі до кобили. Тимчьисом каже до пана, повідайи: „Паньі, шось наша кобила жеребна“.— А він каже: „Ідзь ти, дурньу, та де ўона була коло воґира!“ — Прийшло за девіть місьацьіў, — майи кобила хлопцьі. Той прибігайи до пана—: „Проши пана, кобила шось майи“. Каже: „Шо майи, лошьи?“ Каже: „Ньі“. Каже: „Йди, дурньу, де ньі!“ Прибігайи пан до стайньі, дивить сьі, — стойіт хлопец, ссе цицьку!“ Пан взьиў і туйу кобилу вигнаў с тим хлопцьом на двір. Кобила пішла, ходила сьім льіт по льісьі; тогди за сьім льіт прийшла до дуба, каже: „Сину, триси тим дубом“. Син дубом потрис, она каже: „Сину, шес слабий“. — Він ше сьім льіт цицьку саў, — тогди го привела до того дуба, каже: „Сину, потриси тепер“. Той йак потрис тим дубом, аж гильи пообльітало, ни так лисьтьи. — „Но, — каже — тепер мене, сину, возьми закопай, а йак ти мене не закопайиш, то йа тебе закопайу“. — Той взьиў викопаў йаму і кобилу трутиў, а кобила каже: „Йак ти будеш в йакім нешчьисьтьу, то скажеш, жи: „Миньі так ньіґде не було, йак у кобили йамки“.— Тепер він сибі пішоў па дорогу, сьіў і згортайи порох. Перейіздит ксьиндз дорогоў, питайи сьі: „Шо ти йи за йіден?“ А він каже: „Йа йи кобильачій син“.—„Оў, то йа тебе — каже — не хочу“. І пойіхаў. А той каже: „Е, ти, пcьа кроў попе, то ти мене не хочеш на службу, жи йа кобильачій син?“ Перебіг через горбок, сьіў собі зноў. Прийіздит той ксьиндз сам до него, питайи йиго: „Сину, шо ти за йіден?“ — „О, — каже — йа бідний, тато ўмерли, мама ўмерли, — йа сам не знайу, шо йа за йіден“. — „Можеби ти — каже — ў мене служиў?“ Каже: „Та чому не буду, — буду служиў“. — Привіў йиго до дому, каже: „Йа ти

дам маленьку сокирчину, будеш рубаў дрова" — та й каже: „О, слушний наймиток, привізйим собі". Каже: „Будем йиго годити... Шож ти — каже — хочеш на рік?" Каже: „Ныц не хочу, 'но йідного штучка дам ксьиндзови ў с...." Той тогди каже: „Добре!" — ше собі по покойу погульаў, каже: „Шо то наймиток буде рік служиў, жи мене раз ў с.... штуркне,— шо то йи"...— Але прийшло, каже: „Будеш, Федьу, молотиў" — до нео повідайи. Той йак взьиў молотити, фсьо збіжьи, шо було, скинуў до купи, йак звйизаў тійі два граби до купи, взьиў молотити, — фсьо збіжьи до купи змолотиў. Ксьиндз виходит, повідайи до жінки, — жінка каже: „Приймивіс собі, — йак ти штуркне ў с....., вже ти вйинци ныц ни треба буде!" Каже: „Ту ў нашім стаўку сьі наймит ўтопиў, — пішли біду, най сьі тагже ўтопит". Той ў вечер каже, ксьиндз: „Йди клич Йівасьа на вечеру!" Той приходит до води та й каже: „Йівасьу, ходи вечерити!" Той ныц не обзивайи сьа. Той другій раз кличе. Але пішло одинайцьіта, — той вилазит, вочи такі майи, йак кагакьцы, а пишчиско наставиў йак пйиц чорний, — бере йиго за барки і тьигне ў воду. Той за ним сьі поступайі, поступайі, — тогди взьиў злапаў, витьигнуў на берег, вибиў, вибиў і каже: „Йди вечерити!" Той йіму повідайи: „Вже двайцьіть пйить льит, йак йа ў твого ксьиндза вечериў".— Той го привіў до дому, каже: „Коли не хочеш вечерити, — каже — йди льигай за пйиц спати". — Польигали си за пйицом, спйит, — йімосьць сьі прибудила, каже: „О, вже десь наш Федь плйвайи по воды з Йівасьом... Ано, — каже — най сьі ксьиндз ідут за пйиц подивити, ци йи". — Ксьиндз пішоў і вльик сьі Йівасьи і фтьік назад до покойу с кухны. Каже: „О, йи біда!" А йімосьць повідайи: „Но, но, теперіс си приймиў, — йак ты штуркне ў с...., пеўны ты ныц вйинце не треба буде"... Каже: „О, ту йи медведыў много, пішлем йіх ў льіс та й медведы гет пібйут йіх". — Прийшло ў вечер, каже: „Йди 'но, бо пастух тельйита погубиў в льісьі". — Той взьиў посторонок, приходит до льіса з Йівасьом, каже: „Хойцьіно, хойцьіно!" Тимчьисом прибігайи медвідь та й бух! йиго ў бік. Той каже: „Не бухай,— йак ты бухну кулаком, то пеўны ту здохнеш!" Взьиў злапаў медведьа на воловід та й каже: „На, Йівасьу, веди!" Йівась веде, той кличе другого: „Хойцьіно, хойцьіно, маленькій!" Той приходит, другій, зібраў до купи —: „Веди, Йівасьу, бички до дому!" Прийшоў до дому, пустиў на ўобору, — шо було товару, то гет ксьиндзови вибили медведы. Приходит ксьиндз рано до кухны, каже: „Федьу, шо, йи бички?" — „Йи". — „А де" — каже. — „Ў стайни". Прийшоў ксьиндз до стайны сьи подивити, — ўсьой товар лежит, 'но медведы ходьит... Каже: „Шо робити, — тре біду післати, ту такий млин йи пустий, дурно стойіт, там йи двайцьіть пйить дьітькіў ў тім млины"... — Набрали другі наймити десьіть корціў піску, зло-

жили на віз —: „На, вези, Йівасьу, молоти с Федьом!“ — Прийіхали в одинайцьиті годины —: „Но, ўтворий!“ — каже. Тійі ўтворийут млин, кажут: „Шо ти ту робиш, Йівасьу?“ — „Аўо, — каже — той мньи злодьий вийньиў з води“... — Они йак ўсьі повиходили, та й куждий йиго ў пісок,— а той Йівась собі. Той тогди йак злапаў розвору від воза, йак зачинайи бити... Тогди каже: „Шо ти ту хочеш?“ Каже: „Хочу молоти“ — йак йіх добре вибиў. Взьйили брати тото збіжьи с фіри, — каже: „То пісок!“— „А, — каже — й... твойу мать, то мій ксьиндз пісок йісьть!— Тійі сьі зльикли, пісок повисипали, міхи забрали, пішли до пана до шьпіхльиру, набрали десьіть корцьіў пшеницьі, помололи, зложили на фіру —: „На, — каже — вези!“ Той заложиў тійі бички до воза, медведьі, і каже: „Йівасьу, бери бички і веди!“ Привозит до дому рано, каже: „Най си ксьиндз муку поскилайи!“ Той повідайи: „Миньі тойі муки не тра, возьми повисипай в ріў. Ксьиндз пішоў сьі подивити, — мука така йак сонце! — казаў наймитам позбирати.

Прийшло, вибуў рік —: „Но, — каже — йігомосьць, льагайте, най вам дам шўчка ў с....“ Ксьиндз каже: „Деж то, йа тото не витримайу“... —„Ну, — каже — то будете ў мене рік служили“.— „Но, — каже — то буду служиў, але Йівасьа вітпраў.“ Він тогди каже: „Йівасьу, йди вже собі!“ С тойі фтьіхи йак Івась скочиў ў воду, — аж сьи вода розльигла (= росскочила). Тогди ксьиндз сьі зберайи с Федьом йде. Приходьит в великій льіс —: „Ано, шо будем йіли?“ Той наклаў си вогньў, мати бульбу —: „Ти — каже ксьиндзу — печи, а йа йду на польованьи“. — Ту приходит старий дьід, каже: „Дуйти, дуйти, бо йа дуже змерз“. — Ксьиндз сьі зігнуў дути, а той тогди ксьиндза ў карк, — набиў ксьиндза добре і сам ўтьік. Приходит Федь, каже: „Чомус не зготовиў обід?“ Той каже: „Ой, біда, — позбивали мньи, ледвим теплий“... Той Федь каже: „Чекай, дам йа ті бідьі, жиби вона 'но ту прийшла!“ — Приходит той сивий дьід, каже: „Ой, дуйти, дуйти, бо йа дужи змерз“... — Той зачьиў дути, — той йиго тогди ў карк. Той взьиў дьіда за бороду, вибиў добри, — тогди взьиў дуба росколоў пальцьима, запхаў му бороду ў дуба і кличе на ксьиндза: „Ходи, і ти йиго добре набийиш!“ Ньім си ксьиндз знайшоў добру паўку, тимчьйсом той дуба вимкнуў і пішоў з дубом. Ідут, ідут, крутьіть сьі, приходьит над йаму: той польіз з дубом в йаму. — „Но, — каже — чіпай сьі, ксьиндзе, палицьі, льізь надіў, польізим — кажи — за тим дьідом“. — Спустиў сьі ксьиндз надіў, тогди він взьиў скочиў. Приходьит там до покойу, — там йи дві панньі, шийи, а той дьід з дубом в ліжку спит. — „Ей, — каже — сину, коби ти миньі бороду пустиў, побороўби йа сьі — каже — с тобоў йакусь днинку“... — Той взьиў йиму бороду виньиў, той стріпаў сьі червоний йак когут, — йак сьі

взьи́ли боро́ти, то сьі боро́ли сьім дньіу̌ і сьім но́чіу̌. Та й тогди́ Федь йак то́го дьі́да ки́нуу̌, аж сьі ґрис з не́го роси́пау̌... Тогди́ ка́же: „На, ксьи́ндзе, ти ма́йиш йідну́ па́нну, а йа ма́йу дру́гу". — Взьиу̌ ксьи́ндза ви́садиу̌ до гори́, сам сьи зіста́виу̌. Йак ксьиндз прийшо́у̌ до до́му, — нема́ ньі села́, ньі це́ркви, ньі жі́нки йиго́ на тім мі́сци: ті́лько льіт він там служи́у̌ в не́го. —

Записано в Серниках, пов. Бібрка від господаря Федя Саловского 1895 р.

Комбінация кількох мотивів: 1) хлопець уроджений із кобили і вихований у лїсї, пор. Cosquin N. 1. (Іван Медвідь); Аѳанасьевъ N. 76 і т. IV, 112—113; Драгоманов, Константин Великий; 2) наймит-силач і проби господаря увільнити ся від него, пор. Grimm N. 90 і т. III. 153—157; Haltrich N. 16; Аѳанасьевъ N. 89 і т. IV, 152—155; 3) силач, лїсовий дїд і увільнене увязнених під землею царівен, пор. висше N. 33, 37.

71. Тромсин.

Йі́хало безь льіс два офіци́ри, здиба́йут в льі́сьі ко́шик ви́сит, а ф тім ко́шику йист дити́на. Взьи́ли ту́йу дити́ну приве́зли до мі́ста, ано́, йак йі хрести́ти: Тромси́н. Допі́ру той хло́пец йак ви́ріс, цьі́сар собі ду́же у̌подо́бау̌ йиго́. Каже той Тромси́н, йак вже вели́кій ви́ріс: „Дайти ми коньи́!" Діста́у̌ він тако́о старо́го кони́ска, — йак йі́хау̌ на спа́цир, знайшо́у̌ золоту́ пітко́ву. А той кінь ка́же: „Не бери́ то́йі пітко́ви, Тромси́н, бо буде́ біда́!" А той ка́же: „Шо за біда́, йак йа на гости́нци знайшо́у̌?" Йак приньіс ту́йу пітко́ву, той цьі́сар повіда́йи, каже: „Йабим ту́йу па́нну ше діста́у̌, жи на тім кони́ йі́здила" — до Тромси́на. „Но, — каже — йак ти то́йі панни миньі́ ни діста́неш, то йа тебе́ стра́чу".— Тромси́н тогди́ сибі взьиу̌ льу́стро і взьиу̌ сибі дванайцьіть ко́ний, йиму́ той кінь казау̌ взьи́ти і йі́хати до мо́ріу̌, взьи́ти двана́йцьіть фльи́шок горі́у̌ки, а у̌ ку́жді фльи́шцьі жиби іна́кший ко́льор бу́у̌, і шма́тьи до у̌бера́ньи. Тепе́р вихо́дит тота́ па́нна з мо́ріу̌, йак прийі́хали та́мка, она сьі фурт пригльида́йи (то була́ мо́рскойі па́ньі донька́, тако́й цьісаро́войі). Она́ ві́ттам відійшли́, допі́ру вона́ прийшла́ до то́го. Напи́ла сьі то́йі горі́у̌ки і ди́вить сьі, жи вона́ ду́же паску́дна, бо го́ла, (она́ в льу́стро сьі диви́ла) — йак сьі вбра́ла ф шма́тьи, ди́вить сьа: вона́ ладньі́йша бага́то. Йак сьі напи́ла горі́у̌ки, ко́льор діста́йи на твари́; взьи́ла черевики вбера́ти, аж засну́ла (тако́го нальи́у̌ до фльи́шки шльофтру́нку). Тогди́ кінь каже до не́го: „Тромси́н, бери́ тепе́рка ту́йу па́нну на фі́ру і йі́дьмо". — Взьи́ли йі́хати, стара́ ви́йшла, ди́вить сьі: шось за чу́до стойі́т. Взьи́ла то пороскида́ла і жене́ за ни́ми. Той взьиу̌ віді-

пньи́ў пару ко́ний та й лиши́ў. Ньім прийі́хаў за грани́цьу, то ўсьі ко́ньі му пойі́ла, двана́йцьіть пар, ’но с тим коньо́м утьі́к. Йак йі привіз, так той цьі́сар каже: „Дай миньі́, Тромси́н, ту панну“ — той ка́же: „Та бери́ собі ту́йу панну“ — Йак той цьі́сар взьиў ту́йу па́нну, она ка́же: „Коли твій Тромси́н таки́й му́дрий, най миньі приведе́ сто кобилі́ў з мо́ріў, мо́рских“. — Він пішо́ў до ста́ньі до коньи́, кінь повіла́йи, ка́же: „Тромси́н, йа ти не каза́ў тойі́ пітко́ви бра́ти! Ви́диш, жи буде́ біда́! Типе́р — ка́же — кажи́ цьі́сарови, жиби даў двана́йцьіть ват ба́вони, а ку́жда зі смоло́ў жиби була́, смольна́... Тепе́р нойі́демо до мо́ріў, по ті́йі кобили́“.— Прийі́хали до мо́ріў, йак той кінь зарза́ў три ра́зи, йак ті́йі кобили́ ру́хнули з мо́ріў, взьи́ли за тим коньо́м гна́ти, — котра́ прилети́т, йиго́ ўку́сит, то ўсе ў смолу́, а коньи́ ньі. Йак той кінь прилетьі́ў на таке́ подві́рйи, жи воно́ було́ оппаркано́ване діўко́ла і на дві бра́ми, — кобили́ сьі зіста́ли, а кінь ўтьік на дру́йій бік. Тепе́р каже: „Тромси́н, коли ти таки́й му́дрий, ано́, ви́церкай ті ўсьі кобили́“. — Він пішо́ў зноў до коньи́ і пла́че. Кінь каже: „Ви́диш, Тромси́н, ни каза́ўім ти: ни бери́ тойі пітко́ви!“ Кінь каже до не́го: „Тромси́н, бери́ йди накоси́ фі́ру коньуши́ни, привези́ там і дай тим кобила́м, най йі́дьйт, — йак йа ту́пну три ра́зи, бери́ і це́ркай“. Тогди́ він взьиў це́ркати і наце́ркаў сто ґа́рціў молока́. Тогди́ вона́ каже: „Коли твій Тромси́н таки́й му́дрий, — бери́ таки́й коцьо́лок молока́, жиби то сьа молоко́ вари́ло в ньім, і йак то вже молоко́ озьме́ кипі́ти, най сьа скупа́йи в ньім“.— Той пішо́ў до коньа́ і зноў пла́че, а кінь каже: „І ф тім не бій сьі! Ска́жеш собі́ мене́ приве́сти, — йак йа фо́ркну три ра́зи, бери́ скака́й за́ра ф то молоко́ і бери́ купа́й сьі“. — Йак той кінь фо́ркнуў три ра́зи, той Тромси́н ско́чиў ў молоко́ і купа́йи сьі, де найгі́рше кіпи́т. По́тім взьиў ви́скочиў, — тогди́ вона́ каже до то́го цьі́сари: „Диви́ сьі, йаки́й Тромси́н ла́дний, жи сьі скупа́ў ў тім молоцьі́“ — каже: „Йакби ти сьі скупа́ў, то ти́би ше ладньі́йшій бу́ў“.— Той йак ско́чиў у то́йи молоко́, та й ’но ко́сти ви́плили до гори́, так сьі скупа́ў. Тогди́ той Тромси́н ўжени́ў сьі с тоў па́нноў і зіста́ў там цьі́саром. І, зна́йите, він спра́ўльйў весьі́льи́ вели́ке, йак сьі жени́ў, — йа там бу́ў на тім весьі́льў, той зло́дьій псьакро́ў ку́хар, йа пра́виў, жиб ми шо да́ў, зна́йите, йак мньи вда́риў варе́хоў ў с.... — ажйим ту ўпа́ў. —

Пор. висше N. 41, 44 і вказану там літературу.

72. Щасте.

Жиў ў йидні́м селы́ Іва́н чаріўни́к; він буў до́брим ґоспо́дарем і гро́ши маў бага́то. Але маў йідно́го си́на Гриньа і йак той син підрі́с, ба́тько йиго́ вжениў. І жиў Гринь ж жі́нкойу вже па́ру час і ма́ли ўже тро́йи дыточо́к. Али йідно́го ра́зу Іва́н чаріўни́к розлью́тиў сьа і ка́же до си́на: „Гри́ньу, бери́ собі жі́нку і йди ў сьвіт, жиби йа тебе́ більше не ви́дыіў“. — І Гринь узьаў жі́нку й ды́ти, запра́г коньа́ мізе́рного у віз і йі́дут. Перейі́хали бес кі́лька сыл і здиба́йут у рові́ пе́сика, шчо з не́го аж шерсьть облы́зла, і бі́дне песиньа́ каві́чало у рові́. Жі́нка ка́же до Гриньа: „Чоловіче, возьмі́м то́го пе́сика, неха́й буде з на́ми“. — А той пе́сик — то було́ йіх шча́сьтьа. — І взьали́ пе́сика, йідут да́лы. І прийі́хали аж на десьа́те село́ і ў десьа́тім селы́ про́сьать сьа на́ніч. Ви́йшоў віт і пита́йи, шчо вони́ за йидні́. Гринь росказа́ў, звітки, і шчо оте́ц ви́гнаў йиго і ныч́о́го не даў йиму і —: „Йі́ду шука́ти пристано́виска“. — Одже віт ка́же до Гри́ньа: „Ту́тки ў на́шім селы́ йи йідно́ ґосподарство, шчо ўсы поўмера́ли і нема́ ныко́го, — іди́ на те ґоспо-да́рство і дороблька́й сьа“. — І сыў Гринь на тім ґоспода́рстві і зача́ў сьа доробльа́ти. Пес росте́, — худо́бу ўже ма́йи і за па́ру лыт так сьа доробиў, шчо маў ўсього подоста́тком і побудува́ў сибі буди́нки і до́бре йиму вело́ сьа. А той пес буў у не́го за пастуха́, пас худо́бу. Пожене́ худо́бу, напасе́ і наза́д прижене́, таку гла́дку, жи аж лью́бо диви́ти сьа. Але так за па́ру лыт йі́хали фі́ри з йиго́ села́, звітки він буў ро́дом, зі збі́жам і прийі́хали до то́о села́, де буў Гринь, і проси́ли сьа на́ніч. Ви́йшоў Гринь на ву́лицьу і пізна́ў тих льуди́й, жи вони́ с то́о села́. — „Льу́ди, йі́дьте до ме́не, йа вас переночу́йу. — Та й ті позайізди́ли, по-випрага́ли ко́ны, позаводи́ли до ста́ны. Гринь даў усы́м ко́ньам по чве́ртцы обро́ку. — „А ви, льу́ди, свій обрі́к і сы́по діста́уте на да́льшу доро́гу“. — Прийшли́ до ха́ти, даў льу́дьам вече́рати та й пита́йи: „А звітки ви, льу́ди?“ — „С то́о і с то́о села́“. — „А чи жи́йи шче ў ва́шім селы́ ґоспо́дар Іва́н чаріўни́к і йак сьа йиму́ пово́дит?“ — „Та шче жи́йи і до́бре йиму сьа пово́дит“. — Та й тоды́ Гринь призна́ў сьа йім, шчо він за йіде́н, жи він с то́о само́о села, шчо й вони́, ка́же, шчо —: „Йа буў йидинако́м у мо́го ба́тька і ба́тько мене́ ви́гнаў ж жі́нкойу і зь дыть́ми́, і йа прийшо́ў аж тут і сыў на тім ґоспода́рстві і Господь-Бог миныі допомі́г, шчо йа доробиў сьа майо́нтку. Одже про́шу вас, льу́ди, йак ве́рнете сьа наза́д, зайды́ть до мо́го ба́тька і поклоны́ть сьа до не́го від ме́не, скажі́ть, най прийі́де до ме́не ў гости́ну“. — Мину́ў рік, — прийізди́т батько з ма́терийу ў гости́ну до Гриньа. І привита́ли сьа красно́, йак Бог прика́заў, і диву́йуть сьа, шчо таке́ ўсьо кра́сне ґоспо-

да́рство і тілько йи ў́сього. Аж тут приго́нит пес худо́бу с пасо́виска. Йак ба́тько зуви́дыіў то́го пса, та й за́раз пізна́ў, шчо то си́нове шча́сьтьа, та й каже до си́на: „Си́ну мій льу́бий, заби́й то́о пса, бо йак не забійиш, то йа за́раз умру́ ту ў твоїй ха́тыі“. — Гринь рад не рад заби́ў пса. Йак ’но худо́ба зуви́дьіла, шо пес лежи́т неживи́й, поприбіга́ла ўсьа до него, ричи́т, пла́че за свойім пастухо́м. І Гриневи жаль сьа зроби́ло і собі запла́каў, сле́зи йиму покоти́ли сьа з очи́й. А худо́ба зачала́ пса ли́зати, цьілко́м злизала, ’но тілько ко́сти діста́ли сьа. Та й Гринь позбира́ў ко́сти с пса і похова́ў йіх у моги́лу. А ба́тько відйіздит до до́му, ка́же: „Си́ну, йа до те́бе прийіду аж за рік у гости́ну“ — і пойіхаў. А худо́ба злизала с пса ў́се шча́сьтьа на се́бе і зноў йист так йак було. Али мину́ў рік, — прийіздит другій раз ба́тько до си́на ў гости́ну. Прийіхаў на подвіра, — а по подвіру ’хо́дит йаліўка така́ гла́тка, кра́сна... І ба́тько пізна́ў, шчо та йаліўка злизала с пса найбільше шча́сьтьа, — каже: „Си́ну, заріж ту йаліўку і нех жінка звари́т утро́бу в не́йі і йа зйім, — бо йак пе заріжеш і не даси́ миньі зйісти, то за́раз умру́“. — Син не хотыіў різати йаліўки, але йак ба́тько ўзьаў проси́ти, та й му́сыіў зарізати. Але жінка ў кухньі звари́ла, дала́ дьітьам поку́шати і сама́ поку́шала, а ре́шта, шчо діста́ло сьа, зане́сла старо́му чаріўникови. А ба́тько ка́же: „То не ўсьа утро́ба, хто то зйіў?“ А невістка ж жале́м і зі зло́стийу каже: „Йа не йіла і не ви́дьіла, жиби хто йіў. Поста́вилам, то беріть, йіжте!“ — Та й чаріўник зйіў і пойіхаў до до́му. І зноў за рік прийіздит ба́тько до си́на. Прийіхаў і пізна́ў, шчо невістка зь дьітьми́ зьіли с те́йі йаліўки шча́сьтьа. И він ни міг уже каза́ти си́нови, жиби різаў жінку і дьіти, і пойіхаў наза́д до до́му. І йишче́ кава́лок було́ йиму йіхати, — за се́рце йиго стисну́ло, жи не міг си́нови відобра́ти шча́сьтьа, і скрипирува́ў у доро́зьі. —

Записано в Берлині від парубка Тимка Яремка в грудни 1895 р.

Паралелїв до сеї казки я не стрічав; те що є у Аѳанасьева N. 202 і IV, 487—488, тілько здалека споріднене з отсим оповіданем. Цїлий цикль оповідань і вірувань про щасте-долю зведений і розібраний у Веселовского „Судьба-Доля въ народныхъ представленіяхъ Славянъ“ (Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха, N. XIII).

73. Про фільфебра і льинґвера.

Буў сибі фильфе́бер; він служи́ў при войску двайцьіть шти́ри ро́ки і він ньіґди до до́му на ўу́рльоп ни йіздиў за тих двайцьіть шти́ри ро́ки, а двайцьітьчитве́ртого ро́ку він проси́ў сьі на ўу́рльоп віт само́го цьі-

сара й з реґіменту, жиби му позволиў на те, і с конем. І прийшло віт цысара, шо йіму вольно йіхати на урльоп с конем до родичі. І він йіхаў до дому і йіхаў чириз льис і він ў тім льысьі заблудиў і йіздиў двананьцьіть день, заблудиў, ни міг вибрати сьі на дорогу на чисту. Али він так йіздиў, йіздиў і наўзріў сьвітло ў ночі; і він прийіхаў до тоўо сьвітла, — а то ў палацу сьвітило сьі. Той палац буў замурований парканом; али він прийшоў до брами і ту браму вітчиниў, — брама була зельізна — і він прийшоў піт той палац, подивиў сьі під вікно: ныкого ни було, 'но йідна панна ў канцильаріійі. І він прийшоў до тейі каньцецьаріійі і стаў просити сьі паніч; він стаў просити сьі паніч, али жи вона ни могла йіму позволити, каи — бо вона була сама йідна — каи—: „Тата мами нима ў дома, — каи — йа сама ни можу". — Али він каи: „То — каи — йа на урльоп йіду, — каи — войскові приписи знайу, мусиш мине пиреночувати!" Та й вона ни мала вийнц шо казати і обіцьала сьі уже його переночувати. І зварила йіму вичерати й дала йіму і він повечераў, перестелила йіму лішко і —: „Льагай, — кае — пане, спати". — А він кае: „Йа двайцьітьчетвертий рік служу при войску, — кае — йа ў лішку ше ни спаў, 'но при коневі ваўши, і тепер мушу ў станьі". — І він сибі пішоў до станьі і привйазаў коньа до кільцьа і льіг сам при коневи. І він льіг нагознах і заснуў. І до тейі панни прийшло три розбійники, йак він заснуў, і питали сьі: „Де твій батько і де твойа мати?" А вона йім сказала: „Мойі родичі, батько і мати, пойіхали до міста". А ті розбійники ті панньі кажут: „Йаґжи вони пойіхали до міста, давай нам батькові гроші, бо ми тибі зара смерть зробим, йак ни дасиш!" Та й вона зи страху ни мала шо робити, пішла, узьала торбу гроші батькову і поставила йім на стольі. Типер вони зноў до нейі кажут: „Давай ше материні гроші!" І вона пішла, взьала торбу гроші материну і зноў поставила йім на стольі. — „Типер,— каи — ше мусиш дати свойу торбу гроші!" І вона пішла, свойу ше дала йім торбу гроші і зноў йім на стіл поставила. На уостатку уони йі сказали: „Звари нам вичеру такуйу, шо ми, йак жиймо, то шесьмо ни йіли, бо ны, то тибі зара смерть зробим!" Она йім ни мала шо так варити, зарізала дьві курки і упскубала, буди йім варити. Али ни стало йі води, пополоскати ті кури, та й вона каи: „Ви трошки зачикайти, а йа піду, набиру води ў студньі". Али вона йшла йакурат бес стайньу і нагадала сьі, шчо той фильфебер спит, і йак він так спаў нагознах, уона його злапала так наперет себи і поставила на ногах запід боки, і сама пішла на двір і до льоху сховала сьі. А він сибі той фильфебер стаў і зачаў думати; він сибі помислиў, шо двайцьітьчитвертий рік служи при войску, а ньіґди йіму сьі так ни стало, йак сьі йіму типер

ста́ло, — шчо то мо́же бу́ти? Али він сибі́ взьаў, зібра́ў сьі сакомпа́к[1]) так йак то він прийі́хаў, і ви́йшоў с ста́ньі і прийшо́ў під ві́кно́ і ди́вить сьі до канцельа́рійі і він зуви́дыіў, шо там три хло́пи сиди́т і три то́рбі стойі́т на стольі́. Він сибі́ поми́слиў, шо то ни йист до́брі льу́ди, 'но то йист розбі́йники, — а па́нни ўже десь ни було́. І він ві́йшоў до канцельа́рійі, а ті розбі́йники йиго́ пита́йут: „За чим ти прийшо́ў?“ — а він йім вітка́зуйі: „Ти ни пита́й мине́ йіде́н в дру́гим, за чим йа прийшо́ў, 'но йа тибе́ пита́йу: Чого́ ви тут поприходи́ли?“ А вони́ зноў до не́го вітповіда́йут: „Ти нас ни ма́йиш шо пита́ти, за чим ми прийшли́, — ми тибе́ пита́йим, за чим ти тут прийшо́ў?“ Али йак до не́го йіде́и ўстаў, до то́ўо фильфе́бра, хтьіў сьі з ним борика́ти, — али фільфе́бер за́ра ви́тьагнуў ша́бльу, розітьа́ў йідно́му го́лову на двойи, а дру́гоўо йак махну́ў, та й ву́хо йіму́ відітьа́ў, тай тих двох за́ра ўпа́ли, а тре́тьій ўтьік. Та й він сибі́ ду́майи: „Шо с ти́ми двома́ робити?“ (Шо 'но бу́ди тре́тьа часть). Та й він взьаў йідно́го за йідну́ но́гу, а дру́гого за дру́гу но́гу і взьаў йіх, ви́тьагну́ў йіх аж за бра́му, і бра́му засу́нуў. Бра́му засу́нуў, — а́ли він почу́ў, жи хтось там ўого́ри за паркано́м, — а парка́н буў муро́ваний, али він дослу́хаў сьі. А на не́го говори́ли так: „Возьмі́м, пітко́па́ймо сьі з дру́гого бо́ку — ка́е, — попіт паркано́м, нас йи — ка́и — одина́ньцьіть, ми йіму́ дамо́ ра́ду, — ми йиго́ забйимо́, а гро́ші му́сим ўзьа́ти йійі́“. — Али він ньіц 'но ходи́ў наўко́ло коли парка́ну і дослу́хаў сьі, де ўони́ зачали́ копа́ти йа́му попіт паркано́м. Али вони́ пітко́па́ли сьі і ста́ли вильіза́ти те́йу дзьуро́йу, а він сибі́ стаў коли дзьури́, і 'но йіде́н перельі́з полови́ну на дру́гий бік, він махну́ў ша́блейу і відітьа́ў йіму́ го́лову. А той зза парка́ну пита́йи йиго́, ка́жи: „Ўжесь ви́льіз?“ — а фільфе́бир ка́жи: „Ўже!“ — фільфе́бир сам відізва́ў сьі, бо він йиго́ взьаў за ко́мньір і ви́тьагну́ў, фільфе́бир, на той бік. Тине́р стаў дру́гій льі́сти; той перельі́з полови́ну попіт паркано́м, а той зноў ўзьаў, ша́блейу го́лову відітьа́ў і за ко́мньір і ви́тьагнуў зноў йиго́ на той бік. А тре́тьій пита́йи: „Ўжесь — ка́же — ви́льіз?“ — а фильфе́бир ка́жи: „Ўже!“ Тине́р зноў тре́тьій льі́зи, і він так ка́жному віттина́ў го́лову. Йак ті йиго́ пита́ли сьі: „Вжесь ви́льіз?“, то він каза́ў, сам фільфе́бир: „Вже!“ і він сам відгово́руваў, фильфе́бер. Али ті ре́шти ни зна́ли, хто то, — али той одина́ньцьатий ка́жи: „Ўжесь ви́льіз?“ а фильфе́бер ка́же: „Вже!“ — та він ка́жи: „Оў, — ка́е — то — ка́е — дру́гій ни мо́жиш ўбізва́ти сьі, то йіде́н відгово́руйи?“ — а фільфе́бер ка́и: „Льізь, льізь“. А той за паркано́м ка́же: „Шось там недоброго йи, шо — ка́жи — ти сам відзива́йись сьі!“ ка́и — вибача́йти ўсьі льу́ди і образи́ — ка́и: „Нас... твойі́ ма́тери, йа ни по-

---

[1]) нім. mit Sack und Pack.

лыізу — кае, — пробуйти тамті шчасьтьа, шчо полыізли“ (о, уони уже попробували! — один з присутних) і сам узьау і фцык віт паркану. Али йак фільфебир почуу, шо він уцык, він сибі ныц с того ни робиу, походиу наукола попіт парканом і слухау. Али за браму задзеленькало шось дужи, — бо буу дзвінок у брамі. А фильфебер питайи: „Хто там йи, шо дзеленькайи?“ А за брамойу вітповідайи: „То йа!“ — а фильфебер повідайи зноу йиму: „Шо за йа?“ Каи: „Ґосподар — каи, до своуо дому йіду, грабйа — каи — сам“. А фильфебер йіму кажи: „Йа тутки лыіпший ґосподар, ныж ти“. Али той грабйа до него розлостиу сы —: „Шо — кажи — за ґосподар — каи — коли мого палацу?“ — а фільфебир: „Йа — каи — ту ґосподар, ни ти“. — Али той уже потім і утих трохи грабйа і стау йіго просити: „Витчини миныї!“ Али фильфебер сказау йіму перши: „Йак ти віт свого палацу ґосподар тутейшій, скажи миныі, йакий ти тут знак майиш у свойім дому?“ А він йіму так сказау: „Там у покойу другім у сьцыныі вабитих два рішки кізьльаних, злотом помальованих, а у станы йист пйать кільцыіу злотих виси; штири кільцыі дурно виси, бо йа майу тут штири коны коли брички, а на пйатім кільцыі стойіт кінь вйазаний — і так йіму сказау: „Майіш такий знак“. — І фильфебер вернуу сы і пішоу подивиу сы, чи то йист прауда. І убглыануу то усе і прийшоу до неуо і каи: „Прауда то йист“ і взьау йіму вітчиниу браму та й пустиу йіго на подвірйа з бричкойу і с кіньми і ж жінкойу. Али йак він вийшоу до канцельарийі, йак зувидыіу тих три торбі на столыі, та й дужи зльакау сы, стау йіго питати сы, шо то йист і —: „Де дочка мойа?“ А він йіму так вітповіу, каи: „Ти ни льакай сы ше тим, — каи — дочка йа не знайу де йист твойа“ -- али роскавау йіму за тих три розбійники, шо він йіх порубау, шо то уони сидыіли у канцельарійі, і топіру каи. „Ходи, папе, зо мнойу, йа тибі покажу, шо там ше йист“.—Али йак він йіму показау тих десыіть порубаних, він ше гірши застрахау сы і топіру він йіго стау просити фильфебра: „Скажи миныі, шо то йист?“ І він йиму роскавау цыілу прауду, шо —: „Йа йіду з войска на урльоп і прийіхауім папіч і — каи — лыгім у станы коли копьа спати і хтось мине звіу на ноги та й поставиу, а йа вийшоу на двір, під вікно заглыануу: панни уже ни було, ’но три розбійники сидыіли, та й йа увійшоу до канцельарійі, питау сы йіх: За чим ви прийшли? а вони до мени поривали сы, хтыіли миныі смерть зробити, чого йа прийшоу, та й йа витьагнуу шабльу, двох порубау, а третый фтык; та йа тих двох узьау за ноги і витьагнуу за браму і браму засунуу і сам ходиу попіт парканом; і йа ходиу по піт парканом і чуу, шо йіх було одинаньцыіть і так говорили: Возьмім, піткопаймо сы з другого боку та й фильфебра забиймо, а гроші возьмім! — али йак вони стали копати, йа йіх фсьых

порубáў". — Типéр він ўже ўсьо спізнáў той пан, грáбйа, стаў шукáти за дочкóйу, де дочкá сьі подьíла, і він знайшóў дочкý ў льóху: сидьíла ў кутóчку лéдви живá ўже, так сьі зальакáла. Він взьаў йі до покóйу та й спрáвиў тóму пáнові баль. — „Типéр, — каи — йак такий спóсім, йа тибé возьмý — до тóўо фильфéбра — за зьáтьа, бо дьітий вийинци ни мáйу; мóжиш бýти дóбрим пáном вóзьди ў мéни". — І забрáў сьі той фильфéбер і пойíхаў дáльі до свойíх рóдичіў таки на ýрльоп. Прийíхаў до свóўо силá та й стаў питáти кватúри, де мáйут от жомньíри стойáти по хатáх на кватúру. Там записáў тíлько й тíлько, а там тíлько й тíлько, а прийшóў до свéйі мáтери, записáў: тут мáйи стойáти фильфéбер. Али жи йігó мáти ўже ни пізнáла, бо він двайцьітьчитвéртий рік ўже буў при вóйску, ньіхтó йігó ўже ни знаў, шо то за йідéн. Али мáти тóўо ни хтьíла, шоб він стойáў, кажи: „Ми йистім бíдні — кáи, — ў нас ни мóжут жомньíри стойáти". Али він до нéйі крúкнуў, до мáтери —: „Куш, бабо, то йист войскóвий припíса, то йа мýшу тут бýти!" Казáў: „Зварíть миньí вичéру, йа вам заплачý". — Вона йімý зварила кýрку і поставила йімý на стіл на тальíрцьі. Він вийьаў с кишéньі пóжик, стаў те мньáсо крайáти і взьаў кавáльчик с костомáхойу кúнуў на зéмльу. А ў хáтьі буў малéнький пéсик, — ўзьаў ту костомáшку пéсик, зьіў і зáра на трóйи тріс. Та й він крúкнуў до мáтери: „Так, — каи — мáмо мойá рíдньа, ти мньі — каи — трутизнý дайиш йíсти!" — Та й вона йігó стáла питáти, кáе: „А по йакóмуш ти мій син?" Він йійí роскаáў, по йакóму, та й вона то спрáтала і стáла плáкати. Типéр питáйи: „Де мій — каи — брат, йідéн і дрýгій, і де мойí тáто?" Вона кáи: „Тáто ў стодóльі спит і брат, а йідéн десь пішóў". Та й він забирáйить сьі, йде с хáти, кáи: „Типéр йа тибé ни знáйу, мáмо, йа ни твій син, а ти ни мойá, мáмо, за ту річ, шо ти минé хтьíла струйíти. Прийшóў він до студóли, дúвить сьі: бáтькові шось головá завйáзана. Він розвйазáў гóлову: головá розітьáта. Він дúвить сьі на брáта: брат лижúт без вýха, вýха йіднóўо нимá. І так йім сказáў: „То ви булú — кáи — такí спрáўцьі, хтьíлисьте минé забúти! То йа вас — каи — порубáў пéрши. Бýдьти здорóві, типéр йа вас ўсьіх ни знáйу".— Забрáў сьі та й пойíхаў назáд. Прийíхаў до тóўо самóго пáна, де він ночувáў, той пан даў йімý грóші дóсить на дорóгу, і забрáў сьі, пойíхаў до реґімéнту фильфéбер назáд, з ýрльопу ўже. І він йíхаў гостúнцем, льісом гостúнцем. Нагнáў льінґвéра, питáйіть сьі: „Де йдеш, льінґвéри?" а той йімý каи: „Йду — кáи — на ýрльоп". А фильфéбер кáи: „А йа йіду в ýрльопу; бýдим рáзом йти". Та й льінґвéр кáже до фільфéбра: „Дóбри, шо пан фільфéбер йíдут, то вас нóги ни больáть, а минé ўже й нóги больáть пíшки йти. Кон — кáи — пан фильфéбер зьльíзли трóхи, а йаб трóшки ўсьіў, нехби йа пройíхаў кавáльчик!" Фильфéбер

каи: „Дóбри, йа тибі́ то зробльу́“. — Та й лынґвéр ўсьіў на коньá і йі́де, а фильфéбер пішки йде. Фцльфéбер стаў собі на стóрону, а лынґвéр коньá потиснýў та й ўтьік від фильфéбра (та й дістáўсьі, сирíтка! — докинула присутна баба). Фильфéбер стаў журúти сьі —: „Шо йа бýду робúти. Прийдý до реґимéнту, мýшу за коньá заплатúти, бо йа сам тíлько ни варт, шо той кінь варт“. Кáжи так і йде дáлы і ўсьо сибі́ міркýйи: „Прийдý до реґимéнту, бýди миньí велúка біда́. Напишý до тóўо пáна, де йа бўу, то він миньí грóші за коньá прислé“. — Типéр сибі́ так дýмайи: „Коб жи миньí де хоць хлóпского ўкрáсти, шчоб йа йі́хаў, бо йа ни звик ітú“. — Али вúйшоў він на польá, дúвить сьі —: стойíт кінь, али дýжи далéко на горпкý. Він стаў, пустúў сьі до тóго коньá йти, дýмайи: „Чий кінь йи, то йи, аби йа злáпаў, та й бýду йі́хаў“. — Прийшóў він до тóўо коньá, — а то той самий кінь, шо він маў, йігó кінь влáсний. Він Бóў подьáкуваў, шо найшóў свóўо коньá; али зйі́хаў він с тóўо горикá на долúну, дúвить сьі: стойíт фільвáрок ў долúньі. Він прийі́хаў до тóўо фільвáрку, хтьіў напойíти коньá. Прийі́хаў під брáму,— брáма сьі йімý самá вітчинúла; і він коньá напойíў, привйавáў коли стýдньі, сам пішóў там до серéдини, до хáти, дýмаў, мо' там де шо посьньíдайи, мо' коршмá (він ни знаў, шо). Прийшóў він до йіднéйі канцельáрійі, — двéрі сьі йімý сами́ вітчинúли: ни булó ньікóго там. Війшóў він до дрýгойі, — зноў сьі йімý двéрі вітчинúли самú, зноў ни булó ньікóўо; і так йак він стаў ітú, він зайшóў аж до дванáньцьатойі і фурт йімý двéри вітчиньáли сьі. Йак він війшóў до дванáньцьатойі, йак він війшóў, гльáнуў: наукóла по сьцьíнах вúсьіло мо' зі трийцьіть гóловіў с чоловíкіў. Він сьі дýжи нирильакáў, бо ни булó ньікóго, 'но гóлови по сьцьíнах, та й він назáд зáра хтьіў ўтьікáти, злáпаў за двéри: ни мóна вітчинúти булó, засýнули сьі! Типéр сам до сéби кáжи: „Зробúў йа кількóм смерть, типéр миньí ўже зрóбльать, — шкóда й коньá мóго на дворі́“. — Він прийшóў ў день ў дванáньцьаті годúньі і мýсьіў сидьíти ў ночí аж до дванáньцьатойі, бо ни міг утьічú ньіґдé сам йідéн. Ў дванáньцьаті годúньі ў ночí чýти: хтось йде до нéго. До нéго прийшлó сóрок і йідéн розбíйник —: „Типéр — кáи — ти наш прийацьúльу ту йист, вúдиш, прийшóўісь сам! Порубаў ти — каи — нáших дéсьіть братíў, а двась покальíчиў, — типéр ми тибі́ зрóбим смерть!“ Али він стаў просúти сьі йіх: „Дарýйти миньí то ўсе“. — „Ньі, — каи — ни подарýйим“. Та й стáли радúти сьі, йакý то йімý смерть зробúти. Той найстáршій кáжи: „Нúньі відрíжмо йімý йіднý рýку, а взáўтра дрýгу, нехáй так мýчить сьі“. А дрýгій кае: „Ньі — кáи — так, так бýди зле —: відрíжмо йімý йіднý нóгу, нех так — каи — мýчить сьі, нех знайи“ кáи. А трéтьій кáжи: „Так таґжи бýди зле, то — каи — ни бýди дýжи мýка —:' вирíжмо — кáжи — з нéго йідéн пас шкíри здíймім і роспорíм

йіму́ живі́т, нех йіму́ се́рце ки́дайить сьі, — то то — ка́и — бу́ди зна́ти до́бру му́ку“. А наймоло́тшій так ка́жи: „Послу́хайти мине́ наймоло́тшого ду́рньа, йа вас льі́пше пора́джу, бо не ма́йим ча́су, му́сим іти́ да́льі, – ми ни́ньі ни ма́йим ча́су, му́сим іти́ наза́д. Возьмі́м йіго́, у́ки́вьмо до льо́ху, а вра́но взау́тра зро́бим йіму́ від ра́зу смерть, бо — каи — ми ни́ ма́йим ча́су, ми му́сим ходи́ти – і пітпи́шим на табли́цьі, за шо він йаку́ ка́ру ма́йи“. — І ті фсьі приста́ли на то́йи, у́зьали́ йіго́, у́ки́нули до льо́ху та й він политьі́у́ коминьголово́йу і зачипи́у́ сьі за шось та й упау́. Али він фстау́ і пита́йи, шо то йист, той фильфе́бер. А там відзивайить сьі: „То йа“ каи. — „Шчо за йа?“ — „Льіні́ґве́р“ — ка́е. „А — кае — ти шчо за йіде́н?“ Кае: „Фильфе́бер“. Ка́е: „Чого́ тибе́ — кае — сьуди́ завели́? — кае — хто тибе́ у́пхну́у́ сьуди́?“ Ка́е: „Зла́пали мине́ розбі́йники і у́пхну́ли мине́ сьуди́, — зау́тра миньі́ бу́дут смерть роби́ти“. Ка́е: „Ей — кае — ти, льіні́ґвери, варт ти — ка́е — па́ру раз у́ мо́рду діста́ти, али — каи — тибі́ смерть бу́ди і миньі́ смерть бу́ди, жи́ймо — каи — хоць ту цьі́лу ніч та’ йак брати́“.— Та й мау́ фильфе́бер тро́шки тьутьуну́ і той (льіні́ґве́р) мау́ тро́шки. Ка́же йіде́н до дру́гого: „Хоць закурі́м ше сибі́ типе́р пе́рет сме́ртійу“. Та й вони́ сибі́ поробили дзиґа́ри, запали́ли сьірни́к, ста́ли пали́ти; али йак засьвіти́ли, зуви́дьіли: бочки́ вили́кі стойа́т у́ кутку́. Та й ка́жи фильфе́бер до льіні́ґве́ра: „То му́си бу́ти вино́, а́льбо мед! Йа — ка́и — приверчу́ па́лашом дзьуру́, то хоць напи́ймо сьі пе́рет сме́ртийу, у́же йідна́ко, у́же — ка́и — ка́ра йідна́коуо бу́ди смерть нам“. Та й він привертьі́у́ па́лашом дзьу́рку у́ ті бо́цьцьі та й у́сади́у́ па́лец: шось шерстко́го ду́жи було́. Він взьау́, засвіти́у́ зноу сьірни́к, подиви́у́ сьі, — а то бу́у́ по́рох. Та й він ка́и до льіні́ґве́ра: „Но, цьі́хо — ка́и, — нам бу́ди смерть і йім бу́ди смерть! Ми бо́чку запалимо́ і йіх пібйи́ у́сьіх“. А льіні́ґве́р ка́жи: „Йа ма́йу ґніт таки́й до́у́гий, шчо мо́на здале́ка пали́ти“. — Взьали́, ту бо́чку прикоти́ли піт са́мі две́ри і запали́ли ґніт. Акура́т прийшли́ розбі́йники вітчиньа́ти двери́й, у́же йім смерть роби́ти, — а ті постава́ли за слу́пами у́ льо́ху, тих двох, і ту бо́чку запали́ли. Та й то йак розірва́ло ту бо́чку, та й йіх фсьіх поби́ло, розбі́йникіу́, аньі жа́ден не прийшо́у́ до льо́ху, — а вони́ вихова́ли сьі у́ льо́ху у́би́два; а льох то на у́сьі ча́сти порозірвувало, дзьу́ри були́ у́же. Вони́ ви́йшли на дру́гий бік зь льо́ху у́би́два і каи фильфе́бер: „Ходьі́м, подиві́м сьі на них, чи вони́ у́сьі поби́ті, чи ньі, — бо йак ньі, то йа ше йім кілько́м ра́ду дам, чу́йу сьі у́ си́льі“. — Прийшли́ вони́, ста́ли рахува́ти, — нарахува́ли со́рок йіде́н, у́же ’но кава́лки з них були́, а кінь стойа́у́ таки́ привйа́заний. Ка́и фильфе́бер: „Ходьі́м — кае — подиві́м сьі ше до дру́гого льо́ху, — мо’ там — каи — шо йи?“ Прийшли́ у́они́ до льо́ху до дру́гого, ди́у́льать сьа: стойі́т па́нна привйа́зана, таки́й йіде́н льуфт стойі́т йійі́ до гу́би,

шоби могла́ йі́сти з гори́, а дру́гий льуфт таки́й стойі́т до голови́, жип то вона́ мала дихати де вийнци. Фильфе́бер за́ра взьаў па́лашом поростина́ў, шо ўона́ була́ привйа́зана, і взьаў йийі́ зві́ттам, і поцьулува́ла вона́ за́ра йиго́ в ру́ки й но́ги, фильфе́бра — : „Типе́р йа — каи — бу́ду па́нова“ — а льінґве́р так до не́о ка́е, до фильфе́бра: „Пан фильфе́бер ма́йут ўже йідну́ па́нну зару́чену, а то нех бу́ди ўже мойа́!“ — і той ка́и: „Нех бу́ди твойа́, йа ўже — ка́и — ма́йу йідну́“. — І забра́ў сьі фильфе́бер, пойі́хаў до реґиме́нту ўже поті́м, а льінґве́р пішо́ў па ўрльоп. Він ’но прийі́хаў до реґіме́нту, за́ра йіму́ прийшла́ ка́рта віт цьі́сара, шо ма́йи прийі́хати до са́моўо цьі́сара. Фильфе́бер до Ві́дньа прийі́хаў, до цьі́сара, і цьі́сар вийшо́ў с ти́ми свойі́ми вра́дниками, ста́ў йиго́ пита́ти: „Чи то пра́ўда, шо ти йі́здиў на ўрльоп? Чи ти ви́дьіў то́ўо льінґве́ра і ту па́нну ме́жи ти́ми розбі́йниками?“ „Пра́ўда, йа буў і ви́дьіў йи́“. А цьі́сар ка́и: „Али кажи́ пра́ўду, бо йа тибі́ за́ра покажу́ ту па́нну і то́ўо льінґве́ра, чи ти пізна́йиш, бо йак ни пізна́йиш, то бу́диш ду́жи вели́ку ка́ру ма́ў, йак збре́шиш“. — І цьі́сар пішо́ў наза́д до сво́ўо по-ко́йу, перебра́ў сьі по льінґве́рски і вийшо́ў до не́ўо і взьаў свойу́ дочку́, па́нну. Повиходи́ли вони́ ўбо́йи до не́ўо, до то́ўо фильфе́бра, а ті вра́дники пита́йуть сьі йиго́, чи то той сами́й. Ка́и: „Той сами́й льінґве́р і та сама́ па́нна. Де́сьіць раз можу присьагну́ти, жи ті самі́“. Той льінґве́р ўвзьаў йиго́, фильфе́бра, запі́д бо́ки до све́йи ста́нційі і перебра́ў сьі наза́д по цьі́сарски, — він буў цьі́сарим, ’но так на спа́цир ходи́ў. Спра́виў йіму баль, цьі́сар то́му фі́льфе́брови, і ўвзьаў йиго́ за взьа́тьа. І типе́р він цьі́саром йист, а стари́й ўже ни хтьіў бу́ти, ўже зда́ў ца́лком на не́го, і типе́р він кориґу́йи цьі́лим кра́йим.

Записано в Берлині від парубка Василя Харчишина в груднн 1894 р.

Пор. Аѳанасьевъ, N 197, 199 і т. IV, 481—482.

74. Дївчина і розбійники.

Буў та́то й ма́ма, ма́ли вони́ дочку́; сами́ сьі забра́ли, пойі́хали до мі́ста, — она́ собі́ наспросьи́ла прийдо́к, с кужильйма, йак то прийду́т. Наварила вона́ йім там йі́сти, — прийшли́ там до не́йі розбі́йники (збу́йі). Она́ фурт про́сит: „Йі́шги, дьіўча́та, йі́шти, йі́шти, дьіўча́та йі́шти!“ Той збуй стойі́т під вікно́м і ка́же: „А мене́ там пу-сьтьі́т!“ Она ка́же: „Йак до́бра дусьи́, то най при́йде, а йак зла́, то най си йде́!“ Він ка́же: „До́бра, до́бра“. — Так вона́ йиго ўпусти́ла і йіх прийшло́ водинайцьіть. Ті дьіўки́ від не́йі поўтьіка́ли, они́ позала-зи́ли за стіў і пи́ут і йі́дьи́т. Йідно́ўо поста́вили ў поро́вьі на ва́ртьі,

Так воні́ йі хтьі́ли житьи́ вба́вити. Вона́ йім фсьо́го доноси́ла йі́сти, пи́ти, на ўуста́тку взьи́ла сама́ до кумо́ри замкну́ла сьі. Так воні́ до не́йі взьи́ли сьі добува́ти, не могли́ сьі добу́ти. Так воні́ взьи́ли попі́д підло́гу ви́копали дзьуру́, та йіде́н влі́з гет, фсади́ў го́лову. Она́ йіму́: ша́р! — голову зітьи́ла. Тоди́ ті сьі питайут йіго: „Ци йи там шо бра́ти? А ўона́ ка́жи: „Йи, льі́сьти ўсьі“. — Так ўзьиў льі́сти дру́гій, — она дру́гому го́лову зітьи́ла; так зроби́ла ку́ждому (зроби́ла дисьітьо́м так). А на ўоста́тку той водина́йцьитий взьиў льі́сти, найста́ршій, і зоба́чиў, шо там йи кроў, і не ўлі́з цаўкьим, ’но го́лову ўсадиў гет. Ўона́ йіо́ не займи́ла пу карку́, ’но по голові́, і він сьі цофну́ў і фцьік, ви́льіз наза́д і фцьік. Так прийі́хаў йі та́то-ма́ма з мі́ста, пита́йі сьі йі́йі, чоўо́ ўона́ така́ сумна́. Ўона́ ка́же: „Йак мо́жу бу́ти весе́ла, — подиві́тну ви сьа до комо́ри, шо ў комо́рі лежи́т“. — Так воні́ сьі подиви́ли, пита́йуть сьі: „Шо то тако́йи?“ — ўона́ йім пові́ла: „Шо ма́ло бу́ти меньі́ тото́, йа зроби́ла йім!“ — Так ўоні́ йіх повивози́ли, похова́ли, позако́пували по льі́сьі; а той йіх найста́ршій той бра́т йіх наза́д повідко́пуваў, позабира́ў ўсьіх до се́би. Тоди́ прийі́хаў до не́йі на зальо́ти і взьиў йі́йі за жі́нку; взьиў йі́йі ўсьу́да там води́ти ў се́би: в йідні́ пиўни́ци гро́ши, ў дру́гі пиўни́ци ўоде́жи, ў тре́гі пиўни́ци са́ма збро́йі, — ў читве́рті пиўни́ци ўсьі ті злодьі́йі, шо ўна́ йіх поби́ла... Так вона́ сьі пита́йі: „Шо то йи?“ — а він ка́же: „То мо́йі братьі́“. Тоди́ ка́жут до не́йі: „Подиви́ миньі́ сьі ў го́лову! Та ўона йіму́ сьі ди́вит, — а він ма́йи той знак, шо ўона́ йіму ўтьи́ла! Ка́жи до не́го: „Шо ту тебі́ йи?“ — а він ка́жи: „То ти миньі́ сама́ зроби́ла“. — Так він йі́йі насла́ў по во́ду; так вона́ то́йі води́ прине́сла раз, — ка́же та йіго́ ма́ма: „Вокро́пец сьі кіпи́т, мо́йі пивісто́ньки сердейка міхтьи́т (= йуш так гори́т, ду́жи ў страху́ йи)“. Ка́же та йіго́ ма́ма: „Піди́ по во́ду и розбери́ сьі, убери ту́йу ве́рбу, жи стойі́т ко́ли кирни́цьі, а сама́ ўтьіка́й, куда́ тьі во́чи несу́т“. — Так ўона́ то зроби́ла, сама ўтьіка́йи. Він ви́йшоў на гору́, кли́чи: „Ниси́ во́ду!“ Ви́йшоў раз, ка́же: „Несе́ш ти ту́йу во́ду ньи?“ — забра́ў сьі й пішо́ў. Ви́йшоў дру́гій раз, ка́же: „Нисе́ш ти ту́йу во́ду, ньи?“ Тоди́ ви́йшоў тре́тій раз — : „Нисе́ш ту́йу во́ду, ньи? тисьа́ч твойу́ мать мордува́ло!“ Тоди́ пішо́ў ўсьідла́ў коньи́, пригна́ў до кирни́цьі на кони́, фтне ту́йу ве́рбу ша́блеў, — ша́бльа сьі злома́ла. Пойі́хаў до до́му, взьиў си дру́гу ша́бльу, — жине́ за неў, жине́; ўона́ ўчу́ла, жи кінь дудни́т, — ви́льізла ўона́ на ли́пу. Так він ша́блеў — бо так трима́ў до гори́ — і зава́диў, фтьиў йі па́лиц вели́кій і му той па́лец ўпа́ў за шьи́пку. Та й він пуйі́хаў аж до йі́йі та́та. Так вона́ вьльі́зла, йде за ни́м. Пита́йи сьі та́то-ма́ма, де ўона́ йи, — а він ка́жи: „Вона́ сьі ў до́ма лиши́ла“. — Та вона́ прийшла́, — и пита́йи сьі зноўсь йі́йі та́то ма́ма: „Чо’ ра́зом ни йде́те, ’но йидно за дру́гим?“ Ўона́ ка́же: „Йак йа мо́жу ра́зом йти?“

і —: „Він мене́ хтьіу̌ за́бити“. А він ка́жи: „За шоб йа тибе́ хтьіу̌ за́бити?“ А у̌она́ ка́же: „Де твойа́ шьи́йка?“ У̌она́ витьига́йи, за шьи́йки па́лец —: „У̌о ти — ка́же — ти меньі ту зроби́у̌“. А він сиди́т за столо́м і йіст; а він ка́же: „Йак йа то тобі зроби́у̌, то жи́би йа сьі тим пирого́м вдави́у̌!“ І вдави́у̌ сьі, йак трима́у̌, так сьі вдави́у̌! Бу́у̌ вітча́йдушьи йуш... —

Пор. Етноґр. Збірник І, 14; Рудченко І, N. 77; Аѳанасьевъ N. 199 і IV, 481—485; Udziela, 307—308.

75. Як бідний розбогатїв через розбійників.

Було́ два бра́ти, а́ли йіде́н бу́у̌ ду́жи бі́дний, а дру́гій бога́тий. І той бога́тий ду́же він сибі ма́у̌, го́йно сибі жи́у̌, а той бі́дний біду́ва́у̌. Той бі́дний ма́у̌ коньа́ і він сибі от йі́здиу̌ до льі́са; і він фсе сибі там то тріс́ок навбира́у̌ то лома́к і форт так свойу́ годи́ну заходи́у̌. Али при-йі́хау̌ там до льі́са, а́ли бу́у̌ корч таки́й коло ду́ба, і сибі́ там коло то́го корча́ бере́ лома́ки; але ди́вить сьі: шчось заблишча́ло. Да́льі він ка́е до сво́о хло́пцьа: „Си́ну, — ка́е — ди́ви сьі — ка, — ту шось бли-шчи́ть сьа“. Але хло́пец так бу́у̌ вже в льіта́х, вже до шісна́йцьіть льіт, вже ро́слий, — і він ка́же: „Віткрива́ймо, шо там йи“. Та й ті ста́ли віткрива́ти, а там ду́же вели́кій льох бу́у̌ таки́й, там збу́йі. Йак они́ ста́ли віткрива́ти, йак віткри́ли, та й ду́же там заблишча́ло і там бу́ло ду́же бага́то гро́шій, різно́сьцьі, бо то збу́йі, рі́зали льу́ди. І воні́ ті гро́ші привезли до до́му та й той сино́к ка́жи, каи: „Та́ту, хова́ймо ми ті гро́ші, ни показу́ймо ма́мі, — айа́, бу́у̌ му́дрій! — бо — ка́же — ма́ма то ви́дасьть за́ра“ — а йакже. Так воні́ зане́сли ті гро́ші і схо-ва́ли на гору́ у хати́ньі. А той ба́тько ка́же: „Йі́дьмо си́ну зно́у̌у̌!“ Пойі́хали і зно́у̌ в день набра́ли піу̌ ко́рцьа гро́ші, ті збу́йі ше ни дові-дали сьі. Йак набра́ли зно́у̌ тих гро́шій, і зно́у̌ прийі́хали тро́хи лома́к у̌узьа́ли і прийі́хали зно́у̌ до до́му. Так той ба́тько ка́же — прийі́хали у̌они́ до до́му — ка́же до си́на: „Йі́ду йа тепе́р до мі́ста“. Набра́у̌ сибі гро́шій і пойі́хау̌ до мі́ста і накупи́у̌ рі́зьно́сьцьі, муки́ там, до до́му, шо потрі́бно, йидзе́ньа. І ка́же: „Йди́ж ти, си́ну, йі́дь, вези́ до до́му, а йа діста́ну сьа у̌ мі́сьтьі“. Так він, пойі́хау̌, до до́му, а той ді-ста́у̌ сьа у̌ мі́сьтьі. І він вже сибі з грі́шми пішо́у̌ межи купцьі́ і здиба́у̌ сибі́ два факторі́ такі́, ви́найьати сибі́ десь йаки́йсь готе́ль, ку-пи́у̌ сибі́ у̌убра́ньа і ті факторі́ йі́му ра́дьать: „Там йист готе́льа така́ за пйа́ть ти́сьач, — але чи пан бу́дут ма́ти тілько гро́ші?“ — А він ка́же: „Жи́би наві́ть за де́сьать ти́сьач, то йа йи́стем ше ф ста́ньі ви́-

платити йіх". Так ті фсьі до него: „Ну, йідьмож ми, там ми згодим ф тім місьцьі". — Пойіхали вони і згодили ту готельу. І він запровадиў сибі трахтыййрньу і різьно спровадиў сибі, вино, мед, пиво, шчо потрібно; і спровадиў сибі два кильнері до того і сам там забаўльаў сьі ф тім ньіби то два місьацьі, заким сьі розробиў, потім взьаў пойіхаў, накупиў на жінку убраньа, на дьіти, і післаў до жінки те убраньа, написаў, жиби она там прийіхала. І ўона, прислаў ті ўубраньа, та й шож та хлопка розумійить сьа ўбрати ў ті ўубраньа? От, йакось вона ўбрала сьі оттам ўже йак треба і прийіхала до него. Йак прийіхала до дому, і вона сьі шчуловала, жи до таких покойіў прийіхала с такого бідаства, ж жальў з йілного, с фтьіхи, зі жальў аж мльіла.

Так той брат шчудоваў сьі, мужик, шчо то такого йист, — але на ті готельі виписано було, жи 'но хто перший раз прийде, то ўобід дарований. Ну, так то різьньі льўди йіхали там, заўши різьньі льўди йіхали там і ўступали і він куждому даваў ўобід і по гальбі, по дві пива, — так той нарід дуже сьі чудоваў, шо то йист такого. Одже ў тім місьцьі буў йармарок. І прийіхаў той брат, йіхаў, зібраў сьі зі жінкойу і ступиў там, бо то ўже трахт, то ўже кужден хлоп, аби дати лурно зьісти. Так йак ін прийшоў, і він зарас спізнаў йиго і проветаў сьі, та й дуже аж сплакаў тьашко той брат мужик, шо він до такого богаства дійшоў, і питайить сьа йиго: „Скажи миньі, брате мій коханий, вітки ти до того прийшоў, жи ти таким паном зостаў, — таж ти буў такий бідний!" А той каже: „Йабим тибі сказаў, али ти — каже — жибись кому ни росказаў". — На тім пуньтьі зостаньмо. Тимчасом йак той прийіхаў до дому і пиред жінкойу і там пиред дьітьми каже: „Та то мій брат таким паном іс такого бідаства, — вітки він міг прийти до такого майонтку?" А жінка каже до него: „Пирейди і попроси йиго, то він тибі скаже, то й ми будем такі богачі, такими панами". — Та й він пішоў, зібраў сьі і пішоў до него. І приходит та й сказаў там: „Слава Боўу!" до него, пожеґнали сьі та й каже: „Брате, скажиж ти миньі, йакись мій брат, — ти такого майонтку діставісь десь, роскажиж ти миньі, то жиби йа буў таким паном, йа твій брат". — Али той бідний доброго серцьа буў і то йіму росказаў чисто. Сказаў йиму: „Там йи в льісьі там і там такий йист корч дубовий, і там йист сума під ним низьльічена. Там абись йак дістаниш, жибись ньікому ни каҗаў, жи йа тибі нарайіў, бо йа с того майонток дістаў". — Так той пойіхаў в ночі зі свойім сином і до того корча, підірвали той корч, а там було до вісьімнаньцьіть збуйіў ф тім льоху, ф ті йамі. Йаґжеж він там ўльів, та й йиго зараз злапали. Йак йиго злапали, так стали бити. Али він кажи: „Мойі панове — каже, — не бийте мене, йа вам скажу ўсьу праўду". І стаў роскаазувати йіму, жи він того ни браў, 'но тілько йиго брат такі

гроші забра́ў, там тілько й і тілько, таки́м па́ном зоста́ў. Він йім йак росказа́ў, али вони́ таки́ ни вірили йиму́, йиго́ таки́ вбили там, ті збу́йі.

На дру́гу ніч взьаў сибі́ йіде́н той найста́рший збуй таки́х ганталі́ў (бочок) і у́пакува́ў у ті гантали́, шти́ри гантали́, по шти́ри збу́йіў. А сам, той найста́рший йіх, ви́браў сьі напере́д і до те́йі готе́лы спроваджа́ти вино́, такий сьі зробиў купе́ц, жиби той пан закупиў те вино́. І пішо́ў сибі́ там напере́д і прийшо́ў до те́йі готе́лы, де той бідний там розробиў сьі, і продайи́ йіму тих шти́ри гантали́ вина́. Але він прийшо́ў і засьі́ў сибі з ним, йак то купе́ц, прийшо́ў, ка́же: „Йа ма́йу на спрода́ньа шти́риганта́ли вина́“. Той ка́же: „До́бре, йа ку́пльу“. — От він засьі́ў з ним, пан, приймайи йиго́, там то йидзе́ньа, потра́фки рі́зьны, і ка́же: „Чи пан ма́йут таке́ вино́?“ Гін ка́же: „Таке́ мойи́ саме́“. І ка́же до не́го, шчо —: „Нех ки́льнер йіде і натьа́гне льі́варом то́го вина́, чи бу́де таке́, йак мойи́, — то йа тілько й і тілько гро́шій тибі́ заплачу́“. — Так той ки́льнер пішо́ў з льі́варом, а той вже аж цьілко́м вже аж млыйи. Так взьаў той ки́льнер, йак прийшо́ў до то́го гантала́, але слу́хайи: ньіби дудни́т в гантало́ви. Так він сьі ду́жи заштрофува́ў тим, шо то йист тако́го... Так той за́раз прийшо́ў до пана і шепну́ў йиму́, жи —: „Така́ і така́ річ, жи там йист шось йаке́сь — ка́же - льу́де йист у тих гантала́х, — ка́е — то не мо́жна зрозуміти, шо то йист тако́го — ка́е — дуднит“. — Оже той пан за́раз каза́ў то́му кильнерови йак найху́тше іти́ до міста і да́ти зна́ти, жиб ту́тай во́йско стало. Йак той да́ў зна́ти до міста, так за́раз на гальа́рм цьіла́ кумпа́ньійа во́йска і йак ’иступили, так ті шісна́йцьіть тих збу́йіў полапа́ли. І той росказа́ў, той пан, ньіби той, жи ма́ў ту готе́льу, жи там і там йист ув льі́сьі тілько йіх су́ми — то ті збу́йі побили — ; а там зноў пойі́хали до то́го льі́са, то набра́ли дві фірі срібла, зло́та, шо там бу́ло ф тих йа́мах, волі́ў нарі́заних було́, і то забра́ли чи́сто до міста. Оже писа́ли то до наййась-ньі́йшого па́на, — за ту шту́ку каза́ў пан дарува́ти то́му купце́ви, то́му, де готе́льу трима́ў, йідну́ бо́чку гро́шій, а то ре́шти взьали́, тих дві, до ка́си. І він пода́тку ни платиў ньіц, по́ки він бу́ди жиў, за ту шту́ку, шчо він тілько збу́йіў побиў. І він зоста́ў па́ном, а той, жи бу́ў бога́тий, брат, жи він хтьі́ў до майо́нтку прийти, то він сме́ртнйу пожи́ў, а дьіти йиго́ збідньі́ли, жи по́тім куска́ хльі́ба були́ жадні. То у́сьо Бог тим кори́ґуйи. Він дивува́ў йіму́, то́му бра́тови!.

Записано в Боратині брідського пов. від господаря Софрона Возьного в серпни 1894 р.

Є се не зовсім докладний варіант оповідання з „Тисячі і одної ночи“ про Алібабу і його розбійників, див. Tausend und eine Nacht, Wien 1854, IV, 219 — 282.

Польські варіанти див Chełchowski I, 183—188; Ciszewski, I, 99—108 (7 варіантів). Гарний український варіант у Рудченка II, N. 33; див. надто Аѳанасьевъ, N. 201 і т. IV, 486—487; Grimm II, N. 142 і III, 219.

76. Жовнїр і 12 розбійників.

Буў сибі́ жо́мнир, служи́ў двананьцыть лыт при во́йску, і захотыў він прийі́хати на гу́рльоп, розві́дати сы, шо сы ро́би там ў його до́му. Алиж він на піхо́ту ни хтыў йти, але мельдува́ў сы, жиб йіму́ таки́ дали́ конья́, жиб він сибі́ коне́м пирийі́хаў сы. Али вийі́хаў він сибі́ і зача́ў йі́хати і вийі́хаў в лыс; його ніч захопи́ла ў тім лы́сы — і він ди́вить сы: ви́дно так 'но ті́лько йідну́ ха́ту, сьві́тить сы. Він прийі́хаў туди́ до тих пала́ціў і там бу́де ночува́ти с коне́м. Алеж він йак прийі́хаў туди́ на подві́ра, конья́ завіў до ста́ны, сам прийшо́ў до ха́ти, — ф ті ха́ты ни було́ ныко́го, 'но ті́лько йідна́ то́ўо па́на дочка́, а той пан вийі́хаў десь там ў доро́гу. Алиж він прийшо́ў до ха́ти і с ха́ти пото́му, йак то войско́ва річ, — йиму́ не во́льно спа́ти ф ха́ты — і він сибі́ пішо́ў до ста́ны і лыг коли конья́ коли сво́го і заснуў. Прийшло́ трох розбо́йникіў туди́ до ха́ти і заступи́ли ту його дочку́, то́го па́на, і каза́ли йі: „Дава́й ба́тькові гро́ші і свойі́ гро́ші і ма́терні гро́ші, бо йак ни даси́ш, так тибе́ забйу!“ Уона́ зі страху́ пішла́, прине́сла с то́рбойу ба́тькові гро́ші, по́тім прине́сла зноў ма́терині, і по́тім свойі́ прине́сла зноў, бо шож, бо не могла́ сы ўже йак скара́скати йіх. Уони́ сибі ше до то́го каза́ли зарі́зати йідну́ ку́рку і спечи́, жиб вони́ сибі́ попайі́дали сы. Вона́ йак зльака́ла сы, с то́ўо страху́ полеты́ла до ста́ны і взьала́ то́го жо́мныра і звела́ його так на но́ги, і сама́ полеты́ла, ныц до не́го ни примо́вила. А він, той жо́мныр, ста́ў і ду́жи його то задиўува́ло, шчо він при во́йску ті́лько служи́ў лыт і так йіму́ ни ста́ло сы. І взьаў сибі́ па́лаш в ру́ки і прийшо́ў під вікно́, ди́вить сы, жи трох сиди́т розбо́йникіў і три то́рби гро́ші лижи́т на столы́. І прийшо́ў він до ха́ти туди́ до то́ўо поко́йу. Вони́ його питайуть сы: „Шо ти йи за йиде́н?“ — то́ўо жо́мныра ті розбо́йники. А він ка́же: „Ти ни пита́й мине — ка́е, — шо йа йи, — йа тибе́ пита́йу — каи, — шо йиде́н з дру́гим йи́стесь“. Йак підньа́ў па́лаш, так йім фсым тром го́лови повіттина́ў. І взьаў йіх повиволыка́ў на двір. Вийшо́ў він і слу́хайи, жи ше за паркано́м йіх йи ше одина́йцыть і ра́дьать сы, йак до не́ўо сы добу́ти. І ста́ли копа́ти йа́му попіт паркано́м і коне́чне хтьать його... хтьать, жи́би там влы́сти і його згуби́ти. Алиж він ста́ў сибі́ коло те́йі дзьури́ і, котри́й го́лову фсади́ў, так він йиму́ вітьтьа́ў. А тамто́й пита́йить сы: „Вжесь ви́лыз?“ —то той вітповіда́йи, шо вже. І так він повіттина́ў десьатьо́м. А ўодина́ньцьатий сибі́

здиўоваў —: „Шо такого, шо десьіть польізло, і кажден ўобзивайить сьі йідни́м голосом!“... І 'но голову ўсадиў, так йідни́м ўоком, — 'но ў йіден бік 'но хтьіў загльанути, тілько 'но настaвиў 'но вухо, — і той йіму махнуў та й вухо те вітьтьаў. І взьаў він фтьік, без вуха ўже фтьік. І той застрашанний ходиў жомньір цьілу ніч, аж прийіхаў той пан, той ґосподар віт тоўо дому прийіхаў під браму, зачаў стукати, а він йіму ни хтьіў вітчинити той брами. Просиў йиго і допіру він зачаў... аж росказуваў, йакий він майи знак у покойах і ф станьі; і той подивиў сьа пішоў і шо'но йиго пустиў на подвіра. І той топіру пан дужи буў с того ўтьішний, за то, жи він йиго дочку віт смерти вiратуваў. Досить, жи він йиго ўобіцьаў взьати за зьатьа до свейі дочки. Али він взьаў пойіхаў таки до тоўо своўо батька, до матери, таки там, де він пустиў сьі. Прийіхаў він туди, до свого дому і прийшоў до хати, і ни пізнала йиго, ньі батько, ньі мати ни пізнала йиго, шо він за йиден. А він зноў ни хтьіў признати сьі, шчо він йист син. Йак він допіру питайить сьі: „Де йи — ка допіру — мій брат, нех йа — ка — на неўо подивльу сьа“.— Прийшоў брат до неўо, привитаў сьі, — а він ни майи тоўо вуха, бо то він там віттьаў йіму те вухо. Питайить сьа: „Де батько?“ Кае: „Батькови йакийісь ўчера голову вітьтьаў“. — Він сибі здогалаў сьі, жи то він сам то поробиў, і взьаў і ньіц з ними ни хтьіў робити вже, ньіц ўогорити і ўзьаў і пойіхаў назад. Прийіхаў аж до тоўо пана назад; ў тоўо пана буў кілька день, даў там йиму йісти й пити і він забраў сьі, даў йиму пан тих гроші даў досить і пойіхаў до войска назад. Вийіхаў він так кавалок, — іде другий жомньір та'же так само з гурльопу. І каже до него: „Йа вже — кае — дуже змучаний, йабим — кае — жип ти троха зьльіз с коньа, а йабим фсьіў на коньа“.— Той йиго пожаловаў, взьаў зьльіз, а той вильіз на коньа; та й йак той потиспуў коньа, та й тоўо покинуў. Досить, жи він йде, йде, ўже його і ноги больать, — але досить, жи вже йде, йде і так сибі думайи: „Коб 'же хоть йакогобудь хоть здибати, абим троха йіхаў, бо ноги больать“.— Али так увійшоў він в мильу шче і дивить сьі: кінь стойіт привйазаний. Приходи він блишче: той самий кінь йиго! Прийшоў ін до него, взьаў фсьіў на него, дивить сьі: так двірок близько йи. Кае: „Хоть возьму тоўо коньа напойу“.— Прийіхаў він до тоўо двора, взьаў коньа напойіў і так сибі подумаў: „Тре піти до середини, подивити сьі до тоўо“. Прийшоў до середини, вітчиниў йидні двері, — вони сьі замкнули, вітчиниў другі, — і другі сьі замкнули. Прийшоў там до третьіх дверий, вітчиниў, подивиў сьі: а там багацько дужи льудий-народу побитих. То він дужи зьльакаў сьі та й кае: „Боже мій коханий! Чого йа тут прийшоў! Вже — ка — по смерть прийшоў!“ — Алиж він дивить сьа: іде йіх дванайцьіть розбойникіў зноў. Каут до него: „Ти йи ўже ту, пшийацьильу! Ти наших — каже

братíўісь погуби́ў! Тепе́р — ка́же — ў́же й тибі́ ми зро́бим смерть!“— Ста́ли ўони́ ра́дити сьі, шо з ним роби́ти. Йіде́н ка́е: „Відрі́жмо йіму́ ру́ку“. Дру́гій ка́же: „Відрі́жмо но́гу“. А йіде́н ка́же так: „Йіму́ — ка́же — ра́зом ни мо́на роби́ти сме́рти, — ка — до дванайцьіть день йиго́ смерт му́сит бу́ти“. Ка́е: „Йідно́ўо дньа відрі́жимо ру́ку, нех наму́чить сьі тро́ха“. А дру́гій ка́же: „Возьмі́м йиго́ там до тейі пиўни́цьі ўки́ньмо, бо ни́ньки ка — ни ма́йим ча́су з ним ў́же сьа... за пі́зно нам“. Взьали́ йиго́ ўки́нули там до то́ўо льо́ху. Так він шось упа́ў на шось мйахко́го і ма́цайи: шось ру́хайіть сьі! Пита́йить сьа йиго́: „Хто то йист?“ — а він ка́же: „Йистем — ка́же — жо́мньір“. — А то той сам, шо то ў не́го коньа́ взьаў та й пойі́хаў, — а ўни зла́пали йиго́. Ка́: „До́бре, шо хоць бу́ди нас два ў́же ту́тай“. — Ста́ли они́, пла́чут оби́два, жу́рать сьі і ра́дьать сьі, шо роби́ти: ў́же заў́тра бу́де смерть йім. Але ма́цайут воня́: стойа́ть йакі́сь бочки́. Ка́е йіде́н до дру́гого: „Шо то - ка́е — шось чи з вино́м бочки́ йи... Хоць передо сме́ртийу хоць понапива́йим сьі то́ўо вина́“ ка́же. Але вітчини́ли вони́, подивили сьі: то ті бочки́ с по́рохом по́ўньі стойа́ть. Ка́жут вони́ йіде́н до дру́гого так, ра́дьать сьі —: „Уозьмі́м дьві бо́чки і закача́ймо під две́рі — ка́же, — йак бу́дут вони́ вра́но йти, то — ка́же — вже йі'на́ко нам смерть бу́де, а́ле ў́же і йім зро́бим смерть“. — Вра́но ў́же йду́т они́ йім смерть роби́ти. Ўни взьали́ пі́тпали́ли: чи́сто той мур пірва́ло, роски́дало і йіх поби́ло, тих розбо́йникіў; а вони́ десь там похова́ли сьі ф кутку́ і так йак той мур роски́дало, і вони́ повиходи́ли на двір. І пойі́хали наза́д до во́йска служи́ти. — Вже кіне́ц.

Записано в Берлинї від господаря Миколи Кравіцкого в марті 1894 р.

Пор. висше N. 72, 73.

77. Дївчина і розбійники.

Буў сибі ксьондз і маў йідну́ дочку́. І він ви́йіхаў сибі ў го́сьцьі, а дочка́ діста́ла сьі на ґосподарстві. Одже прийшли́ розбо́йники, трох, две́рі були́ засо́вані і вони́ ни могли́ йак добу́ти сьі і зачали́ йаму копа́ти. І ви́копали йаму попі́т підло́гу і ста́ли льі́сти. А ўона́ сибі взьала́ ко́су, і йіде́н фсади́ў го́лову ў ту дзьуру́, — ўона́ по карку́, та й ўрі́зала йіму і взьала́ йиго фтьагну́ла до середи́ни Дру́гій фсади́ў го́лову зноў,— она́ шарну́ла косо́йу і відрі́зала й то́му. Тре́тьій взьаў і 'но тілько свойі́ ру́ки фсади́ў, — она́ по па́льцьах і відрі́зала йіму па́льцьі. Він ка́же: „Оў, згуби́лась — ка́же — двох мойі́х братíў!“ — і забра́ў сьі і пішо́ў, фтьік уже. Ну, а так за рік прийі́хаў він на зальо́ти до не́йі, до те́йі

дочки. Прийіхаў, посватаў і вісыльа ўже. І взьаў йийі, везе до дому. А ўона ка: „Татуньу! дайте миньі — каже — каждойі пасньі корец, — каже — хто знайи, йак миньі там буде, то йа сибі буду йіхати і здоўж дорогойу сипати по трошки. Йак миньі там буде кипско, то йа буду фтьікати тейу самойу дорогойу, то йа буду знати куди ўже“. — Аш прийіхаў він до дому и ’но тілько повьльізали з вова, так він крикнуў до нейі: „Йди по воду!“ Вона взьала коноўки те й іде по воду. А вибігла мати за нейу і каже: „Доньцьу! — каже — йак підеш — ка — по ту воду, там коло тейі криницьі стойіг паль, — то возьмиш с себи шматьа поскидайиш і ўбереш тоўо пальа і сама фтьікай йак найхўчи, абись жива фтьікла. Бо ти йиго два брати згубила зі сьвіта, ожи він тибе хоче упарити“. — Оджи вона скинула те шматьа с себе і ўбрала тоо пальа і сама йак найхўчи фтьікала. А він вийшоў на подвіра і дивить сьі, жи вона коло там коло тейі криницьі стойіг, і кричит: „Давай воду!“ Крикнуў там раз, другій, і ўхопиў ніж і полетьіў до нейі. Прилетьіў до нейі, мислиў, жи то вона, та й тим ножем просто ў ньу хтьіў; али вдарнў, те й той ніж пішоў в дерево, бо ўона фтьікла, ’но шматьа йі. Та й кае: „Оў, досить йа мудрий, али ти ше мудрійша!“ — А ўона йак зачала фтьікати, і вильізла на йавора, вже йі захопила ніч, там буде ночувати. Він прилетьіў до дому, кае: „То ти, мамо, йийі — кае — так намовилась! Ей каже, — йа йі ше дожену!“ Взьаў сибі ше таких двох розбойників, йак він, пофсьідали на верхи, зачали гнати, — пригнали піт тоо йавора. Зробила сьі ніч йім і там ўони стали ночувати та’же. Але ўони наклали сибі вогньу там, сидьать, балакайут там шо сами межи собойу, вона, вибачти, захтьіла сь..... — та й просто до них. А йіден каже: „Ай, — каже — йакийсь дошч іде, али — каже — теплий“ — Но, ўона потім зноў захтьіла зноў шо гипчого і зноў на них. Він кае: „Ай, — кае — шо таке! То йакийсь — кае — птах такий паскудний!“ Йіден каже: „Стрельаймо!“ а другій каже: „Ет, тепер — каже — невидно сьі, птах полетиг, та й шо йіму зробиш! Шкода набойу! — Другій кае: „Йа польізу“. А той третьій кае: „Ет, ти дурний, ўпадеш та й забийись сьі“. — Али стало так свитати, та й вони поўсьідали на верхи та й пойіхали дальі за нейу. Вона видит, жи вони вже війхали кавалок теньгій, взьала зльізла, біжит дорогойу. Але дивить сьа: йіде чоловік, шкіри везе на фірі. Та кае: „Дьадьуньцьу, змилуйте сьа, возьміть мене — кае — на фіру! Де ви, — каже — дьадьуньцьу, йідете?“ — „Ну, — каже — йіду там і там, до того міста“. — „А ни вдибали ви — каже, — чи там трох пойіхало верхами?“ А він каже: „Пігнали — кае — йіх трох і питали — кае — за йакойусь — кае — жінкойу“. — І роскавала свойу біду; і взьаў хлоп шкіри троха скинуў с фіри і приложиў йі тими шкірами і веде йі аж до йийі батька. А вони надйіхали фсьі три

до то́о хло́па і ка́ут: „Хло́пе, скида́й шкі́ри!“ А він ка́е: „Йа тибі́ шо ма́йу шкі́ри скидати! Шо ти мене — кае — ма́йиш візитирова́ти на доро́зьі!“ Взьаў йіде́н ша́бльу добу́ў і шпі́ґайи ф ті шкі́ри; так тра́фиў йі і па́льцьа йідно́о відрі́заў на нозьі́. А хлопи́цьа йио́ пужако́м і ка́е: „Ти миньі́ шкі́ри попсуйи́ш, шо ти миньі — кае — ма́йиш шту́рхати ў шкі́ру!“ — І вони́ пойі́хали до до́му. А він приві́з йі́йі до до́му, до то́о ксьо́ндза; та й вона́ прийшла́ там до поко́йу, зачала́ пла́кати, роска́зувати.

Али так за мі́сьаць прийі́зди́т він сам по ньу. Він прийі́хаў, привита́ў сьі там, — той ксьондз ка́е: „Го́сьцьі до нас, го́сьцьі, го́сьцьі, зьа́тьу!“ — вита́йи йиго; йиго́ вита́йи, дайи́ йиму йі́сти й пи́ти, а сам написа́ў ли́сти і розісла́ў до тих вра́дникіў, жип сьі позйі́зди́ли і жиб йі́му вради́ли, йаку́ йі́му смерть зроби́ти. — „Він — ка́же — мойі́ доцьцьі́ хтьі́ў смерть зробити, о́дже тине́р тре йиму зроби́ти“. — Позйі́зди́ли сьі ті вра́дники, там пйут, сьпіва́йут, йак то ў паві́ў, гульа́йут сибі́, па гармо́ньійі гра́йут, а по тім ўсьім ка́е той ксьондз: „Пано́ве вра́дньі! врадьі́ть, йаку́ йі́му смерть зроби́ти. Він — ка́же — йи розбо́йник, він — ка — мойу́ дочку́ хтьі́ў — ка — ше дьі́ўкойу заби́ти, а тепе́р — ка́е — хтьі́ў йі́йі та́же згуби́ти сь сьві́та, — тепе́рже врадьі́ть, йако́йу йиго́ сме́ртийу покара́ти!“ Іде́н ка́е: „Заби́ти!“ — а дру́гій ка́е: „То ле́хка смерть, заби́ти, то ле́хка смерть“. — Дру́гій ка́же: „Взьа́ти йиго́ пові́сити!“ Тре́тьій ка́же: „Взьа́ти йиго́ зарі́зати!“ А йіде́н таки́й знайшо́ў сьі, ка́же: „То зле так! Йа — ка́же — майу тако́го коньа́, ўчипі́м йиго — ка́же — до фоста́ і пусьтьі́м йиго ф чи́сте по́ле, то той кінь — ка́же — йиго́ ко́сти по ўсьі́х польа́х пороскида́йи. Нех йиго — ка́е — ко́сти ни бу́дут ў ку́пі, ’но по йідні́ — ка́е — нех пороскида́йи ўсьу́да!“ — І ўчипи́ли йиго́ до фоста́, привйаза́ли і пусти́ли йиго ў по́ле, — так той кінь порозно́сиў йиго ўсьу́да. — І кіне́ц, — така́ йі́му смерть була́.

Записано в Берлині від господаря Миколи Кравіцкого 20. липня 1894 р.

Пор. висше N. 74.